

HRVATSKI, SLOVENSKI I MAKEDONSKI U USPOREDBI Odabrane sintaktičke teme

Iva Nazalević Čučević
Gjoko Nikolovski

Hrvatski, slovenski i makedonski u usporedbi

Odabrane sintaktičke teme

Autori: Iva Nazalević Čučević, Gjoko Nikolovski

Recenzenti: Borče Arsov, Darko Matovac, Andreja Žele

Korektura i lektura: Iva Nazalević Čučević, Gjoko Nikolovski, Kirsten Margaret Hempink (engleski sažetak)

Tehničko uređivanje: Nana Martinčič

Ilustracija na naslovnici: Shutterstock (BINDI Creator)

Nakladnik: Založba Univerze v Ljubljani

Izdavač: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Za izdavača: Mojca Schlamberger Brezar, dekanica

Za nakladnika: Gregor Majdič, rektor

Tisak: Birografika Bori, d. o. o.

Ljubljana, 2026

Prvo izdanje

Naklada: 100 primjeraka

Cijena: 24,90 €

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Knjiga je objavljena zahvaljujući potpori Javne agencije za istraživačku i inovacijsku djelatnost Republike Slovenije (Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije).

Knjiga je nastala u okviru programske skupine Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave P6-0215, koju financira ARIS, i istraživačkoga projekta Hrvatske glagolske valencije – Verbion, koji financira Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021–2026. NextGenerationEU, a izvodi se u Institutu za hrvatski jezik.

Prvo elektroničko izdanje. Publikacija je u elektroničkom obliku dostupna na:

<https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL>

DOI: 10.4312/9789612977573

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v

Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID=288381443

ISBN 978-961-297-878-5

E-knjiga

COBISS.SI-ID=264781315

ISBN 978-961-297-757-3

Sadržaj

Predgovor	7
I Jezici, pristup i pojmovi	9
1.1. Jezici	9
1.2. Teme	10
1.3. Ciljevi	12
1.4. Pristup	13
1.5. Temeljni pojmovi	15
1.5.1. Predikat	16
1.5.2. Sintaksa padeža	22
1.5.3. Rečenična negacija	30
II Morfosintaktičke osobitosti triju jezika	35
2.1. Deklinacija	36
2.2. Postpozitivni član	44
2.3. Udvajanje direktnog i indirektnog objekta	46
2.4. Redosljed enklitika	47
2.5. Glagolski oblici	48
2.5.1. Infinitiv	54
2.5.2. Oblici za prošlo vrijeme	55
2.5.3. Oblici za buduće vrijeme	55
2.5.4. Konstrukcije s glagolima <i>сум</i> i <i>ума</i> i glagolskim pridjevom u makedonskome	58
III Predikat u hrvatskome, slovenskome i makedonskome	61
3.1. Predikativnost	62
3.2. Predikat – temelj rečeničnoga ustroja	63
3.3. Predikatne riječi	66
3.3.1. Glagolske predikatne riječi – samoznačni i suznačni glagoli	69
3.3.2. Zaključno o samoznačnim i suznačnim glagolima u trima jezicima	76
3.4. Predikatni ustroj – glagolski i imenski predikat	78

3.4.1. Glagolski predikat	78
3.4.2. Imenski predikat	84
3.5. Zaključno o ustroju predikata u trima jezicima	99
IV Sintaksa padeža u hrvatskome, slovenskome i makedonskome	103
4.1. Padeži u trima južnoslavenskim jezicima	105
4.1.1. Pregled bavljenja padežnom problematikom u hrvatskome	108
4.1.2. Pregled bavljenja padežnom problematikom u slovenskome	111
4.1.3. Pregled bavljenja padežnom problematikom u makedonskome	116
4.2. Padež kao sintaktičko-semantička kategorija	119
4.3. Sintaktičko-semantička analiza padeža u trima južnoslavenskim jezicima	122
4.3.1. Nominativ – identifikacija ili atribucija	123
4.3.2. Vokativni izraz – vokativnost	125
4.3.3. Genitiv – ishodište	129
4.3.4. Dativ – usmjerenost	149
4.3.5. Akuzativ – cilj	157
4.3.6. Lokativ – smještenost	165
4.3.7. Instrumental – paralelizam	169
V Rečenična negacija u hrvatskome, slovenskome i makedonskome	185
5.1. O negaciji u trima južnoslavenskim jezicima	186
5.1.1. O negaciji u hrvatskome	186
5.1.2. O negaciji u slovenskome	188
5.1.3. O negaciji u makedonskome	193
5.1.4. O negaciji u drugim južnoslavenskim jezicima	196
5.2. Sintaktička negacija – rečenična i parcijalna	198
5.3. Negacija u pitanjima	206
5.3.1. Negacija u posebnim pitanjima	206
5.3.2. Negacija u jesno-niječnim pitanjima	207
5.3.3. Dopunska pitanja s negacijom	209
5.3.4. Alternativna pitanja	210

5.4. Negacija u zapovjednim rečenicama, tj. iskazima	210
5.5. Pojačivači rečenične negacije	212
5.6. Opće napomene o višestrukoj negaciji	214
5.6.1. Inherentno niječne riječi	214
5.6.2. Dvostruka negacija	216
5.6.3. Pleonastična negacija	217
5.6.4. Niječne zamjenice i prilozi	218
5.6. Niječno slaganje	220
5.7. Zaključno o rečeničnoj negaciji u trima jezicima	222
 Sažetak	 225
Povzetek	229
Summary	233
Literatura i izvori	239

Predgovor

Ova je knjiga ponajprije namijenjena (južnim) slavistima, studentima (južne) slavistike, proučavateljima i poučavateljima svake pojedine filologije koji sintaktičke probleme o kojima govorimo žele rasvijetliti na temelju komparativnoga uvida.

Usporedbu hrvatskoga, slovenskoga i makedonskoga u ovoj knjizi temeljimo na tri-
ma temama – na pregledu predikata, sintakse padeža i rečenične negacije. Za svaku
pojedinu temu na temelju relevantne literature i pomno osmišljena pristupa poku-
šali smo dati sustavan i zoran pregled upućujući na osobitosti pojedine problemati-
ke te na najistaknutije sličnosti i razlike među jezicima.

O jezicima na kojima temeljimo analizu, temama, ciljevima, pristupu i temeljnim
pojmovima iscrpnije govorimo u prvome poglavlju, *Jezici, pristup i pojmovi*.

U drugome poglavlju, *Hrvatski, slovenski i makedonski u usporedbi*, donosimo te-
meljnu usporedbu morfosintaktičkih osobitosti predmetnih jezika, uz poseban
osvrt na makedonski i njegove neslavenske specifičnosti.

U trećemu poglavlju, *Predikat u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*, donosi-
mo usporednu tipologiju predikatnoga ustroja. Krećući od predikativnosti i predi-
katnih riječi, s posebnim osvrtom na glagolske samoznačne i suznačne riječi, analizi-
ramo glagolski i imenski predikat. Imenskome pristupamo u okviru podjele na onaj
u užem i širem smislu. Analizi predikata na temelju usporednih primjera prethodi
pregled bavljenja temeljnim članom rečenice u okviru kroatističke, slovenističke i
makedonističke jezikoslovne literature.

Na analizu se predikata nastavlja četvrto poglavlje – *Sintaksa padeža u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*. Polazeći od objedinjujućih značenja kosih padeža u hrvatskome prema Belaju i Tanackoviću Faletaru (2014), pristupamo sustavnu pre-
gledu sintaktičko-semantičke vrijednosti padeža u trima jezicima, pri čemu se po-
sebna pozornost posvećuje prijedlozima kao konkretizatorima padežnih značenja.

Objedinjujuća značenja donosimo i za nominativ i vokativni izraz. Analizi sintakse padeža na temelju usporednih primjera prethodi pregled bavljenja sintaksom padeža u okviru kroatističke, slovenističke i makedonističke jezikoslovne literature.

U potonjim dvama poglavljima u načelu se polazi od jednostavne jesne rečenice. Niječnima se posvećuje posebno poglavlje, *Rečenična negacija u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*, u kojemu se govori o načinima na koje se niječnost uspostavlja. U njemu donosimo usporedni pregled niječnih sredstava i njihova položaja u okviru izjavne, upitne i zapovjedne rečenice, odnosno iskaza. Sažeto upućujemo na pojave u vezi s negacijom, i to one u okviru višestruke negacije. Kao i u prethodnim poglavljima analizi rečenične negacije na temelju usporednih primjera prethodi pregled bavljenja negacijom u jeziku u kroatističkoj, slovenističkoj i makedonističkoj jezikoslovnoj literaturi.

Iz navedenoga je razvidno da smo uz analizu triju sintaktičkih problema nastojali doprinijeti i pregledom literature – gramatičke i znanstvene – kako bismo korisniku pružili barem temeljni uvid u bavljenje predmetnom problematikom u okviru pojedine filologije. U tom smislu nadamo se da će biti koristan i popis pojmova koji donosimo u sljedećem poglavlju. Nastao je na temelju postojećega nazivlja, a pojedine su slovenske i makedonske inačice hrvatskih naziva oblikovane za potrebe ove analize. Pri tome su nam pomogli recenzenti ove knjige – Borče Arsov, Darko Matovac i Andreja Žele. Zahvalni smo im na pomnu čitanju, prijedlozima na temelju kojih je rukopis, sam po sebi specifičan i složen zbog usporednoga pristupa, postao pregledniji i svrsishodniji.

Veliku zahvalnost dugujemo Đurđi Strsoglavac, koja je od početka pratila nastanak knjige, posebice izradu usporednih primjera, te Ivi Pranjkoviću, Ivani Brač, Branimiru Belaju, Borisu Kernu i Branislavi Vičar na inspiraciji, motivaciji, dragocjenim komentarima i savjetima. Na pomnu čitanju zahvaljujemo kolegicama Katji Vizjak i Mojci Marič. Za sve propuste i manjkavosti odgovorni su isključivo autori.

Zahvalu upućujemo izdavaču – Znanstvenoj založbi Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani – čast nam je što su ovu monografiju odlučili uvrstiti u svoj izdavački plan.

Knjigu posvećujemo Niki, Andri, Peri i Lazaru. Lazaru zahvaljujemo na poticaju da se dugogodišnje prijateljstvo i suradnja nastave radom na ovoj knjizi.

Autori

Zagreb, Maribor, 28. studenog 2025.

I

Jezici, pristup i pojmovi

Usporedni ili komparativni pristup u jezikoslovlju omogućuje zoran pregled kojega jezičnoga problema u dvama genetski bliskim jezicima ili u više njih. Ističemo usporedni ili komparativni pristup imajući u vidu distinkciju između komparativne i kontrastivne analize, koju je na temelju Hodgeove (1968) opće klasifikacije usmjerene na podatke predočio Filipović (1971: 57–59) – predmet su komparativne analize genetski srodni, a kontrastivne različiti jezici. Požgaj Hadži govori o kontrastivnoj analizi srodnih jezika (2021: 199–200), navodeći da se sastoji od četiriju faza: opisa gramatičke jedinice ili strukture na temelju relevantne literature; usporedbe gramatičkih opisa u analiziranim jezicima kako bi se utvrdile sličnosti i razlike na temelju kojih dolazi do pogrešaka u učenju/poučavanju jezika; analize pogrešaka, pri čemu se eksperimentalnim istraživanjem utvrđuju njihove vrste; izrade didaktičkih materijala koji će doprinijeti uspješnijoj nastavi inoga jezika. Ovom se monografijom daje usporedni ili komparativni sinkronijski prikaz triju sintaktičkih tema u trima južnoslavenskim jezicima – hrvatskome, slovenskome i makedonskome – radi utvrđivanja sličnosti i razlika (usp. Menac 1973: 248; v. i Stanković 2009: 68) na temelju gramatičkih i znanstvenih opisa te usporedne analize primjera, što može biti dobar temelj za izradu nastavnih materijala kojima bi se prevladala prijenosna (interferencijska) odstupanja na (morfo)sintaktičkoj razini (usp. Jelaska 2005: 101; Gulešić Machata i Udier 2008).

1.1. JEZICI

Kao razlog da u usporednu analizu uključimo tri predmetna jezika istaknuli bismo troje: prvo, potrebu usporednoga opisa ključnih sintaktičkih problema u trima jezicima južnoslavenske jezične porodice, koji, pojednostavljeno rečeno, dijele brojne sličnosti, ali i razlike; drugo, izazov sustavna i zorna pregleda sintaktičkih problema

s obzirom na odabir metodologije i pojmovlja; treće, tri jezika i sintaktičku razinu kao predmet interesa suautorā monografije, koji su tijekom svojega nastavnoga rada i znanstveno-stručnoga bavljenja pristupali usporedno pojedinim temama, ali nika- da sustavno u okviru trojezične usporedbe.

Uz temeljnu usporedbu triju južnoslavenskih jezika, koju donosimo u drugome poglavlju ove knjige, u nastavku dajemo usporedni pregled predikata, sintakse padeža i rečenične negacije. Iz želje da navedena monografija bude korisna (južnim) slavi- stima, studentima (južne) slavistike, ali i onima koji hrvatskim, slovenskim i makedonskim jezikoslovnim temama pristupaju zasebno, uz svijest o boljemu razumije- vanju određenih pojava na temelju usporednoga pristupa, nastojali smo oblikovati sustavan i zoran pregled istaknutih problema. Pritom valja napomenuti da pojedini problemi koje zahvaćamo nisu u jednakoj mjeri i na jednak način obrađeni u okviru pojedine filologije, odnosno gramatičarske prakse. Valjalo je dati načelan pregled bavljenja određenom temom u pojedinoj filologiji i usporedno navesti nazivlje koje se rabi pri obradi pojedinih sadržaja. Uz upućivanje na odabranu metodologiju i na temelju primjera iz korpusa daje se usporedna analiza sintaktičkih problema koji čine okosnicu analize, rasprava o njima te sažet pregled najistaknutijih sličnosti i razlika. Na temelju rečenoga jasna je potreba autora za sustavnim pregledom rele- vantnih sintaktičkih sadržaja u okviru objedinjena usporednoga pristupa, što bi bila osnova daljnjih kontrastivnih pregleda različitih jezičnih razina i zahvalan temelj unapređenja nastave predmetnih jezika.

1.2. TEME

Dakle usporednom se analizom pristupa trima sintaktičkim temama. To su pregled predikata, sintakse padeža i rečenične negacije.

Poglavljima u kojima se izdvojene teme obrađuju prethodi poglavlje u kojemu se daje opći uvid u pojedine morfosintaktičke osobitosti triju jezika, *Morfosintaktičke osobitosti triju jezika*, pri čemu se naglasak stavlja na makedonski, kao jezik pod utje- cajem neslavenskih balkanskih jezika, u odnosu na hrvatski i slovenski.

Govoreći o važnosti prve istaknute sintaktičke teme i njezine uključenosti u ovaj usporedni pregled, valja istaknuti da je za razumijevanje sintaktičke suznačnosti i samoznačnosti glagola, sintaktičke i semantičke vrijednosti njegovih dopuna, gra- matičkoga ustroja rečenice općenito, predikativnosti itd. nužan sustavan pristup predikatu, neovisno o tome pristupa li se navedenim sintaktičkim osobitostima

triju predmetnih jezika iz perspektive prvoga jezika (J1) ili drugoga (J2)¹ jezika (v. Nazalević Čučević 2020). Polazeći od toga da obavijest proizlazi iz predikata, u trećemu se poglavlju, *Predikat u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*, objašnjavaju pojmovi, potpojmovi i njihovi sadržaji u okviru predikativnosti rečenice i iskaza, gramatičkoga ustroja rečenice, predikata kao njezina temelja, predikatnoga ustroja, predikatnih riječi, samoznačnih i suznačnih glagola. Pri analizi ustroja imenskoga predikata daje se pregled imenskoga predikata u užem i u širem smislu, pri čemu se u okviru prvoga analiziraju osobitosti kopulativnoga i semikopulativnoga predikata, kojima se izriče identifikacija ili atribucija subjekta ili objekta (potonje u slučaju kada ustroj semikopulativnoga predikata čini prijelazni glagol), a u okviru drugoga analiziraju se osobitosti egzistencijalnoga imenskoga, dekomponiranoga ili raščlanjenoga predikata te faznoga imenskoga predikata. Zaključno se, u vidu usporedne tablice, predočuje ustroj predikata u trima jezicima.

Na temelju unutarnjih i vanjskih predikatnih kategorija iz predikata proizlazi obavijest o drugim članovima rečeničnoga ustroja, koji se, između ostaloga, izriču padežnim oblicima i prijedložno-padežnim, odnosno prijedložnim izrazima, što nas dovodi do druge istaknute teme, tj. sintakse padeža. U četvrtome, istoimenome poglavlju daje se sažet usporedni pregled padežnoga sustava u trima jezicima, pregled bavljenja padežnom problematikom u kroatistici, slovenistici i makedonistici, općenito se pristupa padežu kao sintaktičko-semantičkoj kategoriji, pri čemu se upućuje na prostor kao temelj značenja kosih padeža, daje se sintaktičko-semantička analiza padežnih značenja i služba u trima jezicima. Polazi se od sintaktičko-semantičke vrijednosti nominativa te semantičko-komunikacijske vrijednosti vokativnoga izraza. Kao objedinjujuće značenje nominativa uzima se značenje identifikacije i atribucije. Vokativni izraz rabi se umjesto naziva površinskoga padeža *vokativ* zbog toga što se u hrvatskome može izreći i oblikom formalno jednakim nominativu i vokativu, u slovenskome se izriče nominativom, a u makedonskome se može izreći i općim padežnim oblikom (*casus generalis*) i vokativom. Kao objedinjujuće značenje uzima se vokativnost, koja uključuje identifikaciju sugovornika na temelju njegova imenovanja i apelativnost. Slijedi analiza kosih padeža – genitiva, dativa, akuzativa, lokativa i instrumentala – i to na temelju objedinjujućih prostornih značenja kako ih navode Belaj i Tanacković Faletar (2014) za hrvatski jezik. Objedinjujuće je značenje genitiva ishodište, dativa usmjerenost, akuzativa cilj, lokativa smještenost i instrumental paralelizam. U usporednim se tablicama daje pregled značenja padeža u okviru besprijedložne i prijedložne uporabe. U nastavku se upućuje i na službu padeža. Uz svaki se padež zaključuje o najistaknutijim sličnostima i razlikama.

1 Kratica J1 odnosi se na materinski ili izvorni jezik, a kratica J2 na ini, tj. različite vrste jezika koji se razlikuju od izvornoga (drugi, strani, nasljedni i sl.) (usp. Jelaska 2016).

Negacija u jeziku inherentna je kategorija složena pragmatično-funkcionalnoga djelovanja. U gramatičkim opisima pristupa joj se sporadično, a tek od 2000-ih počinje se sustavnije opisivati, što se može opravdati spomenutom svojstvenošću jeziku te općenitim i samorazumljivim pojavama koje se ne ističu kao posebno razlikovna kategorija (Kovačević 2016: 21). Ipak, ozbiljan i sustavan pristup pokazao se kao potreba definiranja predmetne pojave, (p)opisa sredstava nijekanja i njihova položaja, opisa pojava u vezi s negacijom i njihovih semantičkih implikacija. Opis negacije smatramo potrebnim i u okviru poučavanja J2 zato što neizvornim govornicima izražavanje negacije i problemi u vezi s njom nisu samorazumljivi, pa valja zorno uputiti na mehanizme negacije, položajne osobitosti, pojavu višestruke negacije, jer jezici s niječnim slaganjem poznaju i logičku dvostruku negaciju, dok se u jezicima koji ne poznaju prvu pojavu dvije negacije u istoj rečenici ne mogu protumačiti kao jedna značenjska negacija (Zovko Dinković 2021: 219, 221). Predmetna tri jezika u pogledu negacije i njezinih pojava pokazuju brojne sličnosti, ali i više ili manje izražene razlike. Da bismo barem okvirno uputili u bavljenje negacijom u trima filologijama i u spomenute sličnosti i razlike, dajemo pregled negacije u kroatistici, slovenistici i makedonistici, ističući i relevantne opise negacije drugih južnoslavenskih jezika, supostavljamo rečeničnu i parcijalnu negaciju kao vrste sintaktičke negacije, pozornost nadalje usmjeravamo na rečeničnu negaciju, i to na sredstva kojima se ostvaruje i njihov položaj – u okviru izjavne, upitne i zapovjedne rečenice. Dajemo i sažet pregled pojačivača rečenične negacije te pojava u okviru višestruke negacije – dvostruke negacije, pleonastične negacije i niječnoga slaganja.

1.3. CILJEVI

Kada je riječ o ciljevima naše usporedbe, razvidno je i iz načina na koji su prethodno predložene teme, možemo izdvojiti sljedeće:

- a) predikat – dati pregled pristupa predikatu u recentn(ij)oj kroatističkoj, slovenističkoj i makedonističkoj literaturi; na temelju trojezičnih primjera opisati i usporediti predikatni ustroj u okviru glagolskoga i imenskoga predikata u užem i širem smislu;
- b) sintaksa padeža – dati pregled pristupa sintaksi padeža u recentn(ij)oj kroatističkoj, slovenističkoj i makedonističkoj literaturi; dati sažet pregled odnosa dubinskih i površinskih padeža te prostorne utemeljenosti odnosa koji se iskazuju kosim padežima; na temelju primjera dati usporedni pregled sintaktičko-semantičke vrijednosti padeža i prijedložno-padežnih, odnosno prijedložnih izraza u trima jezicima;

- c) rečenična negacija – dati pregled pristupa jezičnoj negaciji u recentn(ij)oj kroatističkoj, slovenističkoj i makedonističkoj literaturi; iznijeti sažet pregled rečenične i parcijalne negacije kao vrstā sintaktičke negacije na temelju trojezičnih primjera; na temelju primjera dati sustavan pregled rečenične negacije u trima jezicima s obzirom na sredstva nijekanja i njihov položaj u izjavnoj, upitnoj i zapovjednoj rečenici; dati pregled pojačivača negacije, inherentno niječnih riječi, niječnih zamjenica i priloga (*n*-riječi); na temelju primjera uputiti na pojave višestruke negacije – dvostruke negacije, pleonastične negacije i niječnoga slaganja.

1.4. PRISTUP

Kao što smo već istaknuli, pojedini problemi koje zahvaćamo ovom monografijom nisu u jednakoj mjeri, posebice ne na jednak način, obrađeni u okviru pojedine filologije, odnosno gramatičarske prakse. Kako je hrvatski jezik bio polazišna točka usporedne analize i kako se u načelu moglo dobro osloniti na prinose jezikoslovne kroatistike predmetnim problemima, oni su poslužili kao orijentir pri stvaranju objedinjujućega pristupa ove komparativne analize. Rečeno možemo precizirati izdvajajući sljedeće:

- a) predikat – polazište je usporednoga pregleda predikata u trima jezicima rad I. Nazalević Čučević (2020), koja predikatu u najvećoj mjeri pristupa na temelju opisa u okviru *Gramatike* J. Silića i I. Pranjkovića (2005), koji daju sustavan pregled ustroja glagolskoga i imenskoga predikata, ukazujući na samoznačnost i suznačnost glagola koji ih čine te na morfosintaktičke osobitosti njihovih dopuna. U ovoj se knjizi oslanja i na druga relevantna zapažanja u okviru opisa i istraživanja u jezikoslovnoj kroatistici, slovenistici i makedonistici (npr. Toporišić 1982; Minova-Gjurkova 2000; Piper 2009; Smolej 2011; Žele 2012; Belaj i Tanacković Faletar 2014; 2017; Brač 2018; Smolej 2022). Usporedni opis predikata u trima južnoslavenskim jezicima uključuje opis predikatnih konstrukcija. Zato se polazi od hrvatskih primjera rečenica (u tekstu) konstruiranih na temelju izvornogovorničke prakse i usklađenih s gramatičko-pravopisnom normom hrvatskoga standardnoga jezika. Primjere s hrvatskoga na slovenski i makedonski preveli su autori uz provjeru izvornih govornika s akademskim znanjem jezika, ali i uz provjeru zastupljenosti konstrukcija u reprezentativnim hrvatskim, slovenskim i makedonskim korpusima, npr. *hrWaC 2.2*, *Gigafida 2.2*, *MaCoCu Macedonian Web v2*, *CLASSLA-web.mk 2.0*,² te

2 Više o korpusima v. kod Ljubešić i Klubička (2014), Ljubešić i Erjavec (2011), Krek i dr. (2020), Kosem i dr. (2025), Bañón i dr. (2022), Kuzman Pungeršek i dr. (2026).

u digitalnim izvorima *Hrvatski jezični portal* (hjp.znanje.hr), *Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU* (fran.si), *Толковен речник на македонскиот јазик* (makedonski.gov.mk), *Дигитален речник на македонскиот јазик* (drmj.eu). Dakako, polazi se i od primjera iz jezikoslovne literature na koju se poziva (npr. Bajec i dr. 1956; 1973; Katičić 1986; Žagar 2001; Silić i Pranjković 2005; Zovko Dinković 2013; Belaj i Tanacković Faletar 2017; 2020). Radi sažetosti i ekonomičnosti u načelu se ne upućuje na izvor pojedinoga primjera;

- b) sintaksa padeža – pri usporednoj analizi kosih padeža, kako je već istaknuto, polazi se od temeljnih, objedinjujućih značenja kako ih navode Belaj i Tanacković Faletar (2014) u okviru svojega kognitivnolingvističkoga opisa imenske sintagme i sintakse padeža u hrvatskome jeziku. Njihova je analiza u načelu strukturirana u skladu s tipologijom sintaktičko-semantičkoga statusa padeža u *Gramatici* J. Silića i I. Pranjkovića (2005). Usporedni opis prijedložno-padežnih, odnosno prijedložnih izraza u okviru ove monografije oslanja se na pristup J. Silića i I. Pranjkovića (2005), Lj. Šarić (2014), D. Matovca (2017). Analiza se temelji na konstruiranim primjerima, iz kojih je jasna težnja za modelskim primjerima bliskima realnoj komunikaciji. Primjere s hrvatskoga na slovenski i makedonski preveli su autori uz provjeru izvornih govornika s akademskim znanjem jezika, ali i uz provjeru zastupljenosti konstrukcija u reprezentativnim hrvatskim, slovenskim i makedonskim korpusima, npr. *hrWaC 2.2*, *Gigafida 2.2*, *MaCoCu Macedonian Web v2*, *CLASSLA-web.mk 2.0*, te u digitalnim izvorima *Hrvatski jezični portal* (hjp.znanje.hr), *Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU* (fran.si), *Толковен речник на македонскиот јазик* (makedonski.gov.mk), *Дигитален речник на македонскиот јазик* (drmj.eu). Radi sažetosti i ekonomičnosti u načelu se ne upućuje na izvor pojedinoga primjera;
- c) rečenična negacija – (p)opis niječnih sredstava rečenične negacije u trima jezicima i pregled njihova položaja te pojava u vezi s negacijom temelji se na opisu negacije u hrvatskome i makedonskome I. Nazalević Čučević (2016). Dakako, oslanja se i na druge relevantne opise i istraživanja negacije i problema u vezi s njom (npr. Škerlj 1963; Toporišić 2004; Topolińska 2009; Kovačević 2016; Zovko Dinković 2013; 2021; Ilc 2019). Usporedni se pregled negacije temelji na primjerima prikupljenima za potrebe analize negacije u hrvatskome i makedonskome I. Nazalević Čučević (2016), koji su tijekom 2014. ekscerpirani iz paralelnoga korpusa *SETimes*,³ *Hrvatskog jezičnog korpusa*,⁴ internetskih

3 V. Tyers i Alperen (2010).

4 V. Brozović-Rončević i Čavar (2012).

tražilica, govorne prakse i jezikoslovne literature (npr. Minova-Gjurkova 2000; Silić i Pranjković 2005; Topolińska 2009; Zovko Dinković 2013), a za potrebe ovoga pregleda i iz hrvatskih, slovenskih i makedonskih reprezentativnih korpusa, npr. *hrWaC 2.2*, *Gigafida 2.2*, *MaCoCu Macedonian Web v2*, *CLASSLA-web.mk 2.0*. Konstruirani su i novi primjeri, iz kojih je jasna težnja za modelskim primjerima bliskima realnoj komunikaciji. Primjere s hrvatsko-ga na slovenski i makedonski preveli su autori uz provjeru izvornih govornika s akademskim znanjem jezika, ali i uz provjeru zastupljenosti konstrukcija u spomenutim korpusima. Dakako, upotrijebljeni su i primjeri iz slovenističke literature (npr. Breznik 1943; Toporišič 1976; 2004), digitalnih izvora *Hrvatski jezični portal* (hjp.znanje.hr), *Fran. Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU* (fran.si), *Толковен речник на македонскиот јазик* (makedonski.gov.mk), *Дигитален речник на македонскиот јазик* (drmj.eu). Radi sažetosti i ekonomičnosti u načelu se ne upućuje na izvor pojedinoga primjera.

1.5. TEMELJNI POJMOVI

U nastavku poglavlja donosimo popis hrvatskih pojmova koji se rabe pri usporedbi predmetnih sintaktičkih pojava i njihovih slovenskih i makedonskih ekvivalenata. Ekvivalentni su termini ili preuzeti iz literature, što će biti razvidno iz daljnjih poglavlja, odnosno prevedeni su, tj. prilagođeni. Svjesni smo da postoji mogućnost neusuglašenosti s postojećim nazivljem te nam nije namjera nametnuti novo, nego ga predložiti za potrebe ove analize. Tako smo se radi zornosti i točnosti, u pojedinim slučajevima i na temelju dogovora s recenzentima, odlučili koristiti specifičnim opisnim slovenskim i makedonskim nazivima. Nazive donosimo prema hrvatskomu, najprije abecedno u tom jeziku, a onda i u okviru nadređenoga pojma, pri čemu također rabimo abecedni red – u hrvatskome. Važno je istaknuti da u analizi, gdje god postoji prilika, radi razumljivosti u načelu (prve) rabimo međunarodne nazive, npr. *direktni* i *indirektni objekt* umjesto *izravni* i *neizravni objekt*, *dekomponirani predikat* umjesto *rašćlanjeni predikat*, *sublokalnost* umjesto *podmjesnost*. U pojedinim slučajevima, uglavnom zbog učestalosti uporabe, priklanjamo se hrvatskoj inačici, npr. *dopuna* umjesto *argument*, *dodatak* umjesto *adjunkt*. U tablici navodimo pojmove kako se rabe u tekstu i njihove inačice nazive, ako postoje, odnosno ako su u uporabi. Slovenski se ekvivalenti, po uzoru na težnju uporabe domaćega nazivlja u slovenistici, u načelu navode tako da dolaze prije internacionalnih, ako su uopće u uporabi. U makedonskom jeziku, kao i u hrvatskome, rabi se i međunarodno i domaće nazivlje, pa se nazivi u tablici navode u načelu prema prevladavajućoj porabi, uz svoje inačice. U vezi s makedonskim nazivljem ističemo i sljedeće – prijedložni

izraz s konkretnim prijedlogom ne nazivamo primjerice (prijedložni) izraz s (prijedlogom) *od*, nego ga pojednostavljeno nazivamo npr. *od*-izraz, *na*-izraz, *co*-izraz. U hrvatskome i slovenskome govorimo o prijedložno-padežnome izrazu, a ne o prijedložnome izrazu ili konstrukciji, ne zanemarujući činjenicu da je riječ o jezicima sintetske deklinacije te da prijedlog konkretizira padežno značenje.

1.5.1. PREDIKAT

Tablica 1.1: Predikat – opći popis pojmova
(slov. *povedek*, mak. *прирок*)

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
adverbijal, priložna oznaka	prislovno določilo, adverbialno določilo	прилошка определба
apozicija	pristavek, apozicija	апозиција
broj	število	број
dekomponirani predikat, raščlanjeni predikat	perifrastični povedek, dekomponirani povedek	декомпониран прирок, перифрастичен прирок, аналитички прирок
direktni objekt, izravni objekt	neposredni predmet, premi predmet, direktni objekt	директен предмет, директен објект
dodatak, adjunkt	dopolnilo	додаток
dopuna, argument	določilo	дополнување, аргумент
egzistencijalni glagol	eksistencialni glagol	егзистенцијален глагол
egzistencijalni imenski predikat	eksistencialni imenski povedek	егзистенцијален глаголско-именски прирок
fazni glagol	fazni glagol	фазен глагол
fazni imenski predikat	fazno-imenski povedek	фазен глаголско-именски прирок
glagolski predikat	glagolski povedek	глаголски прирок
gramatički ustroj rečenice	stavčna zgradba	граматичката структура на реченицата
identifikacija ili atribucija	identifikacija ali atribucija	идентификација или атрибуција
imenica	samostalnik	именка

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
imenska riječ	samostalniška beseda	именски збор
imenski predikat	imenski povedek	глаголско-именски прирок
imenski predikat u širem smislu	imenski povedek v širšem smislu	глаголско-именски прирок во поширока смисла
imenski predikat u užem smislu	imenski povedek v ožjem smislu	глаголско-именски прирок во потесна смисла
indirektni objekt, neizravni objekt	posredni predmet, nepremi predmet, indirektni objekt	индиректен предмет, индиректен објект
iskaz	izjava, izrek	исказ
jednostavni glagolski predikat	goli glagolski povedek	прост глаголски прирок
kopulativni glagol, sponski glagol	vezni glagol, pomožni glagol, kopulativni glagol	глагол-копула, глагол-врска, копулативен глагол
kopulativni imenski predikat	vezno-imenski povedek	копулативен глаголско-именски прирок
modalni glagol	naklonski glagol, modalni glagol	модален глагол
modifikator, atribut	prilastek, atribut	атрибут, модификатор
neprijelazni semikopulativni glagol	neprehodni polpomožni glagol	непреоден семикопулативен глагол
obavijesni ustroj iskaza	informacijska zgradba izreka	информациска структура на исказот
objekt	predmet, objekt	предмет, објект
perifrazni glagol	frazni glagol	перифразен глагол
postmodifikator, nesročni atribut	neujemalni prilastek	неконгруентен атрибут, постмодификатор
predikat	povedek, predikat	прирок, предикат
predikatne riječi	povedkove besede	зборови во служба на прирокот
predikatni proširak, predikatni atribut	povedkov prilastek	предикативен атрибут

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
predikatno ime	povedkovo določilo	именски дел на глаголско-именскиот прирок
premodifikator, sročni atribut	ujemalni prilastek	конгруентен атрибут
pridjev	pridevnik	придавка
prijedložni izraz	predložna zveza	предложка конструкција
prijedložno-padežni izraz	predložnosklonska zveza	предложко-падежна конструкција
prijelazni semikopulativni glagol	prehodni polpomožni glagol	преоден семикопулативен глагол
prilog	prislov	прилог
radnja	dejanje	дејство
rečenica	poved	реченица
samoznačni glagol	polnopomenski glagol	полнозначен глагол
semikopulativni glagol, polusponski glagol	polpomožni glagol	семикопулативен глагол
semikopulativni imenski predikat	polpomožniško-imenski povedek	семикопулативен глаголско-именски прирок
složeni glagolski predikat	zloženi glagolski povedek	сложен глаголски прирок
stanje	stanje	состојба
subjekt	osebik, subjekt	подмет, субјект
suznačni glagol	nepolnopomenski glagol	неполнозначен глагол, семантички испразнет глагол
višestrukosloženi dekomponirani predikat, višestrukosloženi raščlanjeni predikat	razširjeni perifrastični povedek	проширен декомпониран прирок, проширен аналитички прирок, проширен перифрастичен прирок
višestrukosloženi glagolski predikat	razširjeni zloženi povedek	проширен сложен глаголски прирок
višestrukosloženi fazni imenski predikat	razširjeni fazno-imenski povedek	проширен фазен глаголско-именски прирок

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
višestrukosloženi kopulativni imenski predikat	razširjeni vezno-imenski povedek	проширен копулативен глаголско-именски прирок
višestrukosloženi semikopulativni imenski predikat	razširjeni polpomožniško-imenski povedek	проширен семикопулативен глаголско-именски прирок
zamjenica	zaimек	заменка
zbivanje	dogajanje	случување

Tablica 1.2: Predikat – pojmovi u okviru nadređenoga pojma
(slov. *povedek*, mak. *прирок*)

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
Predikativnost (slov. <i>predikativnost</i> , mak. <i>предикативност</i>)		
gramatički ustroj rečenice	stavčna zgradba	граматичката структура на реченицата
iskaz	izjava, izrek	исказ
obavijesni ustroj iskaza	informacijska zgradba izreka	информациска структура на исказот
rečenica	poved	реченица
Gramatički ustroj rečenice (slov. <i>stavčna zgradba</i> , mak. <i>граматичката структура на реченицата</i>)		
adverbijal, priložna oznaka	prislovno določilo, adverbialno določilo	прилошка определба
apozicija	pristavek, apozicija	апозиција
direktni objekt, izravni objekt	neposredni predmet, premi predmet, direktni objekt	директен предмет, директен објект
dodatak, adjunkt	dopolnilo	додаток
dopuna, argument	določilo	дополнување, аргумент
indirektni objekt, neizravni objekt	posredni predmet, nepremi predmet, indirektni objekt	индиректен предмет, индиректен објект
modifikator, atribut	prilastek, atribut	атрибут, модификатор
objekt	predmet, objekt	предмет, објект

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
postmodifikator, nesročni atribut	neujemalni prilastek	неконгруентен атрибут
predikat	povedek, predikat	прирок, предикат
predikatni proširak, predikatni atribut	povedkov prilastek	предикативен атрибут
premodifikator, sročni atribut	ujemalni prilastek	конгруентен атрибут
subjekt	osebek, subjekt	подмет, субјект
Predikat – ustroj <i>(slov. povedek – zgradba, mak. прирок – структура)</i>		
dekomponirani predikat, rašćlanjeni predikat	perifrastični povedek, dekomponirani povedek	декомпониран прирок, аналитички прирок, перифрастичен прирок
egzistencijalni imenski predikat	eksistencijalni imenski povedek	егзистенцијален глаголско- именски прирок
fazni imenski predikat	fazno-imenski povedek	фазен глаголско-именски прирок
glagolski predikat	glagolski povedek	глаголски прирок
imenski predikat	imenski povedek	глаголско-именски прирок
imenski predikat u širem smislu	imenski povedek v širšem smislu	именски прирок во поширока смисла
imenski predikat u užem smislu	imenski povedek v ožjem smislu	именски прирок во потесна смисла
jednostavni glagolski predikat	goli glagolski povedek	прост глаголски прирок
kopulativni imenski predikat	vezno-imenski povedek	копулативен глаголско- именски прирок
semikopulativni imenski predikat	polpomožniško-imenski povedek	семикопулативен глаголско- именски прирок
složeni glagolski predikat	zloženi glagolski povedek	сложен глаголски прирок
višestrukosloženi dekomponirani predikat, višestrukosloženi raščlanjeni predikat	razširjeni perifrastični povedek	проширен перифрастичен прирок, проширен декомпониран прирок, проширен аналитички прирок

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
višestrukosloženi glagolski predikat	razširjeni složeni povedek	проширен глаголски прирок
višestrukosloženi fazni imenski predikat	razširjeni fazno-imenski povedek	проширен фазен глаголско-именски прирок
višestrukosloženi kopulativni imenski predikat	razširjeni vezno-imenski povedek	проширен копулативен глаголско-именски прирок
višestrukosloženi semikopulativni imenski predikat	razširjeni polpomožniško-imenski povedek	проширен семикопулативен глаголско-именски прирок
Predikativne riječi <i>(slov. povedkove besede, mak. зборови во служба на прирокот)</i>		
broj	število	број
egzistencijalni glagol	eksistencijalni glagol	глагол со егзистенцијално значење
fazni glagol	fazni glagol	фазен глагол
imenska riječ	samostalniška beseda	именски збор
imenica	samostalničnik	именка
kopulativni glagol, sponski glagol	vezni glagol, pomožni glagol, kopulativni glagol	глагол-копула, глагол-врска, копулативен глагол
modalni glagol	naklonski glagol, modalni glagol	модален глагол
perifrazni glagol	frazni glagol	перифразен глагол
pridjev	pridevnik	придавка
prijedložni izraz	predložna zveza	предложка конструкција
prijedložno-padežni izraz	predložnosklonska zveza	предложко-падежна конструкција
prilog	prislov	прилог
samoznačni glagol	polnopomenski glagol	полнозначен глагол
semikopulativni glagol, polusponski glagol	polpomožni glagol	семикопулативен глагол
suznačni glagol	nepolnopomenski glagol	неполнозначен глагол, семантички испразнет глагол
zamjenica	zaimek	заменка

1.5.2. SINTAKSA PADEŽA

Tablica 1.3: Sintaksa padeža – opći popis pojmova
(slov. *skladnja sklonov*, mak. *синтакса на падежите*)

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
ablativnost	izhodiščnost, odmikanje, ablativnost	аблативност, одалекување
abtemporalnost, ishodišna temporalnost	izhodiščna časovnost, abtemporalnost	појдовна временскост, аптемпораалност
adlokalnost, primjesnost	priprostorskost, adlokalnost	припросторност, адокаалност
adverbijal, priložna oznaka	prislovno določilo, adverbialno določilo	прилошка определба
agens, vršitelj	vršilec, agens	вршител, агенс
akuzativ	tožilnik, akuzativ	акузатив
analitička deklinacija	analitična sklanjatev, analitična deklinacija	аналитичка деклинација
anteriornost, prijevremenost	predčasovnost, anteriornost	предвременскост, антериорност
apozicija	pristavek, apozicija	апозиција
cijena, vrijednost	vrednost, cena	цена, вредност
cilj	cilj	цел
ciljna usmjerenost	ciljna usmerjenost	целна насоченост
cirkumlokalnost, okomjesnost	okolna prostorskost, cirkumlokalnost	околна просторност, циркумлокаалност
cirkumtemporalnost, okovremenost	približna časovnost, cirkumtemporalnost	приближна временскост, циркумтемпораалност
dativ	dajalnik, dativ	датив
direktivno-granična temporalnost	končna časovnost	крајна временскост
direktni objekt, izravni objekt	neposredni predmet, premi predmet, direktni objekt	директен предмет, директен објект
distributivnost	distributivnost	дистрибутивност
dob	doba	возраст

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
dubinski padež, semantička uloga	globinski sklon, udeleženska vloga	длабински падеж, семантичка улога
efektor, uzročnik	povzročitelj, efektor	причинител, ефектор
ekskluzivnost, izuzimanje	izvzemanje, ekskluzivnost	изземање, ексклузивност
eksplikativnost, objasnidbenost	pojasnjevalnost, eksplikativnost	појаснување, експликативност
ekstralokalnost, izvanmjesnost	izvenprostorskost, ekstralokalnost	вонпросторност, екстралокалност
entitet u vezi s kojim se vrši radnja	entiteta, v zvezi s katero se izvaja dejanje	ентитет во врска со кој се врши дејството
entitet zahvaćen radnjom	entiteta, ki je zajeta z dejanjem	ентитет што е зафатен од дејството
finalnost	namernost, finalnost	намера, финалност
frontalna lokalnost, prostorna sučeljenost	čelna prostorskost	челна просторност
funkcija, služba	vloga, funkcija	функција
genitiv	rodilnik, genitiv	генитив
gradivnost	gradivnost	градивност
gramatički ustroj rečenice	stavčna zgradba	граматичка структура на реченица
identifikacija ili atribucija	identifikacija ali atribucija	идентификација или атрибуција
imenski predikat	imenski povedek	глаголско-именски прирок
indirektni objekt, neizravni objekt	posredni predmet, nepremi predmet, indirektni objekt	индиректен предмет, индиректен објект
instrument, sredstvo	sredstvo, instrument	средство, инструмент
instrumental	orodnik, instrumental	инструментал
interes, etički dativ, pragmatički dativ	interes, etični dajalnik, pragmatični dajalnik	интерес, етички датив, прагматички датив
interlokalnost, međumjesnost	medprostorskost, interlokalnost	меѓупросторност, интерлокалност
intratemporalnost, unutarvremenost	znotrajčasovnost, intratemporalnost	внатрешременскост, интратемпоралност

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
ishodište	izhodišče	исходиште
isticanje	poudarjanje	истакнување, потенцирање
kauzalnost, uzrok	vzročnost, kavzalnost	причина, каузалност
kondicionalnost, uvjetnost	pogojnost, kondicionalnost	условност, кондиционалност
konsekutivnost, posljedičnost	posledičnost, konsekutivnost	последичност, консекутивност
kontaktina direktivnost	stična usmerjenost	контактна насоченост
kopulativni imenski predikat	vezno-imenski povedek	глаголско-именски прирок
korist ili šteta	korist ali škoda	корист или штета
kriterij	kriterij	критериум
kvalitativnost, svojstvo	lastnost, kvalitativnost	својство, квалитативност
lokativ	mestnik, lokativ	локатив
mjera	mera	мера
modifikator, atribut	prilastek, atribut	атрибут, модификатор
modus, način	način, modus	модус, начин
namjena	namen	намена
(ne)postojanje	(ne)obstajanje	(не)постоење
nepovoljni uzrok	neugoden vzrok	неповолен причинител
neprijelazni semikopulativni glagol	neprehodni polpomozni glagol	непреоден семикопулативен глагол
nominativ	imenovalnik, nominativ	номинатив
nositelj identifikacije ili atribucije	nosilec identifikacije ali atribucije	носител на идентификација или атрибуција
obilje	obilje	обилност
objedinjujuće značenje padeža	temeljni pomen sklon	основно значење на падежот
objekt	predmet, objekt	предмет, објект
opći padežni oblik	splošna skloniska oblika	општа падежна форма
oskudica	pomanjkanje	оскудност
padež	sklon	падеж
padežni oblik	skloniska oblika	падежна форма
paralelizam	vzporednost, paralelizem	паралелизам

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
partitivnost, dijelnost	delnost, partitivnost	делност, партитивност
podrijetlo	poreklo	потекло
posesivnost, posvojnost	svojilnost, posesivnost	присвојност, посесивност
posterioriornost, poslijevremenost	počasovnost, posterioriornost	поствременскост, постериорност
postlokalnost, izamjesnost	odzadnja prostorskost, postlokalnost	задна просторност, постлокалност
površinski padež	površinski sklon	површински падеж
predikat	povedek, predikat	прирок, предикат
predikatno ime	povedkovo določilo	именскиот дел на глаголско-именскиот прирок
prelokalnost, predmjesnost	sprednja prostorskost, prelokalnost	предна просторност, прелокалност
prijedlog	predlog	предлог
prijedložni izraz	predložna zveza	предложка конструкција
prijedložno-padežni izraz	predložnosklonska zveza	предложко-падежна конструкција
prijelazni glagol u širem smislu	prehodni glagol v širšem smislu	преоден глагол во поширока смисла
prijelazni glagol u užem smislu	prehodni glagol v ožjem smislu	преоден глагол во потесна смисла
prijelazni semikopulativni glagol	prehodni polpomožni glagol	преоден семикопулативен глагол
prosekutivnost, putanja	pot, prosekutivnost	патека, просекутивност
prostorna temporalnost	prostorska časovnost	просторска временскост
protemporalnost, krozvremenost	napredujoča časovnost, protemporalnost	напредна временскост, протемпоралност
relativ	relativ	релатив
semantička uloga	pomenska vloga, semantična vloga	семантичка улога
semantika, značenje	pomen, semantika	значење, семантика
semikopulativni predikat	pomožno-imenski povedek	глаголско-именски прирок
simultanost, istodobnost	sočasnost, simultanost	истовременост, симултаност

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
sintaktičko-semantička kategorija	skladenjsko-pomenska kategorija, sintaktično-semantnična kategorija	синтактичко-семантичка категорија
sintetska deklinacija	sintetična sklanjatev, sintetična deklinacija	синтетичка деκлинација
slavenski genitiv	slovanski rodilnik	словенски генитив
smještenost	umeščenost	смєстєност
subjekt	osebek, subjekt	подмет, субјект
sublokalnost, podmjesnost	spodnja prostorskost, sublokalnost	долна просторност, сублокалност
supralokalnost, nadmjesnost	zgornja prostorskost, supralokalnost	горна просторност, супралокалност
tema	tema	тема
tema govorenja, mišljenja	tema govora, mišljenja	тема на разговор, мислење
temporalnost, vrijeme	časovnost, temporalnost	временскост, темпоралност
translokalnost, prekomjesnost	čezprostorskost, translokalnost	прекупросторност, транслокалност
usmjerenost, negranična direktivnost	usmerjenost	насоченост
vokativ	zvalnik, vokativ	вокатив
vokativni izraz	zvalniški izraz, vokativni izraz	вокативен израз
vokativnost	zvalnost, vokativnost	вокативност
zahvaćenost radnjom	zajetost z dejanjem	опфатеност со дејството
zaklinjanje	potrditev, prisega	потврда, заколнување

Tablica 1.4: Sintaksa padeža – pojmovi u okviru nadređenoga pojma
(slov. *skladnja sklonov*, mak. *синтакса на падежите*)

Padež (slov. <i>sklon</i> , mak. <i>падеж</i>)		
analitička deklinacija	analitična sklanjatev, analitična deklinacija	аналитичка деκлинација
dubinski padež, semantička uloga	globinski sklon, udeleženska vloga	длабински падеж, семантичка улога

padežni oblik	sklonska oblika	падежна форма
površinski padež	površinski sklon	површински падеж
prijedlog	predlog	предлог
prijedložni izraz	predložna zveza	предложка конструкција
prijedložno-padežni izraz	predložnosklonska zveza	предложко-падежна конструкција
sintaktičko-semantička kategorija	skladenjsko-pomenska kategorija, sintaktično-semantična kategorija	синтактичко-семантичка категорија
sintetska deklinacija	sintetična sklanjatev, sintetična deklinacija	синтетичка деклинација
Površinski padež (slov. <i>površinski sklon</i> , mak. <i>површински падеж</i>)		
akuzativ	tožilnik, akuzativ	акузатив
dativ	dajalnik, dativ	датив
genitiv	rodilnik, genitiv	генитив
instrumental	orodnik, instrumental	инструментал
lokativ	mestnik, lokativ	локатив
nominativ	imenovalnik, nominativ	номинатив
opći padežni oblik	splošna sklonska oblika	општа падежна форма
vokativ	zvalnik, vokativ	вокатив
Sintaktička vrijednost padeža (funkcija ili služba) (slov. <i>skladenjska vloga sklonov</i> , mak. <i>синтаксичка функција на падежите</i>)		
adverbijal, priložna oznaka	prislovno določilo, adverbialno določilo	прилошка определба
apozicija	pristavek, apozicija	апозиција
direktni objekt, izravni objekt	neposredni predmet, premi predmet, direktni objekt	директен предмет, директен објект
indirektni objekt, neizravni objekt	posredni predmet, nepremi predmet, indirektni objekt	индиректен предмет, индиректен објект
modifikator, atribut	prilastek, atribut	атрибут, модификатор
objekt	predmet, objekt	предмет, објект
predikativno ime	povedkovo določilo	именски дел на глаголско-именскиот прирок
subjekt	osebik, subjekt	подмет, субјект

Semantička vrijednost padeža (značenje) (slov. <i>pomen sklonov</i> , mak. <i>семантика на падежите</i>)		
ablativnost	izhodiščnost, odmikanje, ablativnost	аблативност, одадмичување
abtemporalnost, ishodišna temporalnost	izhodiščna časovnost, abtemporalnost	појдовна временскост, аптемпоралност
adlokalnost, primjesnost	priprostorskost, adlokalnost	припросторност, адокалност
agens, vršitelj	vršilec, agens	вршител, агенс
cijena, vrijednost	vrednost, cena	цена, вредност
cilj	cilj	цел
ciljna usmjerenost	ciljna usmerjenost	целна насоченост
cirkumlokalnost, okomjesnost	okolna prostorskost, cirkumlokalnost	околна просторност, циркумлокалност
cirkumtemporalnost, okovremenost	približna časovnost, cirkumtemporalnost	приближна временскост, циркумтемпоралност
direktivno-granična temporalnost	končna časovnost	крајна временскост
distributivnost	distributivnost	дистрибутивност
dob	doxa	возраст
efektor, uzročnik	povzročitelj, efektor	ефектор, причинител
ekskluzivnost, izuzimanje	izvzemanje, ekskluzivnost	изземање, ексклузивност
eksplikativnost, objasnidbenost	pojasnjevalnost, eksplikativnost	појаснување, експликативност
ekstralokalnost, izvanmjesnost	izvenprostorskost, ekstralokalnost	вонпросторност, екстралокалност
finalnost	namernost, finalnost	намера, финалност
frontalna lokalnost, prostorna sučeljenost	čelna prostorskost	челна просторност
gradivnost	gradivnost	градивност
identifikacija ili atribucija	identifikacija ali atribucija	идентификација или атрибуција
instrument, sredstvo	sredstvo, instrument	инструмент, средство
interes, etički dativ, pragmatički dativ	interes, etični dajalnik, pragmatični dajalnik	интерес, етички датив, прагматички датив

interlokalnost, međumjesnost	medprostorskost, interlokalnost	меѓупросторност, интерлокалност
intratemporalnost, unutarvremenost	znotrajčasovnost, intratemporalnost	внатревременскост, интратемпоралност
ishodište	izhodišče	исходиште
isticanje	poudarjanje	истакнување, потенцирање
kauzalnost, uzrok	vzročnost, kavzalnost	причина, каузалност
kondicionalnost, uvjetnost	pogojnost, kondicionalnost	условност, кондиционалност
konsekutivnost, posljedičnost	posledičnost, konsekutivnost	последичност, консекутивност
kontaktna direktivnost	stična usmerjenost	контактна насоченост
korist ili šteta	korist ali škoda	корист или штета
kriterij	kriterij	критериум
kvalitativnost, svojstvo	lastnost, kvalitativnost	квалитативност, својство
mjera	mera	мера
modus, način	način, modus	модус, начин
namjena	namen	намена
(ne)postojanje	(ne)obstajanje	(не)постоење
nepovoljni uzrok	neugoden vzrok	неповолен причинител
nositelj identifikacije ili atribucije	nosilec identifikacije ali atribucije	носител на идентификација или атрибуција
obilje	obilje	обилност
oskudica	pomanjkanje	оскудност
paralelizam	vzporednost, paralelizem	паралелизам
partitivnost, dijelnost	delnost, partitivnost	партивност, делност
podrijetlo	izvornost	потекло
posesivnost, posvojnost	svojilnost, posesivnost	присвојност, посесивност
posteriornost, poslijevremenost	počasovnost, posteriornost	поствременскост, постериорност
postlokalnost, izamjesnost	odzadnja prostorskost, postlokalnost	задна просторност, постлокалност
prelokalnost, predmjesnost	sprednja prostorskost, prelokalnost	предна просторност, прелокалност
prosekutivnost, putanja	pot, prosekutivnost	патека, просекутивност
prostorna temporalnost	prostorska časovnost	просторска временскост

protemporalnost, krozvremenost	napredujuća časovnost, protemporalnost	напредна временскост, протемпоралност
relativ	oziralnost, relativ	односност, релатив
simultanost, istodobnost	sočasnost, simultanost	истовременост, симултаност
slavenski genitiv	slovanski rodilnik	словенски генитив
smještenost	nameščenost	сместеност
sublokalnost, podmjesnost	spodnja prostorskost, sublokalnost	долна просторност, сублокалност
supralokalnost, nadmjesnost	zgornja prostorskost, supralokalnost	горна просторност, супралокалност
tema	tema	тема
tema govorenja, mišljenja	tema govora, mišljenja	тема на говорот, мислењето
temporalnost, vrijeme	časovnost, temporalnost	временскост, темпоралност
translokalnost, prekomjesnost	čezprostorskost, translokalnost	прекупросторност, транслокалност
usmjerenost, negranična direktivnost	usmerjenost	насоченост
vokativnost	zvalnost	вокативност
zahvaćenost radnjom	zajetost z dejanjem	опфатеност со дејството
zaklinjanje	potrditev, prisega	заколнување

1.5.3. REČENIČNA NEGACIJA

Tablica 1.5: Negacija u jeziku – opći popis pojmova
(slov. *zanikanje v jeziku*, mak. *негацијата во јазикот*)

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
alternativna pitanja	alternativna vprašanja	алтернативни прашања
bezlična poraba glagola, nelična poraba glagola	neosebna raba glagola	безлична употреба на глаголот
dopunska pitanja s negacijom	dopolnilna vprašanja z zanikanjem, dopolnilna vprašanja z negacijoj	дополнителни прашања со негација

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
doseg negacije	doseg zanikanja, doseg negacije	досег на негација
dvostruka negacija	dvojno zanikanje, dvojna negacija	двојна негација
finitni glagolski oblik, lični glagolski oblik	osebna glagolska oblika, določna glagolska oblika	лична глаголска форма, лично-глаголска форма, финитна глаголска форма
inherentno niječna riječ	inherentno nikalna beseda	инхерентно негиран збор
jesno-niječna pitanja	da-/ne-vprašanja	да-/не-прашања
morfološko sredstvo negacije	morfološko sredstvo zanikanja, morfološko sredstvo negacije	морфолошко средство за негација, морфолошко негациско средство
n-riječ	n-beseda	н-збор
nefinitni glagolski oblik, nelični glagolski oblik	neosebna glagolska oblika, nedoločna glagolska oblika	нефинитна глаголска форма, нелична глаголска форма
negacija u zapovjednim rečenicama	zanikanje v velelnih povedih	негација во заповедни реченици
ne-niječna polarnost	ne-nikalna polariteta	не-негирана поларност
niječna polarnost	nikalna polariteta	негирана поларност
niječna zamjenica	nikalni zaimек	одречна замена
niječni prefiks	nikalno predponsko obrazilo	одречен префикс
niječni prilog	nikalni prislov	одречен прилог
niječnica	nikalnica	одречен збор
niječno slaganje	nikalno ujemanje	кумулятивна негација
niječno sredstvo	nikalno sredstvo	негациско средство, одрекувачко средство
parcijalna negacija, sastavnička negacija	nestavčno zanikanje, nestavčna negacija	парцијална негација, делумна негација
pleonastična negacija, ekspletivna negacija, parataksička negacija	pleonastično zanikanje, pleonastična negacija	плеонастичка негација
pojačivač rečenične negacije	ojačevalec stavčnega zanikanja	засилувач на реченичната негација
zanimkana posebna pitanja	zanikana posebna vprašanja	одречни кој-прашања

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
predikat	povedek, predikat	прирок, предикат
rečenična negacija	stavčno zaničanje, stavčna negacija	реченична негација
sintaktička negacija	skladenjsko zaničanje, skladenjska negacija, sintaktična negacija	синтаксичка негација
sintaktičko sredstvo negacije	skladenjsko sredstvo zaničanja, skladenjsko sredstvo negacije	синтаксичко средство за негација, синтаксичко негациско средство
umanjivač, minimizator	zmanjševalec, minimizator	намалувач, минимизатор
višestruka negacija	večkratno zaničanje, večkratna negacija	повеќекратна негација, полинегација
zaničkana čestična јесно- нијечна питања	zaničkana členkovna <i>da-/ne-</i> vprašanja	одречни <i>да-/не-</i> прашања
zaničkana nulta јесно- нијечна питања	zaničkana ničelna <i>da-/ne-</i> vprašanja	одречни нулти <i>да-/не-</i> прашања

Tablica 1.6: Negacija u jeziku – pojmovi u okviru nadređenoga pojma
(slov. *zaničanje v jeziku*, mak. *негацијата во јазикот*)

Negacija u jeziku (slov. <i>zaničanje v jeziku</i> , mak. <i>негацијата во јазикот</i>)		
doseg negacije	doseg zaničanja, doseг negacije	досег на негација
inherentno niјечна riječ	inherentno nikalna beseda	инхерентно негиран збор
morfološko sredstvo negacije	oblikoslovno sredstvo zaničanja, morfološko sredstvo negacije	морфолошко средство за негација, морфолошко негациско средство
ne-niјечна polarност	<i>ne</i> -nikalna polariteta	не-негирана поларност
niјечна polarност	nikalna polariteta	негирана поларност
niјечни prefiks	nikalno predponsko obrazilo	одречен префикс
niјечно sredstvo	nikalno sredstvo	негациско средство, одрекувачко средство
niјечница	nikalnica	одречен збор

parcijalna negacija, sastavnička negacija	nestavčno zanikanje, nestavčna negacija	парцијална негација, делумна негација
rečenična negacija	stavčno zanikanje, stavčna negacija	реченична негација
sintaktička negacija	skladenjsko zanikanje, skladenjska negacija	синтаксичка негација
sintaktičko sredstvo negacije	skladenjsko sredstvo zanikanja, skladdenjsko sredstvo negacije	синтаксичко средство за негација, синтаксичко негациско средство
Sintaktička negacija (slov. <i>skladenjsko zanikanje</i> , mak. <i>синтаксичка негација</i>)		
parcijalna negacija, sastavnička negacija	nestavčno zanikanje, nestavčna negacija	парцијална негација, делумна негација
rečenična negacija	stavčno zanikanje, stavčna negacija	реченична негација
Rečenična negacija (slov. <i>stavčno zanikanje</i> , mak. <i>реченична негација</i>)		
dvostruka negacija	dvojno zanikanje, dvojna negacija	двојна негација
finitni glagolski oblik, lični glagolski oblik	osebna glagolska oblika, določna glagolska oblika	лична глаголска форма, лично-глаголска форма, финитна глаголска форма
morfološko sredstvo negacije	oblikoslovno sredstvo zanikanja, morfološko sredstvo negacije	морфолошко средство за негација, морфолошко негациско средство
nefinitni glagolski oblik, nelični glagolski oblik	neosebna glagolska oblika, nedoločna glagolska oblika	нелична глаголска форма, нефинитна глаголска форма
negacija u zapovjednim rečenicama	zanikanje v velelnih povedih	негација во заповедни реченици
niječna polarnost	nikalna polariteta	негирана поларност
niječna zamjenica	nikalni zaimек	одречна замена
niječni prilog	nikalni prislov	одречен прилог
niječnica	nikalnica	одречен збор
niječno slaganje	nikalno ujemanje	конгруенција на негацијата

niječno sredstvo	nikalno sredstvo	негациско средство, одрекувачко средство
pleonastična negacija, ekspletivna negacija, parataktička negacija	pleonastično zanikanje	плеонастичка негација
pojačivač rečenične negacije	ojačevalec stavčnega zanikanja	засилувач на реченичната негација
predikat	povedek, predikat	прирок, предикат
sintaktičko sredstvo negacije	skladenjsko sredstvo zanikanja, skladdenjsko sredstvo negacije	синтаксичко средство за негација, синтаксичко негациско средство
umanjivač, minimizator	zmanjševalec, minimizator	намалувач, минимизатор
višestruka negacija	večkratno zanikanje	повеќекратна негација, полинегација
zanijekana čestična jesno- -niječna pitanja	zanikana <i>da-/ne</i> -vprašanja	одречни <i>да-/не</i> -прашања
zanijekana nulta jesno- -niječna pitanja	zanikana ničelna <i>da-/ne</i> - vprašanja	одречни нулти <i>да-/не</i> -прашања
zanijekana posebna pitanja	zanikana posebna vprašanja	одречни <i>кој</i> -прашања

II

Morfosintaktičke osobitosti triju jezika⁵

Hrvatski, slovenski i makedonski jezik s bugarskim, srpskim, bosanskim i crnogorskim, pripadaju južnoslavenskoj grupi baltoslavenskih jezika, koji su grana indoeuropske jezične porodice. Govoreći o raširenosti te jezične porodice, čija je posljedica i ulazak brojnih jezika u različite jezične saveze, Matasović (2001: 123) ističe da je gotovo nemoguće pronaći ijedno tipološko svojstvo koje imaju svi indoeuropski jezici, što ilustrira razlikama u artikulaciji, broju samoglasnika, vrsti i mjestu naglaska, gramatičkome rodu, broju, prisutnosti padeža, članu itd. Brojne razlike prisutne su i među trima jezicima koje analiziramo, tj. među hrvatskim, slovenskim i makedonskim, što nije uvijek bio slučaj. Matasović (2008: 64) i Šekli (2018: 26) navode da je u doba dolaska Slavena na današnji slavenski jug, od Istre do Soluna, dijalekatska raščlanjenost praslavenskoga bila minimalna te da se prema svim dostupnim izvorima u 6. i ranom 7. stoljeću posvuda na slavenskom području govorio praslavenski jezik. Promjene koje su kasnije nastale pod utjecajem drugih (neslavenskih) jezika zaslužne su za brojne tipološke razlike između hrvatskoga i slovenskoga s jedne strane i makedonskoga s druge strane. Na takve je promjene u slučaju makedonskog jezika (kao i bugarskoga te jugoistočnih srpskih govora) utjecala balkanizacija jezika, koja predstavlja romansko-slavensku jezičnu interferenciju.⁶ Među promjenama koje su posljedica utjecaja drugih neslavenskih balkanskih jezika na makedonski jezik ističu se (morfo)sintaktički balkanizmi:

- 5 Predmetno se poglavlje temelji na poglavlju *Hrvatski i makedonski u usporedbi* knjige *Sintaktička negacija. Usporedna analiza sintaktičke negacije u hrvatskome i makedonskome jeziku* I. Nazalević Čučević (2016).
- 6 Nazalević Čučević (2016: 13–14) sažeto se referira na literaturu na temelju koje je razvidno da su balkanski jezični utjecaji predmet interesa onih koji pokušavaju definirati nazive *balkanizam* i *balkanizacija*, utvrditi sociolingvističke granice Balkana, usporediti gramatičke kategorije u balkanskim jezicima, otkriti mehanizme jezične balkanizacije, utvrditi utjecaj arumunjskoga jezika na makedonski jezik (usp. npr. Kopitar 1829; Friedman 1983; Topolińska 2006; Peti Stantić i Langston 2006; Spasov 2012; Šekli 2022).

- a) u imenskom sustavu – analitička deklinacija; nastanak postpozitivnih članova kao pokazatelja određenosti; tvorba komparativa s prefiksom *no-* i superlativa s prefiksom *naj-* na pozitivu pridjeva, npr. *добар, подобар, најдобар* (hrv. *dobar, bolji, najbolji*; slov. *dober, boljši, najboljši*), *убав, поубав, најубав* (hrv. *lijep, ljepši, najljepši*; slov. *lep, lepši, najlepši*); izražavanje posvojnosti dativnim enklitičkim oblicima ličnih zamjenica, npr. *Јас, брат ми и братучед ми се мавтавме обично околу слатките* (usp. Šekli 2018: 63–67; Koneski 2021b: 160–173);
- b) pojava zamjениčkog udvajanja direktnog i indirektnog objekta, npr. *Не сум го гледал тој филм, Вчера им кажал на пријателите дека ќе дојде*; zamjениčke klitike na inicijalnoj poziciji u rečenici, npr. *Им го дадов она што го сакаа, Ја видов, ама не ја препознав, Ги поканија, но не дојдоа* (usp. Šekli 2018: 69–70; Koneski 2021b: 125–127);
- c) u glagolskom sustavu – očuvanje sintetskih glagolskih oblika za prošlo vrijeme – aorista i imperfekta – kojima se izražavaju osvjedočene prošle radnje, npr. *Дојдов поради огласот во венсикот, Се качи на велосипедот и полета, Од лево, оттаму секогаш доаѓаше воз, се влечеше еден облак црн*; upotreba perfekta kao prošlog neodređenog glagolskog vremena za izražavanje neosvjedočene (ne)svršene radnje u prošlosti, npr. *Американецот наводно дошол во Белград во декември минатата година*; gubitak infinitiva i supina te njihova zamjena *da*-konstrukcijom, npr. *Јас не можам да прифатам толку вреден подарок, Одам да го посетам пријателот*; izricanje budućega vremena česticom *ќе* i prezentom glagola te *има да*-konstrukcijom, npr. *На изложбата ќе видите стари фотографии на Скопје, Додека може, има да те користи*; glagolski oblici s *има-* i *сум*-konstrukcijom, npr. *Неколку пати имам одено во Државниот музеј во Софија, Не сум поканет на состаноците* (usp. Šekli 2018: 51–63; Koneski 2021b: 16–17).

Određene morfosintaktičke razlike među hrvatskim, slovenskim i makedonskim analizirat ćemo u nastavku poglavlja. Obratit ćemo pozornost na razliku u deklinaciji među trima jezicima, prikazat ćemo funkciju postponiranoga člana i udvajanja objekta u makedonskome, sažeto ćemo analizirati položaj klitika u trima jezicima te ćemo obratiti pozornost na neke osobitosti glagolskoga sustava u makedonskome.

2.1. DEKLINACIJA

Najistaknutija je razlika među trima jezicima u deklinaciji – u makedonskome je, za razliku od hrvatskoga i slovenskoga, iz deklinacije sintetskoga tipa prešla u deklinaciju analitičkoga tipa. U praslavenskome se jeziku razlikovalo sedam morfološki

označenih padeža (nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental), koji su se u većini slavenskih jezika očuvali, osim vokativa, i to u slovenskom, ruskom i bjeloruskom. Nasuprot tomu u makedonskome je (morfološki označen) padežni sustav gotovo potpuno nestao, najvjerojatnije pod utjecajem balkanskih neslavenskih jezika (Šekli 2018: 63).⁷ Paunova (2011: 75) navodi da prijelaz iz sintetske deklinacije u analitičku dolazi do izražaja u 13. stoljeću, što je razvidno iz svih analiziranih makedonskih crkvenoslavenskih rukopisa, te rezultira izraženijom uporabom prijedložno-padežnih izraza nauštrb padežnih oblika – tako se *co*, kojim se izražavalo socijativno značenje, počinje rabiti i za značenje sredstva (Koneski 2021b: 164). Paunova nadalje govori i o nepravilnoj uporabi padeža i međusobnoj zamjeni padežnih oblika, što se može potkrijepiti tvrdnjom B. Koneskoga (2021b: 166–167) da akuzativ najranije ugrožava lokativ, i to zbog zajedničkih prijedloga *y* i *na* te rano ukinute opreke direktivnost – nedirektivnost, odnosno dinamičnost – statičnost, što se odražava i na akuzativno istiskivanje instrumentala. Genitivna značenja i službe uz akuzativ preuzima i dativ (posvojnost), za koji se navodi da je najdulje odolijevao promjeni. Paunova (2011: 75–76) izdvaja još i izostanak sročnosti imenice i njezine odredbenice, konkretiziranje značenja neodgovarajućim prijedlozima, zamjenjivanje određenih površinskih padeža općim padežnim oblikom i učvršćivanje njegova položaja, povećanu uporabu prijedloga s općim padežnim oblikom te promjenu distribucije pojedinih prijedloga. U vezi s potonjim Koneski (2021b: 165–166) izdvaja pojavu *na*-konstrukcije, kojom se zamjenjuje stari dativ, što spominje i Šekli (2018: 65), ističući da je uporaba tog praslavenskog prijedloga proširena na – (1) prostorna značenja akuzativa uz glagole kretanja (*Одиде на излет на Водно*); (2) prostorna značenja lokativa uz glagole mirovanja (*Ана е на Водно*); (3) posvojno značenje genitiva (*Ова е викендицата на Ана*) i (4) predmeta u vezi s kojim se vrši radnja u dativu (*Ѕреков на Ана да ме почека*) (Šekli 2018: 65). Koneski (2021b: 161) ističe da je analitizacija deklinacije u makedonskome već napredovala do 15. stoljeća, ali da taj proces, koji je rezultat utjecaja balkanske jezične sredine i fonetskih čimbenika, traje i danas.

Danas su u makedonskome jeziku ostaci padežne paradigme sačuvani kod imenica muškog i ženskog roda te u zamjeničkom sustavu. Jedna grupa imenica muškog roda (osebna imena, višesložne imenice i neke jednosložne imenice) u vokativu ima nastavak *-e* (*Иване, Милоше, Лазаре; господине, пријателе; попе, куме*), imenice koje završavaju na *-ж, -ш, -ч, -њ, -ј*; imenice na *-с, -з* imaju nastavak *-у* (*мажу, келешу, јадачу, тепачу, коњу, крају; песу, мразу*), dok jednosložne imenice i imenice na *-ар* imaju oba nastavka *-у* i *-е* (*свату – свате, сину – сине, брату – брате*,

7 Pojednostavljivanje padežne fleksije karakteristično je i za novogrčki, albanski, rumunjski i arumunjski jezik.

зету – зете, волу – воле, кралу – крале, цару – царе; овчару – овчаре, говедару – говедаре, опинчару – опинчаре) (Koneski 2021a: 211–214). Osobna imena i prezimena muškog roda i imenice za imenovanje muških članova obitelji (*Стојан, Петре, Велко, Петров, Раџин; маж, брат, син, татко, тате*) u okviru prijedloga noga izraza, koji može biti i u službi direktnoga ili indirektnoga objekta, čuvaju nakadašnji genitivno-akuzativni oblik (*Зборував со Стојана, со Петрета, со Велка – Го видов Стојана, Петрета, Велка; на мажа ми, од брата си, го наишол сина си, го видов татка, го видов татета*) (Koneski 2021a: 215). Imenice ženskog roda također čuvaju vokativni oblik s nastavcima *-o* i *-e*. Trosložne i višesložne imenice na *-ца* i *-ка* imaju nastavak *-e* (*Горице, Станковице, магарице, биволице, мајчице; Ратке, Босилке, Василке*), pri čemu imenice na *-ка* mogu imati i nastavak *-o* (*Велике – Велико, Јаглике – Јаглико, стопанке – стопанко, домаќинке – домаќинко*). Dupletnе облике имају и женска имена на *-ја* (*Марије – Маријо, Спасије – Спасијо*), док друге именice женског рода на *-а* имају само nastavak *-o* (*Ќерко, Благоуњо, жено, Раџо*) (Koneski 2021a: 227–228).

Ostaci padežne paradigme sačuvani su i kod ličnih zamjenica, npr. *Те сакав само тебе, Му ја дадов книгата, Му го оставила целиот свој имот нему*. Na temelju primjera razvidno je da je uz akuzativ (*те, тебе, ја*) kod zamjenica sačuvan i dativ (*му*), ali analitičnost sve više napreduje kod dugih dativnih zamjeničkih oblika, pa je u svim makedonskim govorima obično primjerice *на кого* umjesto *кому*, *на него* umjesto *нему*, *на неа њ* umjesto *нејзе њ* (Koneski 2021b: 161).

Posljedica je prelaska iz sintetske u analitičku deklinaciju i uporaba kratkih dativnih oblika ličnih zamjenica za izražavanje posvojnoga značenja, npr. *мајка ми, дедо ми, жена му*, usp. *Мајка ми работи во дуќанов*. Takvi se oblici u načelu rabe samo kod imenica koje označavaju rodbinske veze.⁸ U pojedinim parovima rečenica te klitike mogu biti slično interpretirane – npr. u *Болна е жена ми* dativnom se klitikom izražava posvojno značenje, a u *Болна ми е жената* predlagalska dativna klitika ima posvojnu interpretaciju, a izražava zahvaćenost objekta radnjom (mak. *засегнатост*), pa Mišeska Tomić (2008: 31–35) razdvaja funkcije spomenutih adnominalnih dativnih klitika i rečeničnih dativnih klitika posvojne interpretacije. U hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi i onoj koja se bavi drugim jezicima štokavskoga narječja uporaba se posvojnoga dativa s jedne strane ograničava na odnos prema imenicama kojima se označavaju rodbinske veze (npr. Belaj i Tanacković Faletar 2024), a s druge se strane ne ograničava (npr. Antonić 2004; Silić i Pranjković 2005). Tako primjerice Silić i Pranjković (2005: 220) izdvajaju sljedeće primjere

8 Karapejovski (2012) napominje kako se u razgovornome jeziku često mogu pronaći primjeri u kojima se posvojne dativne klitike pridružuju i drugim imenicama, npr. *владата ни*. Takvu njihovu porabu smatra stilski markiranom te navodi da ima ironičan prizvuk.

enklitičkoga oblika dativne zamjenice u posvojnome značenju: *Djeca su joj dobro, Kako ti je zdravlje?, Gdje su mi naočale?* Belaj i Tanacković Faletar (2014: 385–386) navode da se taj tip dativa ostvaruje u svojstvu modifikatora uz relacijske imenice tipa *brat, obitelj, roditelj*, npr. *On mi je brat, Kako ti je obitelj?* U skladu s prethodno rečenim o makedonskim primjerima, napominju da se u primjerima tipa *Pre-tukli su ti susjeda* ili *Promaknuli su mu brata* može govoriti o posvojnome značenju dativa, a da druga moguća interpretacija uključuje koncept koristi, odnosno štete, koja proizlazi iz glagolskoga procesa. S druge strane, razmatrajući status posvojnoga dativa u bosanskome (bos. *prisvojni* ili *posesivni dativ*), Palić (2010: 101) razmatra može li se o adnominalnome ili priimeničkome dativu govoriti i u primjerima tipa *Majka je djetetu odrezala nokte*, v. i posljednji primjer prema Belaju i Tanackoviću Faletaru (2014: 386). Drugim riječima, autor se pita je li takav dativ, kojim se označava osobna sfera, gdje svaka promjena na posjedovanu predmetu pogađa i njegova posjednika, upotrijebljen u priimeničkoj ili priglagoleskoj poziciji. Na temelju sintaktičko-semantičke analize zaključuje da je dativni referent pogođen cjelinom djelovanja radnje na njezinu objektu (*ibidem*: 103), zbog čega govori o dativu pogođenog posjednika (*ibidem*: 107), što ide u prilog spomenutoj postavci O. Mišeska Tomić (2008). Govoreći o posvojnome dativu u srpskome i odnosu posjedništva koji se njime izražava, Antonić (2004: 88–89) navodi kako se njime pokazuje odnos posjedništva, što ilustrira i primjerima *Kuća joj je daleko odavde*, odnos dijela prema cjelini, npr. *Udarili su mu nogu*, odnos srodstva, npr. *Sestra mi se zaposlila u toj firmi*, odnos autorstva, npr. *To mu je novi roman*, a može dolaziti i u idiomatiziranoj strukturi za predstavljanje, npr. *Ime mu je Marko*. Tako se navodi i u Piper i dr. (2005: 189). Ograničimo li se pri razmatranju posvojnoga dativa na onaj koji dolazi uz relacijske imenice tipa *majka, otac, obitelj*, na temelju uvida u korpus valja reći da je u hrvatskome i makedonskome zastupljeniji nego u slovenskome, gdje se rabi u kontekstima tipa *Mama mi je kmalu umrla, Oče mi je umrl leta 1995, ko mi je bilo zgolj 20 let*, v. i *Posesivni (posvojni) dativ* u 4.3.4 *Dativ (slov. dajalnik, mak. дaтив) – usmjerenost*.

Sažetu raspravu o enklitičkom dativnom obliku za izricanje posvojnosti iskoristit ćemo kao povod za pregled ličnih zamjenica u trima predmetnim jezicima kako bismo ukazali na još neke njihove osobitosti.

Kao zajedničke osobitosti ličnih zamjenica izdvajamo:

- a) u svim trima jezicima lične su zamjenice prvoga, drugoga i trećega lica jednine i množine, u slovenskome i dvojine. U hrvatskome rod je izražen na zamjenici trećega lica jednine i množine, u slovenskome na zamjenici trećega lica jednine, prvoga, drugoga i trećega lica dvojine i množine, ali samo u nominativu, u makedonskome rod je izražen na zamjenici trećega lica jednine;
- b) zamjenice prvoga, drugoga i trećega lica imaju duge ili naglašene (slov. *naglasna oblika*, mak. *долга форма*) i kratke ili nenaglašene oblike (slov. *naslonska oblika*, mak. *кратка форма*) – u genitivu, dativu i akuzativu jednine u hrvatskome i slovenskome, u dativu (obliku za indirektni objekt) i akuzativu (obliku za direktni objekt) u makedonskome. Minova-Gjurkova (2000: 46) ističe kako kratki zamjenički oblici direktnoga i indirektnoga objekta pokazuju stabilnost u čuvanju međusobnih razlika, dok je kod dugih zamjeničkih oblika prisutno generaliziranje, tj. u upotrebi je jedan oblik, a njegova se služba u rečenici konkretizira prijedlogom i udvajanjem, usp. *Мене ми подари книга, а нему вино, Не го побарав него, туку неа, Сакаш ли да ручаш со мене?, Се гордеам со тебе;*
- c) dugi se oblici zamjenica rabe s prijedlozima, usp. hrv. *Nema te već danima*, slov. *Že dneve te ni*, mak. *Te нема веќе со денови* i hrv. *Ne mogu bez tebe*, slov. *Ne morem brez tebe*, mak. *He можам без тебе*, u eliptičnim odgovorima, npr. hrv. *Koga si vidio? – Njega*; slov. *Koga si videl? – Njega*; mak. *Kozo go vide? – Hezo*, kod isticanja primjerice entiteta zahvaćena radnjom, usp. hrv. *Volim te!*, slov. *Ljubim te!*, mak. *Te сакам!* i hrv. *Volim tebe, a ne njega*, slov. *Ljubim tebe, ne njega*, mak. *Тебе те сакам, а не него*;
- d) obilježje je paradigme ličnih zamjenica supletivnost – oblici se zamjenica tvore od različitih osnova, što je razvidno u deklinaciji unutar jednoga broja (hrv. *ja – mene*; slov. *jaz – mene*; mak. *jac – мене*) i među brojevima (hrv. *ja – mi*; slov. *jaz – midva – mi*; mak. *jac – ние*) (usp. Minova-Gjurkova 2000: 46; Silić i Pranjković 2005: 118; Marković 2018: 324);
- e) kada su vršilac i trpilac radnje isti, tj. koreferentni, za izricanje se refleksivnosti rabi povratna ili refleksivna zamjenica (Marković 2018: 340)⁹ hrv. *sebe*, slov. *sebe*, mak. *себе*, npr. hrv. *Sebi ću za nagradu priuštiti putovanje, a njemu što god poželi, On voli samo sebe, Poslušaj se. Što to govoriš?, Govore samo o sebi, Razgovaram sama sa sobom*; slov. *Sebi bom za nagrado privoščil potovanje, njemu pa*

⁹ Belaj (2025: 377) daje prednost nazivu *refleksivna zamjenica*, umjesto *povratna zamjenica* (slov. *povratni zaimek*, mak. *повратна заменка*), objašnjavajući kako refleksivnost znači odraz čega u čemu bez referencije na kretanje, posebice ne na reflektirano kretanje. Navodi da je u primjerima tipa *Marija je prvo počela sebe, a ne dijete* agens fiktivno razdvojen na faktivni i reflektirani fiktivni ego.

karkoli si želi, On ima rad samo sebe, Poslušaj se. Kaj to govoriš?, Govorijo samo o sebi, Pogovarjam se sam s seboj; mak. *Себеси ќе се наградам со патување, а него со што и да посака, Тој се сака само себеси, Слушни се. Што зборувааш?, Зборуваат само за себеси, Разговарам сам со себеси*. Spomenuto generaliziranje, tj. uporaba jednoga dugoga oblika za direktni i indirektni objekt (*себеси*), prisutno je u makedonskome jeziku i kod refleksivne zamjenice *себе*. Kratki se oblici razlikuju – oblik je za indirektni objekt *cu*, a za direktni *ce* (Minova-Gjurkova 2000: 48).

Iz pregleda ličnih zamjenica može se potvrditi da se kod makedonskih ličnih zamjenica sačuvalo najviše oblika sintetske deklinacije, što je slučaj i kod drugih zamjenica makedonskoga jezika, što ilustriramo i pregledom upitnih, niječnih, općih i neodređenih zamjenica (v. više u Minova-Gjurkova 2000: 48–64; Koneski 2021a: 291–303), v. tablicu 2.2.

Tablica 2.2: Upitne, neodređene, opće i niječne zamjenice u makedonskome (slov. *vprašalni, nedoločni, celostni in nikalni zaimki v makedonščini*, mak. *прашални, неопределени, општи и одречни заменки во македонскиот јазик*)

	Upitne	Neodređene	Opće	Niječne
N	кој	некој	секој	никој
D	кому	некому	секому	никому
A	кого	некого	секого	никого

Od različitosti kod ličnih zamjenica možemo istaknuti sljedeće:

- a) u hrvatskome enklitički oblik lične zamjenica za treće lice muškoga i srednjega roda u akuzativu ima varijante – *ga* i *nj*, potonji je ograničen na položaj iza prijedloga, npr. *U nj je stavio kruha*, a ženskoga – *je* i *ju*, pri čemu se potonja u načelu rabi ispred susljedne glagolske zagnaglasnice *je*, npr. *Ana ju je pozvala na rođendan*, odnosno kada joj prethodi riječ koja završava na *-(j)e*,¹⁰ npr. *Znanje ju je učinilo moćnom*. Za predmetne se oblike u makedonskome rabi jedan oblik – mak. *zo* (A 3. lica sg. *m, sr*) i *ja* (A 3. lica sg. *ž*). U slovenskome, u instrumentalu prvoga i drugoga lica dubletni su oblici *z menoj* i *z mano*, odnosno *s teboj* i *s tabo*, a prvi se preporučuju u formalnoj porabi.¹¹ Akuzativni se enklitički oblici

10 O akuzativnim zagnaglasticama u hrvatskome, bosanskom i srpskom v. iscrpnu analizu Z. Kolaković i dr. (2023).

11 To se može usporediti s uporabom posvojne zamjenice *njezin*, odnosno *njen* u hrvatskome, npr. *Mediji su pozorno pratili njezino (njeno) obraćanje*.

ličnih zamjenica i refleksivne zamjenice pišu sastavljeno s prijedlogom, osim u prvom i drugom licu dvojine i množine, v. tablicu 2.3.

Tablica 2.3: Veza prijedloga i enklitičkih oblika ličnih zamjenica i povratne zamjenice u akuzativu u slovenskome

(slov. *vezava predlogov in naslonskih oblik osebnih zaimkov v tožilniku v slovenščini*, mak. *врзување на предлозите и клитичките форми на личните заменки во акузатив во словенечкиот јазик*)

	1. lice sg.	2. lice sg.	3. lice sg. <i>m i sr</i>	3. lice sg. <i>ž</i>	3. lice du.	3. lice pl.	Refleksivna zamjenica
na	name	nate	nanj	nanjo	nanju	nanje	nase
po	pome	pote	ponj	ponjo	ponju	ponje	/
za	zame	zate	zanj	zanjo	zanju	zanje	zase
čez	čezme	čezte	čezenj	čeznjo	čeznju	čeznje	čezse
skoz	skozme	skozte	skozenj	skoznjo	skoznju	skoznje	skozse
med	/	/	medenj	mednjo	mednju	mednje	medse
nad	nadme	nadte	nadenj	nadnjo	nadnju	nadnje	nadse
pred	predme	predte	predenj	prednjo	prednju	prednje	predse
v	vame	vate	vanj	vanjo	vanju	vanje	vase

- b) u makedonskome kratki se oblici *ne* i *u* pišu s naglaskom radi razlikovanja od niječne čestice *ne* i veznika *u* (Koneski 2021a: 294);
- c) u makedonskome, za razliku od hrvatskoga i slovenskoga, zajedno se mogu upotrebljavati i kratki i dugi oblici, i to kada se zamjenica u službi objekta posebno ističe, npr. *му реков нему, тебе ти велам, го видов него, неа ја најдов*, pri čemu kratki oblik zamjenice stoji neposredno ispred glagola, od čega se odstupa u imperativu ili pri porabi pokaznih čestica, npr. *види го (него), еве ме (мене)*, kada dugi oblik zamjenice dolazi iza kratkoga (Koneski 2021a: 295). Spomenuta pojava vrijedi i u slučaju udvajanja direktnog i indirektnog objekta;

- d) razvidno je da je jedna od istaknutijih razlika ta da slovenski ima zamjenice i za prvo, drugo i treće lice dvojine. Govoreći o nekim osobitostima dvojine u slovenskome, Derganc (2006) izdvaja da je slovenski jedan od rijetkih europskih jezika koji je očuvao gramatičku kategoriju dvojine. Slovenska gramatika predviđa dvojinke paradigme za sve promjenjive vrste riječi koje imaju kategoriju broja, što znači za glagole, imenice, zamjenice, pridjeve, brojeve. S obzirom na to da se u slovenskome, kao u hrvatskome i makedonskome, lične zamjenice u subjektnoj službi obično izostavljaju, oznaku dvojine nosi glagol, usp. *Midva greva na Pohorje* i *Greva na Pohorje*.¹² Autorica ističe da se dvojina dosljedno rabi kada se govori o dvjema osobama ili dvama predmetima, osobito uz brojeve *dva*, *dve* ili kada je iz konteksta jasno da je riječ o dvoje, npr. *Dva otroka hodita še v šolo*, *Otroka hodita še v šolo*. Kao posebno stabilne izdvaja dvojinke lične zamjenice i s njima povezane glagolske oblike. I Jakop (2008: 144) ističe da se dvojina u većini indoeuropskih jezika izgubila, odnosno izjednačila s množinom te da se očuvala u trima slavenskim jezicima – slovenskome, gornjolužičkosrpskome i donjolužičkosrpskome, s time da se ostaci mogu naći u svim slavenskim jezicima. Uz to što donosi zoran prikaz razvoja dvojinke oblika u slovenskome jeziku, na temelju analize uporabe dvojinke oblika svih promjenjivih riječi u slovenskim narječjima autorica (*ibidem*: 142) zaključuje da je dvojina u većini slovenskih dijalekata još uvijek čvrsta, čak i produktivna kategorija. Ipak, novom izdvaja spoznaju da je geolingvistička analiza slovenskog dijalektalnog prostora pokazala postepeno gubljenje glagolske dvojine u slovenskim govorima koji su u kontaktu s romanskima te s hrvatskim ne-kajkavskim govorima, dok se u kontaktu s njemačkim i mađarskim ta pojava ne susreće. Posljedica je jezičnih kontakata zamjena dvojinke oblika množinskima (pluralizacija).

U nastavku se usredotočujemo na druge osobitosti makedonskoga (u odnosu na hrvatski i slovenski) koje su posljedica neslavenskoga jezičnoga utjecaja.

2.2. POSTPOZITIVNI ČLAN

Praslavenske pokazne zamjenice **mъ* **ma* **mo* ‘taj’, **ovъ* **ova* **ovo* ‘ovaj’ i **onъ* **ona* **ono* ‘onaj’ u makedonskom i bugarskom jeziku razvile su se u postpozitivne članove (Šekli 2018: 65; Koneski 2021b: 156–160), koji služe za realizaciju formalne i značenjske opozicije određenosti i neodređenosti (usp. Malja-Imami 2012: 78),

12 Jakop (2008: 141) navodi da su lične zamjenice *midva*, *midve* i *vidva*, *vidve* nastale od množinskih oblika *mi/me* i *vi/ve* i brojeva *dva/dve* te da su značajne za većinu slovenskog jezičnog područja.

npr. *Девојката го спушти погледот, Човекот по природа ја сака удобноста и телесната утеха*. Dakako, postpozitivni nastavci zadržali su demonstrativnu službu pri određivanju prostorne relacije predmeta u odnosu na sudionike u komunikaciji, npr. *човеков, човекот, човекон*, te pri određivanju prostorne odsutnosti, a psihološke prisutnosti, npr. *Јас ја изнајмив мојата венчаница* (*ibidem*: 80). Dakle postpozitivni član u makedonskome čine korijenski morfemi pokaznih zamjenica kao pokazatelji određenosti. Njegovo se postojanje na temelju spomenutoga razvoja od pokaznih zamjenica može uzimati kao posljedica unutarnjeg razvoja jezika, ali i utjecaja susjednih balkanskih neslavenskih jezika (npr. rumunjski, albanski), kod kojih se postpozitivni određeni član razvio ranije (*ibidem*: 7). Za razliku od kategorije padeža, o kojoj je bilo riječi prethodno u tekstu, v. i 4. *Sintaksa padeža*, određenost se u makedonskome jeziku očuvala i razvila u posebnu morfosintaktičku kategoriju – trovidni je ili trooblični član u makedonskome jeziku formalno-gramatička činjenica (Korubin 1990: 311–316, 313–314). Iako je uporaba člana ovisna o odnosu govornika, sugovornika i predmeta o kojemu se govori, član nije zamjenjiv pokaznom zamjenicom. Naime određena se imenica, npr. *реченицава*, ne može zamijeniti spojem *оваа реченица*, jer bi se time predmet istaknuo u odnosu na druge predmete. Za razliku od pokazne zamjenice članu nije svojstveno obilježje istaknutosti, nego je riječ o gramatikalizaciji identifikacijsko-upućivačkoga karaktera i funkcije, pri čemu općepućivačku funkciju ima jedinstveni član *-om*, a pokazno-upućivačku članovi *-om*, *-ov*, *-on* (*ibidem*).

O razvoju postpozitivnoga člana iscrpnije piše Malja-Imami (2012: 85–89) navodeći nekoliko postavaka na temelju uvida u referentnu literaturu. Polazeći od Demiraja (2004, navodimo na temelju Malja-Imami 2012: 85–86), izdvaja sljedeće hipoteze – (1) postavku o supstratu – porijeklo postpozitivnog člana u balkanskim jezicima treba tražiti u nekom od starih balkanskih jezika; (2) postavku o utjecaju vulgarnoga latinskog, kojom se član dovodi u vezu s latinskim jezikom na Balkanu, odnosno sa zauzimanjem Balkana od strane Rimljana, što je utjecalo na balkanske jezike, npr. razvoj postpozitivnoga člana u svim zapadnim romanskim jezicima; (3) postavku o utjecaju albanskoga jezika, kojom se postpozitivni član dovodi u vezu s albanskim utjecajem na stvaranje postpozitivnoga člana u rumunjskom jeziku; (4) postavku o slavenskom utjecaju, kojom se ističe utjecaj bugarskoga na rumunjski; (5) postavku o grčkome utjecaju, kojom se dovodi u vezu grčki utjecaj na formiranje određenoga člana u balkanskim jezicima, ali ne i na njegovo postpozicioniranje; (6) pod postavkom o neovisnome razvoju podrazumijeva se da se postpozitivni član razvio neovisno ne samo u albanskom i rumunjskom jeziku nego i u bugarskom i makedonskom. Govoreći o makedonskome i bugarskome i o dovođenju u vezu razvoj postpozitivnoga člana s analitičkim razvojem jezika, navodi tvrdnju P. Asenove

(2002), koja smatra da prvo nije uvjetovano drugime, što se može pretpostaviti za udvajanje objekta i konkretiziranje padežnih odnosa prijedlozima, ali zbog analitizma određeni je član dobio je funkcije vezane uz izražavanje sintaktičkih odnosa unutar rečenice, što je njegova posebnost nastala zbog uzajamna uticaja uporabe člana i analitizma (Malja-Imami 2012: 86–87).

2.3. UDVAJANJE DIREKTNOG I INDIREKTNOG OBJEKTA

Zamjena sintetičke deklinacije analitičkom kao unutarnja jezična činjenica i spomenuti utjecaj latinskoga na neslavenske jezike kao vanjska jezična činjenica u makedonskome rezultirali su udvajanjem objekta (Šekli 2018: 70). Primjerice, ako je imenska riječ u službi direktnog objekta određena postpozitivnim članom, tj. ako je njime identificiran kakav predmet (Minova-Gjurkova 2000: 210), direktni se objekt udvaja enklitičkim oblikom lične zamjenice, usp. mak. *Му ја дадов книгата*, hrv. *Dao sam ti knjigu*, slov. *Dal sem ti knjigo*. Direktni se objekt udvaja ako je predstavljen pokaznom i relativnom zamjenicom, usp. mak. *Јас ова после го чув*, hrv. *Ja sam to poslije čula*, slov. *Jaz sem to potem slišala*; mak. *Тоа што го кажување, беше точно*, hrv. *To što je govorio, bilo je točno*, slov. *To, kar je govoril, je bilo pravilno*, dugim zamjениčkim oblikom, usp. mak. *Ќе го поканам и него*, hrv. *Pozvat ću i njega*, slov. *Povabil bom tudi njega*, ili vlastitim imenom, usp. mak. *He му ја дадов Ана Карењина*, hrv. *Nisam ti dao Anu Karenjinu*, slov. *Nisem ti dal Ane Karenine*. Direktni objekt u čijoj je službi zamjenica *cekoj* često se udvaja, usp. mak. *Секого ќе го боли главата од толку вино*, hrv. *Svakoga će boljeti glava od toliko vina*, slov. *Vsakogar bo glava bolela od toliko vina*, dok se niječne zamjenice *никој* i *ништо* u službi objekta ne udvajaju (*ibidem*: 210–214), usp. mak. *He сакам никога да обвинам*, hrv. *Ne želim nikoga okriviti*, slov. *Ne želim nikogar obtožiti*.

Minova-Gjurkova (2000: 214) navodi kako je u makedonskome jeziku proces udvajanja više zahvatio indirektni objekt. On se udvaja primjerice onda kada je predstavljen imenskim spojem riječi koji je određen članom, usp. mak. *Му напиша на бившиот дечко*, hrv. *Pisala je bivšem dečku*, slov. *Pisala je bivšemu fantu*, kada je imenski spoj riječi određen pokaznom zamjenicom, usp. mak. *Целиот успех ѝ го должам на таа жена*, hrv. *Sav uspjeh dugujem toj ženi*, slov. *Ves svoj uspeh dolgujem tisti ženski*, vlastitim imenom ili dugim zamjениčkim oblicima, usp. mak. *Му напиша на Лео / на него*, hrv. *Pisala je Leu/njemu*, slov. *Pisala je Leu/njemu*, te rodbinskim imenima s kratkim zamjениčkim oblicima u dativu, usp. mak. *Веднаш му се јавив на татко ми*, hrv. *Odmah sam se javio tati*, slov. *Takoj sem se oglasil očetu* (*ibidem*: 214–215).

Malja-Imami (2012: 229) udvajanje objekata definira kao pojavu klitičkoga oblika zamjenice u glagolskoj frazi koja se slaže u rodu, broju i padežu ili funkciji padeža s direktnim ili indirektnim objektom. Ističe da se razlike u balkanskim jezicima uglavnom tiču različitog stupnja primjene te sintaktičke pojave – u albanskom jeziku, zapadnim i jugozapadnim bugarskim govorima, a posebice u okviru makedonske jezične norme ona je najšire rasprostranjena, dok je u grčkom i bugarskom ta pojava prisutna u govorenome jeziku, odnosno dijalektima.

2.4. REDOSLIJED ENKLITIKA

U praindoeuropskome položaj je klitičkoga niza bio vezan uz sekundarni položaj u rečenici, odnosno poslije prvoga naglašenoga rečeničnoga člana ili njegova prvog dijela, što je bilo očuvano u praslavenskom jeziku i potvrđeno u starocrkvenoslavenskom jeziku, a danas prisutno u većini slavenskih jezika, uključujući bugarski. S druge strane u makedonskome se očituje novije stanje, odnosno smještenost klitičkoga niza na inicijalnome položaju u rečenici, što je najvjerojatnije neslavenski, romanski utjecaj (Šekli 2018: 71). Iz primjera kojima je prethodno ilustrirano udvajanje direktnoga i indirektnoga objekta razvidno je da u makedonskoj rečenici kratki zamjениčki oblici prethode glagolu te da mogu stajati na početku rečenice, usp. i *Им ја украдоа надежта на луѓето, Ми го препорача пријателката*. U hrvatskome su i u slovenskome zamjениčke klitike u načelu u sekundarnome položaju, npr. hrv. *Preporučila mi ga je prijateljica*, slov. *Priporočila mi ga je prijateljica*. Ipak, u rečenicama s imenskim predikatom klitike nisu uvijek predglagolske ni u makedonskoj rečenici. Tako se klitike mogu nasloniti na pridjev u predikatnome imenu sa svoje desne strane, npr. *My ce тешки прашањата*, ali češće su i sintaktički i naglasno orijentirane na naglasnicu s lijeve strane, u subjektnoj, npr. *Прашањата му се тешки*, ili predikatnoj službi, npr. *Тешки му се прашањата* (v. Mišeska Tomić 2008: 10–11). Razvidno je i to da u makedonskoj rečenici zamjениčke klitike slijede glagolske, pri čemu zamjениčki oblik u akuzativu, najčešće trećega lica, stoji kao pokazatelj direktnoga objekta neposredno pred glagolom, a prethodi mu kratki zamjениčki oblik u dativu primatelja, najčešće u prvome ili drugome licu (Mišeska Tomić 2008: 41), npr. *He cu му го вратил романот*. U hrvatskoj rečenici glagolske klitike, osim one u trećem licu jednine prezenta, prethode zamjениčkima, pri čemu dativne također prethode akuzativnima ili genitivnima, čestica *se* dolazi na posljednje mjesto u klitičkom nizu – *Vratili su im se, Prenijet ćemo im je, Nazvali bismo je, Javili bismo joj se, Vratit će im je, Poklonit ćemo mu je*. U slovenskoj rečenici, u perfektu pomoćni glagol prvoga i drugoga lica jednine, dvojine i množine prethodi zamjениčkim klitikama, pri čemu dativna dolazi prije akuzativne, npr. *Vrnil sem jim*

ga. U trećem licu jednine glagolska se klitika, kao u hrvatskome, nalazi iza zamjeničkih, npr. *Vrnil jim ga je*. Čestica *se* dolazi ispred zamjeničkih klitika, npr. *On se mu je smejal*, *On se mu smeje*, *Smejale se mu je*. U rečenici s futurom zamjeničke klitike prethode glagolskoj, npr. *Vrnil jim ga bom*, *Prenesel jim jo bo*, kao što joj prethodi i čestica *se*, npr. *Sramoval se ga bom*, *Bal se je bom*, koja u kondicionalu dolazi ispred čestice *bi*, npr. *Sramovali bi se ga*.

2.5. GLAGOLSKI OBLICI

Morfosintaktičke razlike u okviru glagolskoga sustava odnose se na osnovni oblik glagola, sintaktičko-semantičku vrijednost glagolskih oblika, posebice u okviru prošloga glagolskoga vremena, tvorbu futura te na pojavu neslavenskih glagolskih konstrukcija u makedonskom jeziku.

Tablica 2.4: Glagolski oblici u hrvatskome, slovenskome i makedonskome jeziku
(slov. *glagolske oblike v hrvaščini, slovensčini in makedonščini*, mak. *глаголски форми во хрватскиот, словенечкиот и македонскиот јазик*)

Hrvatski		Slovenski	Makedonski
Osnovni oblik glagola			
	infinitiv – <i>gledati</i>	infinitiv (<i>nedoločnik</i>) – <i>gledati</i>	3. sg. pz. – <i>гледа</i>
Nelični glagolski oblici			
	infinitiv – <i>gledati</i> glagolski pridjevi – radni – <i>gledao, gledala, gledalo; gledali, gledale, gledale, gledale</i>; trpni – <i>gledan, gledana, gledano; gledani, gledane, gledana</i> glagolski prilози – sadašnji – <i>gledajući</i>; prošli – <i>pregledavši</i>	infinitiv (<i>nedoločnik</i>) – <i>spati</i> supin (<i>namenilnik</i>) – <i>spat</i> glagolski pridjev radni (<i>deležnik na -l</i>) – <i>gledal, gledala, gledalo; gledala, gledali, gledali, gledale, gledala</i> glagolski pridjev trpni (<i>deležnik na -n/-t</i>) – <i>gledan, gledana, gledano; gledana, gledani, gledani, gledane, gledana</i>; odprt glagolski priloz – sadašnji (<i>deležje na -č/-aje/-e</i>) – <i>gledajoč, igraje; molči, prošli (deležje na -ši) – pregledavši</i>	/ / 4-forma (<i>4-forma</i>) – <i>гледа, гледала, гледало; гледале</i> glagolski pridjev (<i>злагоука придавка</i>) – <i>гледан, гледана, гледано; гледани</i> glagolski prilog (<i>злагоука прилог</i>) – <i>гледајќи</i>
Lični glagolski oblici			
kategorijska lica	1, 2, 3.	1, 2, 3.	1, 2, 3.
kategorijska broja	jednina, množina	jednina, dvojina, množina	jednina, množina
jednostavni oblici za prošlost	aorist – <i>pregledah, pogleda, pogleda; pregledasmo, pogledaste, pogledaše</i> imperfekt – <i>gledah, gledaše, gledaše; gledasmo, gledaste, gledahu</i>	/	aorist – <i>погледнав, погледна, погледнавме, погледнавте, погледнаа</i> imperfekt – <i>гледав, гледаше, гледавме, гледавте, гледаа</i>

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
kategorija vida	nesvršeni – <i>gledati</i> svršeni – <i>pogledati</i>	nesvršeni (<i>nedovršni</i>) – <i>gledati</i> svršeni (<i>dovršni</i>) – <i>pogledati</i>	nesvršeni (<i>свршен</i>) – <i>гледа</i> svršeni (<i>несвршен</i>) – <i>погледне</i>
kategorija načina	indikativ – <i>gleda</i> imperativ – <i>gledaj!</i> kondicional I. – <i>gledao/gledala bi, gledao/gledala bi; gledati/gledale bismo, gledati/gledale biste, gledali/gledale gledala bi</i> kondicional II. – <i>bih bio/bila gledao/gledala, bi bio/bila gledao/gledala, bi bio/bila bilo gledao/gledala/gledalo; bismo bili/bile gledati/gledale, biste bili/bile gledati/gledale, bi bili/bile gledati/gledale/gledala</i> optativ – <i>živio/živjela/živjelo; živjeli/živjele/živjela</i>	indikativ (<i>povednik</i>) – <i>gleda</i> imperativ (<i>velechnik</i>) – <i>glej!</i> kondicional I. (<i>poogojnik</i>) – <i>gledal/gledala/gledalo bi; gledati/gledale/gledala bi</i> kondicional II. (<i>pretekli poogojnik</i>) – <i>gledal/gledala/gledalo bi bil/bila/bilo; gledala/gledali bi bila/bili; gledati/gledale/gledala bi bili/bile/bila</i>	indikativ (<i>изразен начин</i>) – <i>гледа</i> imperativ (<i>заповеден начин</i>) – <i>гледај!</i> kondicional (<i>можен начин</i>) – <i>би гледал/гледала/гледало; би гледале</i>
kategorija stanja	aktiv, pasiv	aktiv (<i>tvornik</i>), pasiv (<i>trpnik</i>)	aktiv (<i>актив</i>), pasiv (<i>пасив</i>)
kategorija prijelaznosti	neprijelazni glagoli, prijelazni glagoli, povratni glagoli	neprijelazni (<i>neprehodni glagoli</i>), prijelazni (<i>prehodni glagoli</i>), povratni (<i>povratni glagoli</i>)	neprijelazni (<i>непреодни глаголи</i>), prijelazni (<i>пребодни глаголи</i>), povratni (<i>повратни глаголи</i>)
rod	glagolski pridjev radni – <i>gledao, gledala, gledalo; gledati, gledale, gledala</i> glagolski pridjev trpni – <i>gledan, gledana, gledano; gledani, gledane, gledan</i>	glagolski pridjev radni (<i>deležnik na -l</i>) – <i>gledal, gledala, gledalo; gledala, gledali, gledati; gledali, gledale, gledala</i> glagolski pridjev trpni (<i>dležnik na -ni/-t</i>) – <i>gledan, gledana, gledano; gledana, gledani, gledani, gledane, gledane, gledana; odprt</i>	л-форма (л-форма) – <i>гледал, гледала, гледало; гледале</i> glagolski pridjev (<i>глаголска придевка</i>) – <i>гледан, гледана, гледано; гледани</i>

Iz tablice 2.4. razvidno je da glagolski sustav triju jezika ima niz zajedničkih obilježja, ali se među njima uočavaju i bitne razlike, ponajprije u stupnju (ne)očuvanosti pojedinih glagolskih oblika, odnosno njihove (ne)razvedenosti:

- a) u hrvatskome i slovenskome infinitiv je osnovni oblik glagola, dok u makedonskom taj nelični oblik nije očuvan – temeljni je oblik glagola onaj za treće lice jednine, a tamo gdje u hrvatskoj i slovenskoj rečenici dolazi infinitiv, npr. kao dopuna uz modalne ili fazne glagole, rabi se *da*-konstrukcija (*da* i prezent glagola), npr. *Морам да читам, Треба да го посетам, Веќе почнав да готвам*;
- b) unutarne su glagolske kategorije svih triju jezika vid i prijelaznost, a vanjske lice, broj, vrijeme i način. Kada je riječ o kategoriji prijelaznosti, u ovoj knjizi govorimo o prijelaznim glagolima u užem smislu, tj. onima koji upravljaju direktnim objektom, i prijelaznim glagolima u širem smislu, tj. onima koji upravljaju indirektnim objektom (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2017: 155). Kada je riječ o povratnim glagolima, slažemo se s podjelom koju za potrebe analize glagola u hrvatskome navode Brač i Birtić (2024: 131). Riječ je o inherentno povratnim glagolima (*reflexiva tantum*), npr. hrv. *bojati se*, slov. *bati se*, mak. *се плаши*; pravim povratnim glagolima, koji su u osnovi prijelazni, čiji se objekt može zamijeniti povratnom zamjenicom *sebe*, odnosno kraćom inačicom *se*, koju uzimaju kako česticu, npr. hrv. *buditi se*, slov. *zbujati se*, mak. *се буди*; i recipročnim glagolima, npr. hrv. *ljubiti se*, slov. *poljubljati se*, mak. *се бакнува*;
- c) glagolski se oblici dijele na finitne ili lične, tj. one kojima svojstvena kategorija lica, uz sve druge kategorije, i nefinitne ili nelične, tj. one koji nemaju vanjske glagolske kategorije, tj. lice, broj, vrijeme ili način. Lični glagolski oblici u svim trima jezicima mogu biti upotrijebljeni apsolutno i relativno. Kada je riječ o izražavanju glagolskoga vremena, sadašnjost se u hrvatskome apsolutno ili primarno izražava prezentom, prošlost perfektom, aoristom i imperfektom. Uz njih se za radnju koja prethodi drugoj radnji u prošlosti rabi i pluskvamperfekt. Budućnost se primarno izražava futurom prvim. Futur je drugi relativ jer označuje buduću radnju koja prethodi drugoj budućoj radnji ili, rjeđe, kada je istodobna s njom. U slovenskome sadašnjost se apsolutno izražava prezentom (slov. *sedanjik*), prošlost perfektom (slov. *preteklik*), a budućnost futurom (slov. *prihodnjik*). Uz perfekt se kao oblik za prošlo vrijeme rabi i pluskvamperfekt (slov. *predpreteklik*). U makedonskome sadašnjost se apsolutno izražava prezentom (mak. *сегашно време*), prošlost perfektom (mak. *минато неопределено време*), aoristom (mak. *минато свршено време*) i imperfektom (mak. *минато определено несвршено време*). Uz njih se rabe pluskvamperfekt (mak. *предминато време*), *ima*-konstrukcija i *sum*-konstrukcija. Budućnost se

primarno izražava futurom, i to *ke*-futurom i *има*-futurom. Uz njega se rabi i oblik za budućnost u prošlosti (mak. *минато-идно време*), oblik za budućće pripovjedno vrijeme (mak. *идно прекажано време*). Iz pregleda navedenih oblika jasno je da makedonski raspolaže najrazvedenijim sustavom za izražavanje glagolskih vremena, što će biti zornije predloženo u sljedećim potpoglavljima, dok je u slovenskome oblika za glagolska vremena manje u odnosu na druga dva jezika – aorist i imperfekt nisu očuvani, za budućće vrijeme postoji samo jedan oblik, iako se relativno može izraziti i prezentom, no s druge strane u tom se jeziku čuva supin. Kada je riječ o glagolskim načinima, u hrvatskome se, uz neobilježeni glagolski način – indikativ, rabe imperativ, kondicional prvi, kondicional drugi i optativ. U slovenskome se rabe imperativ i kondicional prvi i drugi. U makedonskome rabi se jedan kondicional, kojim se izražava želja, mogućnost ili vjerojatnost (Minova-Gjurkova 2000: 74). Optativ ili željni način, koji je u hrvatskome oblikom podudaran s glagolskim pridjevom radnim, npr. *Dobro nam došli!*, *Bog vas poživio!*, *Vrazi ga odnijeli!* (Silić i Pranjković 2005: 196), u drugim se dvama jezicima ne rabi, nego se želja, nada, blagoslov, kletva i sl. izražavaju drugim oblicima uz koje se rabe posebne čestice, npr. u slovenskome *naj* s prezentom, u makedonskome *da* s prezentom ili imperativ. Kada je riječ o nefinitnim ili neličnim glagolskim oblicima, u hrvatskome su to infinitiv, glagolski pridjevi radni i trpni te glagolski prilozi sadašnji i prošli. U slovenskome su nefinitni glagolski oblici infinitiv (slov. *nedoločnik*), supin (slov. *namenilnik*), glagolski pridjevi – radni (slov. *deležnik na -l*) i trpni na *-n/-t* (slov. *deležnik na -n/-t*) i glagolski prilozi – sadašnji (slov. *deležje na -č/-aje/-é*) i prošli (slov. *deležje na -ši*). U makedonskome nefinitni su oblici *л*-forma, koja ima jedan množinski oblik, glagolski pridjev, koji također ima jedan množinski oblik, i glagolski prilog, koji se tvori samo od nesvršenoga glagola. Razvidno je dakle da i u pogledu nefinitnih oblika ima značajnih razlika – u hrvatskome infinitiv, s nastavcima *-ti* i *-ći*, dolazi uz modalne (u užem i širem smislu), fazne glagole i glagole kretanja, npr. *Želim se odmoriti*, *Počinjem učiti*, *Idem raditi*, *Otišao je tražiti pomoć*; uz njega su u uporabi oba glagolska priloga i oba glagolska pridjeva; u slovenskome je, uz infinitiv, s nastavcima *-ti* ili *-ći*, uz modalne (u užem i širem smislu) i fazne glagole, npr. *Želim se odpočiti*, *Začenjam se učiti*, u uporabi i supin, s nastavcima *-t* ili *-č*, koji dolazi uz glagole kretanja, npr. *Grem delat*, *Grem peč kruh*, *Šel je iskat pomoć*. Pod naziv *deležnik* podvode se glagolski pridjevi, koji se nazivaju po karakterističnim nastavcima – *deležnik na -l* i *deležnik na -n/-t* – i prilozi, koji se također nazivaju po nastavcima – *deležje na -č/-aje/-é* i *deležje na -ši*. U makedonskome nema objedinjena naziva za glagolske pridjeve – s jedne je strane *л*-forma, koja ima jedan oblik za množinu – *ледал, гледала, гледало; гледале*, a s druge glagolski pridjev tipa

гледан, гледана, гледано; гледани, iz čega je razvidno da je u množini također jedan oblik. Glagolski se prilog tvori samo od nesvršenih oblika glagola, dakle riječ je o ekvivalentu glagolskome prilogu sadašnjem u hrvatskom, odnosno o *deležju na -č/-aje/-é* u slovenskom. O tvorbi i sintaktičko-semantičkoj vrijednosti navedenih oblika v. npr. Silić i Pranjković 2005; Toporišić 2004; Mino-va-Gjurkova 2000; Koneski 2021a).

U nastavku ćemo se detaljnije posvetiti analizi nekih od spomenutih ličnih i neličnih glagolskih oblika kako bismo u prvome redu uputili na značajnije neslavenske osobitosti makedonskoga u odnosu na hrvatski i slovenski.

2.5.1. INFINITIV

U okviru glagolskoga sustava hrvatski, slovenski i makedonski jezik razlikuju se u osnovnom obliku glagola. Praslavenski je jezik poznao infinitiv s nastavkom **-ti*, koji je dolazio primjerice uz modalne i fazne glagole, i supin s nastavkom **-to* uz glagole kretanja (Šekli 2018: 58). U makedonskome infinitiv je istisnuo supin, a zatim je pod utjecajem balkanskih neslavenskih jezika zamjenjivan *da*-konstrukcijom, koju čine *da* i prezent glagola, npr. *He можам да цнујам* (Šekli 2018: 59; Koneski 2021b: 182–185).¹³ Za razliku od makedonskoga u hrvatskome je zadržan infinitivni oblik, dok su u slovenskome zadržana oba oblika – i infinitiv (slov. *nedoločnik*) i supin (slov. *namenilnik*). Definirajući infinitiv odnosno neodređeni glagolski oblik u hrvatskome, Silić i Pranjković (2005: 197) navode kako se radi o svojevrsnom križancu između glagola i imenice jer se njime imenuje radnja ili rezultat procesa, zbog čega je blizak glagolskim imenicama, dok od glagola ima unutarnje kategorije – kategoriju vida i (ne)prijelaznosti. Kao takav rabi se i u hrvatskome i u slovenskome. U hrvatskome služi u tvorbi futura prvoga, usp. hrv. *Sutra ću doći*, slov. *Jutri bom prišel*, mak. *Утре ќе дојдам, Утре има да дојдам*. Glagolski oblik za buduće vrijeme u slovenskome, razvidno je iz primjera, tvori se od futura pomoćnoga glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnoga, usp. i *Onadva bosta šla na zabavo, Jutri bomo obiskali babico Marijo, Povabil bom Tanjo na rojstni dan*, dok se u makedonskome tvori česticom *ќе* ispred glagola u prezentu ili *има/нема да*-konstrukcijom, npr. *Утре ќе дојдам; Утре има да дојдам, Утре нема да дојдам*, v. 2.5.3.1. Infinitiv i u hrvatskome i u slovenskome dolazi kao dopuna modalnim i faznim glagolima te glagolima mišljenja, namjere, volje i sl., npr. *Nisam mogao/mislio doći*, slov. *Nisem mislil/mogel priti*. U makedonskome dopuna tim glagolima dolazi u obliku *da*-konstrukcije – *He мислев/можев да дојдам*. Infinitiv u hrvatskome i slovenskome može dolaziti

13 O gubljenju infinitiva u makedonskome, promjenama koje su mu prethodile te o infinitivu u drugim južnoslavenskim i balkanskim jezicima v. više u Koneski (2021b: 182–185).

u službi subjekta u konstrukcijama tipa *Naše je pitati, Pušiti nije zdravo*, odnosno *Naše je vprašati, Kaditi ni zdravo*, usp. mak. *Наше е да праишаме, Не е здраво да се пуши, Пушењето не е здраво*. U vezi s posljednjim primjerom istaknuli bismo kako Koneski (2021b: 185) navodi da je za zamjenu infinitiva glagolskom imenicom u makedonskome jeziku, usp. i *He треба седење, треба работење*, zaslužan utjecaj rumunjskoga, tj. arumunjskoga jezika, u kojemu je infinitivni oblik na *-re* dobio značenje glagolske imenice (*venire* – ‘dolaženje’, ‘idenje’, ‘pristizanje’). Kao što je prethodno spomenuto, u slovenskome uz glagole kretanja dolazi supin, kojemu u hrvatskome odgovara infinitiv, a u makedonskome *da*-konstrukcija, usp. slov. *Grem delat, Šel je nekaj pojest, Prišel sem pogledat, v čem je težava*; hrv. *Idem raditi, Otišao je nešto pojesti, Došao sam vidjeti u čemu je problem*; mak. *Одам да работам, Отиде нешто да јаде, Дојдов да видам во што е проблемот*.

2.5.2. OBLICI ZA PROŠLO VRIJEME

Praslavenski imperfekt i aorist bili su jednostavni glagolski oblici za prošlo vrijeme, koji su označavali svršenu ili nesvršenu radnju u prošlosti bez posljedica u sadašnjosti, dok je praslavenski perfekt kao složeni glagolski oblik označavao rezultativnost, tj. svršenu ili nesvršenu radnju u prošlosti s posljedicama u sadašnjosti (Šekli 2018: 52–57). Hrvatski je jezik, barem kada je o normi riječ, zadržao aorist i imperfekt. Drugim riječima, u hrvatskome je standardnom jeziku aorist posve rijedak, a imperfekt još rjeđi, čemu doprinosi činjenica da je uvijek zamjenjiv perfektom nesvršenih glagola (Silić i Pranjković 2005: 192). U slovenskome su se aorist i imperfekt izgubili. U makedonskome su aorist (mak. *минато определено свршено време*) i imperfekt (mak. *минато определено несвршено време*) očuvani, i to u vidu određenih oblika za izražavanje neposredno osvjedočene svršene, npr. *Книгата ја напиша за една година*, ili nesvršene prošle radnje, npr. *Книгата ја пишуваше една година*. Opozicija je aoristu i imperfektu perfekt (mak. *минато неопределено време*), kojim se uz druga značenja i porabe¹⁴ izražava neodređeno prošlo vrijeme za neizravno kazivanje (mak. *прекажаност*), odnosno izražavanje neosvjedočene nesvršene ili svršene radnje u prošlosti, npr. *Книгата ја пишувала една година, Книгата ја напишала за една година*.

2.5.3. OBLICI ZA BUDUĆE VRIJEME

U praslavenskom jeziku vjerojatno nije bilo posebnoga oblika za izražavanje budućega vremena, dok su se u staroslavenskome razlikovali oblici za buduće i predbuduće

14 O sintaktičko-semantičkoj vrijednosti perfekta u makedonskome v. Minova-Gjurkova (2000: 74), Šekli (2018: 55), Koneski (2021a: 405–421).

vrijeme (Šekli 2018: 60). Posebni oblici za izražavanje budućega vremena u suvremenome hrvatskome jesu futur I, koji se tvori od nenaglašenih oblika nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* i infinitiva glagola koji se spreže, npr. *napisat ću*, i futur II, tvoren od svršenoga prezenta pomoćnoga glagola *biti* i glagolskoga pridjeva radnoga, npr. *budem napisao/napisala*, kojim se izražava predbuduća radnja, koja se mora dogoditi da bi se mogla ostvariti radnja označena futurom I, npr. *Ispricat ću ti sve kad se budemo vidjeli*. Njime se izražava i radnja istodobna ili paralelna s drugom budućom radnjom, npr. *Dok budem kuhala ručak, slušat ću njegov novi album* (Silić i Pranjeković 2005: 91–92). U slovenskome postoji samo jedan posebni oblik za buduće vrijeme, futur (slov. *prihodnjik*), koji se tvori futurom pomoćnoga glagola *biti* i glagolskim pridjevom radnim. U makedonskome postoji nekoliko posebnih oblika za buduće vrijeme, koji se u načelu tvore česticom *ќе*. Uz *ќе*-futur, koji u posebnim kontekstima može alternirati s tzv. *има да*-futurom, postoje i oblik za budućnost u prošlosti (mak. *минато-идно време*) i oblik za buduće pripovjedno vrijeme (mak. *идно прекажано време*),¹⁵ o čemu će biti više riječi u nastavku.

2.5.3.1. Makedonski *ќе*-futur i *има да*-futur (mak. *идно време*)

Ќе-futuru, tj. konstrukciji koju čine čestica *ќе* i prezentski oblik – *Утре ќе дојдам* – konkurira *има да*-futur – *Утре има да дојдам*. *Има*-konstrukcije stilski su obilježene i ekspresivnije od neutralnoga *ќе*-futura, npr. *Има да одиме на одмор, на што сака нека биде*. Njima se izražava odlučnost, viši stupanj sigurnosti govornika u vršenje radnje (Koneski 1990: 110–111; Koneski 2021a: 427–430). Niječni oblik *ќе*-futura tvori se na dva načina – niječnom česticom *не*, npr. *Не ќе дојдам на забавата*, i *нема да*-konstrukcijom, npr. *Нема да дојдам на забавата*. Na potonji način izražava se i negacija *има да*-futura, npr. *Нема да одиме на одмор, на што сака нека биде*.

2.5.3.2. Budućnost u prošlosti (mak. *минато-идно време*, *футур во минатото*)¹⁶

Utjecaj se balkanskih jezika na makedonski očituje i u razvoju oblika kojim se izražava prošla radnja koja se označava kao buduća iz perspektive koje druge vremenske točke u prošlosti. Tvori se od čestice *ќе* i imperfekta (mak. *минато определено несвршено време*) glagola koji se spreže, bilo u nesvršenome, bilo u svršenome vidu. Može se govoriti o namjeri da se realizira radnja koja je buduća u odnosu na drugu radnju – s obzirom na to da je riječ o prošlosti, trebalo bi biti jasno je li se realizirala

15 Navedene glagolske konstrukcije s česticom *ќе* monografski je obradio K. Koneski (1990).

16 Minova-Gjurkova (2006: 263) rabi naziv *футур во минатото* uz tradicionalni *минато-идно време*.

ili nije. Tako primjerice u rečenici *Се збираа, ќе оdea во град* nije riječ o realizaciji radnje, nego o namjeri da se ona ostvari, ali u primjerima tipa *Кога го виде тоа, ќе паднеше во несвест* ili *За малку ќе паднев* riječ je neizvršenim radnjama, pa se može razmatrati uvjet pod kojim bi se izvršila radnja koja se, konstatirano je, nije dogodila (Minova-Gjurkova 2006: 263–264; Koneski 2021a: 430–431), npr. *Да имав кола, ќе дојдев*. Razvidno je iz primjera da se predmetni glagolski oblik tvori česticom *ќе* i glagolom u imperfektu. Zamjenjiv je kondicionalom, *Да имав кола, би дошол*, s time da je oblik budućnosti u prošlosti u široj porabi od kondicionalno-ga oblika. Njime se može izraziti uvjetna (uvjetovana) radnja, usp. mak. *Да знаев, ќе кажев, Да знаев, не ќе кажев, Да не купев бел фустан, ќе купев црн, Да не јадев, ќе бев гладен, Да не знаев, ќе го стопев тоа погрешно*; hrv. *Da sam znao, rekao bih, Da sam znao, ne bih rekao, Da nisam kupila bijelu haljinu, kupila bih crnu, Da nisam jela, bila bih gladna, Da nisam znala, napravila bih to pogrešno*; slov. *Če bi vedel, bi povedal, Če ne bi kupila bele obleke, bi kupila črno, Če ne bi jedel, bi bil lačen, Če ne bi vedel, bi to naredil narobe*. Dakle ekvivalentni oblik u hrvatskome i slovenskome jest kondicional prvi. Uvjet se udružuje s dopusnosti u konstrukcijama tipa *И ништо да не знаев, професорот ќе ме пуштеше на испит*. Ekvivalentna je hrvatska konstrukcija *I da ništa nisam znao, profesor bi me pustio na ispitu*, a slovenska *Tudi če ne bi vedel ničesar, bi me profesor spustil na izpitu*. Dakle riječ je o irealnoj uvjetnodopusnoj rečenici, u kojoj je uvjet razbijen suprotnošću jer je posljedica suprotna onoj koja bi se očekivala (usp. Pranjković 2001: 49; Silić i Pranjković 2005: 351). Budućnost u prošlosti rabi se i pri izricanju pretpostavke, npr. *Човекот ќе (да) имаше околу педесет години*, što bi u hrvatskome odgovaralo konstrukcijama tipa *Taj bi čovjek mogao imati oko pedeset godina*, odnosno *Rekla bih da taj čovjek ima oko pedeset godina*, a u slovenskome *Ta človek naj bi imel okoli petdeset let*, te pri izricanju ponovljivosti prošle radnje, npr. *Ќе дојдеше во библиотеката, ќе прочиташе некој весник и ќе го семаше* (Minova-Gjurkova 2006: 264; Koneski 2021a: 428, 432), čemu u hrvatskome i slovenskome također odgovara kondicional prvi – hrv. *Došao bi u knjižnicu, pročitao neke novine i nestao*, slov. *Prišel bi v knjižnico, prebral neke časopise in šel*.

2.5.3.3. *Buduće pripovjedno vrijeme (mak. идно прекажано време)*

Oblicima za buduće pripovjedno vrijeme (mak. *идно прекажано време*), koje se tvori od čestice *ќе* i perfekta (mak. *минато неопределено време*) glagola koji se spreže, izriču se neosvjedočeni, tj. posredno preneseni događaji, pa taj oblik budućega vremena stoji u opoziciji prema *ќе*-futuru, koji ima značenje osvjedočenosti (Bojkovska i dr. 2008: 206; Koneski 2021a: 435). Primjerice, u rečenicama tipa *Иван ќе дојдел со кола* oblikom budućega pripovjednog vremena izražava se posredno

dobivena informacija da će Ivan doći autom.¹⁷ U rečenicama tipa *Иван ќе дојде со кола ќе-futuro* izriče se sigurnost u činjenicu da će Ivan doći autom. I te je konstrukcije u hrvatskome i slovenskome moguće izraziti kondicionalom – hrv. *Ivan bi došao autom*, slov. *Ivan (naj) bi prišel z avtom*.

U *ке-futuru* i potonjim dvama oblicima za buduće vrijeme postoje paralelni nizovi tipa *ќе напишам, ќе напишеш, ќе напише...; ќе напишев, ќе напишеше, ќе напишеше...; ќе сум напишел, ќе си напишел, ќе напишел...,* iz čega je razvidno i to da se pomoćni glagol **xšteti* u makedonskome jeziku gramatikalizirao u vidu čestice *ке*, kojom se tvore oblici za buduće vrijeme (Koneski 1990: 245; Šekli 2018: 60; Koneski 2021b: 206).¹⁸

2.5.4. KONSTRUKCIJE S GLAGOLIMA *СУМ* I *ИМА* I GLAGOLSKIM PRIDJEVOM U MAKEDONSKOME

Konstrukcije s glagolima *сум* i *има* i glagolskim pridjevom, npr. *сум бањат, имам слушнато* Šekli (2018: 61) povezuje s novim romanskim složenim rezultativnim prošlim vremenom (perfektom), koji se u romanskim jezicima razvio od pomoćnih glagola – lat. *habēre* ‘imati’ i *esse* ‘biti’. Tim konstrukcijama zatvara se lista tipoloških razlika između makedonskog s jedne i hrvatskoga i slovenskoga s druge strane.¹⁹ Rezultativno značenje²⁰ glagolskih pridjeva kao značenje koje se može pripisati predmetu kao njegova trenutačna ili trajna osobina, odnosno rezultat vršenja glagolske radnje u vezi s tim predmetom (Koneski 2021a: 440–443), dolazi do izražaja u konstrukcijama tipa *Немам слушнато дека тој е академик, Немам спиено последниве два дена*. One funkcioniraju kao participi prošloga vremena poznati u romanskim jezicima. U makedonskome jeziku mogu se tvoriti i od prijelaznih i od neprijelaznih glagola, a mogu biti zamijenjene perfektom ili aoristom – *Не сум чул дека тој е академик, Не спиев последниве два дена*.

Kada je riječ o *има*-konstrukcijama, treba uzeti u obzir sljedeće nizove – *има* + glagolski pridjev; *има* + glagolski pridjev; *сум имал* + glagolski pridjev; *ќе има* +

17 Više o značenjima tog oblika v. kod Koneskog (2021a: 434–437).

18 O tvorbi i uporabi konstrukcija s česticom *ке* v. npr. Lunt (1952: 82–84, 88–89), K. Koneski (1990), Kramer (1997), Minova-Gjurkova (2000: 66–67, 69, 73), Friedman (2001: 39–42, 54–55), Bojkovska i dr. (2008: 203–207), B. Koneski (2021a: 427–437).

19 Spomenute je konstrukcije monografski obradila Velkovska (1998). V. i Lunt (1952: 98–100), Korubin (1990: 292–297), Minova-Gjurkova (2000: 70, 74, 76), Bojkovska i dr. (2008: 208–209); Koneski (2021b: 204–206).

20 Pregled tumačenja pojmova *rezultativnost*, *rezultativ* i *rezultativan* te njihove uporabe u jezikoslovnoj literaturi v. u Velkovska (1998: 19–28).

glagolski pridjev itd.,²¹ u kojima je *има* pomoćni glagol²² i kao takav nositelj gramatičkoga značenja, dok se glagolskim pridjevom u srednjem rodu imenuje glagolska radnja. Navedenim se oblicima konstatira prisutnost ili odsutnost rezultata izvršene radnje u prošlosti (npr. ljudskih djelatnosti, stanja koje je prouzročila bolest, unutarnjih stanja, stanja koje su prouzročile vremenske pojave i sl.). Subjekt je rečenica u kojima se rabe spomenute konstrukcije najčešće čovjek (v. Velkovska 1998). U niječnoj rečenici dolazi *нема*-konstrukcija, npr. *Се уште немам слушнато ништо за тоа*.

Kada je riječ o *сум*-konstrukcijama, u obzir se uzimaju sljedeći nizovi – *сум* + glagolski pridjev; *бев* + glagolski pridjev; *сум бил* + glagolski pridjev; *ќе сум* + glagolski pridjev; *ќе бев* + glagolski pridjev; *ќе сум бил* + glagolski pridjev; *би бил* + glagolski pridjev itd.,²³ u kojima pomoćni glagoli nose gramatičku oznaku vremena, lica i broja, a pridjev roda i broja. Uz značenje rezultativnosti *сум*-konstrukcijama izražava se i pasiv. Značenje *сум*-konstrukcija najčešće je rezultat vršenja radnje ili je riječ o stanju koje proizlazi od koje radnje (Velkovska 1998; Minova-Gjurkova 2006: 282; Bojkovska i dr. 2008: 133), npr. *Сигурно ќе биде дојден до 10, Најверојатно не ќе сум дојден до 10 затоа што има гуžва, Најверојатно нема да сум дојден до 10*.²⁴ Predmetne konstrukcije u hrvatskome i slovenskome jeziku imaju ekvivalente u konstrukcijama s futurom – hrv. *Sigurno će doći do 10, Najvjerojatnije neće doći do 10 zato što je gužva, Sumnjam da ću doći do 10*; slov. *Zagotovo bo prišel do 10. ure, Najverjetneje ne bom prišel do 10. ure, ker je gneča, Najverjetneje ne bom prišel do 10. ure*.

21 O vremenskim značenjima *има*-konstrukcija v. Velkovska (1998: 51–60).

22 Velkovska (1998: 39) smatra da je na pojavu drugoga pomoćnoga glagola u makedonskome jeziku neizravno utjecao latinski jezik. Naime naseljavajući Balkan, govornici makedonskoga jezika bili su u kontaktu s aromanskim i albanskim jezikom u kojima je pojava drugoga pomoćnoga glagola već bila razvijena.

23 O vremenskim značenjima u *сум*-konstrukcijama v. u Velkovska (1998: 106–121).

24 O složenim konstrukcijama s *esse* i *habere* u slavenskim i balkanskim jezicima v. Topolińska i dr. (2012).

III

Predikat u hrvatskom, slovenskom i makedonskom

U ovom poglavlju donosimo usporedni prikaz predikata u trima južnoslavenskim jezicima kako bismo uputili na sintaktičke sličnosti i razlike predikatnoga ustroja, pri čemu polazimo od hrvatskoga jezika.²⁵

Predikat u hrvatskome u načelu je sustavno opisan – u okviru gramatičarskih opisa ukazano je na sintaktičko-semantičke osobitosti glagolskoga predikata (npr. Katičić 1986: 35–36; Barić i dr. 1997: 400–401; Silić i Pranjković 2005: 288–289, 291; Belaj i Tanacković Faletar 2017: 17–105; Nazalević Čučević 2020: 203–206). Opisane su, dakako, i posebnosti imenskoga, posebice u užemu smislu²⁶ (npr. Katičić 1986: 37–40; Barić i dr. 1997: 401–403; Silić i Pranjković 2005: 288–291; Belaj i Tanacković Faletar 2014: 469–486; Brač 2018: 141–185; Nazalević Čučević 2020: 206–212; Vasilj i dr. 2022: 43–47). U okviru zasebnih radova pristupljeno je i nekim tipovima imenskoga predikata u širem smislu (npr. Nazalević Čučević i Belaj 2018; Nazalević Čučević 2020: 212–216). Opis predikata (slov. *povedek*) u slovenistici je u načelu usredotočen na sintaktičko-semantički opis imenskoga predikata, odnosno na njegov imenski dio (slov. *povedkovo določilo*) te na predikatni proširak (slov. *povedkov prilastek*) (npr. Bajec i dr. 1956: 283–285; Bajec i dr. 1973: 306–307; Toporišić 2004: 616–619; Žele 2000: 57–65; Žele 2003b: 3–15; Žele 2009: 63–72; Žele 2012: 115–122; Smolej 2011: 60–63; Žele i Krajnc Ivič 2020: 185–190; Žele 2021: 339–353; Smolej 2022: 51–60; Gabrovšek 2023 i dr.). U makedonističkoj gramatičkoj i drugoj literaturi dan je zoran pregled tipologije glagolskoga (mak. *глаголски прирок*) i

25 Polazište je usporednoga prikaza pregled predikata u hrvatskome I. Nazalević Čučević (2020).

26 Iz daljnjega teksta bit će jasno da pod imenski predikat u užem smislu podvodimo kopulativni i semikopulativni predikat, a pod imenski predikat u širem smislu dekomponirani ili raščlanjeni, egzistencijalni i fazni predikat.

imenskoga predikata (mak. *глаголско-именски прирок*) (npr. Cvetkovski 1988; Minova-Gjurkova 2000: 186–195; Minova-Gjurkova 2006: 414–426; Bojkovska i dr. 2008: 151–155; Koneski 2021a: 231–235).

U analizi predikata polazimo od jednostavne rečenice i njezina gramatičkoga ustroja, čiji je predikat temeljni član. U prvom potpoglavlju rada bit će riječi o odnosu predikativnosti i predikata. U drugome će se dati pregled predikatnih riječi, glagolskih i imenskih, i njihova odnosa. Sažet uvid u to što se njima izriče bit će temelj iscrpnijega pregleda ustroja glagolskoga i imenskoga predikata u potpoglavlju 3.4.

3.1. PREDIKATIVNOST

Kao što je rečeno, polazimo od rečenice – značenjske, jezične jedinice.

(3.1)

Pišem o predikatu
u hrvatskome jeziku.

Pišem o povedku
v hrvaškem jeziku.

Пишувам за предикатот
во хрватскиот јазик.

Upotrijebi li se u konkretnoj govornoj situaciji, tj. u kontekstu, rečenica (3.1) postaje iskaz (slov. *izjava, izrek*; mak. *исказ*) (3.2) te uz značenje dobiva i smisao:

(3.2)

Večeras ne mogu s tobom
gledati seriju. Naime, sutra
moram poslati rad
uredniku zbornika. Pišem
o predikatu. Ako nisi
znao, o njemu sam izlagala na
prošlogodišnjem skupu.

Nocoj ne morem gledati
serije s teboj. Jutri moram
namreč poslati članek
uredniku zbornika. Pišem
o povedku. Če nisi vedel, o
tem sem govorila na lanskem
simpoziju.

Вечерва не можам да
ја гледам серијата со тебе.
Имено, утре морам да
му го пратам трудот на
уредникот на зборникот.
Пишувам за прирокот.
Ако не си знаел, за него
зборував на ланскиот
симпозиум.

Dakle rečenica je jezična, a iskaz govorna jedinica. Iz potpuna gramatičkoga ustroja rečenice proizlazi i njezino značenje. Gramatički ustroj iskaza ne treba biti potpun jer su pojedini dijelovi sadržani u kontekstu, tj. u govornoj situaciji (3.3).

(3.3)

A: O čemu pišeš?	A: O čem pišeš?	A: За што пишуваш?
B: O predikatu.	B: O povedku.	Б: За предикатот.
A: Morala si?	A: Si morala?	A: Мораше?
B: Željela sam.	B: Želela sem.	Б: Сакав.
A: Što je uopće predikat?	A: Kaj sploh je povedek?	A: А, што е предикат?
B: Temeljni član rečeničnoga ustroja.	B: Osnovni člen stavčne strukture.	Б: Основниот член во структурата на реченицата.

Obilježje je i rečenice i iskaza predikativnost – primjerice u iskazu *O predikatu* / *O povedku* / *За предикатот* nema predikata, ali je obavijest o radnji poznata iz govorne situacije; u iskazu *Temeljni član rečeničnoga ustroja* / *Osnovni člen stavčne strukture* / *Основниот член во структурата на реченицата* nisu nazočni glagolski dio predikata koji identifikaciju povezuje s nositeljem i nositelj, tj. subjekt, ali je obavijest o tome jasna iz govorne situacije. Da bi iskazi u (3.3) postali rečenice, treba ih izdvojiti iz konteksta i dopuniti im gramatički ustroj (Badurina 2011: 46), kao u (3.4).

(3.4)

Željela sam pisati o predikatu.	Želela sem pisati o povedku.	Сакав да пишувам за предикатот.
---------------------------------	------------------------------	---------------------------------

Rečenica dakle pretpostavlja nazočnost člana kojim se izriče predikativnost, tj. svojstvo prenošenja obavijesti. To je, dakako, predikat, iz kojeg proizlazi obavijest o drugim samostalnim i nesamostalnim članovima rečeničnoga ustroja (slov. *stavčni člani*, mak. *реченични членови*) s kojima je u gramatičkome odnosu (Silić i Pranjković 2005: 283; usp. i Bajec i dr. 1956: 284; Bajec i dr. 1973: 306–307; Toporišić 2004: 555–557; Smolej 2011: 59–75; Minova-Gjurkova 2000: 184; Bojkovska i dr. 2008: 255; Koneski 2021a: 312). Skup odnosa među članovima rečeničnoga ustroja naziva se gramatičkim ustrojem rečenice (slov. *stavčna zgradba*, mak. *граматичка структура на реченицата*).

3.2. PREDIKAT – TEMELJ REČENIČNOGA USTROJA

Zašto je baš predikat temelj gramatičkoga ustroja rečenice? Zašto iz njega proizlazi obavijest o drugim članovima rečeničnog ustroja? Ovisno o govornoj situaciji i o naravi obavijesti koju želi prenijeti govornik bira predikatnu riječ, npr. *izvještavati*, pa se obično kaže da ta riječ sama sebi otvara mjesto (npr. Katičić 1986: 35; Silić i Pranjković 2005: 285). Ona sadrži i najviše podataka o drugim članovima

rečeničnoga ustrojstva, pa se oni po njoj izravno ili neizravno uvrštavaju. Ono što predikatu omogućuje da bude temelj rečeničnog ustroja, da stupi u odnos s drugim članovima rečeničnoga ustrojstva i da rečenici osigura obavijesnost jesu unutarnje i vanjske predikatne kategorije. Unutarnje su predikatne kategorije vid i prijelaznost, a vanjske lice, broj, vrijeme i/ili način.²⁷ Iz glagola u službi predikata u (3.5):

(3.5)

Ministar izvještava javnost o oboljelima na novinskoj konferenciji.	Minister na novinarski konferenci obvešća javnost o obolelih.	Министерот ја известува јавноста за заболените на новинарска конференција.
--	--	---

razvidna je relacija prema trećemu licu i prema jednome vršitelju radnje, što znači da se kategorijom lica i broja uspostavlja odnos predikata i subjekta. Vremensko je svojstvo izraženo glagolskim oblikom prezenta, iz čega proizlazi da se kategorijom vremena uspostavlja vremenski odnos između događaja označena rečenicom i govornoga čina – događaj označen rečenicom (3.5) istodoban je s govornim činom. Nesvršenim se glagolom upućuje na proces, što znači da se kategorija vida odnosi na sam predikat, tj. na glagol u njegovoj službi. Odnos predikata i objekta uspostavlja se kategorijom prijelaznosti, odnosno neprijelaznosti. U navedenoj rečenici prijelazni glagol *izvještavati* svojim leksičko-gramatičkim svojstvima predodređuje oblik objekata – izravni u akuzativu (*javnost*) i neizravni – u hrvatskome i slovenskome u lokativu s prijedlogom *o*, a u makedonskome u obliku prijedložnoga izraza *за заболените*.²⁸ Oblik adverbijalnoga dodatka proizlazi iz leksičkoga značenja glagola, pa se može parafrazirati (v. Silić i Pranjković 2005: 305), npr. hrv. *Ministar izvještava javnost o oboljelima na novinskoj konferenciji / s novinske konferencije / iz bolnice / ispred Klinike za infektivne bolesti / s infektivnog odjela*; slov. *Minister obvešća javnost o obolelih na novinarski konferenci / z novinarske konference / iz bolnišnice / pred Kliniko za infekcijske bolezni / z infekcijskega oddelka*; mak. *Министерот ја информира јавноста за заболените на новинарска конференција / од новинарска конференција / од болницата / пред Клиниката за инфективни болести / од инфективното одделение*.

Da je predikat nosilac predikativnosti i rečenična jezgra, jasno se ističe u suvremenim

27 Iscrpnije o glagolskim, odnosno predikatnim kategorijama u trima jezicima v. npr. Silić i Pranjković (2005: 286–288), Pranjković (2013: 39–43), Belaj i Tanacković Faletar (2017: 29–35, 37–44), Marković (2018: 183–215), Toporišić (2004: 348–360), Koneski (2021a: 312–336). Sažet uvid u predikatne kategorije i odnos među članovima rečeničnoga ustroja ovdje je dan prema Silić i Pranjković (2005: 284–288).

28 U hrvatskome i slovenskome jeziku, koji imaju sintetsku deklinaciju, govorimo o prijedložno-padežnom izrazu, dok u makedonskome, čija je deklinacija analitička, govorimo o prijedložnome izrazu.

gramatičkim opisima. Kada je riječ o hrvatskome, Katičić (2002: 35) navodi da u rečeničnom ustroju „mora biti riječ koja otvara mjesto drugima, ali ga nikoga ne otvara njoj“, što predikat čini temeljnom riječi rečenice (v. i Barić i dr. 1997: 400). Neovisnost predikata u rečeničnome ustroju ističu i Silić i Pranjković (2005: 285), dodajući da „po obliku predikata u pravilu znamo broj, lice i padež subjekta, padež objekta, a i priložna je oznaka ovisna o predikatu jer se s njim nalazi u gramatičkom odnosu slaboga upravljanja“. Belaj i Tanacković Faletar (2017: 20) ističu predikatno ustrojstvo kao „jezgru rečenične konstrukcije“ koja joj određuje značenjski profil, otvara mjesto drugim rečeničnim sastavnicama te se preko njega rečenična konstrukcija oblikuje u iskaz. U starijim gramatikama status glavnoga člana rečeničnoga ustroja, rečenične jezgre i biti, kako ističe Babukić (1854: 398), predikat dijeli sa subjektom. Maretić (1901: 137–138) „najznatnijim riječima u rečenici“ smatra subjekt ili podmet te predikat ili prirok. Istu tezu zastupaju i Brabec, Hraste i Živković (1963: 192–193), smatrajući subjekt i predikat glavnim dijelovima rečenice, pri čemu je „subjekt onaj dio rečenice koji pokazuje tko nešto radi ili dio o kojem se govori“, a predikat „drugi glavni dio rečenice koji kazuje nešto o subjektu“. Definirajući predikat prije svih navedenih autora starijih gramatika, Divković (1895: 3) ključnim ističe pretkazivost drugih rečeničnih članova iz predikata – „glagolski oblik sam može biti rečenica, kad ima u sebi subjekt i predikat; n. pr. *pjevam; pjevat ću; pjevah* [...] Subjekt se traži u predikatu, koji pokazuje, u kojem je licu i u kojem je broju subjekt; n. pr. u rečenici: *Sunce grije*, pokazuje predikat *grije*, da je subjekt u 3. licu jednine, a to je imenica: *sunce*.“

U slovenskoj gramatičkoj literaturi (npr. Bajec i dr. 1956: 284; Bajec i dr. 1973: 307) predikat ima status najvažnijega rečeničnoga člana – bez njega ni nema rečenice, on sam može biti rečenica. S druge strane Toporišič (1982: 148) govori o četirima glavnim rečeničnim članovima na temelju samostalnosti – subjektu (slov. *osebek*), predikatu (slov. *povedek*), priložnoj oznaci, odnosno adverbijalu (slov. *prislovno določilo*), i objektu (slov. *predmet*). Tumačeći odnos subjekta i predikata, Toporišič (1982: 157; 2004: 606) značajnim ističe da subjekt utječe na oblik predikata – u padežu, rodu i broju. Navodi da je u rečenicama tipa *Tomaž je jedel repo* ili *Tomaž je bil dobroščén* padež subjekta i predikata nominativ – u nominativu su i subjekt *Tomaž*, i glagoli kojima se izriču radnja i stanje, pa čak i pridjev kojim se izriče svojstvo (slov. *lastnost*). Iznimke su u primjerima tipa *Tomaž je dobrega srca*, gdje je predikatna dopuna u genitivu, što objašnjava elipsom – *Tomaž je otrok dobrega srca*.

Kada je riječ o gramatikama makedonskoga jezika, Minova-Gjurkova (2000: 184) navodi kako se među svim rečeničnim članovima izdvaja jedan koji je nositelj predikatnih kategorija – predikat (mak. *npupok*) – naspram kojega stoje oni koji nisu nositelji predikatnih kategorija, među kojima je najvažniji subjekt (mak. *nodmem*)

– i to zbog dvoga – prvo, finitni oblik glagola u službi predikata nosi određenje entiteta kojemu se pripisuje radnja o kojoj je riječ, drugo, subjekt pripada valentnoj shemi glagola, tj. sintaktičkoj shemi rečenice, odnosno upravlja oblikom predikata (usp. i Bojkovska i dr. 2008: 255). Dakle postavke J. Toporišića (1982: 157; 2004: 606) i one koje navodi L. Minova-Gjurkova (2000: 184) odudaraju od rečenoga o neovisnosti predikata o drugim članovima rečeničnoga ustroja, po čijim se gramatičkim svojstvima uvrštavaju drugi članovi, pa tako i subjekt.

O nepomirljivosti stavova u jezikoslovlju o tome koji je član o kojemu ovisan, predikat o subjektu ili subjekt o predikatu, Peti (1999: 266–267) promišlja na temelju gramatičke i semantičke ovisnosti subjekta i predikata – odnos je zavisnosti „među subjektom i predikatom na semantičkoj razini obratan od odnosa zavisnosti među njima na gramatičkoj razini“, pri čemu je „zavisnost takva da subjekt ovisi o predikatu“ jer je predikatnim kategorijama lica i broja pretkaziv oblik subjekta, a na semantičkoj je razini obratno – predikat je ovisan o subjektu, što se ogleda u tome što „subjekt, kao riječ u nominativu svojim obilježjem konkretnosti konkretizira leksički sadržaj predikatne riječi, koji je nekonkretnan, upućujući na njegovo ostvarivanje u konkretnoj govornoj situaciji označenoj subjektnom riječi“. Dodaje da se „bez izrečenoga subjekta značenje tog predikata, ostavši nekonkretno, u rečenici ne bi moglo ostvariti“. Kao što je već spomenuto, dvojbu rješava precizirajući da je „na gramatičkoj razini subjekt ovisan o predikatu, a na semantičkoj predikat o subjektu“. Petijevu postavku o gramatičkoj ovisnosti subjekta o predikatu i semantičkoj predikata o subjektu uvažavamo, ali u svojoj analizi, tumačeći predikat, ne odvajamo gramatiku od semantike te, zbog svega rečenoga o predikativnosti i predikatnim kategorijama, predikat uzimamo kao temeljni član rečeničnoga ustroja.

3.3. PREDIKATNE RIJEČI

Predikatne su riječi one od kojih je ustrojen predikat. U okviru gramatika hrvatskoga jezika (npr. Katičić 1986: 35–41; Silić i Pranjković 2005: 185–190, 240–241, 288–291; Belaj i Tanacković Faletar 2014: 469–486; 2017: 23–28, 237) i zasebnih analiza (npr. Nazalević Čučević 2020) navodi se da glagolske predikatne riječi mogu činiti glagolske i imenske predikate, a imenske i priložne imenske predikate. Glagolske su riječi glagolskih predikata samoznačni glagoli, npr. hrv. *Marko čita, Ana piše*; slov. *Marko bere, Ana piše*; mak. *Марко чита, Ана пишува*, i suznačni glagoli – modalni i fazni, npr. hrv. *Želim čitati, Nastavljam pisati*; slov. *Želim brati, Nadaljujem pisati*; mak. *Сакам да читам, Продолжувам да пишувам*. Glagolske su riječi imenskih predikata u prvome redu kopulativni i semikopulativni glagoli, npr. hrv. *Lazar je znanstvenik, Lazar se čini marljivim i dobrim, Lazara smatraju*

marljivim i dobrim; slov. *Lazar je znanstvenik, Lazar deluje marljiv in dober, Lazara imajo za marljivega in dobrega*; mak. *Лазар е научник, Лазар се чини вреден и добар, Лазар го сметаат за вреден и добар*, te modalni i fazni glagoli, s kojima imenski predikati mogu postati višestrukosloženi, npr. hrv. *Lazar je oduvijek želio biti znanstvenik, Lazar je želio postati voditelj odjela, Lazara su trebali imenovati voditeljem odjela*; slov. *Lazar je vedno želel biti znanstvenik, Lazar je želel postati vodja oddelka, Lazarja so morali imenovati za vodjo oddelka*; mak. *Лазар отсекогаш сакал да биде научник, Лазар сакаше да стане раководител на одделот, Требааше Лазар да го именуваат за раководител на одделот*. Možemo im pribrojiti i egzistencijalne glagole u značenju 'postojati', perifrazne glagole, koji s imeničkom dopunom čine dekomponirani ili raščlanjeni predikat, npr. hrv. *Vode borbu za svoja prava*; slov. *Vodijo boj za svoje pravice*; mak. *Водат борба за своите права*, te fazne glagole, za koje u nastavku teksta iznosimo postavku da s imeničkom dopunom čine imenske fazne predikate, npr. hrv. *Miron je započeo s izradom murala*; slov. *Miron je začel z izdelavo murala*; mak. *Мирон започна со изработка на муралот*.

U gramatikama slovenskoga jezika A. Bajeca i dr. (1956: 283–285) i A. Bajeca i dr. (1973: 307–308) luči se predikat koji čini glagol, npr. *Pišemo, Vsi pišemo, Vsi pišemo naloge*, od onoga koji sadrži i *povedno določilo*, odnosno predikatno ime,²⁹ pri čemu se izdvajaju primjeri tipa (1) *Kruh je okusen, Dekleta so vesela, Novo zdravilo se imenuje penicilin, Zdiš se mi dober, Anka ni prva, Velja za učenega* i (2) *Gostje so bili dobre volje, Mož je nagle jeze, Mati je bila dobrih rok, Oče je bil izvoljen za predsednika, Vaščani so imeli Matija za tepca* (predikate označili autori), te se napominje da se takvim predikatima izriče da je što ukusno, da je tko veseo i sl., što se postiže glagolom čije značenje određuje imenska dopuna (usp. i Toporišič 1982: 152) – u nominativu, genitivu i akuzativu ili u padežu s prijedlogom, odnosno prijedložno-padežnim izrazom. Ne ulazi se u iscrpniji opis razlike među primjerima pod (1) i (2) – u objema grupama vidimo i sve navedene padežne oblike i prijedložno-padežne izraze u službi predikatnoga imena. I Toporišič (1982: 158) navodi da najmanje problema čine oni predikati koje čini samoznačni glagol (slov. *polnopomenski glagol*), npr. *Mati sedi v kuhinji, Tone je oral ves popoldan*, ali da su jezikoslovno zanimljivi oni u kojima je glagol značenjski nepotpun i zahtijeva *povedkovo določilo*,³⁰ tj. predikatno ime.

29 Predikatno se ime u kroatistici naziva i imenski dio predikata i predikatna dopuna (usp. Silić i Pranjeković 2005, Belaj i Tanacković Faletar 2017, Brač 2018, Nazalević Čučević i Belaj 2018, Nazalević Čučević 2020).

30 Bajec i dr. (1956; 1973) rabe naziv *povedno določilo*, Toporišič (1982) *povedkovo določilo*, objašnjavajući da naziv uvodi po uzoru na staru gramatičarsku tradiciju jer je prvi manje jasan i da se odnosi na slovenski jezikoslovni termin *poved*.

Na temelju morfološke i sintaktičke složenosti predikatnih izraza Piper (2009: 331) predikate u slovenskome dijeli na (1a) sintetske predikatne izraze koji su morfološki jednostavni (slov. *sintetični povedkovni izrazi s prosto morfološko obliko*), npr. *On študira*; (1b) sintetske predikatne izraze koji su morfološki složeni (slov. *sintetični povedkovni izrazi z složeno morfološko obliko*), npr. *On je študiral*; (2a) analitičke predikatne izraze koji su morfološki jednostavni (slov. *analitični povedkovni izrazi s prosto morfološko obliko*), npr. *On je študent*, (2b) analitičke predikatne izraze koji su morfološki složeni (slov. *analitični povedkovni izrazi z složeno morfološko obliko*), npr. *On je bil študent*, (3a) složene predikatne izraze koji su morfološki jednostavni (slov. *zloženi povedkovni izrazi s prosto morfološko obliko*), npr. *On nadaljuje študirati*, (3b) složene predikatne izraze koji su morfološki složeni (slov. *zloženi povedkovni izrazi z složeno morfološko obliko*), npr. *On je nadaljeval študirati*. Prema Piperu (*ibidem*: 331) sintetski se predikat izražava samoznačnim glagolom u finitnome ili ličnome obliku, npr. *Ona dela*, što smo prethodno imenovali kao (jednostavni) glagolski predikat, dok analitički predikat ima glagolski i neglagolski dio, što odgovara nazivu imenski predikat. Glagolski dio analitičkog predikata nema samostalno leksičko značenje. Analitički predikatni izrazi (slov. *analitični povedkovni izrazi*) dijele se na temelju sintaktičko-semantičke vrijednosti glagolskoga dijela na kopulativne (slov. *pomožni*) – *biti*, semikopulativne (slov. *polpomožni*), npr. *opravljati*, *delati*, *narejati*, modalne (slov. *naklonski*), npr. *morati*, *smeti*, i fazne (slov. *obdobijski*), npr. *začeti*, *nadaljevati*, *končati*. Piper (*ibidem*: 331) toj klasifikaciji dodaje i perifrazične predikatne izraze ili dekomponirane predikate (slov. *perifrazični povedkovni izrazi* ili *dekomponirani povedki*), usp. *Ona opravlja kontrolu izdelkov* i *Ona kontrolira izdelke*. Gramatička se terminologija P. Pipera za slovenski jezik djelomično razlikuje od nazivlja u radovima slovenskih jezikoslovaca i bliža je kroatističkom i srbističkom nazivlju. U okviru kroatističkoga nazivlja, valja reći, morfološka se jednostavnost ili složenost ne ističe u nazivima tipova predikata.

Žele (2012: 115–122; 2021: 341) govori o *složenom predikatu* (slov. *zloženi povedek*), čija stabilnost i trajnost ovisi o međusobnoj sintaktičko-semantičkoj povezanosti i ovisnosti između glagola u kopulativnoj ulozi (slov. *pomožnik*, *glagolski primitiv*, *vezni glagol*) i neglagolske komponente (slov. *povedkovniško dopolnilo*, *povedkovo dopolnilo*, *povedkov dopolnilnik*, *povedkovnik*), pri čemu navodi formulu *kopulativni glagol* (slov. *pomožnik*) + *imenski dio predikata* (slov. *povedkovnik*) = *predikat* (slov. *zloženi povedek*), navodeći da u sastavu imenskoga dijela može doći i prilog, npr. *narobe* ‘naopako, pogrešno’, *prav* ‘pravilno’, *gotovo* ‘sigurno’, *pomembno* ‘važno’ (*ibidem*: 119–120).

Govoreći o tipovima predikata u makedonskome, Minova-Gjurkova (2000: 186) navodi da se s obzirom na prisustvo ili odsustvo imenskoga dijela u ustroju predikata razlikuju glagolski i glagolsko-imenski predikat. Prvi, koji može biti jednostavni i složeni, sadrži finitni (lični) glagol, npr. *Детето сние, Гостите не дојдоа, Детето беше заспао, Во март ќе почнам да учам за испитот, Тој продолжи да работи кај нас, Тој не сакал да го потпише договорот, Не смееш да не дојдеш*, a drugi čine imenski dio, npr. pridjev, imenica, zamjenica, broj i prilog, i kopulativni ili sponski glagol (mak. *глагол-копула, глагол-врска*), pri čemu se uz glagol *сум* kao kopulativni mogu upotrebljavati i *стане/станува, остане/останува, се прави / се направи, излезе, испадне, се покаже, (се) смета, се мисли / се замислува, се погоди, се згоди*, npr. *Мораме да бидеме поцврсти, Тој стана поразговорлив, Се прават удруени, Ме сметаат бедна, Вие се замислувате боз*.³¹

Na temelju rečenoga možemo zaključiti sljedeće – predikatne riječi u hrvatskome, makedonskome i slovenskome čine glagolske, imenske i priložne riječi. Prije iscrpnijega uvida u osobitosti glagolskoga i imenskoga predikata nužno je pojasniti spomenutu opreku između samoznačnih i suznačnih glagola.

3.3.1. GLAGOLSKЕ PREDIKATNE RIJEČI – SAMOZNAČNI I SUZNAČNI GLAGOLI

Iz prethodno rečenoga jasno je da je za tumačenje gramatičkoga ustroja rečenice i predikata kao temeljnoga rečeničnoga člana izuzetno važno upoznati se sa značenjem glagola koji sudjeluje u predikatnome ustroju, i obratno – za razumijevanje značenja glagola nužno je poći od rečenice, odnosno predikata. Razvidno je da ima glagola koji mogu tvoriti predikat samostalno i da ima onih kojima je potrebna koja druga riječ iz koje će biti jasna obavijest, tj. predikacija. Prvi su glagoli samoznačni, drugi suznačni (usp. Silić i Pranjković 2005: 184–190), što se podudara s podjelom A. Žele (2003a: 13), koja razlikuje punoznačne (slov. *polnopomenski glagoli*) i nepunoznačne glagole (slov. *nepolnopomenski glagoli*), te M. Šeklija (2015: 55), koji razlikuje: (1) predikativne ili punoznačne glagole (slov. *predikativni glagol*), koji mogu samostalno vršiti službu glagolskog predikata; (2) nepunoznačne ili kopulativne glagole (slov. *kopulativni glagoli* ili *glagoli kopula/vez*), koji imaju oslabljeno značenje³² te ne mogu samostalno vršiti

31 U hrvatskome jezikoslovlju kopulativnim se tumači glagol *biti*, a ostali navedeni jesu semikopulativni. Popis glagola Minova-Gjurkova (2000) donosi prema Cvetkovskom (1988).

32 Belaj i Tanacković Faletar (2017: 237) navode da je temeljno leksičko značenje glagola tipa *stanovati, boraviti, živjeti*, npr. *Živim u Zagrebu*, oslabljeno, pa je potrebna adverbijalna dopuna kojom se dopunjava semantički pol glagola. S druge strane, navode autori, u konstrukcijama u kojima dopuna funkcionira kao dio predikata dolazi do ispražnjavanja već oslabljenoga temeljnoga značenja, što je slučaj npr. kod kopulativnih, semikopulativnih i perifraznih glagola.

službu predikata, nego imaju uz sebe pridjevsku ili imensku predikatnu dopunu, s kojim tvore pridjevski ili imenski predikat; (3) pomoćne glagole (slov. *pomožni glagoli*), tj. glagole s gramatičkim značenjem, koji su dio složenog glagolskog oblika, unutar kojeg izražavaju gramatičke kategorije glagola. U drugim pregledima (npr. Toporišić 2004; Smolej 2011: 60; Žele 2012: 115) za glagole oslabljena značenja rabi se i termin pomoćni glagol (slov. *pomožni glagol, pomožnik*), dok Smolej (npr. 2022: 52) u svojim radovima rabi i naziv *glagol z oslabljenim pomenom*. Kod Toporišića (2004: 612) i Smolej (2011: 60) nalazimo i listu suznačnih glagola (slov. *nepolnopotomenski glagoli*) s obveznom predikatnom dopunom (slov. *povedkovo določilo*). Takvi su glagoli: (1) pomoćni, npr. *biti, imeti, postati, zdeti se*; (2) modalni, npr. *moći, morati, hoteti, želeti, smeti*; (3) fazni, npr. *začeti, nehati, odnehati*; i (4) različiti perifrazni glagoli, npr. *delati napake, pristati na cesti, živeti na koruzi, vrteti se okoli deklet, pasti na izpitu, razbijati si glavo s čim*. I u makedonističkoj se jezikoslovnoj literaturi govori o samoznačnim (mak. *полнозначни, автосемантички*) i suznačnim (mak. *неполнозначни, семантички испразнети*) glagolima, koji su više ili manje značenjski ispražnjeni (usp. Minova-Gjurkova 2000: 175; Topolińska 2003; Janusheva 2018: 92; Petrevski 2021: 78). Na temelju opisa predikatnoga ustroja koji čine u njih se mogu ubrojiti (1) tzv. glagoli koji uvode glagolsku radnju (mak. *воведувачки глаголи*) – modalni, i to *може, мора, смее, сака, треба*; fazni, npr. *понне/почнува; започне/започнува; фати/фака; зафати/зафака; земе/зема*; i oni koji se prema Siliću i Pranjковићу (2005) ubrajaју u modalne u širem smislu, npr. *настојува, се обидува, се труди, успеа/успева*. Pod njih se podvode i (2) glagoli kojima se imenuje radnja u širem smislu, odnosno perifrazni glagoli, koji čine ustroj dekomponiranog predikata (mak. *декомпиран/перифрастичен/аналитички прирок*). Dakako, navedenim glagolima treba pribrojiti i (3) (polu)sponski ili (semi)kopulativni glagol, koji dijele nazive *глагол-копула* i *глагол-врска*, a rabe se i nazivi *копулативен глагол* i *семикопулативен глагол* (v. npr. Janusheva 2018: 93). Tomu ćemo popisu dodati i (4) egzistencijalni glagol, v. u 3.3.1.5.

3.3.1.1. Samoznačni glagoli

U rečenicama pod (3.6) u predikatnoj službi dolazi glagolska riječ kojom se izriče radnja (3.6i–ii), odnosno stanje (3.6iii).³³

33 Dakako, ni zbivanje nije isključeno, samo nije ilustrirano u (3.6). Primjeri su tipa hrv. *Kiši, Sniježi, Grmi*; slov. *Dežuje, Sneži, Grmi*; mak. *Врне, Снежи, Грми*.

(3.6)

i. Ministar izvještava javnost.	i. Minister obvešča javnost.	i. Министерот ја информира јавноста.
ii. Ministar je izvijestio javnost.	ii. Minister je obavestil javnost.	ii. Министерот ја информира јавноста.
iii. Ministar je ispred bolnice.	iii. Minister je pred bolnišnico.	iii. Министерот e пред болницата.

U službi je predikata u (3.6i–ii) jedan samoznačni glagol u finitnom (ličnom) obliku. Da je samoznačni, proizlazi iz toga što mu ne treba ni glagolska, ni imenska dopuna da bi činio ustroj predikata – ustrojava ga samostalno. Bez obzira na morfološku složenost, npr. u (3.6ii), taj je predikat sintaktički jednostavan. Valja istaknuti da je u službi predikata rečenice (3.6iii) glagol *biti* (mak. *сум*) u egzistencijalnome značenju ‘boraviti’, ‘živjeti’, ‘stanovati’. Riječ je o glagolu oslabljena značenja, kojemu semantički pol dopunjuje adverbijalna dopuna mjesta (usp. Belaj i Tanacković Falešar 2017: 233).

3.3.1.2. *Suznačni glagoli – modalni i fazni*

U hrvatskome i slovenskome, u (3.7i) samoznačni glagol u infinitivu dolazi kao dopuna modalnome, a u (3.7ii) faznome glagolu. U makedonskome dopuna je u obliku *da*-konstrukcije (*da* + prezentski oblik glagola).³⁴

(3.7)

i. Ministar mora izvještavati javnost.	i. Minister mora obveščati javnost.	i. Министерот мора да ја информира јавноста.
ii. Ministar počinje izvještavati javnost.	ii. Minister začenja obveščati javnost.	ii. Министерот почнува да ја информира јавноста.

Ni modalnim ni faznim glagolom ne može se prenijeti obavijest o radnji – modalnim se kao u (3.7i) modificira značenje radnje izražene samoznačnim glagolom, a faznim se glagolom označuje faza trajanja glagolskoga procesa (3.7ii). Dakle modalni i fazni glagoli suznačni su jer ne prenose obavijest o radnji (stanju ili zbivanju) te ne mogu samostalno ustrojiti predikat.

U skupinu modalnih glagola ubrajaju se oni kojima se izriče vanjska ili unutarnja tendencija izvršavanja radnje. Prvima u hrvatskome pripadaju primjerice *trebati*

34 Kao što je već istaknuto, makedonski jezik, za razliku od hrvatskoga i slovenskoga, ne posjeduje infinitiv, pa samoznačni glagol uz modalni i fazni dolazi u obliku *da*-konstrukcije (v. i Minova-Gjurkova 2000: 186).

i *morati*, drugima *željeti*, *htjeti*, *voljeti*, *smjeti*, *moći*, *znati*.³⁵ U slovenskome to su naprimjer *morati*, odnosno *želeti*, *hoteti*, *smeti*, *moči*,³⁶ a u makedonskome *треба*, *мора*, odnosno *сака*, *може*, *знае*, *сmee*. U skupinu faznih glagola ubrajaju se oni suznačni glagoli kojima se izriče početak, završetak ili kakva druga faza trajanja glagolskoga procesa označena obveznom infinitivnom dopunom, odnosno obveznom dopunom u obliku *da*-konstrukcije u slučaju makedonskoga jezika. U hrvatskome su takvi glagoli *početi*, *otpočeti*, *započeti*, *krenuti*, *stati*, *nastaviti* i *prestati*, u slovenskome *pričeti*, *začeti*, *nadaljevati*, *(pre)nehati*, u makedonskome *почне*, *започне*, *фати*, *продолжи*, *престане*,³⁷ dakako, i njihove nesvršene inačice.

3.3.1.3. Suznačni glagoli – kopulativni ili sponski

Kopulativnome ili sponskome glagolu pristupamo u okviru predikata kojim se kao u (3.8) izriče identifikacija ili atribucija nositelja, odnosno rečeničnoga subjekta.

35 Silić i Pranjković (2005: 185–186) govore o modalnim glagolima u užem smislu, kojima se označuje odnos prema kakvoj radnji, i modalnim glagolima u širem smislu, koji mogu označavati govorenje, mišljenje, percipiranje, kakav voljni čin, ponavljanje kakve radnje, npr. *imati*, *bojati se*, *plašiti se*, *stići/stizati*, *drznuti se*, *kaniti*, *namjeravati*, *odlučiti/odlučivati*, *misлити/pomisliti/pomišljati*, *naumiti*, *nastojati*, *pokušati*, *pokušavati*, *gledati*, *običavati*, *uspjeti/uspijevati*, *usuditi se / usuđivati se*, *praviti se*, *pretvarati se*, *dati (se)*, *doći*. O modalnosti glagola u širem smislu u kontekstu nefinitivnih surečenica v. Belaj i Tanacković Faletar (2020: 376), Zovko Dinković i Nazalević Čučević (2025: 2).

36 U slovenskome je poraba glagola *moči* ograničenija od porabe glagola *moći* u hrvatskome, odnosno *може* u makedonskome. U njima se rabi i za izricanje dopuštenja za izvršavanje radnje i za sposobnost, uz razliku da se u makedonskome bezlična poraba veže uz značenje dopuštenja, npr. *Може да возам мотор?*, *Може ли да влезам?*, a lična uz sposobnost, npr. *Мојам да трчам брзо*, *Мојам да пливам*. U slovenskome dopuštenje za izvršavanje radnje češće se izražava prilogom *lahko* i ličnim glagolskim oblikom, npr. *Lahko grem na koncert*, a modalnim glagolom *moči* i infinitivom glagola izražavaju se nedopuštanje, npr. *Ne moreš iti na koncert!* i nesposobnost, npr. *Ne morem dvigniti noge*, *ker me boli*. U tom smislu zanimljivo je primijetiti kako glagol *moči* (slov. *moči*, mak. *може*) u pojedinim porabama može biti onaj kojim se izriče vanjski uvjetovan proces, npr. *Mogu ići van (dopustila mi je mama)*, i unutarnje uvjetovan proces, npr. *Mogu ići van (slobodna sam)*, *Moj se sin može potpisati (naučio je slova)*, što također donekle podrazumijeva ispunjavanje kakva (vanjskog) preduvjeta (npr. oslobođenje od obveza, stjecanje vještine pisanja).

37 O značenju modalnih i faznih glagola v. Belaj i Tanacković Faletar (2017: 26).

(3.8)

i. On je ministar.	i. On je minister.	i. Тој е министер.
ii. On je vrijedan/naš/peti.	ii. On je priden/naš/peti.	ii. Тој е вреден/наш/петти.
iii. On je čvrste ruke
/ srednjih godina /
talijanskog podrijetla.	iii. On je neomajen /
srednjih let / italijanskoga
porekla.	iii. Тој е непоколеблив
/ средовечен / од
италијанско потекло.
iv. On je bez konkurencije.	iv. On je brez konkurence.	iv. Тој е без конкуренција.
v. On je kao nijedan dosad.	v. On je kot nihče drug do
zdaj.	v. Тој е како никој друг
досега.
vi. On je dobro.	vi. On je v redu ³⁸ / dobro.	vi. Тој е добро.
vii. Mora biti angažiraniji.	vii. Mora biti bolj zavzet.	vii. Мора да биде
попосветен.
viii. Počeo je biti oprezan s
ljudima.	viii. Začel je biti previden
z ljudmi.	viii. Тој почна да биде
претпазлив со луѓето.

Riječ je o kopulativnome ili sponskome predikatu, čijim se glagolskim dijelom (*biti/cym*) nositelj identifikacije ili atribucije povezuje s identifikacijom ili atribucijom, koja se izriče imenskom, odnosno priložnom dopunom (3.8vi). Dakle ustroj imenskoga kopulativnoga predikata čini cjelina kopulativnoga glagola i imenske dopune, bilo u padežnome obliku, bilo u obliku prijedložno-padežnoga, bilo prijedložnoga izraza, bilo priloga, što čini predikatno ime. Iz toga proizlazi dvoje – prvo, da je kopulativni glagol suznačni glagol i drugo, da je imenski predikat, za razliku od glagolskoga, npr. u (3.6i–ii), uvijek složen. Višestrukosložen postaje dodavanjem modalnoga ili faznoga glagola (3.8vii–viii).

3.3.1.4. Suznačni glagoli – semikopulativni

Dok se značenje kopulativnoga glagola svodi na sponu ili vezu nositelja i njegove identifikacije ili atribucije (3.8), semikopulativni glagoli kao u (3.9), neprijelazni (3.9i–ii, iv) i prijelazni (3.9iii, v), imaju značenje pripisivanja kakva sadržaja subjektu (3.9i–ii, iv) ili objektu (3.9iii, v), a takvu je obavijest nužno prenijeti imenskim dijelom predikata (usp. Silić i Pranjković 2005: 290–291). Dakle neprijelaznim semikopulativnim glagolom i predikatnom dopunom izriče se identifikacija ili atribucija subjekta, a prijelaznim identifikacija ili atribucija objekta rečenice. Semikopulativni predikat postaje višestrukosložen dodavanjem modalnoga ili faznoga glagola (3.9iv–v). Dakle i semikopulativni je glagol suznačni glagol jer ne može samostalno tvoriti predikat, nego značenje identifikacije ili atribucije proizlazi iz imenske, odnosno priložne dopune.

38 U slovenskome primjeru (3.8vi) u službi dopune u prvome redu dolazi izraz *v redu*, ali rabi se i priložna dopuna, što potvrđuje i Žele (2012: 120), govoreći o priložima u funkciji imenskog dijela predikata, npr. *To je skoraj gotovo, Je nemogoče tako delati.*

(3.9)

i. To se čini logičnim/
logično.	i. To se zdi logično.	i. Тоа се чини логично.
ii. Djeluje nervozan/
nervoznim/
nervozno.	ii. Zdi se živčen; Izgleda
živčen/živčno; Deluje
živčen/živčno.	ii. Делува нервозно/
нервозен; Изгледа
нервозно/нервозен.
iii. Smatraju ga uspješnim /
za uspješna.	iii. Imajo ³⁹ ga za uspješnega.	iii. Го сметаат за успешен.
iv. Počeo se osjećati
nadmoćan/nadmoćnim/
nadmoćno.	iv. Začel se je počutiti
večvrednega/večvredno.	iv. Почна да се чувствува
надмоќно.
v. Počeli su ga smatrati
svemoćnim / za svemoćna.	v. Začeli so ga imeti za
vsemogočnega.	v. Почнаа да го сметаат за
семоќен.

3.3.1.5. Suznačni glagoli – egzistencijalni u značenju ‘postojati’

Samoznačni egzistencijalni glagoli jesu glagoli tipa *stanovati*, *nalaziti se*, *boraviti* i *biti*, potonji kada je zamjenjiv kojim od drugih navedenih glagola. Kao što je već istaknuto, ovjerenost konstrukcije s tim glagolima proizlazi iz adverbijalne dopune mjesta, npr. *Ja sam u restoranu*, *Ivana se nalazi na Trgu*, *Ana stanuje u Dubrovniku*. S druge strane suznačni egzistencijalni glagoli u hrvatskome jesu supletivi *biti* i *imati/nemati* u značenju ‘postojati’, kao u (3.10). Bezličnim oblicima tih glagola i njihovim genitivnim dopunama izražava se (ne)postojanje kojega entiteta (na kojemu mjestu). Navedene se genitivne dopune tumače kao predikatne dopune, a konstrukcija u cijelosti kao egzistencijalni imenski predikat (usp. Nazalević Čučević i Belaj 2018). Takav predikat ubrajamo u imenski u širem smislu, kojim se izriče egzistencijalno značenje.

39 *Imeti* u slovenskome, u značenju ‘smatrati’, ima dopunu u obliku konstrukcije *za* + akuzativ.

(3.10)

i. U školi ima struje.	i. V šoli je elektri ka .	i. Во училиштето има
iii. U školi nema struje.	ii. V šoli ni elektri ke .	струја .
iii. U školi je bilo struje.	iii. V šoli je bila elektri ka .	ii. Во училиштето нема
iv. U školi nije bilo struje.	iv. V šoli ni bilo elektri ke .	струја .
		iii. Во училиштето
		имаше/имало струја .
		iv. Во училиштето
		немаше/немало струја .

Kada je riječ o primjerima rečenica (3.10i–iv) u hrvatskome, u glagolskome dijelu predikata ovisno o ograničenju glagolskoga oblika alterniraju spomenuti glagoli u značenju ‘postojati’, i to u bezličnome obliku – *imati* i *nemati* u prezentu (*ima/nema*) i *biti* u ne-prezentu. Kada je riječ o primjerima (3.10i–iv) u slovenskome, razvidno je da se bez obzira na glagolski oblik rabi glagol *biti*. Druga je razlika u odnosu na hrvatski ta što je jasna konstrukcija lična, a niječna bezlična. Kada je riječ o primjerima (3.10i–iv) u makedonskome, jasno je da bez obzira na glagolski oblik dolazi *има/нема* u okviru bezlične konstrukcije s dopunom u općem padežnom obliku. Dakle niječne su konstrukcije tipa (3.10) u svim trima jezicima nerasčlanjene, kao i jesne u hrvatskome i makedonskome. U jesnim je slovenskim konstrukcijama glagol u ličnoj porabi, a dopuna je u nominativu.

3.3.1.6. *Suznačni glagoli – perifrasti*

Ovaj pregled samoznačnih i suznačnih glagola završit ćemo onima koji s imenskom dopunom čine perifrastične konstrukcije, kojima se u načelu izražava radnja. Takve su konstrukcije ustrojene od glagolske riječi vrlo apstraktna značenja i imenice, u načelu deverbativne ili odglagolne (3.11):

(3.11)

i. Donijeli su odluku o obustavi nastave u srednjim školama.	i. Sprejeli so odlučitev o prekinutvi pouka na srednjih šolah.	i. Донесоа одлука за прекин на наставата во средните училишта.
ii. Ministar daje izjavu o epidemiološkoj situaciji.	ii. Minister daje izjavo o epidemiološkoj situaciji.	ii. Министерот дава изјава за епидемиолошката состојба.

Razvidno je iz primjera da je riječ o dekomponiranju ili raščlanjivanju glagola *odlučiti* i *izjavljivati* (slov. *odločiti, izjaviti*, mak. *одлучи, изјавува*) na perifrastični glagol i deverbativnu ili odglagolnu imenicu, pa značenje radnje proizlazi iz njihova čvrsta

spoja. U hrvatskim gramatikama predikati koje čine perifrazni glagoli i imeničke dopune nazivaju se dekomponiranim ili raščlanjenima (npr. Silić i Pranjković 2005: 188–190; 292–293), u makedonskima se uz naziv *dekomponirani* rabe i nazivi *perifrazistički* i *analitički predikat* (mak. *перифразистичен прирок, аналитички прирок*) (usp. Minova-Gjurkova 2000: 189; Bojkovska i dr. 2008: 263). Kada je riječ o slovenskome nazivu, istaknuli smo da Piper (2009: 331) govori o perifrazističnim predikatnim izrazima ili dekomponiranim predikatima, npr. *Ona opravља контроло izdelkov*. Toporišič (1976: 473; 2004: 612) ne navodi naziv za predikat, ali glagole u spojevima tipa *voditi boj, sprejeti odločitev*, naziva *frazni glagoli*, odnosno govori o spoju tih glagola i predikatne dopune u obliku odglagolne imenice ili uzvika, usp. *Vršimo popravila nogavic* i *Zvonček reče cin-cin-cin*.

3.3.2. ZAKLJUČNO O SAMOZNAČNIM I SUZNAČNIM GLAGOLIMA U TRIMA JEZICIMA

Zaključak o samoznačnim i suznačnim glagolima u trima jezicima donosimo u vidu tablice s primjerima.

Tablica 3.1: Glagoli u hrvatskome, slovenskome i makedonskome
(slov. *glagoli v hrvaščini, slovenščini in makedonščini*, mak. *глаголи во хрватскиот, словенечкиот и во македонскиот јазик*)

<i>Samoznačni glagoli</i> (slov. <i>polnopolomenski glagoli</i> , mak. <i>полнозначни глаголи</i>)	<i>Suznačni glagoli</i> (slov. <i>nepolnopolomenski glagoli</i> , mak. <i>неполнозначни глаголи</i>)
Niko i Andro igraju nogomet. Niko in Andro igrata nogomet. Нико и Андро играат фудбал. Niko i Andro su na igralištu. Niko in Andro sta na igrišču. Нико и Андро се на игралиштето. Sunce sija . Sonce sije . Сонцето сјае .	modalni glagoli (slov. <i>naklonski</i> , mak. <i>модални</i>)
	Niko mora zabiti koš. Niko mora zadeti koš. Нико мора да даде кош.
	fazni glagoli (slov. <i>fazni</i> , mak. <i>фазни</i>)
	Andro počinje trenirati nogomet. Andro začenja trenirati nogomet. Андро почнува да тренира фудбал. Andro je počeo trenirati nogomet. Andro je začel trenirati nogomet. Андро почнал да тренира фудбал. Andro će početi trenirati nogomet. Andro bo začel trenirati nogomet. Андро ќе почне да тренира фудбал.

<i>Samoznačni glagoli</i> (slov. <i>polnopolomenski glagoli</i>, mak. <i>полнозначни глаголи</i>)	<i>Suznačni glagoli</i> (slov. <i>nepolnopolomenski glagoli</i>, mak. <i>неполнозначни глаголи</i>)
Niko i Andro igraju nogomet. Niko in Andro igrata nogomet. Нико и Андро играат фудбал. Niko i Andro su na igralištu. Niko in Andro sta na igrišču. Нико и Андро се на игралиштето. Sunce sija. Sonce sije. Сонцето сјае.	kopulativni glagol (slov. <i>vezni, pomožni</i>, mak. <i>глагол-копула, глагол-врска, копулативен глагол</i>)
	Niko je košarkaš/uspješan. Niko je košarkar/uspešen. Нико е кошаркар/успешен.
	semikopulativni glagoli (slov. <i>polpomožni</i>, mak. <i>семикопулативни</i>)
	Andro se čini borben/borbenim/borbeno. Andro se zdi borben. Андро се чини борбен.
	egzistencijalni glagol u značenju 'postojati' (slov. <i>eksistencijalni</i>, mak. <i>егзистенцијален</i>)
	U školi ima struje. / U školi nije bilo struje. U školi nema struje. / U školi nije bilo struje. V šoli je elektrika. / V šoli ni elektrike. V šoli je bila elektrika. / V šoli ni bilo elektrike. Во училиштето има струја. / Во училиштето нема струја. Во училиштето нема струја. / Во училиштето немало/немаше струја.
	perifrazni glagoli (slov. <i>frazni glagoli</i>, mak. <i>перифразни глаголи</i>) Ministar daje izjavu o epidemiološkoj situaciji. Minister daje izjavo o epidemiološki situaciji. Министерот дава изјава за епидемиолошката состојба.

Uz suznačne glagole u tablici 3.1. označene su i njihove dopune. Da bi tvorili predikate, moraju uza se imati glagolsku dopunu (u infinitivu ili u obliku *da*-konstrukcije), s kojom čine glagolske predikate, ili imensku ili priložnu dopunu, s kojom čine imenske predikate.⁴⁰ O tome nastavljamo govoriti i u nastavku poglavlja.

3.4. PREDIKATNI USTROJ – GLAGOLSKI I IMENSKI PREDIKAT

Iz prethodno rečenoga razvidno je da tipologija predikata pretpostavlja podjelu na glagolski i imenski predikat.

3.4.1. GLAGOLSKI PREDIKAT

Ustroj jednostavnoga glagolskoga predikata čini jedan samoznačni glagol – morfološki jednostavan (3.12i) ili složen (3.12ii).

(3.12)

i. Zatvaraju ugostiteljske objekte.	i. Zapiraju gostinske objekte.	i. Затвораат угостителски објекти.
ii. Zatvorit će ugostiteljske objekte.	ii. Zaprlj bodo gostinske objekte.	ii. Ќе затворат угостителски објекти.

Pod sintaktički složenim glagolskim predikatom (3.13) podrazumijeva se kombinacija suznačnoga, i to modalnoga (3.13i) ili faznoga (3.13ii), i samoznačnoga glagola.

40 Nazalević Čučević (2020), u okviru pristupa suznačnim glagolima u kroatističkoj literaturi, navodi da se u skupinu suznačnih glagola obično izdvajaju modalni, fazni i perifrazni (Belaj i Tanacković Faletar 2017: 24) te pomoćni glagoli (Silić i Pranjeković 2005: 185). Uviđa da se, iako je iz gramatičkih opisa jasno da kopulativni i semikopulativni glagoli zahtijevaju imenske dopune s kojima čine kopulativni (3.8) ili semikopulativni (3.9) predikat, ti glagoli ne navode eksplicitno u popisu sintaktički suznačnih glagola. Nadovezuje se na postavku I. Markovića (2018: 30), koji, razlikujući značenjsko-funkcionalne skupine glagola od najmanje značenjskih do punoznačnih, kao najmanje značenjske navodi „pomoćne, ili sponske, ili kopulativne“, modalne, polusponske ili semikopulativne, fazne i perifrazne, iz čega proizlazi da se pomoćni i kopulativni glagol svrstavaju u istu značenjsko-funkcionalnu skupinu glagola, čije je „značenje potpuno funkcionalno (znače lice i broj), neleksičko, sponsko, sudjeluju u gradbi perifrastičnih glagolskih oblika, odnosno uvijek imaju participsku, infinitivnu ili imensku dopunu“. Autorica se slaže s Markovićevom postavkom da u najmanje značenjske glagole treba ubrojiti semikopulativne i kopulativne glagole, ali smatra da potonje treba tumačiti neovisno o pomoćnima – pomoćni predstavljaju gramatička sredstva tvorbe ličnih složenih ili perifrastičnih glagolskih oblika (Belaj i Tanacković Faletar 2017: 30; Šekli 2015: 55) te ih treba izuzeti iz popisa sintaktički suznačnih glagola. Zato sintaktički suznačnim glagolima smatra kopulativne, semikopulativne, modalne, fazne i perifrazne glagole te egzistencijalne glagole u značenju ‘postojati’, od čega se polazi i u ovoj analizi.

(3.13)

i. Trebam/moram/želim/hoću promijeniti posao.	i. Moram/želim/hočem zamenjati službo.	i. Треба/морам/сакам да најдам нова работа.
ii. Počela sam raditi u novoj firmi.	ii. Začela sem delati v novem podjetju.	ii. Почнав да работам во нова фирма.

Iz (3.13) jasno je da se oblicima suznačnoga glagola izriče gramatičko, a infinitivom, odnosno *da*-konstrukcijom samoznačnoga glagola leksičko značenje, tj. značenje (konkretno) radnje. Modalni glagoli pritom modificiraju značenje radnje izražene samoznačnim glagolom – u (3.13i) modalnim glagolima tipa *trebati* i *morati* u hrvatskom, *morati* u slovenskom, odnosno *мора* u makedonskome, izražena je vanjska, a glagolima tipa *željeti/želiti* i *htjeti/hoteti* u hrvatskome i slovenskome, odnosno *сакa* u makedonskome, unutarnja tendencija izvršavanja procesa označena samoznačnim glagolom *promijeniti* u hrvatskome, odnosno *zamenjati* u slovenskome i *најде* u makedonskome. Napomenuli bismo dvoje – u slovenskome se značenje potrebe i nužde izražava glagolom *morati*. Da bi se postiglo značenje potrebe, ne nužno obveze, *morati* se može rabiti u kondicionalu, npr. *Moral bi zamenjati službo*. U makedonskome modalni glagol *треба* uvijek se rabi u neličnome obliku, npr. *Треба да учам, Треба да зборуваам, Требааше да дојдам, Требааше да ги новикаат, Андро ќе треба да учи*.⁴¹ Faznim je glagolom u (3.13ii) označena početna faza radnje.

Kada je riječ o izražavanju potrebe, u predmetnim trima jezicima može se izraziti i imenskim predikatom. U slovenskome su pritom česte konstrukcije tipa *Ta dizajn je treba zamenjati, Vedno je treba preveriti, Najprej je treba parket položiti na površino*. Kopulativni glagol i imenski dio predikata u obliku tzv. *povedkovnika* – *treba* (usp. Toporišić 2004: 595; Žele 2012: 45) zajedno čine kopulativni predikat, koji ima značenje svojstva utemeljenoga u potrebi, odnosno nuždi, koje se odnosi na radnju, izrečenu infinitivnom dopunom. U hrvatskome i makedonskome potreba se može izraziti i konstrukcijama tipa *Tvoje je učiti, Moje je zaraditi za obitelj; Твое е да учии, Мое е да заработувам напу за семејството*, u kojima u službi subjekta dolazi infinitiv, odnosno *da*-konstrukcija, a u službi predikata

41 U srpskome naprimjer dopuna semantički i sintaktički nepotpunim glagolima kakvi su modalni i fazni dolazi u obliku *da*-konstrukcije, npr. *Она треба да спава, Они настављају да се препиру*, ili infinitiva, npr. *Она треба спавати, Они се настављају препирати*, što se naziva odnosnom fakulativne distribucije, pri čemu se potonjemu daje prednost, uz moguće razlike u stilskoj vrijednosti. U bezličnim konstrukcijama tipa *Треба телефонирати, Тако је морало бити, Лако је то рећи, Не вреди се буинити* infinitiv ima prednost u odnosu na *da*-konstrukciju. U primjeru *Heћy да дођем* *da*-konstrukcija dopuna je modalnome glagolu *хтети*, a u primjeru *Heћy доћи* infinitiv glagola s prezentom pomoćnoga glagola *хтети* čini futur prvi. Infinitiv je čest i u konstrukcijama s glagolima *имати* i *немати* u modalnoj porabi, npr. *Нема се чега бојати онај ко ради поштено, Наречење се има одмах извршити* (Piper i dr. 2005: 324–329).

eliptična imenska konstrukcija. Nazalević Čučević (2020: 200) smatra da su u rečenicama, tj. iskazima tog tipa elidirane imenice poput *potreba*, *dužnost*, *obveza* ili pak prilozima tipa *važno*, *moguće*, *nužno* u službi predikatnoga imena, npr. *Tvoje je zaduženje da učiš*, *Moje je zaduženje zaraditi za obitelj*, što se može primijeniti i na makedonski, usp. *Твоето задолжение е да учиш*, *Моето задолжение е да заработувам за семејството*.⁴²

U gramatičkim opisima tumači se kako pojedini glagoli koji dolaze u modalnoj porabi, mogu doći i u samoznačnoj (Nazalević Čučević 2020: 203–204) – npr. Silić i Pranjkić (2005: 185, 186) glagol *htjeti* određuju kao samoznačni kada dolazi s akuzativnom dopunom – *Ona hoće upravo takvu haljinu*, kao i glagol *trebati* – *Ti trebaš novaca* – a i Marković (2018: 182) ističe da isti glagoli mogu biti punoznačni, npr. *Trebam savjet* i *Hoću poklon za rođendan*. Jednoznačno određivanje glagola tipa *htjeti*, *trebati* i *voljeti* kao samoznačne valja istražiti jer je upitno koliko je imenička dopuna dovoljan argument da se tumače takvima – zahvaća li radnja glagola predmet izražen imenicom u akuzativu ili se pak odnosi na koji elidirani samoznačni glagol, usp. *Trebam (čuti/saslušati/dobiti) savjet*, *Hoću (dobiti/primiti) poklon za rođendan?*, v. (3.14).

(3.14)

Volim svoju djecu.

Ljubim svoje otroke.⁴³

Ги **сакам** своите деца.

Referirajući se na Belaja i Tanackovića Faletara (2017: 180), koji rasvjetljuju taj problem, Nazalević Čučević (2020: 204) navodi da u (3.14) do izražaja dolazi leksičko značenje glagola *voljeti* – ‘osjećati ljubav prema komu ili čemu’, s kojim je u suodnosu i pasivni oblik *Moja su djeca voljena*, što vrijedi i za slovenski i makedonski, usp. *Moji otroci so ljubljени*, *Moume деца ce сакану*. Dakle glagol *voljeti* (slov. *ljubiti*, mak. *caka*) u takvoj je porabi samoznačan – uzimajući u obzir njegovo temeljno značenje, može se zaključiti da je radnjom zahvaćen predmet u akuzativu, pa je pasivni korelat potpuno prihvatljiv. Kada je pak riječ o rečenicama tipa (3.15):

42 U svjetlu recentnih pristupa sintaktičko-semantičkom statusu neličnih oblika u hrvatskome – infinitivu bi se moglo pristupiti i kao predikatu nefinitne, odnosno nelične subjektne surečenice, čime bi se jednostavnije objasnio i status dopuna, npr. objektna služba prijedložno-padežnoga izraza *za obitelj* (usp. Zovko Dinković i Nazalević Čučević 2025).

43 Značenje hrvatske i makedonske rečenice češće se u slovenskome izražava perifraznom konstrukcijom *imeti rad/-a za ljubiti*, u kojoj se *rad* mijenja s obzirom na rod i broj subjekta (usp. Toporišić 2004: 596), npr. *Marko ima rad svoje otroke*, *Ana ima rada svoje otroke*; *Marko in Ivan imata rada svoje starše*, *Ana in Mojca imata radi svoje starše*; *Oni imajo radi svoje starše*, *One imajo rade svoje starše*. U rječnicima se navodi da je *rad* pridjev u priložnoj uporabi te da izražava spremnost koga da vrši radnju s veseljem i zadovoljstvom, npr. *on rad dela*; *otroci se radi igrajo*; *vsakomur rad pomaga*; *zelo rada pleše* (SSKJ2, *rad*). Glagol *ljubiti* u načelu označava jači intenzitet naklonjenosti te je stilski obilježeniji.

(3.15)

i. Niko voli knjige.	i. Niko ljubi knjige.	i. Нико сака книги.
ii. Andro voli čokoladu.	ii. Andro ljubi čokolado.	ii. Андро сака чоколадо.
iii. Moja djeca vole nogomet.	iii. Moja otroka ljubita nogomet.	iii. Моите деца сакаат фудбал.

Nazalević Čučević (2020: 204) slaže se s postavkom B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2017: 180) da se u (3.15) pojavljuje glagol *voljeti* ispražnjena značenja, zbog čega se smanjuje i prijelaznost, pa pasivni korelat ne dolazi u obzir, usp. **Knjige su voljene (od Nike)*, **Čokolada je voljena (od Andre)*, **Nogomet je voljen (od moje djece)*. U takvim se porabama glagol *voljeti* odnosi na elidirani (ispušteni) samoznačni glagol te mu modificira značenje.⁴⁴

Kada glagol nije elidiran, u slovenskome je frekventnija konstrukcija koju čine pri-djev *rad/-a + lični glagolski oblik* od konstrukcije koju čine glagol *ljubiti* i infinitivna *dopuna*, što je razvidno i iz (3.16):

(3.16)

i. Niko voli čitati/poklanjati knjige.	i. Niko rad bere/podarja knjige.	i. Нико сака да чита / да подарува книги.
ii. Andro voli jesti čokoladu.	ii. Andro rad jé čokolado.	ii. Андро сака да јаде чоколадо.
iii. Moja djeca vole igrati/trenirati/gledati nogomet.	iii. Moji otroci radi igrajo/trenirajo/gledajo nogomet.	iii. Моите деца сакаат да играат / да тренираат / да гледаат фудбал.

Spomenimo i neke posebnosti u vezi s faznim glagolima, za koje smo istaknuli da izriču faze (početnu, središnju, završnu) procesa označena samoznačnim glagolom u infinitivu, odnosno u obliku *da*-konstrukcije (3.17):

(3.17)

Liječnici će početi/prestati cijepiti najugroženije pojedince.	Zdravnici bodo začeli/prenehali cepiti najbolj ranjive posameznike.	Лекарите ќе почнат/престанат да ги вакцинираат најзагрозените лица.

⁴⁴ O prijedložno-padežnim ili priložnim dopunama modalnim glagolima u rečenicama, tj. iskazima tipa *Moram u trgovinu*, *Trebam na fakultet*, *Hoću tamo* i njihovoj sintaktičko-semantičkoj vrijednosti v. u Đurđević (2020).

Ako je vršitelj radnje živo biće, fazni glagoli mogu imati i imeničku dopunu, u hrvatskome u obliku instrumentala s prijedlogom *s(a)* ili besprijedložnoga akuzativa, što je slučaj i u slovenskome i makedonskome (3.18):

(3.18)

i. Nastavnici započinju/
završavaju nastavu /
s nastavom.
ii. Ministar započinje
izvještavanje /
s izvještavanjem
o oboljelima.
iii. Nastavnik započinje
ispitivanje / s ispitivanjem
učenika.
iv. Moja djeca nastavljaju
obrazovanje /
s obrazovanjem
u inozemstvu.

i. Učitelji začenjajo/
zaključuju pouk /
s poukom.
ii. Minister začenja poročanje
/ s poročanjem o obolelih.
iii. Učitelj začenja
izpraševanje /
z izpraševanjem učenecv.
iv. Moji otroci nadaljujejo
izobraževanje /
z izobraževanjem v tujini.

i. Наставниците ја
почнуваат/завршуваат
наставата. / Наставниците
почнуваат/завршуваат
со наставата.
ii. Министерот го
започнува известувањето
за заболените. /
Министерот започнува со
известувањето
за заболените.
iii. Наставникот го почнува
испрашувањето
на учениците. /
Наставникот почнува
со испрашување
на учениците.
iv. Моите деца
го продолжуваат
образованието
во странство. / Моите деца
продолжуваат
со образованието
во странство.

Referirajući se na Silića i Pranjkovića (2005: 187), Nazalević Čučević (2020: 205) navodi da takve imenske dopune nisu moguće kada vršitelj nije živo biće, odnosno kada je predmet, pojava i sl., što ilustrira neovjerenim primjerima tipa **Cjepivo počinje s primjenom*, **Virus nastavlja sa širenjem*, koje možemo usporediti i s neovjerenim primjerima u slovenskome i makedonskome – **Cepivo se začne z uporabo*, **Вакцината започнува со примена*; **Virus nadaljuje s širjenjem*, **Вирусот продолжува со ширење*. Ipak, autorica primjećuje da su na temelju metonimije ORGANIZACIJE ZA LJUDE (*ibidem*) ovjereni iskazi tipa (3.19):

(3.19)

i. Farmaceutske tvrtke nastavljaju usavršavanje / s usavršavanjem cjepiva.
 ii. Zdravstvene ustanove počinju cijepjenje / s cijepljenjem.
 iii. Nacionalni stručni stožer nastavio je izvještavanje / s izvještavanjem o epidemiološkoj situaciji.

i. Farmaceutske družbe nadaljujejo izpopolnjevanje / z izpopolnjevanjem cepiva.
 ii. Zdravstvene ustanove začenjajo cepljenje / s cepljenjem.
 iii. Nacionalni strokovni štab je nadaljeval poročanje / s poročanjem o epidemiološki situaciji.

i. Фармацевтските компании го продолжуваат усовршувањето на вакцинаата. / Фармацевтските компании продолжуваат со усовршувањето на вакцинаата.
 ii. Здравствените установи ја почнуваат вакцинацијата. / Здравствените установи почнуваат со вакцинацијата.
 iii. Националниот стручен штаб го продолжи известувањето за епидемиолошката состојба. / Националниот стручен штаб продолжи со известувањето за епидемиолошката состојба.

U rečenicama pod (3.18) i (3.19) predikati nisu označeni – ni u literaturi nema konačna dogovora o tome mijenja li se sintaktičko-semantički status faznih glagola kada uz njih ne dolazi glagolska, nego imenska dopuna. Ipak, govorimo li o faznim glagolima, jasno je da im se ne može osporiti suznačnost, odnosno činjenica da ne mogu samostalno činiti predikate rečenica. Iz usporednih primjera **Farmaceutske tvrtke nastavljaju*, **Farmaceutske družbe nadaljujejo*, **Фармацевтските компании продолжуваат* vidi se da izostaje obavijest. Proces se mora predočiti imenskim dijelom,⁴⁵ a glagolom se označava njegova faza. Dakle iz glagolsko-imenske cjeline proizlazi ono što se prenosi spojem faznoga glagola i glagolske dopune, usp. *nastavljati s usavršavanjem / usavršavanje (čega)* i *nastavljati usavršavati (što)*. S obzirom na neizostavan imenski dio predikat ne možemo odrediti kao glagolski, a kao imenski tvorio bi poseban tip predikata, što ćemo predočiti i na kraju ovoga pregleda.

Vratimo li se na (prototipne) primjere složenoga glagolskoga predikata, npr. (3.13), (3.16), (3.17), treba reći da složeni glagolski predikat može postati višestrukosloženi doda li mu se koji drugi modalni ili fazni glagol (Silić i Pranjković 2005: 291):

45 Na temelju opsežnije analize korpusa valjalo bi utvrditi semantičku razliku akuzativnoga i instrumentalnoga kodiranja procesa čija se faza određuje suznačnim glagolom.

(3.20)

i. **Morate početi učiti** za
ispit.i. **Začeti se morate učiti** za
izpit. / **Morate se začeti učiti**
za izpit.i. **Морате да (за)почнете да**
учите за испитот. / **Мора**
да (за)почнете да учите за
испитот.

Na temelju primjera (3.20) razvidno je da se u hrvatskome i slovenskome modalnim glagolom izriče gramatičko značenje predikata (2. sg. prez.), dok fazni i samoznačni glagol dolaze u infinitivu. Tako je i u makedonskome u slučaju lične porabe glagola *мора*. Taj glagol može doći i u bezličnoj porabi. Bez obzira na (bez)ličnost dopuna mu je *да*-konstrukcija (usp. Minova-Gjurkova 2000: 157).

3.4.2. IMENSKI PREDIKAT

Glagolski predikati, jasno je iz primjera (3.6)–(3.7), (3.12)–(3.17) i (3.20), sadržavaju obavijest o radnji, stanju ili zbivanju (u okviru kakva modalnoga odnosa ili faze), dok imenski u užem smislu imaju značenje identifikacije ili atribucije subjekta ili objekta rečenice (kopulativni i semikopulativni predikati). Pod identifikacijom se podrazumijeva identificiranje, tj. jednoznačno određivanje subjekta ili objekta, a pod atribucijom pripisivanje kakva svojstva subjektu ili objektu.⁴⁶ Imenski predikati u širem smislu imaju značenje (ne)postojanja kojega entiteta (egzistencijalni imenski predikat), radnje predočene čvrstom vezom glagola i imeničke dopune (dekomponirani ili raščlanjeni imenski predikat), radnje u kojoj konkretnoj fazi (fazni imenski predikat).⁴⁷ U svim navedenim vrstama predikata gramatičko se značenje izriče glagolskom riječi, a leksičko imenskom ili priložnom dopunom. Zato je ustroj imenskoga predikata, za razliku od glagolskoga, uvijek složen jer ga čine glagolska i imenska ili priložna predikatna riječ, usp. (3.8)–(3.11), ali i (3.18)–(3.19).

3.4.2.1. *Imenski predikat u užem smislu*

Kao što je rečeno, pod imenski predikat u užem smislu podvodimo kopulativni i semikopulativni imenski predikat.

46 Brač (2018) rabi te nazive pri analizi identifikacije ili atribucije subjekta i objekta imenskom riječi u instrumentalu u službi predikatnoga imena kopulativnoga i semikopulativnoga predikata. O tom kategorijalnom značenju u hrvatskome (i drugim slavenskim jezicima) na (supra)sintaktičkoj razini v. u Vasilj i dr. (2022), usp. i Minova-Gjurkova (2000: 194).

47 Tu vrstu uvodimo u tipologiju predikata primjenjivu na sva tri predmetna jezika, pri čemu dajemo radni naziv – *fazni imenski predikat*.

3.4.2.1.1. *Kopulativni imenski predikat*

Kopulativni imenski predikat čini koji od oblika kopulativnoga glagola *biti* i imenska ili priložna riječ u službi predikatnoga imena. Kao što je u potpoglavlju o samoznačnim i suznačnim glagolima istaknuto, glagolska riječ kopulativnoga predikata ima značenje spone ili veze identifikacije ili atribucije s nositeljem te se njome izriče gramatičko značenje predikata.⁴⁸ Leksičko značenje predikata, identifikacija ili atribucija, izražava se imenskom ili priložnom dopunom. Kopulativni predikat postaje višestrukosložen ako se temeljnome ustroju doda modalni ili fazni glagol (3.21xii).

(3.21)

i. On je ministar/odlučan/ naš/ jedanaesti/jedan.	i. On je minister/odločen/ naš/ enajsti/eden.	i. Тој е министер/ одлучен/наш/ единаесетти/еден.
ii. On je kao (i) mi.	ii. On je kot mi.	ii. Тој е како нас.
iii. Oni su ugrožena zdravlja / starije dobi.	iii. Oni so slabega zdravja / starejših let.	iii. Тие се со нарушено здравје / во зрели години.
iv. Oni su bez nade.	iv. Oni so brez upanja.	iv. Тие се без надеж.
v. Ana je iz Zagreba.	v. Ana je iz Zagreba.	v. Ана е од Загреб.
vi. Tvoje mišljenje uvijek je nasuprot našemu.	vi. Tvoje mnenje je vedno nasprotno našemu.	vi. Вашето мислење е секогаш спротивно од нашето.
vii. Mi smo za promjene / za vas.	vii. Mi smo za spremembe / za vas.	vii. Ние сме за промени / за вас.
viii. Roman je o nama.	viii. Roman je o nas.	viii. Романот е за нас.
ix. On je bio pomočnikom ministra.	ix. On je bil pomočnik ministra.	ix. Тој беше помошник на министерот.
x. Pacijent je stabilan/ stabilno.	x. Pacient je stabilen.	x. Пациентот е стабилен.
xi. To je dobro.	xi. To je dobro.	xi. Тоа е добро.
xii. On mora početi biti kao mi.	xii. On mora začeti biti kot mi.	xii. Мора да почне да биде како нас.

U službi predikatnoga imena mogu dolaziti imenice, zamjenice, pridjevi i brojevi u nominativu (3.21i), *kao/kot/како* ili *kao i / kot i / како u*-konstrukcije (3.21ii). Kada je riječ o (3.21iii), u hrvatskome i u slovenskome u službi je predikatnoga imena genitiv svojstva, kojim se u hrvatskome i slovenskome može izraziti i

48 Posebice kada je riječ o identifikaciji, Minova-Gjurkova (2000: 194) govori o ekvativnoj kopuli (mak. *еквативна копула*), tj. operatoru signaliziranja identičnosti. Autorica (*ibidem*: 189–194) samostalno te uz vrijedna zapažanja Ž. Cvetkovskog (1988) donosi zoran pregled imenskoga predikata u makedonskome, u prvome redu kopulativnoga. Napominjemo da ga naziva *glagolsko-imenskim* te da pod naziv *glagol-kopula*, tj. *glagol-spona* podvodi i kopulativni glagol i semikopulativne glagole.

dob.⁴⁹ U makedonskome svojstvo i dob izražavaju se *co-* ili *bo-*izrazom. Kao predikatno ime u hrvatskome i slovenskome jeziku dolazi genitiv s prijedlozima tipa *bez/brez, iz, protiv/proti*, a u makedonskome izraz s prijedlozima *без, од, нпомис* (3.21iv–v).⁵⁰ Kao predikatno ime u hrvatskome i slovenskome može doći i dativ s prijedlogom *nasuprot/nasprotno*, kojemu u makedonskome odgovara izraz s prijedlogom *снпомисно од* (3.21vi). Atribucija se na razini imenskoga predikata može izraziti i akuzativom s prijedlogom *za* u hrvatskome i slovenskome, kojemu odgovara makedonski *за* (3.21vii). Pogledamo li (3.21viii), jasno je da u hrvatskome i slovenskome u službi predikatnoga imena može biti i tzv. lokativ teme, koji se konkretizira prijedlogom *o*. U makedonskome se isto značenje izriče izrazom s prijedlogom *за*. Na temelju (3.21ix) razvidno je da nominativ u hrvatskome, uz određena ograničenja, v. u nastavku, može alternirati s instrumentalom, što nije slučaj u slovenskome, kao bliskome jeziku sintetske deklinacije. Priložnoj dopuni kopulativnome glagolu u hrvatskome primjeru (3.21x) u slovenskome i makedonskome odgovara imenska.

Spomenuli smo da nominativu u službi predikatnoga imena u hrvatskome konkuriра instrumental, v. (3.21ix), što se u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi tumači kao odlika biranoga stila, uz spominjanja ograničenja pridjeva, imenica i glagolskoga oblika (npr. dopuna je moguća u oblicima za prošlo vrijeme, usp. Silić i Pranjković (2005: 209)).⁵¹ Nazalević Čučević (2020: 208) ističe vrijedna zapažanja o predmetnome padežnom konkuriranju B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2014: 469–485) te I. Brač (2018: 141–185), koja na temelju ispitivanja govornika bez lingvističkoga obrazovanja⁵² zaključuje da se u instrumentalu rabe imenice koje pripadaju određenim značenjskim skupinama – onima koje znače zanimanje (*profesor, trener, asistent*), nosioca čelne funkcije ili organizacije (*predsjednik, dekan, ravnatelj*), osobu koja je dio čega (*član, sudionik, pripadnik*), uzrok ili uzor čemu (*razlog, uzrok, primjer*) i sl., čime opravdava pretpostavku uočenu za ruski jezik i pojedine druge slavenske jezike da se instrumentalom izražava privremeno, a nominativom trajno svojstvo (*ibidem*: 155), usp. i *Od akademske godine 1994/95. do 1997/98. bio je dekanom Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Članovi društva bili su sudionicima uglednih festivala*

49 Silić i Pranjković (2005: 2003) genitiv dobi uzimaju kao podvrstu kvalitativnoga genitiva ili genitiva svojstva.

50 O tzv. zavisnim imenskim grupama (mak. *зависни именски групи*), odnosno prijedložnim i drugim izrazima kao dopunama kopulativnome glagolu u makedonskome v. Minova-Gjurkova (2000: 194).

51 Pregled tumačenja konkuriranja instrumentala nominativu u kopulativnim rečenicama u kroatističkoj i slavističkoj jezikoslovnoj literaturi donosi Brač (2018: 141–185).

52 Brač (2018: 155) zaključuje da izvorni govornici instrumental uz kopulu ne upotrebljavaju ili da ga rijetko upotrebljavaju u perfektu ili futuru. Zaključuje i da većina ispitanih govornika ne osjeća značenjsku razliku između primjera s predikatnim imenom u nominativu i instrumentalu, a često rečenice s instrumentalom osjeća kao čudne i netočne.

u inozemstvu, *Onaj hladan vjetar bio je razlogom mojih suznih očiju, Imotsko Crveno jezero bilo je poprištem ronilačkog spektakla* (Nazalević Čučević 2020: 209). Slabiju obilježenost instrumentala u takvim konstrukcijama Belaj i Tanacković Faletar (2014: 485) dovode u vezu s većom kognitivnom udaljenosti između nositelja identifikacije ili atribucije (trajektora) i identifikacije ili atribucije (orijentira). S druge strane upotrebu instrumentala smatraju najobilježenijom i najrjeđom u okviru kopulativnih konstrukcija tipa **On je čovjekom/Ivanom/dobrim*, gdje je kognitivna udaljenost između identifikacije ili atribucije i nositelja – nulta⁵³ – zbog čega je obvezna nominativna dopuna.

Spomenut ćemo ovdje i česte kopulativne predikate u slovenskome tipa *Njen novi fant mi je všeč, Ta slika mi je všeč, Ta kraj mi je všeč, Všeč so mi ti mladi ljudje, Všeč so mi te pesmi*. Njihov ustroj čine kopulativni glagol i nepromjenjivi pridjev *všeč*.⁵⁴ Ta bi se konstrukcija na hrvatski i makedonski prevela glagolskim predikatom – *Njezin mi se novi dečko sviđa, Ta mi se slika sviđa, To mi se mjesto sviđa, Ti mi se mladi ljudi sviđaju, Te mi se pjesme sviđaju; Mu ce donaža nejzinoto novo momče, Mu ce donaža toa slika, Mu ce donaža toa mesto, Mu ce donažaam tue mladi luge, Mu ce donažaam tue pesni*. U konstrukcijama svih triju jezika upotrebljava se dativ doživljavača (*mi/mu*) (usp. Belaj 2015).

3.4.2.1.2. Semikopulativni imenski predikat

Semikopulativni predikat čine neprijelazni (3.22) ili prijelazni semikopulativni glagoli (3.23) i imenska dopuna. Kao dopuna neprijelaznim glagolima može doći i priložna dopuna.⁵⁵ Doda li se temeljnome ustroju modalni ili fazni glagol, semikopulativni predikat postaje višestrukosložen (3.22vi).

53 Nulta kognitivnu udaljenost identifikacije ili atribucije i nositelja Nazalević Čučević (2020: 209) pojašnjava navodeći da se leksičkim dijelom kopulativnoga predikata u takvim nominativnim konstrukcijama izriče identifikacija ili inherentno svojstvo, primjerice spol, odlike u okviru moralnih norma, struka i sl.

54 Ta se riječ u rječnicima (npr. eSSKJ, SSKJ2, *Sinonimni*, v. Fran.si, *všeč*) određuje kao *povedkovnik*, odnosno riječ u službi predikatne dopune. Kako je *povedkovnik* sintaktičko određenje, a ne određenje vrste riječi, mi ćemo govoriti o nepromjenjivome pridjevu u službi imenskoga dijela predikata.

55 Govoreći o priložnoj dopuni uz predmetne glagole, Nazalević Čučević (2020: 210–211) ističe postavku B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2017: 236–237), koji smatraju da se „promjenom vrste riječi u imenskom dijelu ni u čemu ne mijenja status semikopulativnoga glagolskoga dijela – on je i u jednom i u drugom slučaju značenjski nepotpun“, odnosno tek s imenskom (nominativnom ili instrumentalnom) ili priložnom dopunom čini predikat, pri čemu su te dopune „približno sinonimne“, a jedina je razlika u tome što se u jednom slučaju svojstvo subjekta izriče pridjevom, a u drugome načinskim prilogom. Svojstvo izrečeno pridjevom smatraju više profiliranim jer je imanentno upravo pridjevima.

(3.22)

i. Postao je ministar/ ministrom.	i. Postal je minister.	i. Стана министер.
ii. Djeluje pošten/poštenim/ pošteno.	ii. Zdi se pošten. / Deluje pošteno.	ii. Делува чесно/чесен; Изгледа чесно/чесен.
iii. Pokazao se stručan / kao stručan / stručnim.	iii. Izkazal se je za strokovnega / kot strokoven.	iii. Тој се покажа стручен / како стручен.
iv. Pravio se ravnodušan/ ravnodušnim.	iv. Delal se je ravnodušnega.	iv. Се правеше рамнодушен.
v. Osjećam se poletniji/ poletnijim/poletnije.	v. Počutim se poletnejšega/ poletneje.	v. Се чувствувам пополетно.
vi. Mora ostati pribran/ pribranim.	vi. Ostati mora priseben.	vi. Мора да остане присебен.

Na temelju primjera u (3.22) jasno je da se semikopulativnim predikatima ustroje-
nima od neprijelaznoga semikopulativnoga glagola i dopune izriče identifikacija ili
atribucija subjekta. Značenja neprijelaznih semikopulativnih glagola u hrvatskome
Brač (2018: 161–171) dijeli na ona kojima se izražavaju: (1) zadržavanje ili promje-
na stanja (3.22i, vi), pri čemu imenica uz njih može označavati (a) nosioca kakve
čelne funkcije, npr. *kraljica, predsjednik, premijer, ministar, ravnatelj, gradonačelnik,*
čelnik i sl., (b) osobu koja je dio čega, npr. *član, dio, pripadnik* i sl., (c) zanimanje, npr.
svećenik, izbornik, trener, kustos i sl., (d) uzor ili temu čega, npr. *primjer, uzor, simbol,*
predmet i sl.; (2) subjektivni dojam koji tko/što ostavlja (na koga) (3.22ii–iii⁵⁶); (3)
izražavanje dojma koji tko/što želi ostaviti na koga (3.22iv); (4) izražavanje osjeća-
nja (3.22v).

Dakle tim se glagolima izriče pripisivanje kakva sadržaja subjektu, a obavijest o
sadržaju u vidu identifikacije ili atribucije izriče se predikatnom dopunom. U
hrvatskome, uz pojedine⁵⁷ glagole dopuna može biti u nominativu (3.22i–vi),
u nominativu s česticom *kao* (3.22iii), u instrumentalu (3.22i–vi) ili priložna
(3.22ii, v). U slovenskome dopuna uz pojedine glagole može biti u nominativu
(3.22i–ii, vi), nominativu s česticom *kot* (3.22iii), u akuzativu bez prijedloga

56 Kako je polazišni primjer s pridjevom u službi predikatne dopune, u tablici nije navedena konstruk-
cija s imeničkom dopunom u okviru konstrukcije s česticom *kot* – *Izkazal se je kot strokovnjak* –
kojom bi se iskazalo isto značenje.

57 Napominjemo „uz pojedine“ jer unatoč tomu što pripadaju istoj skupini glagola (neprijelaznim se-
mikopulativnim glagolima) nemaju svi glagoli isti oblik dopune. To je razvidno i iz usporedne ana-
lize. Mogli bismo reći da je hrvatski u tom smislu najdosljedniji jer, barem u primjerima pod (3.22),
relativno uredno alterniraju nominativ i instrumental. Konstrukcija s česticom *kao*, kao i priložna,
moguća je uz pojedine glagole, ali ne uz sve. O tome koji je tip dopune češći na temelju značenja
neprijelaznoga glagola iscrpno govori Brač (2018: 161–171).

(3.22iv–v) i s prijedlogom *za* (3.22iii) te priložna (3.22ii, v). U makedonskome uz pojedine glagole dolazi opći padežni oblik – bez usporedne čestice (3.22i–ii, iv–vi) ili s njom (3.22iii) te priložna dopuna (3.22ii, v). Istaknuli bismo da je uz glagole *изгледа* i *делува* uobičajen(ij)a i neutralna priložna dopuna, ali u makedonskome korpusu potvrđena je i imenska, npr. *Понекогаш изгледа несигурен, но е добар, Господиновт изгледа изненаден, Кожата може да изгледа сува и груба, Косата ќе изгледа полесна; Процентот делува мал, Нивната работа делува аматерска, На изглед делува тежок, но часовникот навистина е лесен и е удобен на рака.*

Na temelju popisa neprijelaznih semikopulativnih glagola u hrvatskome jeziku koje analizom obuhvaća Brač (2018: 161–171) donosimo usporedni popis izabranih glagola u trima analiziranim jezicima.⁵⁸

Tablica 3.2: Značenja i primjeri neprijelaznih semikopulativnih glagola (slov. *neprehodni polpomozni glagoli*, mak. *непреодни семикопулативни глаголи*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
zadržavanje ili promjena stanja	<i>ostati, ostajati</i> <i>postati, postajati</i>	<i>ostati, ostajati</i> <i>postati, postajati</i>	<i>остане, останува,</i> <i>стане, станува</i>
subjektivni dojam koji tko/što ostavlja (na koga)	<i>činiti se, izgledati,</i> <i>djelovati, pokazati se,</i> <i>ispasti</i>	<i>zdeti se, izgledati,</i> <i>delovati, pokazati se,</i> <i>izpasti</i>	<i>се чини, изгледа,</i> <i>делува, се покаже,</i> <i>испадне</i>
izražavanje dojma koji tko/što želi ostaviti na koga	<i>praviti se, napraviti se</i>	<i>delati se, narediti se</i>	<i>се прави, се направи</i>
izražavanje osjećanja	<i>osjećati se, osjetiti se</i>	<i>počutiti se, občutiti se</i>	<i>се чувствува, се почувствува</i>

U nastavku potpoglavlja razmotrit ćemo imenske predikate čiji ustroj čine prijelazni semikopulativni glagoli (3.23) i imenska predikatna dopuna. Tom se vrstom predikata izriče identifikacija ili atribucija objekta. Doda li se temeljnome ustroju modalni ili fazni glagol, predikat postaje višestrukosložen (3.23vii).

58 Popis glagola identifikacije i atribucije u hrvatskome v i. kod Knežević (2024). Minova-Gjurkova (2000: 189) navodi semikopulativne glagole u makedonskome prema Cvetkovskom (1988).

(3.23)

- i. Učinili su Trg modernim.
- ii. Smatraju ga sposobnim.
- iii. Vide ga herojem / kao heroja.
- iv. Nazvali su ga Ivan.
- v. Nazvali su ga Supermanom.
- vi. Imenovali su ga ministrom / za ministra.
- vii. Prestali su ga smatrati sposobnim.

- i. Trg so naredili moderen.⁵⁹ / Trg je postal moderen.
- ii. Imajo ga za sposobnega.
- iii. Vidijo ga kot junaka.
- iv. Poimenovali so ga Ivan.
- v. Poimenovali so ga Superman.
- vi. Imenovali so ga za ministra.
- vii. Nehali so ga imeti za sposobnega.⁶⁰

- i. Го направија Плоштадот модерен.
- ii. Го сметаат за способен.
- iii. Го гледаат како херој.
- iv. Го нарекоа Иван.
- v. Го нарекоа Супермен.
- vi. Го именуваа/именувале за министер.
- vii. Престанаа да го сметаат за способен.

Značenja prijelaznih semikopulativnih glagola u hrvatskome Brač (2018: 172–185) dijeli na ona kojima se izražavaju (1) promjena koga ili čega (3.23i); (2) mišljenje o komu ili čemu (3.23ii–iii, vii); (3) davanje imena, naziva, atributa i sl. (3.23iv–vi); (4) postavljanje koga na dužnost (3.23vi) i slično. U hrvatskome dopuna je tim glagolima u načelu instrumentalna (3.23i–iii, v–vii), koja u slučaju pojedinih⁶¹ glagola može alternirati s akuzativom s česticom *kao* (3.23iii) ili s prijedlogom *za* (3.23vi). Nominativna je dopuna moguća samo kada je riječ o glagolu (*na*)*zvati* i dopuni kojom se izriče identifikacija u vidu imena (3.23iv), pri čemu nominativu ne može konkurirati ni jedan drugi oblik jer je padež čistoga imenovanja. Belaj i Tanacković Faletar (2014: 476)⁶² napominju da se nominativnom dopunom „izravno upućuje na nulti stupanj konceptualne odvojivosti imena i njegova nositelja“, usp. *Nazvali su ga Ivan* i **Nazvali su ga Ivanom*. Referirajući se na njihove postavke, Nazalević Čučević (2020: 211) navodi kako u primjerima tipa *Nazvali su ga Supermanom* (3.23v) ili *Zovu ga bratom* kao predikatno ime dolazi imenica kojom se označava subjektivno pripisivanje nekih uže ili šire shvaćenih osobina objektu – u (3.23v) nije riječ o čistome imenovanju,

59 Izvorni govornici slovenskoga koje smo konzultirali za potrebe ove usporedbe predmetnu su konstrukciju odredili kao kalkiranu.

60 U ovome značenju češće su konstrukcije tipa *ne imeti koga/česa već za + akuzativ*.

61 O tome koji je tip dopune češći na temelju značenja prijelaznoga glagola iscrpno govori Brač (2018: 172–185).

62 O sintaktičko-semantičkoj vrijednosti nominativa, prijedloznoga akuzativa i instrumentala u semikopulativnome predikatu v. u Belaj i Tanacković Faletar (2014: 469–485) i Brač (2018: 161–185). Belaj i Tanacković Faletar (2014: 485) za hrvatski navode da nominativ označava najmanju kognitivnu udaljenost, instrumental nešto veću, a akuzativ najveću te da je altemiranje padeža pridjeva ili imenica kao leksičkih dijelova predikata moguće samo između susjednih točaka na hijerarhijskoj ljestvici, odnosno nije moguća alternacija nominativa i akuzativa kao padeža koji označavaju najmanju i najveću kognitivnu udaljenost između nositelja identifikacije ili atribucije i identifikacije ili atribucije.

nego o osobi kojoj se zbog određenih postignuća pripisuju nadljudske snage. Tako se i u rečenici *Zovu ga bratom* imenicom u instrumentalu izražava subjektivno pripisivanje nekih uže ili šire shvaćenih osobina objektu – njome je imenovana osoba u funkciji brata, a ne biološki brat. Identifikacija ili atribucija više je odvojiva od objekta, pa je instrumental neobilježen u odnosu na nominativ. Takvih alterniranja utemeljenih u kognitivnoj udaljenosti nositelja i identifikacije u slovenskome i makedonskome nema, usp. (3.23v) i (3.23vi). Pojedini glagoli u slovenskome imaju dopunu u nominativu (3.23i, iv–v) ili akuzativu – besprijedložnome (3.23i), s prijedlogom *za* (3.23ii, vi–vii) ili s česticom *kot* (3.23iii). U makedonskome dopuna može biti u općem padažnom obliku (3.23i, iv–v), u izrazu s prijedlogom *za* (3.23ii, vi, vii) ili česticom *како* (3.23iii). Na temelju popisa prijelaznih semikopulativnih glagola u hrvatskome jeziku koje analizom obuhvaća Brač (2018: 172–185) donosimo usporedni pregled izabranih glagola u trima analiziranim jezicima.

Tablica 3.3: Značenja i primjeri prijelaznih semikopulativnih glagola
(slov. *prehodni polpomozni glagoli*, mak. *преодни семикопулативни глаголи*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
promjena koga/ čega i zadržavanje postojećeg stanja	<i>činiti, učiniti, praviti, napraviti, održati</i>	<i>delati, storiti, narediti, obraniti</i>	<i>прави, стори, направи, зачува</i>
mišljenje o komu / o čemu	<i>smatrati, doživljavati, ocijeniti, definirati, kvalificirati, označiti, označavati, prikazati</i>	<i>imeti, doživljati, oceniti, opredeliti, definirati, kvalificirati, označiti, označevati, prikazati</i>	<i>смета, доживува, оцени, определи, дефинира, квалификува, означи, означува, прикаже</i>
davanje imena, naziva, atributa i sl.	<i>nazivati, nazvati, krstiti, imenovati, prozvati, proglasiti</i>	<i>imenovati, poimenovati, krstiti, razglasiti, proglasiti</i>	<i>именува, нарекува, нарече, крсти, прогласи</i>
postavljanje koga na dužnost	<i>imenovati, proglasiti, proglašavati, izabrati, potvrditi, potvrđivati, nominirati, priznati</i>	<i>imenovati, proglasiti, razglašati, izbrati, potrditi, potrjevati, nominirati, priznati</i>	<i>именува, прогласи, прогласува, избере, потврди, потврдува, номинара, признае</i>

Kopulativni i semikopulativni predikat odredili smo kao imenske predikate u užem smislu, a egzistencijalni imenski, dekomponirani ili raščlanjeni te fazni imenski kao predikate u širem smislu. O njima ćemo govoriti više u nastavku poglavlja.

3.4.2.2. *Imenski predikat u širem smislu*

Kao što je rečeno, pod imenski predikat u širem smislu podvodimo egzistencijalni imenski, dekomponirani ili raščlanjeni te fazni imanski predikat.

3.4.2.2.1. *Egzistencijalni imenski predikat*

Kao što je navedeno prethodno u tekstu, egzistencijalni glagoli i imenska dopuna u značenju entiteta čije se (ne)postojanje utvrđuje čine imenske egzistencijalne predikate. U nastavku ćemo na temelju već navedenih primjera, v. (3.10), uputiti na posebnosti te vrste predikata.⁶³

(3.24)

i. U školi ima struje.	i. V šoli je elektri ka .	i. Во училиштето има
ii. U školi nema struje.	ii. V šoli ni elektr ike .	струја .
iii. U školi je bilo struje.	iii. V šoli je bila elektr ika .	ii. Во училиштето нема
iv. U školi nije bilo struje.	iv. V šoli ni bilo elektr ike .	струја .
		iii. Во училиштето
		имаше/имало струја .
		iv. Во училиштето
		немаше/немало струја .

Suznačni egzistencijalni glagoli u hrvatskome jesu supletivi *biti* i *imati/nemati* u značenju 'postojati', koji i u jesnim i u niječnim konstrukcijama dolaze u bezličnome obliku s genitivnom dopunom, kojom se izražava (ne)postojanje kojega entiteta (na kojemu mjestu), pri čemu je tipičan red (Lok/Temp-)V-NP. Suznačni je egzistencijalni glagol u slovenskome glagol *biti*, koji u jesnoj rečenici dolazi u ličnome obliku s dopunom u nominativu te s adverbijalnom dopunom, pri čemu je red riječi Lok-V-NP. U niječnoj rečenici glagol *biti* dolazi u bezličnome obliku s dopunom u genitivu. Suznačni je egzistencijalni glagol u makedonskome *има/нема*, koji je i u jesnim i u niječnim rečenicama bezličan s dopunom u općem padežnom obliku.

Kada je riječ o bezličnim konstrukcijama, dopune glagolima tumačimo kao predikadne, a ne kao subjektne. U hrvatskome i slovenskome subjektno tumačenje priječi genitivna dopuna (gramatički je subjekt u nominativu).⁶⁴ Da bismo govorili o objektu, morali bismo poći od radnje koja zahvaća predmet i mijenja ga (direktni objekt), odnosno od predmeta u vezi s kojim se vrši radnja (indirektni

63 Bez obzira na to što su primjeri već navedeni pod (3.10), i ponovljene ih radi zornosti odbrojavamo.

64 Govoreći o oblicima subjekta u slovenskome, Toporišić (2004: 607) navodi da uz nominativ može doći i u genitivu, npr. u zanižanim konstrukcijama tipa *Očeta ni bilo doma, Hiše ni več in tudi vasi ne* ili uz brojeve i priloge, npr. *Pred zaporom se je zbralo veliko ljudi, Sedem suhih let je prišlo, Na stotine ovc se je previralo po ozki poti*.

objekt). Kako u primjerima (3.24) ne možemo govoriti o radnji, ne možemo govoriti ni o objektu. Nazalević Čučević i Belaj (2018: 187, 192) smatraju da obavijest o tome čega ima ili nema proizlazi iz glagolsko-imeničke predikatne cjeline – značenjskim ispražnjavanjem glagola uspostavlja se čvrsta veza s imenskom dopunom, koja neraščlanjenu rečenicu s bezličnim glagolima u značenju ‘postojati’ čini gramatičnom.⁶⁵

Kada je riječ o jasnim slovenskim konstrukcijama tipa (3.24i, iii), koje su lične, također govorimo o egzistencijalnome imenskome predikatu, točnije o egzistencijalno-lokacijskome predikatu, koji čini glagol ispražnjena značenja i imenica kojom se označuje prisutnost ili odsutnost kakva predmeta te prostorni adverbijal (usp. Nazalević Čučević i Belaj 2018: 187), što je razvidno iz primjera tipa slov. *V našem naselju je park, Na trgu je katedrala*; hrv. *U našem naselju je/ima park, Na trgu je/ima katedrala*; mak. *Bo našata naselba ima park, Ha ploштаdot ima катедрала*. U tim primjerima glagol *biti* u slovenskome i hrvatskome, odnosno *има/нема* u makedonskome ima značenje ‘nalaziti se’, koje je najbliže značenju ‘postojati’.

3.4.2.2.2. Dekomponirani ili raščlanjeni imenski predikat

Dekomponirani ili raščlanjeni predikat vrsta je složenoga predikata kojim se u načelu izriču kakva radnja, npr. *Danas **vršimo prodaju određenih artikala po sniženim cijenama**, Kraj veljače idealno je vrijeme da **obavite sjetvu** jednogodišnjih cvjetnica, **Drži predavanja o drevnim civilizacijama***, ali i mogućnost, npr. *Nisam u mogućnosti doći na predavanje, Ako **budete u prilici**, posjetite nas*, značenje svojstveno semikopulativnim glagolima, npr. *Dali su / Nadjenuli su mu ime Ivan* i sl. (v. Nazalević Čučević 2020: 215–216). Rečeno se u prvome redu izriče glagolima – i to samoznačnima, npr. *prodavati, sijati, predavati*, ali i modalnima, npr. *moći*, semikopulativnima, *imenovati, nazvati* i sl. – a njihovim raščlanjivanjem na glagol i imenicu, npr. *vršiti prodaju, vršiti sjetvu, biti u mogućnosti, dati ime*, koja je u načelu odglagolna, nastaje glagolska perifraza, koja u rečenici ima službu dekomponiranoga ili raščlanjenoga predikata. Glagoli takvih perifraza udaljavaju se od svojega temeljnoga značenja, značenje im je apstraktnije, općenitije, pa je i veza s imenskom dopunom čvršća, usp. samoznačnu i suznačnu porabu glagola *dati* i *voditi* u rečenicama *Dala mu je novac za izlet* i *Dali su mu dopuštenje za gradnju kuće* (= *Dopustili su mu gradnju kuće*), *Svako ga jutro vodi u vrtić* i *Vodi evidenciju o dolascima na predavanja* (= *Evidentira dolaske na predavanja*).

65 O egzistencijalnome značenju općenito i konstrukcijama tipa (3.24) v. i Kordić (2002: 143–174), Marković (2010: 27), Zovko Dinković (2011), Kuna i Belaj (2013).

(3.25)

i. Vrše prodaju modnih artikala.	i. Izvajajo prodajo modnih izdelkov.	i. Вршат продажба на модни производи.
ii. Drži predavanja o sintaksi.	ii. Izjava predavanja o skladnji.	ii. Држи предавања за синтаксата.
iii. Vrši nadzor građevinskih radova.	iii. Izjava nadzor gradbenih del.	iii. Врши надзор на градежните работи.
iv. Nisam u stanju odgovoriti na poziv.	iv. Nisem v stanju odgovoriti na klic.	iv. Не сум во состојба да одговорам на повикот.
v. Dali su joj ime Lola.	v. Dali so ji ime Lola.	v. Ќ го дадоа/дале името Лола.

Iako se u kroatističkoj literaturi dekomponirani predikat tumači u okviru ekspanzije ili proširivanja predikata (v. Silić i Pranjković 2005: 292), mi ga podvodimo pod vrstu imenskoga predikata u širem smislu, što potkrepljujemo i činjenicom da se u makedonskim gramatikama govori o prijelaznome tipu između glagolskoga i glagolsko-imenskoga predikata, u kojemu se imenicom izriče narav radnje (usp. Minova-Gjurkova 2000: 189). U svim trima jezicima poraba je dekomponiranoga predikata karakteristična posebice za administrativni stil, iz kojega prodire u razgovorni, pa posebice primjeri tipa (3.25i, iii, iv) mogu biti obilježeni u odnosu na one s glagolskim predikatima, usp. *Prodaju modne artikle, Nadzire građevinske radove, Ne mogu odgovoriti na poziv*. U primjerima (3.25i–iii) dekomponiranim je predikatima izrečena radnja, onime u (3.25iv) perifrazom je izrečena modalnost radnje izražene samoznačnim glagolom u infinitivu, odnosno u obliku *da*-konstrukcije, predikatом se u (3.25v) objekt rečenice imenuje. U vezi s potonjim razvidna je usporedivost s ekvivalentnim semikopulativnim predikatом, usp. hrv. *Nazvali su je Lola* i *Dali su joj ime Lola*; slov. *Poimenovali so jo Lola* i *Dali so ji ime Lola*; mak. *Ja нарекоа Лола* i *Ќ го дадоа името Лола*.

Prema popisu perifraznih glagola u hrvatskome J. Silića i I. Pranjkovića (2005: 188–189) donosimo popis odabranih perifraznih glagola u trima južnoslavenskim jezicima s primjerima dopuna u zagradi.

Tablica 3.4: Perifrazni glagoli u hrvatskom, slovenskom i makedonskom jeziku s primjerima glagolskih perifraza

(slov. *frazni glagoli*, mak. *непуфразен глагол*)

Hrvatski	Slovenski	Makedonski
<i>biti (u mogućnosti/prilici), dati (tumačenje), dati se (u bijeg), doživjeti/ doživljavati (razočaranje), donijeti/donositi (odluku/ presudu), držati (predavanje), činiti/učiniti (štetu), imati/ nemati (mogućnost/priliku), izraziti/izražavati (sumnju), obaviti/obavljati (sjetvu/ žetvu/nuždu), pasti/padati (u zanos), podnijeti/podnositi (ostavku), praviti/napraviti (pogrešku), voditi (borbu), vršiti (kontrolu/isporku)</i>	<i>biti (v stanju), podati (razlago), pognati se (v beg), doživeti/doživljati (razočaranje), sprejeti/ sprejemati (odločitev/ sodbo), izvajati (predavanje), povzročati/povzročiti (škodo), imeti / ne imeti (možnost(i)/ priložnost(i)), izraziti/izražati (dvom), opraviti/opravljati (setev/žetev/potrebo), pasti/ padati (v zanos), podati/ podajati (odstop), delati/ narediti (napako), voditi (boj/bitko), opravljati/izvajati (kontrola/dostavo)</i>	<i>сум (во можност), даде/ дава (толкување), се даде (во бегство), доживее/ доживува (разочарување), донесе/донесува (одлука/ пресуда), држи (предавање), чини/стори (штета), има/нема (можност/ прилика), изрази/изразува (сомнеж), изврши/ извршува (сеидба/жетва/ нужда), падне/паѓа (во занес), поднесе/ поднесува (оставка), прави/направи (грешка), води (борба), врши (контрола/испорака)</i>

Iz čvrsta spoja glagola i imeničke dopune proizlazi obavijest, tj. predikacija, zbog čega smo i kritični prema razmatranju predmetne vrste predikata u okviru proširivanja ili ekspanzije predikata (usp. Silić i Pranjković 2005: 292).⁶⁶ Usporedimo li primjere tipa **Drži predavanje o drevnim civilizacijama** i **Nemam utjecaja na njegove odluke** te **Predaje malaksala i pospana, Srela sam Anu iscrpljenu od puta**, jasno je da iz imeničke dopune u prvim dvjema rečenicama proizlazi i značenje radnje (*predavati, ne utjecati*), a da u drugim dvjema nije riječ o dopuni, nego dodatku, tj. onoj sastavnici rečenice kojom se „pripisuje kakvo svojstvo, tj. osobina, u vremenu

66 Treba napomenuti da dekomponirani predikat Silić i Pranjković (2005: 292) određuju kao „vrstu proširenoga predikata“, a da ga pritom u tablici s pregledom ustrojstva predikata navode u okviru imenskoga predikata, uz kopulativni, semikopulativni, višestrukosloženi imenski i predikat proširen imenskim predikatnim proširkom (*ibidem*: 293). Smatramo da ga treba tumačiti kao vrstu imenskoga predikata te da se pod imenski predikat ne treba podvoditi onaj proširen imenskim predikatnim proširkom jer imenski predikatni proširak nije sastavnica koja osigurava obavijest, nego je riječ o dodatnoj obavijesti o predikatu i subjektu, odnosno objektu rečenice, usp. *Smatraju ga vrijednim, Uložio je trud u gradnju kuće i Vratila se s posla umorna i gladna, Vidjela ju je umornu i gladnu*. U potonjim dvama primjerima predikat se proširuje imenskim dodatkom, kojim se subjekt ili objekt atribuiraju u okviru procesa.

realizacije glavnoga glagolskoga procesa“ (Belaj i Tanacković Faletar 2017: 97). Riječ je o predikatnome proširku, i to imenskome.⁶⁷ U kroatističkoj se literaturi govori i o predikatnome atributu (npr. Silić i Pranjковиć 2005: 292) ili sekundarnome predikatu (npr. Marković 2009; Belaj i Tanacković Faletar 2017: 91). U slovenističkoj literaturi rabi se naziv *povedkov prilastek* (npr. Toporišič 2004: 612; Gabrovšek 2023). U makedonističkoj literaturi govori se o predikatnoj imenskoj grupi bez kopulativnoga glagola koja ima službu predikatnoga atributa (mak. *предикативен ампубум*) (npr. Minova-Gjurkova 2000: 194) ili o pridjevskoj sekundarnoj predikaciji (npr. Petrevski 2019).⁶⁸ U nastavku hrvatskim primjerima predikatnih proširaka prema Siliću i Pranjковиću (2005: 292) supostavljamo slovenske i makedonske.

(3.26)

i. Vratila se s posla <i>umorna i gladna</i> .	i. Iz službe se je vratila <i>utrujena in lačna</i> .	i. Се врати од работа <i>уморна и гладна</i> .
ii. Našli su ga <i>ranjena</i> .	ii. Našli so ga <i>ranjenega</i> .	ii. Го најдоа <i>ранет</i> .
iii. Našli su ga <i>u ranama</i> .	iii. Našli so ga <i>v ranah</i> .	iii. Го најдоа <i>во рани</i> .
iv. Spavala je <i>otvorenih usta</i> .	iv. Spala je <i>z odprtimi usti</i> .	iv. Спиеше <i>со отворена уста</i> .
v. Probudila se <i>kao prebijena</i> .	v. Zbudila se je <i>kot pretepena</i> .	v. Се разбуди <i>како претепана</i> .

Jasno je da se imenskim predikatnim proširkom upućuje na svojstvo subjekta (3.26i, iv, v) ili objekta (3.26ii, iii) u trenutku glagolskoga procesa. U (3.26i–ii) u proširačkoj je službi pridjev sročan sa subjektom, odnosno objektom rečenice. U (3.26iii) navode se primjeri imeničkih predikatnih proširaka, usp. hrv. *Kakva su ga našli? U ranama*; slov. *Kakšnega so ga našli? V ranah*; mak. *Kakov го најдоа? Во рани*. Kada je riječ o (3.26iv), genitivni dodatak u hrvatskome, tj. instrumentalni u slovenskome i makedonskome u načelu će se tumačiti kao adverbijalni dodatak, usp. *Kako je spavala? Otvorenih usta; Kako je spala? Z odprtimi usti; Kako cnueme? Со отворена уста*, kojim se ukazuje na način vršenja radnje, a ne na atribuciju, odnosno izražavanje svojstva subjekta.⁶⁹ Predikatni proširak izrečen *kao*-konstrukcijom u hrvatskome primjeru (3.26v) u slovenskome ima ekvivalentnu konstrukciju s česticom *kot*, što je slučaj i u makedonskome. Na temelju sažeta pregleda raščlanjenoga ili dekomponiranoga predikata i predikatnoga

67 Glagolskim predikatnim proširkom u okviru ovoga pregleda nećemo se baviti. Na imenski sažeto upućujemo u okviru spomenutoga proširivanja predikata, pri čemu ga nastojimo supostaviti dekomponiranome predikatu, čije značenje proizlazi iz imenske dopune perifraznoga glagola.

68 Iscrpnije o tumačenju imenskoga predikatnoga proširka u hrvatskome v. npr. Peti (1979), Marković (2009), Belaj i Tanacković Faletar (2017: 91–101; 2020: 398–401), u slovenskome v. Gabrovšek (2023), u makedonskome v. Janusheva (2018), Petrevski (2019).

69 U načinskome značenju, tj. u službi adverbijala i u hrvatskome se također rabi instrumentalna konstrukcija – *Spavala je s otvorenim ustima*.

proširka željeli smo ukazati na to da se potonji itekako može razmatrati u okviru ekspanzije ili proširivanja predikata, a da u dekomponiranome imenski dio kompozitne konstrukcije osigurava obavijest, odnosno predikaciju – u tom smislu proširak je do-datak, a imenski dio dekomponiranoga predikata dopuna.

3.4.2.2.3. Fazni imenski predikat

Govoreći o suznačnim glagolima u trima južnoslavenskim jezicima, u tu smo skupinu izdvojili i fazne, rekavši da smo primjere u kojima umjesto infinitivne imaju imensku dopunu skloni tumačiti kao posebnu vrstu imenskih predikata u širem smislu. Istaknuli smo da u (gramatičkoj) literaturi nema jasna određenja sintaktičko-semantičkog statusa takvih konstrukcija, ali da se nikako ne može osporiti suznačnost glagola i nužnost imenske dopune za osiguravanje obavijesti, odnosno predikacije, tj. da iz glagolsko-imenske cjeline proizlazi ono što se prenosi spojem faznoga glagola i glagolske dopune, usp. *počinjati cijepiti* i *počinjati s cijepljenjem*, čemu u prilog idu i dvije recentn(ij)e sintaktičke analize – prva je ona I. Brač (2018: 133–136), koja, govoreći o primjerima porabe faznih glagola s instrumentalom, navodi da je instrumental obvezna dopuna, i to ne objektna, nego je riječ o dijelu predikata. Druga je ona I. Palića (2024: 373), koji također govori o predikatnoj dopuni, točnije predikativu uz fazne glagole u primjerima tipa *On upravo započinje s izlaganjem*, *Željezničar nastavlja s razočaravanjem svojih navijača*.

U nastavku predočujemo poznate primjere, v. (3.18) i (3.19), a radi zornosti odbrojčavamo ih nastavno na prethodne.

(3.27)

i. Nastavnici započinju /
završavaju nastavu /
s nastavom.	i. Učitelji začenjajo /
zaključujejo pouk /
s poukom.	i. Наставниците ја започнуваат /
завршуваат наставата. /
Наставниците почнуваат /
завршуваат со наставата.
ii. Ministar započinje
izvještavanje /
s izvještavanjem
o oboljelima.	ii. Minister začenja
poročanje /
s poročanjem
o obolelih.	ii. Министерот го започнува
известувањето за заболените. /
Министерот започнува
со известувањето за заболените.
iii. Nastavnik započinje
ispitivanje /
s ispitivanjem učenika.	iii. Učitelj začenja
izpraševanje /
z izpraševanjem
učencev.	iii. Наставникот го започнува
испрашувањето на учениците. /
Наставникот започнува
со испрашувањето на учениците.
iv. Moja djeca nastavljaju
obrazovanje /
s obrazovanjem
u inozemstvu.	iv. Moji otroci
nadaljujejo
izobraževanje /
z izobraževanjem
v tujini.	iv. Моите деца го продолжуваат
образованието во странство. /
Моите деца продолжуваат
со образованието во странство.

(3.28)

i. Farmaceutске tvrtке
nastavljaju usavršavanje /
s usavršavanjem cjepiva.
 ii. Zdravstvene ustanove
počinju cijepjenje /
s cijepjenjem.
 iii. Nacionalni stručni stožer
nastavio je izvještavanje /
s izvještavanjem
 o epidemiološkoj situaciji.

i. Farmaceutске družbe
nadaljuju izpopolnjevanje
/ z izpopolnjevanjem cepiva.
 ii. Zdravstvene ustanove
začenjajo cepljenje /
s cepljenjem.
 iii. Nacionalni strokovni štab
je nadaljeval poročanje /
s poročanjem
 o epidemiološkoj situaciji.

i. Фармацевтските
 компании **го**
продолжуваат
усовршувањето
 на вакцината. /
 Фармацевтските компании
продолжуваат
со усовршувањето
 на вакцината.
 ii. Здравствените
 установи **ја започнуваат**
вакцинацијата. /
 Здравствените установи
започнуваат
со вакцинацијата.
 iii. Националниот стручен
 штаб **го продолжи**
известувањето
 за епидемиолошката
 состојба. / Националниот
 стручен штаб **продолжи**
со известувањето
 за епидемиолошката
 состојба.

Kada je riječ o makedonskim primjerima, treba istaknuti dvoje – *co*-izraz uobičajenija je dopuna faznome glagolu od akuzativne, koja se u tablici navodi prva; akuzativna ima sve osobitosti izravnoobjektne, što se očituje i na planu tzv. udvajanja objekta. U skladu s rečenice o tome da iz glagolsko-imenske cjeline proizlazi ono što se prenosi spojem faznoga glagola i glagolske dopune, jasno je da je metodološki problematično govoriti o udvajanju objekta i da bi trebalo govoriti o udvajanju predikatne dopune faznoga glagola, što se moglo primijetiti i kod dekomponiranih predikata kojima se izriče davanje imena komu, v. (3.25v).

Kao što je već istaknuto, imenske su dopune faznim glagolima moguće kada je vršitelj radnje živo biće, odnosno kada je prisutna metonimija ORGANIZACIJA ZA LJUDE, pri čemu se jedan pojam (npr. *farmaceuti*) označava imenom drugoga (*farmaceutске tvrtке*) na temelju prirodne veze (v. Vajs 2000), v. (3.28). Nazivima *farmaceutске tvrtке*, *zdravstvene ustanove*, *nacionalni stručni stožer* upućuje se na ljude koji čine predmetne tvrtke, ustanove i sl. (usp. Nazalević Čučević 2020: 205).

3.5. ZAKLJUČNO O USTROJU PREDIKATA U TRIMA JEZICIMA

Na temelju svega rečenoga o predikatu donosimo usporedni pregled ustroja predikata u hrvatskome, slovenskome i makedonskome jeziku.

Tablica 3.5: Ustroj predikata u hrvatskome, slovenskome i makedonskome (slov. *zgradba povedka v hrvaščini, slovenščini in makedonščini*, mak. *структурата на прирокот во хрватскиот, словенечкиот и во македонскиот јазик*)

GLAGOLSKI PREDIKAT	IMENSKI PREDIKAT
	imenski predikat u užem smislu (slov. <i>imenski povedek v ožjem smislu</i> , mak. <i>глаголско-именски прирок во потесна смисла</i>)
jednostavni glagolski predikat (slov. <i>goli glagolski povedek</i> , mak. <i>прост глаголски прирок</i>)	kopulativni imenski predikat (slov. <i>vezno-imenski povedek</i> , mak. <i>копулативен глаголско-именски прирок</i>)
Niko i Andro igraju nogomet. Niko in Andro igrata nogomet. Нико и Андро играат фудбал.	Niko je košarkaš/uspješan. Niko je košarkar/uspešen. Нико е кошаркар/успешен.
Niko i Andro su na igralištu. Niko in Andro sta na igrišču. Нико и Андро се на игралиштето.	višestrukosloženi kopulativni imenski predikat (slov. <i>razširjeni vezno-imenski povedek</i> , mak. <i>проширен копулативен глаголско-именски прирок</i>)
Sunce sija . Sonce sije . Сонцето сјае .	Niko želi biti uspješan. Niko želi biti uspešen. Нико сака да биде успешен.
	semikopulativni imenski predikat (slov. <i>polpotožniško-imenski povedek</i> , mak. <i>семикопулативен глаголско-именски прирок</i>)
	Andro se čini borben/borbenim/borbeno. Andro se zdi borben / deluje zagnano. Андро се чини борбен / изгледа борбено.

složeni glagolski predikat (slov. <i>zloženi glagolski povedek</i> , mak. <i>сложен глаголски прирок</i>)	višestrukosloženi semikopulativni imenski predikat (slov. <i>razširjeni polpromožniško-imenski povedek</i> , mak. <i>проширен семикопулативен глаголско-именски прирок</i>)
Niko i Andro žele igrati nogomet. Niko i Andro počinju igrati nogomet. Niko in Andro želita igrati nogomet. Niko i Andro začeenjata igrati nogomet. Нико и Андро сакаат да играат фудбал. Нико и Андро почнуваат да играат фудбал. Niko i Andro žele živjeti u inozemstvu. Niko i Andro nastavljaju živjeti u inozemstvu. Niko in Andro želita živeti v tujini. Niko i Andro nadaljujeta živeti v tujini. Нико и Андро сакаат да живеат во странство. Нико и Андро продолжуваат да живеат во странство. Sunce počinje sijati. Sonce začne sijati. Сонцето почнува да сјае.	Andro mora postati brži. Andro mora postati hitrejši. Андро мора да стане побрз.
	imenski predikat u širem smislu (slov. <i>imenski povedek v širšem smislu</i>, mak. <i>именски прирок во поширока смисла</i>)
	egzistencijalni imenski predikat (slov. <i>eksistencijalni imenski povedek</i>, mak. <i>егзистенцијален глаголско-именски прирок</i>)
	U školi ima struje. / Nema struje. / Nije bilo struje. V šoli je elektrika. / Ni elektrike. / Ni bilo elektrike. Во училиштето има струја. / Нема струја. / Немало/немапе струја.
	dekomponirani ili raščlanjeni predikat (slov. <i>perifrastični povedek</i>, mak. <i>декомпониран/аналитички/перифрастичен прирок</i>)
	Predsjednik vodi pregovore s novim mandatarom vlade. Predsednik vodi pogajanja z novim kandidatom za predsednika vlade. Претседателот води преговори со новиот мандатар.
	višestrukosloženi dekomponirani ili raščlanjeni predikat (slov. <i>razširjeni perifrastični povedek</i>, mak. <i>проширен декомпониран/аналитички/перифрастичен прирок</i>)

višestrukosloženi glagolski predikat (slov. <i>razširjeni složeni povedek</i>, mak. <i>проширен сложен глаголски прирок</i>)	Predsjednik počinje voditi pregovore s novim mandatarom vlade. Predsednik začenja voditi pogajanja z novim kandidatom za predsednika vlade. Претседателот почнува да води преговори со новиот мандатар.
Niko i Andro žele početi igrati nogomet. Niko i Andro želita začeti igrati nogomet. Нико и Андро сакаат да почнат да играат фудбал. Andro i Niko žele nastaviti živjeti u Zagrebu. Andro in Niko želita nadaljevati živeti v Zagrebu. Андро и Нико сакаат да продолжат да живеат во Загреб. Sunce konačno mora početi sijati. Sonce mora končno začeti sijati. Сонцето конечно мора да почне да сјае.	fazni imenski predikat (slov. <i>fazno-imenski povedek</i>, mak. <i>фазен глаголско-именски прирок</i>)
	Farmaceutске tvrtke nastavljaju usavršavanje / s usavršavanjem cjepiva. Farmaceutске družbe nadaljujejo izpopolnjevanje / z izpopolnjevanjem cepiva. Фармацевтските компании го продолжуваат усовршувањето на вакцината / продолжуваат со усовршувањето на вакцината.
	višestrukosloženi fazni imenski predikat (slov. <i>razširjeni fazno-imenski povedek</i>, mak. <i>проширен фазен глаголско-именски прирок</i>) Farmaceutске tvrtke moraju nastaviti usavršavanje / s usavršavanjem cjepiva. Farmaceutска podjetja morajo nadaljevati izpopolnjevanje / z izpopolnjevanjem cepiva. Фармацевтските компании мораат да го продолжат усовршувањето / мораат да продолжат со усовршувањето на вакцината.

IV

Sintaksa padeža u hrvatskome, slovenskome i makedonskome

Kako je poticaj za pisanje ove knjige došao iz nastave i sintaktičkih tema i problema koji su njome obuhvaćeni, u uvodnome dijelu ovoga poglavlja krećemo upravo od nastave. Naime padežna je problematika, barem kada je riječ o Kroatistici Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, neizostavan i važan dio. Njome se bavi u okviru dvaju obveznih i izbornih kolegija. Na kolegiju *Hrvatski standardni jezik – Morfologija*⁷⁰ padežima se pristupa iz perspektive leksema koji predstavlja ukupnost oblika i značenja, a padežna je paradigma predvidljiv i pravilan niz njegovih oblika. Ovladavanje imenskom fleksijom (sklonidbom ili deklinacijom) uključuje osvješćivanje sintaktičke uvjetovanosti promjene oblika iste riječi, što znači da se ne zanemaruje da je padež i sintaktičko-semantička kategorija. Na kolegiju *Hrvatski standardni jezik – Sintaksa* o padežima se poučava kao o morfološkoj, sintaktičko-semantičkoj i komunikacijskoj kategoriji,⁷¹ pomno se osvještava gore spomenuta sintaktičko-semantička uvjetovanost porabe padeža, padežna se problematika prožima s teorijom glagolske valentnosti, odnosno rekcije, gramatičkoga ustroja, analizom izražavanja pojedinih kategorijalnih značenja na različitim sintaktičkim razinama i slično. Daje se zoran uvid u prijedloge kao konkretizatore padežnih značenja, pri čemu se iscrpno tumače dimenzionalna i nedimenzionalna značenja i službe prijedložno-padežnih izraza. Na znanja stečena tim kolegijem nadovezuje se sadržaj izbornih kolegija *Sintaksa padeža* i *Novije analize hrvatske sintakse*, na kojima se produbljuju spoznaje o padežnoj problematici, posebice u okviru prvoga, pri čemu se iscrpnije upoznaje s literaturom koja se bavi tipologijom sintaktičko-semantičke višeznačnosti hrvatskih padeža. Unatoč tomu što se teži sustavnosti poučavanja padeža, u

70 Od 2025/2026. naziv je kolegija *Hrvatska morfologija*.

71 O komunikacijskoj se vrijednosti padeža govori pri poučavanju vokativa i dativa interesa (usp. i Badurina 2010; Palić 2010: 277–288).

praksi se može uočiti diskrepancija između ciljeva kolegija i njihove realizacije – greške u prepoznavanju padeža pokazuju da se polaznici kolegijā (još uvijek) oslanjaju na tzv. (proširena) padežna pitanja,⁷² pri čemu dolazi do zamjene padeža, npr. genitiva i akuzativa, dativa i lokativa, što znači da se zanemaruje ono što na sintaktičko-semantičkoj razini uvjetuje određeni oblik, zanemaruju se i opreke direktivnost – nedirektivnost, živo – neživo, općenito, događa se da se oblici pamte bez dubljega razumijevanja sintakse padeža te je prisutna nesigurnost (usp. Udier i Nazalević Čučević 2016: 225–226). Široko područje primjene padeža i razumijevanje padežne problematike nameće se kao imperativ pri poučavanju, jer dobro osmišljen pristup utemeljen u razumijevanju padeža jamač je i dobre osposobljenosti budućih stručnjaka i nastavnika za poučavanje padeža i gramatičkoga ustroja u hrvatskome u školi, odnosno sastavljača udžbenika za oblikovanje predmetnih sadržaja. Rečeno o padežima u nastavi hrvatskoga kao prvoga jezika na osnovnoškolskoj i akademskoj razini moglo bi se potkrijepiti i paralelnim uvidom u načine poučavanja i ovladavanje padežnom problematikom u nastavi slovenskoga i makedonskoga kao prvoga (u nastavku teksta J1) te onim vezanim uz poučavanje padežnih odnosa u trima jezicima kao inima (u nastavku teksta J2). Mi to ostavljamo za drugu priliku.⁷³ U ovome poglavlju ne nudimo prijedlog pristupa poučavanju sintakse padeža u trima južnoslavenskim jezicima, ali nadamo se da ćemo sustavnim pregledom utemeljenome u relevantnoj literaturi i zornoj usporednoj analizi doprinijeti razumijevanju padežnih odnosa u trima južnoslavenskim jezicima.

U poglavlju najprije sažeto upućujemo na temeljne osobitosti padežnoga sustava triju jezika, nakon čega slijedi pregled bavljenja padežnom problematikom u gramatikama i drugoj kroatističkoj, slovenističkoj i makedonističkoj literaturi. Potom

72 Govoreći o poučavanju hrvatskoga padežnog sustava u nastavi hrvatskoga kao prvoga jezika, Udier i Nazalević Čučević (2016: 224–225) napominju da obrada padeža u petome razredu započinje osvješćivanjem promjenjivosti imenica, što se primjerice ilustrira različitim oblicima iste imenice u tekstu – do toga o kojemu je padežu riječ dolazi se pitanjima, npr. *Ivan živi u neboderu.* – *Tko živi u neboderu?*; *Ivan voli Maju.* – *Koga voli Ivan?*; *Ivan se boji dječaka iz škole?* – *Koga se boji Ivan?* Autorice zaključuju da je pri poučavanju padeža u osnovnoj školi naglasak na usvajanju proširenih padežnih pitanja i oblika, a poučavanje padežnih značenja i prijedloga kojima se značenja konkretiziraju u drugome je planu, dok se službe padeža ne poučavaju jer se gramatički ustroj rečenice poučava naknadno. Sve to smatraju otežavajućim okolnostima za poučavanje i ovladavanje na akademskoj razini.

73 U vezi s tom temom v. npr. o interferenciji pri učenju/usvajanju hrvatskoga kao J2 kod govornika slovenskoga kao J1 Požgaj Hadži (2002), o poučavanju imeničke sklonidbe u hrvatskome kao J2 Cvikić i Jelaska (2003), o gramatičko-semantičkom pristupu poučavanju padeža u hrvatskome kao J2 Udier i dr. (2006), o ovladavanju hrvatskim padežima kod makedonskih govornika na akademskoj razini Cvitanušić Tvico i Nazalević (2010), o poučavanju padeža na nastavi hrvatskoga jezika kao J1 i J2 na akademskoj razini Udier i Nazalević Čučević (2016), o pristupima poučavanju padeža u slovenskome kao J2 Nikolovski i Ulčnik (2021), Ključevšek (2025), o ovladavanju slovenskim padežima kod makedonskih govornika Nikolovski (2022), Stritar Kučuk i Pirih Svetina (2024), Pavletić i Šumenjak (2025).

slijedi opći teorijski dio o sintaksi padeža oblikovan u prvome redu na temelju pregleda u *Kognitivnoj gramatici* B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2014). Središnji dio čini sintaktičko-semantička analiza padeža u trima južnoslavenskim jezicima.

4.1. PADEŽI U TRIMA JUŽNOSLAVENSKIM JEZICIMA

Padežni sustav hrvatskoga jezika sastoji se od sedam morfološki označenih padeža – nominativa, genitiva, dativa, akuzativa, vokativa, lokativa i instrumentala. Od tih sedam padeža dva su samostalna – nominativ i vokativ – što znači da im na kategorijalnoj razini nije inherentna bilo kakva relacija prema kojoj drugoj sastavnici gramatičke strukture, već se mogu ostvarivati i neovisno o njoj.⁷⁴ Preostali su nesamostalni ili kosi padeži, što znači da je svakom od njih na kategorijalnoj razini inherentna relacija prema nekoj drugoj sastavnici gramatičke strukture i ne mogu se ostvariti izvan toga odnosa (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 269–270). Ta je relacija razvidna iz primjera porabe oblika *sestr-u* u rečenici *Volim sestru*, kojim se na sintaktičkome planu označava direktni objekt, a na semantičkome ili značenjskome entitet⁷⁵ zahvaćen radnjom prijelaznoga glagola u užem smislu, što se potvrđuje i pasivnom preoblikom *Sestra je voljena*. U iskazima *Sestro, kako si?* i *Školo, nedostaješ mi!* oblici *sestr-o* i *škol-o* nemaju ni sintaktičku, ni semantičku vrijednost, nego upravo komunikacijsku – oblik vokativa služi za obraćanje (živu) sugovorniku ili, u slučaju obraćanja neživu, izražavanju emocionalnoga stava (v. npr. Piper i dr. 2005: 651; Silić i Pranjković 2005: 200). Iz rečenoga proizlazi da je padež u hrvatskome morfološka, sintaktičko-semantička i komunikacijska kategorija. Slovenski, kao i hrvatski, jezik je sintetske deklinacije, sa šest morfološki označenih padeža. Nominativnim se oblikom izražava vokativnost, a vokativ, slov. *zvalnik*, ne čini sustav

74 Kada je riječ o nominativu i njegovu sintaktičko-semantičkome statusu u okviru rečeničnoga ustroja, posebice uzmemo li u obzir rečeno o predikatu kao njegovu temelju, ne treba iz vida izgubiti relaciju prema njemu – uostalom, iz oblika glagola u službi predikata pretkaziv je oblik subjekta, npr. *Andrea putuje na Rab*, *Svi putuju na Rab*, *Ana je prošle godine ljetovala na Rabu*. O neovisnosti bismo govorili u primjerima kada se nominativom izvan rečenice imenuju bića, stvari i pojave, npr. *Ivan*, *Ana*, *prozor*, *potres*, *livada*, *Rab*, *putovanje*. I Marković (2018: 265) u vezi s tim ističe: „hrvatski *nominativ* u službi subjekta nije nezavisan, on je *uveden* po glagolu (...) mogli bismo reći da je u hrvatskome nominativ *nametnut* imenici koja je subjekt rečenice, jednako kao što je *akuzativ* nametnut izravnom objektu (...)“. Neovisnost se vokativa temelji na činjenici da može samostalno tvoriti iskaz, tj. vokativnu rečenicu, npr. *Ivane!*, *Prijatelji!*, *Dragi naši!*, ili biti zaseban dio iskaza, tj. tvoriti vokativni izraz u užem smislu, npr. *Ivane, zašto si razbio prozor?*, *Koliko je, Ana, sati?*, *Zašto ga nisi nazvala, Ana?* (usp. Piper i dr. 2005: 650).

75 Iako se govori o predmetu zahvaćenu radnjom (značenjska interpretacija direktnoga objekta), odnosno predmetu u vezi s kojim se vrši radnja (značenjska interpretacija indirektnoga objekta) (npr. Silić i Pranjković 2005: 300–301), mi ćemo govoriti o entitetu, uzimajući u obzir da se radnja može odnositi i na entitet s oznakom *živo*.

slovenskih površinskih padeža (v. npr. Toporišič 1976: 202; Toporišič 2004: 267).⁷⁶ Dakle samostalni je *imenovalnik*, tj. nominativ, a kosi su *rodilnik* ili genitiv, *dajalnik* ili dativ, *tožilnik* ili akuzativ, *mestnik* ili lokativ te *orodnik* ili instrumental. Makedonski je jezik analitičke deklinacije, u kojemu se padežni odnosi u prvome redu izražavaju prijedložnim izrazima u čijem je sastavu opći padežni oblik, odnosno *casus generalis* (v. Paunova 2011: 99–100; Koneski 2021b: 160), v. tablicu 4.1.

Tablica 4.1: Uvodni pregled padeža u trima jezicima
(slov. *uvodni pregled sklonov v treh jezikih*; mak. *уводен преглед на падежите во трите јазици*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
N	Ivan, Maja, škola, more, Hrvatska Ivan je Majin prijatelj.	Ivan, Maja, šola, morje, Slovenija Ivan je Majin prijatelj.	Иван, Маја, училиште, море, Македонија Иван е пријател на Маја.
G	Ivan izlazi iz zgrade . Ivan se boji potresa .	Ivan gre iz stavbe . Ivan se boji potresa .	Иван излегува <i>од зградата</i> . Иван се плаши <i>од земјотресот</i> .
D	Ivan ide (k) Maji. Ivan se veseli Maji.	Ivan gre k Maji. Ivan se veseli <i>Maje</i> .	Иван оди кај Маја. Иван и се радува на Маја.
A	Idemo na fakultet . Ivan je razbio prozor . Ivan voli Maju.	Gremo na fakulteto . Ivan je razbil okno . Ivan ljubi Maju.	Одиме на факултет . Иван го скрши прозорецот . Иван ја сака Маја.
V	Profesore , kada je ispit?	<i>Profesor</i> , kdaj je izpit?	Професоре , кога е испитот?
L	Ivan i Maja stoje na travnjaku . Razgovaraju o potresu .	Ivan in Maja stojita na travniku . Pogovarjata se o potresu .	Иван и Маја стојат на тревникот . Тие зборуваат за земјотресот .
I	Prolazimo uskim tunelom . Ne volim putovati avionom . Ivan razgovara s Majom .	Gremo <i>skozi ozek predor</i> . Ne maram potovati <i>z letalom</i> . Ivan se pogovarja z Majo .	Поминуваме <i>низ тесен тунел</i> . Не сакам да патувам <i>со авион</i> . Иван зборува со Маја.

76 Autor navodi da se *zvalnik* ili vokativ može rabiti iznimno, radi stila.

Vratimo li se na spomenutu relaciju kosih padeža prema kojoj drugoj sastavnici rečenice i neovisnost samostalnih padeža, u ovom kratkom uvodu možemo ih razgladati na temelju još nekih primjera iz tablice 4.1. – u hrvatskim primjerima genitiv dolazi uz glagol kretanja *izlaziti* te se njime izražava prostorno udaljavanje jednoga entiteta (*Ivan*) od drugoga (*zgrada*), koji je ishodišna točka prvoga entiteta, a u nastavku ćemo upravo ishodište tumačiti kao temeljno značenje genitiva. U danom primjeru sintaktička je vrijednost prijedložno-padežnog izraza *iz zgrade* – neobvezna adverbijalna dopuna mjesta – genitivni je prijedložno-padežni izraz uvjetovan kontekstom koji zahtijeva referenciju na prostor kao ishodište, što se očituje i u podudaranju prefiksa i prijedloga (usp. Palić 2011: 206; Belaj i Tanacković Faletar 2017: 240). U drugome primjeru genitiv dolazi uz glagol bojazni (*bojati se*), gdje je također jasan koncept udaljavanja u smislu uspostavljanja metaforičke udaljenosti u odnosu na genitivni referent kao ishodišnu točku. U danome primjeru sintaktička je vrijednost genitivnog oblika (*potresa*) – indirektni objekt. U slovenskome glagol *iti* rabi se kao glagol kretanja uz koji se genitivnom prijedložnom dopunom izriče značenje prostornoga ishodišta. Dok je u hrvatskome glagol konkretiziran prefiksom s obzirom na ishodišnu prostornu modifikaciju (usp. Pranjković 2009: 14) te genitivnom prijedložnom dopunom (*iz* + G), u slovenskome glagol nije prefigiran, ali se ishodišno značenje konkretizira prijedlogom *iz*. Takva je poraba moguća i u hrvatskome, usp. *Idem iz ove zgrade* / *Idem iz ovog grada*. S druge strane glagol konkretiziran ablativnim prefiksom – *izhajati* – rabi se u značenjima ‘pojavljivati se u tiskanome obliku, izlaziti iz tiska’, ‘proizlaziti’, ‘potjecati’, ‘polaziti’, ‘izbijati’ (*izhajati*, SSKJ2). Uz glagol bojazni *bati se* ablativnim se genitivom u slovenskome također izriče metaforičko udaljavanje. Zanimljivo je što uz glagol *veseliti se* u slovenskome također dolazi genitivna dopuna, što se može objasniti konceptom ishodišta – jedan je predmet (*Maja*) ishodište veselja drugoga (*Ivan*) – *Ivan se veseli Maje*. U hrvatskome veza se dvaju predmeta (*Ivan, Maja*) temelji na odnosu usmjerenosti,⁷⁷ koja se izriče dativom uz isti glagol – *Ivan se veseli Maji*. U makedonskome se jeziku prostorno i metaforičko udaljavanje izražavaju glagolom *uzaezyba* i *od*-izrazom, kojim se izražava i metaforičko udaljavanje uz glagol bojazni *ce naauuu*. Kada je riječ o glagolu *ce paɖyba*, uz njega, kao u hrvatskome, dolazi dativna dopuna.

Samostalnost se nominativa u hrvatskome potvrđuje primjerima kojima se imenuje izvan rečenice (usp. Silić i Pranjković 2005: 200), a vokativa na temelju iskaza kojih je zaseban dio, čega je potvrda i odvajanje zarezmom (u okviru samostalnoga iskaza – točkom ili uskličnikom). U slovenskome se vokativnost izriče nominativnim

77 Dakako, dativno kodiranje može se objasniti i značenjem osobe mete, tj. osobe pogođene djelovanjem neke akcije, procesa ili stanja koji se odvijaju unutar njezine osobne sfere ili se njima djeluje na njezinu osobnu sferu (Palić 2010: 26–27).

oblikom. U makedonskome se imenuje vokativnim, ali i općim padežnim oblikom, v. tablicu 4.3.

Na spomenute sintaktičko-semantičke odnose i njihove sličnosti i razlike u trima jezicima, a razvidno je iz tablice 4.1. da postoje, iscrpnije ćemo uputiti u središnjem dijelu poglavlja, a ovdje ćemo reći još samo nešto o usporedbi padežnoga nazivlja. Naime iz padežnih naziva, neovisno o tome jesu li prilagođeni latinski kao u hrvatskome ili domaći kao u slovenskome, razvidna je utemeljenost u sintaktičko-semantičkoj i komunikacijskoj vrijednosti padeža. I u hrvatskim se gramatikama 19. stoljeća rabilo domaće padežno nazivlje, koje je blisko (današnjemu) slovenskom nazivlju, s time da je takva poraba kolidirala i s latinskim nazivima ili onima tipa *prvi padež*, *drugi padež* itd. Tako je naprimjer Babukić (1854) rabio domaće nazive – *imeniteljni padež*, *roditeljni padež*, *dateljni padež*, *tužiteljni padež*, *zvateljni padež*, *predložni padež*, *tvoriteljni padež*; A. Weber (1859) rabio je prilagođeno latinsko nazivlje; A. Mažuranić (1859) rabio je nazive *prvi padež*, *drugi padež* i tako dalje. Rečeno iscrpno potvrđuje i analiza G. Blagus Bartolec (2006).

Pregled bavljenja padežnom problematikom u nastavku temeljimo na literaturi na koju se ponajviše oslanjamo pri analizi.

4.1.1. PREGLED BAVLJENJA PADEŽNOM PROBLEMATIKOM U HRVATSKOME

Kako svaki pregled započinjemo gramatikama, tako činimo i u ovome poglavlju. Za hrvatski izdvajamo dvije analize, mogli bismo reći – komplementarne. Prva je u *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* J. Silića i I. Pranjkovića (2005), a druga u *Kognitivnoj gramatici hrvatskoga jezika. Knjiga prva. Imenska sintagma i sintaksa padeža* B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2014). Smatramo ih komplementarnima jer je analiza sintakse padeža u drugoj gramatici u načelu strukturirana u skladu s tipologijom sintaktičko-semantičkoga statusa padeža u prvoj (usp. *ibidem*: 269) uz primjenu metodologije kognitivne gramatike.

U okviru sintaktičkoga odjeljka *Gramatike* Silić i Pranjković (2005: 199–239) donose poglavlje o imenskim oblicima kao sintaktičkim jedinicama, unutar kojega opisuju sintaktičke službe i značenja padeža – samostalnih (glavnih) i nesamostalnih (kosih). Kada je riječ o nominativu, navode da često funkcionira kao glavna sastavnica imenskoga sintagmema, npr. *pun razumijevanja*, *kuća od kamena*, uz neke pridjeve može dolaziti u službi zavisne sastavnice pridjevskoga skupa riječi (s poredbenim značenjem), npr. *uporan kao konj*, primarna mu je služba u rečenici subjektna, npr. *Tko je prvi došao?*, *Ulice su opustjele*, često dolazi u službi predikatnoga imena, npr. *On je dobar čovjek*, javlja se i kao sastavni dio adverbijala, npr.

Gladan je kao vuk, može se osamostaliti i funkcionirati kao iskaz, npr. *Pozor!*, *Laž!*, uz nominativne sastavnice rečenice može dolaziti u službi atributa, odnosno premodifikatora, i apozicije, npr. *Moj susjed nije došao, I grad Zagreb ima svojih problema*, te da izvan rečenice služi za različite vrste imenovanja, npr. *bijelo vino, Jadransko more* (*ibidem*: 199–200). Vokativ određuju kao najsamostalniji padež, odnosno kao rečenicu posebna tipa, kojom se poziva na uspostavu govornoga čina, zbog čega se u pisanome tekstu odvaja zarezom, odnosno zarezima (kada je unutar iskaza). Navodi se da umjesto nominativa može zauzimati službu subjekta primjerice u usmenome narodnom pjesništvu, pri čemu se ne odvaja zarezom, npr. *Knjigu piše care od Stambola* (*ibidem*: 200). Kada je riječ o kosim padežima, najprije opisuju sintaktičko-semantički status padeža bez prijedloga, a onda i s njima. Genitiv određuju kao padež ticanja te navode da od svih padeža ima najopćenitije značenje. S obzirom na konkretnija značenja izdvajaju posvojni, subjektni, objektni, objasnidbeni, dijelni, slavenski, vremenski, kvalitativni, ablativni i emfatični genitiv te genitiv podrijetla, cijene i obilja. S obzirom na općenito značenje uz taj padež dolazi najveći broj prijedloga, pa opisuju i oprimjeruju značenja šezdeset prijedloga s genitivom, npr. *od, do, iz, s(a), ispred, iza, (iz)van, unutar, iznad, ispod* (*ibidem*: 201–219). Temeljnim značenjem dativa ističu negraničnu direktivnost, što znači da se jedan entitet približava drugomu kao orijentiru. S obzirom na konkretnija značenja opisuju i oprimjeruju dativ negranične direktivnosti ili dativ smjera, npr. *približiti se požaru, ići bratu*, dativ namjene, npr. *pokloniti (haljinu) sestri*, dativ koristi ili štete, npr. *raditi njima na štetu*, posvojni dativ, npr. *Djeca su joj dobro*, dativ interesa (ili etički dativ), npr. *Kako ste mi?*, dativ s infinitivom, npr. *Valja nam krenuti*, emfatični dativ, npr. *Tako ti zdravlja!* Opisuju i oprimjeruju dativ s osam prijedloga – *k(a), prema (naprama), nadomak, nadohvat, nasuprot (usuprot), usprkos, unatoč i protiv* (*ibidem*: 219–223). Kao temeljno značenje akuzativa izdvajaju graničnu direktivnost, što znači da koji entitet služi kao cilj kretanja ili drugačije aktivnosti kojeg drugog entiteta. Za razliku od dativnoga značenja negranične direktivnosti, akuzativom se daje obavijest o tome da se cilj dostiže, što ga čini pogodnim da bude padež direktnoga objekta. Opisuju i oprimjeruju sljedeća značenja besprijedloznoga akuzativa: akuzativ direktnoga objekta, vremenski akuzativ, akuzativ mjere, akuzativ s infinitivom te načinski akuzativ. Kada je riječ o prijedloznome akuzativu, opisuju ga i oprimjeruju s desetak prijedloga – *kroz, niz, uz, na, o, po, u, mimo, među, nad, pod, pred i za* (*ibidem*: 223–230). Kao temeljno značenje lokativa izdvajaju prostorno, istučući da je ono vezano uz mirovanje, statičnost, nepokretnost. Često dolazi u službi adverbijala ili indirektnoga objekta. Kako u hrvatskom standardnom jeziku lokativ dolazi samo uz prijedloge, opisuju i oprimjeruju značenja lokativa s prijedlogom *na, o, po, u i pri* (*ibidem*: 230–234). Glavnim značenjem instrumentala ističu sredstvo,

kojemu je blisko značenje društva, koje se konkretizira prijedlogom *s(a)*. Često dolazi u službi indirektnoga objekta, npr. *Bavi se glazbom*, adverbijala, npr. *Vozi lijevom stranom*, *Približava se trkom*, *Prima subotom*, imenskoga dijela predikata, npr. *Imenovan je predstojnikom*, te nesročnoga atributa, odnosno postmodifikatora, npr. *trgovina voćem*. Opisuju i oprimjeruju instrumental sredstva, subjektni instrumental, predikatni instrumental, prostorni instrumental ili prosekutiv, vremenski instrumental, instrumental indirektnoga objekta, instrumental podrijetla ili ablativni instrumental, instrumental osnovne osobine, pridjevski instrumental, a kada je riječ o prijedložnome instrumentalu, opisuju i oprimjeruju instrumental s prijedlozima *s(a)*, *pred(a)*, *za*, *nad(a)*, *pod(a)* i *među* (*ibidem*: 234–239). U okviru poglavlja o prijedlozima kao sintaktičkim jedinicama donose njihovu definiciju – prijedlozi su suznačne nepromjenjive riječi (što znači da su njihova značenja uopćena, relacijska) kojima se upućuje na odnose među predmetima i događajima – i podjelu na neproizvedene i proizvedene (*ibidem*: 242–243). Navode prijedloge uz svaki padež, ističući kada koji prijedlog dolazi uz dva padeža ili više njih. S obzirom na značenja prijedloge dijele na dimenzionalne – prostorne i vremenske – i nedimenzionalne – logički složenije, npr. uzročne, namjerne, načinske, posljedične, dopusne (*ibidem*: 244). U nastavku poglavlja oprimjeruju spomenute odnose. Kada je riječ o prostornim značenjima, ističu da su ona osnovna, primarna i najčešća – sva se glavna prostorna značenja mogu opisati na temelju suodnosa između dvaju entiteta ili dvaju skupova entiteta – između entiteta kojemu treba odrediti mjesto ili objekta lokalizacije (OL) i entiteta uz pomoć kojega se mjesto određuje ili lokalizatora (L). Tomu odnosu pridodaju odnos u okviru opreke statičnost – dinamičnost (*ibidem*: 245). Na temelju rečenoga zorno izdvajaju i opisuju porabu dvadeset prostornih značenja, npr. predmjesnost, izamjesnost, nadmjesnost, podmjesnost, unutarmjesnost. Kada je riječ o vremenskima, ukazuju na odnos između događaja i vremenskoga lokalizatora, tj. jezične jedinice s vremenskim događanjem, uz koji se precizira vrijeme događaja. Izdvajaju šesnaest vremenskih značenja prijedloga, odnosno prijedložno-padežnih izraza, npr. istodobnost, prijevremenost, poslijevremenost, krozvremenost. Govoreći o nedimenzionalnim značenjima, ističu da se ona tiču složenijih logičkih odnosa poput pripadnosti, sredstva, načina, uzroka. Izdvajaju sedamnaest nedimenzionalnih značenja (*ibidem*: 245–250).⁷⁸ Na padeže, njihovu porabu, alternacije i sl., dakako, upućuju i u okviru poglavlja o gramatičkome ustroju rečenice.

Kao što smo istaknuli, na dani se opis nastavljaju Belaj i Tanacković Faletar (2014: 269–510) u poglavlju *Sintaktičko-semantička analiza kosih padeža u hrvatskom*

78 Navedenoj tipologiji značenja prijedloga u hrvatskome prethodio je ogled o prostornim, vremenskim i nedimenzionalnim prijedlozima I. Pranjkovića (2001: 7–30).

jeziku. Polazeći od tipologije padežnih značenja J. Silića i I. Pranjkovića, utvrđuju svoj redoslijed u skladu s kriterijem prototipnosti svakoga padeža – polaze dakle od prototipnoga značenja svakog padeža i kreću prema rubnijim značenjima. Prototipna značenja padeža donose u opsežnijem uvodu o semantičkim ulogama i pojmu padeža kroz povijest i njegovoj kognitivnoj koncepciji.⁷⁹ Na temelju obimna uvida u prostornu utemeljenost padežnih značenja, o čemu će biti riječi u nastavku, kao prototipno genitivno značenje izdvajaju ishodište, dativno usmjerenost, akuzativno cilj, lokativno smještenost i instrumentalno paralelizam. Analizirajući sintaktičko-semantičku vrijednost pojedinoga padeža, nastoje dokazati kako se i rubnija značenja mogu dovesti u vezu s navedenim konceptima, koje ćemo u analizi pojednostavljeno nazivati objedinjujućim značenjima. Naprimjer pri analizi besprijedloznoga genitiva ne kreću od posvojnoga, od kojega kreću Silić i Pranjković, nego od ablativnoga, a završavaju s emfatičkim; pri analizi prijedloznoga genitiva polaze od genitiva s prijedlogom *od*, završavaju s genitivom s prijedlozima tipa *prigodom*, *provodom*, pri čemu i to posljednje dovode u vezu s objedinjujućim značenjem, što je u slučaju genitiva – ishodište. Nominativ i vokativ ne obuhvaćaju analizom u okviru posebnih poglavlja (usp. *ibidem*: 270–271), ali se na nominativ često referiraju, npr. kada se ukazuje na subjekt, uz analizu instrumenala u službi predikatnoga imena i mogućnosti alterniranja s nominativom. Usporednu analizu padeža temeljit ćemo ponajviše na njihovu opisu padeža.

Od monografija koje se bave padežima u hrvatskome istaknuli bismo onu o instrumentalu I. Brač (2018), na koju smo se pozivali i u okviru poglavlja o predikatu. Palić (2010) autor je monografije o dativu u bosanskome jeziku te se njegova analiza i postavke umnogome odnose i na hrvatski, kao i vrijedna sintaksa padeža u srpskome koju donose Piper i dr. (2005), na koju ćemo se također pozivati. Kako se padežna značenja konkretiziraju prijedlozima, valja istaknuti i monografije koje se bave upravo značenjima prijedložno-padežnih izraza (npr. Šarić 2014; Matovac 2017).

4.1.2. PREGLED BAVLJENJA PADEŽNOM PROBLEMATIKOM U SLOVENSKOME

Pregled uporabe slovenskih padeža temeljimo na opisima A. Bajeca i dr. (1956: 319–327) i J. Toporišića (1976: 202–206; 2004: 267–270). Bajec i dr. (1956) uporabi padeža posvećuju posebno poglavlje – *Raba sklonov* – u kojemu obrazlažu sintaktičko-semantičku vrijednost pojedinoga padeža. Kada je riječ o nominativu,

⁷⁹ Teorijski okvir proizlazi iz tradicije kognitivne gramatike. O temeljnim postavkama v. npr. Langacker (1987; 1991; 1999; 2008; 2009).

navode da ima službu subjekta (slov. *osebek*), predikatnoga imena (slov. *povedno določilo*), modifikatora (slov. *prilastek*) i, iznimno, adverbijala (slov. *prislovno določilo*). Službe su genitiva logički subjekt (slov. *smiselni osebek*), npr. *Očeta in matere ni bilo doma*, predikatno ime, npr. *Luka je bil drobnega obraza*, modifikator, objekt, pri čemu navode genitiv u zanižanim prijelaznim konstrukcijama, npr. *Ne hvali dneva pred večerom*, te genitiv u rečenicama uz određene glagole i pridjeve, npr. *Vesel sem ga*, *Česa se bojiš?*, *Pomoči potreben*, *Slave željan*, adverbijal, npr. *Bilo je lepega jesenskoga dne*, i uzvik, npr. *Oj bedakov!* Oprimjeruju i porabu genitiva s prijedlozima *brez*, *od*, *iz*, *do*, *kraj*, *sredi*, *za*, *mimo* i *zaradi*. Posebno je koristan pregled genitiva u službi modifikatora, gdje autori sažeto, ali zorno tumače i oprimjeruju subjektni genitiv (slov. *osebkov rodilnik*), npr. *Slišite grmenje topov*, objektni genitiv (slov. *predmetni rodilnik*), npr. *odkritje Amerike*, genitiv sadržaja, koji može dolaziti s obveznim modifikatorom i bez njega – prvi u primjerima tipa *Akademija je hram učenosti*, drugi u primjerima tipa *Iz družbe je stopil čokat fant iskrivih oči*, objasnidbeni genitiv (slov. *opredelilni* ili *eksplikativni rodilnik*), npr. *občutek veselja*, *dar mudrosti*, *strast pijančevanja*, partitivni genitiv (slov. *delni rodilnik*), npr. *vrč vode*, *začetak povesti*, *pet krav*, *nekaj moke*, *Najveći naših pesnikova je Prešeren*, i posvojni genitiv (slov. *svojljni rodilnik*), npr. *sluga carja turškega*. Kada je riječ o dativu, izdvajaju službu logičkoga subjekta (slov. *smiselni osebek*), npr. *Babici se je dremalo*, modifikatora, npr. *Umrlo je Bercetova France*, *družini skrbno oče*, objekta, npr. *Sitemu ponujajo*, *lačnemu ne dajo*, dativ koji tumačimo kao nekonstituentni, odnosno dativ interesa (slov. *čustveni* ili *etični dajalnik*), npr. *Ko strela hitro mi leti*, *To so vam korenjaki*. Sažeto ilustriraju i uporabu dativa s prijedlozima *proti*, *k*, *vzlic*, *kljub*. Službe su akuzativa logički subjekt, npr. *Učence je bilo sram*, predikatno ime, i to uz glagole tipa *držati*, *imenovati*, *imeti*, *delati se*, što znači semikopulativne, npr. *Imenovali so ga strica*. U službi predikatnoga imena tumače i akuzativ u primjerima tipa *Očeta so našli zjutraj mrtvega*, što mi tumačimo kao predikatni proširak. Navode da uz prijelazne glagole akuzativ ima službu objekta, npr. *Lepa beseda lepo mesto najde*, ne specificirajući da je riječ o direktnome objektu. Izdvajaju i službu adverbijala, npr. *Tiste čase je bilo vse drugače*. Oprimjeruju porabu akuzativa s prijedlozima *za*, *na*, *v*, *pod*, *pred*, *med*, *čez*, *skozi*, *raz*, *po*. Kada je riječ o lokativu, ističu da dolazi samo s prijedlozima, i to u službi predikatnoga imena, npr. *Bodi pri miru*, modifikatora, npr. *Hiša ob vodi je pogorela*, objekta, npr. *Udarilo je po mizi*, adverbijala mjesta, vremena, načina i uzroka, npr. *Slonelo je ob ograji*, *Po toči je zaman zvoniti*, *Plačalo je v gotovini*, *Šel je v mesto po opravkih*. I za instrumental navode da dolazi samo uz prijedloge, i to u službi predikatnoga imena, npr. *Zmerjali so ga s škricem*, modifikatora, npr. *dekle z biseri*, objekta, npr. *S čim se ukvarjaš?*, *Jezilo se je nad hlapcem*, i adverbijala, npr. *Med hišami so vrtovi*, *Vrni se še pred noćjo*, *Poslušaj samo z enim ušesom*, *Šel je v tujino za kruhom*.

Toporišić (1976: 202–206; 2004: 267–270) o padežu i njegovoj porabi govori u poglavlju o morfologiji (*Oblikoslovje*), navodeći sintaktičku i semantičku vrijednost pojedinoga padeža. Kada je riječ o nominativu navodi da se njime u rečenici izriču subjekt, imenski dio predikata, apozicija subjekta ili predikatnoga imena (slov. *pristavek osebka / povedkova določila*), modifikator (slov. *imenovalni prilastek*), predikatni proširak (slov. *povedkov prilastek*), vokativ (slov. *zvalnik*), koji se naziva i *naslovni nominativ*, npr. *Prinesite mi polič vina, gospodična Katinka!*, naglašeni subjekt (slov. *izpostavljeni osebek*), npr. *Janez, ta pa zna!*, jezgru neglagolske jednočlane rečenice, npr. *Mir!*, *Tišina!*, *Kakšna lepota!*, uzvik (slov. *medmet*), npr. *Bog nebeški, Strela vendar*.⁸⁰ Genitivom se izriče objekt (slov. *predmet*), npr. *Kdo se boji Virginije Woolf?*, *Punčko učim angleščine*, *Ne kopljite jame, narezati kruha in slanine, naliti dobrega vina*, *Šla je pšenice žet*, *Odpeljal se je drv sekat*. Tim se padežom izriče i subjekt (slov. *osebek*), i to uz zanijekani pomoćni glagol *biti* te glagol *zmanjkovati*, npr. *Očeta ni doma*, *Vode zmanjkuje*, te logički zanijekani subjekt (slov. *logični zanikani osebek*), npr. *Ivanke ni sram raznašati teh čenč po svetu*. Izriče se njime i postmodifikator (slov. *prilastek*), npr. *žena dobrih rok, oko postave*, predikatni proširak (slov. *povedkov prilastek*), npr. *Bala se ga je preveselega*, adverbijal mjesta ili načina (slov. *prislovno določilo časa in načina*), npr. *vrniti se avgusta*, *umrl je nagle smrti*, dolazi uz brojeve tipa *pet/petero* i količinske izraze *s malo*, *precej*, *več*, npr. *Pet fantov je prišlo*, *Videla je dosti vojakov*. Uzvici (slov. *medmet*) mogu biti u genitivu, npr. *Hudiča, kaj pa hočeš!*, te naglašeni rečenični član, npr. *Maščevanja, tega se ne boj*, modifikator i apozicija, različiti odnosi konkretizirani prijedlozima. Kada je riječ o dativu, navodi da se njime izražava objekt, npr. *Ne vdajaj se duhovom (mraka)*, *Bodi domovini in jeziku zvest*, *Nesi očetu časopis*. Njime se izražava i nosilac stanja, koji se naziva i logički subjekt, npr. *Sanjalo se mi je, da...*, *Iti nam bo domov*, *Kaj ptici je, da žalostno v grmovju žvrgoleva?*, pripadnost, pa je riječ o posvojnome dativu (slov. *svojljni dajalnik*), npr. *So črni lasje mi in črne oči*, etički dativ (slov. *etični dajalnik*), npr. *Da si mi zdrav*, *To vam je bilo živo na ribniku*, naglašeni rečenični član, npr. *Janezu, temu se zahvali*, modifikator i apozicija, različiti odnosi koji se konkretiziraju prijedlozima. Od akuzativnih služba navodi objekt, npr. *Poklical si me k sebi*, *Fanta učim angleščino*, nosioca stanja, npr. *Ivanke je bilo strah*, adverbijal vremena i mjere, npr. *To noć nam jo doseči je mogoče*, *Tri dni pa pol ne gremo še domov*, modifikator i apoziciju, predikatni proširak, npr. *Prijatelja sem ob vrnitvi iz tujine našel pijanca*, koji se u zanijekanim konstrukcijama izražava genitivom, npr. *Ne puščaj me same*, *Ne zapusti me reve uboge*. Akuzativom se može izraziti i novo, emotivno obojeno značenje glagola (slov. *nov glagolski pomen s čustvenim odtenkom*), npr. *Udarili smo jo kar*

80 U takvim primjerima Silić i Pranjković (2005: 200) govore o osamostaljivanju nominativa, koji funkcionira kao iskaz, a Piper i dr. (2005: 125) o nominativu u funkciji rečeničnoga ekvivalenta te predstavniku pune rečenične strukture, usp. *Mir i Svuda je oko mene samo mir*.

čez travnik, *Kaj ga lomiš*, te različita značenja konkretizirana prijedlozima. Kako se lokativ i instrumental u slovenskome rabe uz prijedloge, o njihovoj upotrebi govori u okviru poglavlja o prijedlozima i sintaktičkoj službi imeničkih riječi.

I o prijedlozima i njihovoj upotrebi Toporišić (1976: 348–361; 2004: 414–423) govori u okviru morfološkoga odjeljka gramatike. Prijedlog definira kao nepromjenjivu vrstu riječi kojom se izražavaju sintaktički odnosi među riječima i izrazima. Dijeli ih na prave, one koji se upotrebljavaju samo kao prijedlozi, npr. *v*, *za*, *med*, i neprave, koji se rabe i kao prilozi, imenice i sl., npr. *okóli*, *kráj*.⁸¹ U potpoglavlju *Vezava predlogov* polazi od toga da pojedini prijedlozi dolaze uz jedan padež, odnosno dva ili tri padeža te navodi prijedloge uz svaki. Govoreći primjerice o genitivu, navodi prijedloge koji konkretiziraju samo genitivna značenja, npr. *brez*, *do*, *iz*, *od*, *zaradi*, *izmed/zmed*, *iznad/znad*, *izpod/spod*; one koji konkretiziraju genitivna i instrumentalna, odnosno akuzativna značenja, *z/s*, *za*; te neprave prijedloge, npr. *blizu*, *dno*, *izven*, *krog*, *vzdolž*. U nastavku, u okviru potpoglavlja *Pomen predložnih zvez*, opisuje značenjsku vrijednost prijedložno-padežnih izraza, polazeći od prostornoga značenja, preko vremenskoga, kvalitativnoga (slov. *lastnost*) do uzročnoga. U okviru kvalitativnoga razlikuje značenja načina, usporedbe, mjere, sredstva, gradivnosti, pratinje npr. *prišel je z očetom*, *vrnil se je brez otroka*, vršitelja radnje ili nosioca stanja, npr. *od vlade predloženi zakoni*, *obkrožen s hribi*. U okviru uzročnoga značenja razlikuje zašto se što događa, npr. *od veselja jokati*, radi čega se događa, npr. *iti po zdravnika*, unatoč čemu se događa, npr. *proti volji staršev se poročiti*, te pod kojim se uvjetima što događa, npr. *Pri taki hrani ni mogoče zdržati*. Drugim riječima, opimjeruje izražavanje uzročnoga, namjernoga, dopusnoga i uvjetnoga značenja prijedložno-padežnim izrazima. U potpoglavlju *Raba predložnih zvez kot prislovnih določil in prilastkov* govori o funkcionalnim svojstvima spojeva koji se sastoje od glagola i prijedložno-padežnoga izraza, odnosno imenske riječi i prijedložno-padežnoga izraza te dolaze kao okolnosni spojevi, koji u rečenici imaju službu adverbijala, ili kao odredbeni spojevi, koji u rečenici imaju modifikatorsku službu (slov. *prilastek*), npr. *z/s* – genitiv – mjesto (slov. *kraj*) – *pasti z drevesa / s strehe* – *stric z Bleda*; instrumental – vrijeme (slov. *čas*) – *biti mlajši z vsakim letom*, kakovost – *hoditi z bosimi nogami*, incident – *z letalom*, skupnost – *jesti s kolegi*, *mati z otrokom*. U potpoglavlju *Dvojne predložne zveze* donosi prijedloge koji se pojavljuju u paru u službi jednoga adverbijala ili modifikatora, npr. *iz* – *v*, *z* – *v/ob*, *od* – *do*, i to kvalitativnoga, npr. *gledati si iz oči v oči*, *iti z roko v roki*, *cesta od postaje do bolnice*, prostornoga, npr. *potovati iz Litije do Čateža*, *stopnice iz veže v klet*,

81 Silić i Pranjeković (2005: 242–243) govore o neproizvedenim i proizvedenim prijedlozima. Navode da potonji porijeklom mogu biti imenički oblici, najčešće instrumentala, npr. *krajem*, *silom*, glagolski prilozi, npr. *zahvaljujući*, *isključivši*, te prijedložno-padežni izrazi, npr. *na osnovi*, *s obzirom na*.

i vremenskoga značenja, npr. *čakati od jutra do večera*, *pijan od jutra do večera*. U potpoglavlju *Predložna zveza + glagol kot opis glagola* dotiče se izraza u kojima se umjesto glagolske riječi rabi prijedložno-padežni izraz (slov. *predložna zveza*), pri čemu navodi primjere perifraza tipa *greš mi na živce* ('nervirati koga'), *biti ob kaj* ('ne imeti'). Uporabu prijedložno-padežnoga izraza ilustrira i u okviru kopulativnoga predikata, npr. *biti za svata*, te faznoga imenskoga predikata, npr. *začeti z delom*. Posljednje je potpoglavlje o prijedlozima posvećeno napomenama u vezi s uporabom i gramatičkom normom. Toporišić (1976: 249–251; 2004: 606–628) sintaktičku vrijednost imenica razmatra i u okviru sintaktičkoga poglavlja (*Skladnja*), gdje na padež upućuje u okviru sažeta pregleda članova gramatičkoga ustroja rečenice.

S obzirom na komparativnu narav ove knjige u ovom preglednom dijelu izdvajamo i rad V. Kalenića (1970), u kojemu autor analizira uporabu padeža u slovenskome i srpskohrvatskome jeziku, uvažavajući sintaktičke odnose članova gramatičkoga ustroja rečenice i vrsta riječi, padeža i člana gramatičkoga ustroja, padežne ovisnosti, semantičku vrijednost padeža, alterniranja padeža bez prijedloga, odnos padeža s prijedlozima i članove gramatičkoga ustroja rečenice.

Pri analizi sintakse padeža od velika su značaja doprinosi opisu valentnosti (slov. *vezljivost*). U tom smislu istaknuli bismo onaj A. Žele (2001), koja razmatra valentnost kao sintaktičko-semantičku pojavu te u okviru glagolskih (gramatičkih) uloga dodatke (slov. *dopolnila*) i dopune (slov. *določila*). Uspostavlja valentnu tipologiju glagola s obzirom na značenje, pri čemu razmatra valentnost glagolskih primitiva ili primarnih glagola (slov. *glagolski primitivi* ili *primarni glagoli*) – *biti*, *imeti*, *delati*; valentnost temeljnih glagola (slo. *temeljni* ili *elementarni glagoli*) – glagoli stanja (slov. *temeljni stanjski glagoli*), temeljni glagoli događaja i procesa bez stvaranja (slov. *temeljni glagoli netvornih dogajanj in procesov*), temeljni glagoli događaja i procesa uz stvaranje (slov. *temeljni glagoli tvornih dejanj in procesov*), elementarni glagol, glagoli osnovnih životnih procesa i djelatnosti (slov. *glagoli osnovnih življenjskih procesov in dejavnosti*), glagoli prirodnih pojava (slov. *glagoli naravnih pojavov*); valentnost specijaliziranih i viših specijaliziranih glagola (slov. *specijalizirani in višji specijalizirani glagoli*) – glagoli tjelesnoga i duševnoga stanja (slov. *glagoli telesnega in duševnega stanja*), glagoli radnje/upravljanja/stvaranja – tjelesne radnje (slov. *glagoli ravnanja/upravljanja/ustvarjanja – telesno delovanje*), glagoli govorenja, razumijevanja i mišljenja (slov. *glagoli govorjenja, razumevanja in mišljenja – duševno delovanje*), glagoli općega značenja promjene (slov. *glagoli s splošnim pomenom spremembe*), glagoli kretanja (slov. *glagoli premikanja*). Naposljetku donosi tipologiju rečeničnih obrazaca u slovenskome – jednočlanih, odnosno neraščlanjenih rečeničnih obrazaca s bezličnim glagolima (slov. *enodelni stavki z brezosebniimi glagoli*), i to avalentnima, jednovalentnima, dvovalentnima; dvočlanih, odnosno raščlanjenih

rečeničnih obrazaca (slov. *dvodelni stavčni vzorci*) s jednovalentnim, dvovalentnim i viševalentnim glagolima. Primjena teorijskih postavki do izražaja dolazi u autorinoj monografiji iz 2003, o glagolskoj valenciji, koja sadrži valencijski rječnik glagola u slovenskome jeziku, dostupan i na e-stranicama *Instituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU* (Fran.si). U monografiji *Pomensko-skladenjske lastnosti slovenskega glagola* (2012: 275–276) donosi temeljna značenja slovenskih padeža (slov. *specifičnopomenska vrednost*), gdje akuzativ u prvome redu označava izravnu uključenost u radnju i zahvaćenost njome (slov. *neposredno vključenost v dejanje in prizadetost z dejanjem sploh*), genitiv ishodište (slov. *izhodiščnost*), dativ usmjerenost radnje (slov. *ciljnost dejanja*), lokativ prostornu smještenost radnje (slov. *prostorska razmeščenost dejanja*), instrumental način vršenja radnje i socijativnost (slov. *način poteka dejanja in spremstvenost*), što specificira s obzirom na konkretnija padežna značenja. S obzirom na usporedni karakter ove knjige, valja istaknuti i suautorsku rusko-slovensku sintaksu M. Uhlika i A. Žele (2022), u okviru koje autori obrađuju i razlike u rekciji glagola dvaju jezika, pri čemu se usredotočuju na razlike u uporabi akuzativnih, genitivnih, dativnih, instrumentalnih i lokativnih dopuna (*ibidem*: 45–87). Godine 2024. Žele donosi i rječnik neglagolske valentnosti u slovenskome.

M. Šekli (2013) na temelju sintakse padeža slavenskih jezika F. Miklošiča (Miklosich 1883) donosi rekonstrukciju promjena (sintaktičko-)semantičke vrijednosti padeža od kasnoga praindoeuropskoga do kasnoga praslavenskoga jezika. Na temelju primjera značenja i njihova prijevoda na suvremeni slovenski jezik te primjenom odgovarajuće terminologije doprinosi sustavnosti i zornosti opisa sintakse padeža. Kao prvotnu službu nominativa navodi subjektu i onu predikatnoga imena uz neprijelazne (semikopulativne) glagole. Kao prvotno značenje genitiva navodi partitivno, iz kojega su se razvila druga značenja. Padež ablativ (slov. *ločilnik*) imao je značenje prostornoga ishodišta, iz kojega su nastala značenja porijekla, odvajanja, usporedbe, oskudice. Dativom se izražavala zahvaćenost entiteta s oznakom ‘živo’ (primatelj, posesivnost) i ‘neživo’ (korist ili šteta) te namjena, dakako, uz ostala značenja. Prvotno je značenje akuzativa bilo direktivno uz glagole kretanja i imenice u prostornome značenju. Lokativom se prvotno označavalo mjesto uz glagole mirovanja, a instrumentalom socijativno značenje, iz kojega se razvilo značenje sredstva.

4.1.3. PREGLED BAVLJENJA PADEŽNOM PROBLEMATIKOM U MAKEDONSKOME

Kao što je već istaknuto, za razliku od hrvatskoga i slovenskoga, koji su jezici sintetske deklinacije, što znači da uz prijedloge i druga sredstva sintaktičko-semantičke odnose u spojevima riječi i rečenici izražavaju i morfološki, makedonski je jezik analitičke deklinacije, što znači da se sintaktičko-semantički odnosi ne izražavaju

morfološki označenim padežima, nego analitički, u prvome redu prijedlozima. U tom smislu makedonski i bugarski izdvajaju se unutar južnoslavenske jezične porodice. Takvu bismo posebnost u okviru ovoga dijela još jednom podcrtali iz perspektive jezičnopovijesnoga uvida u prelazak iz sintetske u analitičku deklinaciju. Pritom se referiramo na nezaobilazni povijesni pregled B. Koneskog (2021b) i M. Paunova (2011), koja svojim istraživanjem obuhvaća deklinaciju imenica u crkvenoslavenskim rukopisima makedonske redakcije, zahvaćajući razdoblje od početka 12. do kraja 14. stoljeća. Ističe da razvojne tendencije u povijesti padežnoga sustava imenica tog razdoblja ne samo da će dovesti do kolebanja deklinacije nego i do početaka izražavanja padežnih odnosa među riječima analitičkim sredstvima (*ibidem*: 12). Ilustrira promjene svih površinskih padeža osim vokativa. Navodi da prijelaz iz sintetske deklinacije u analitičku dolazi do izražaja u 13. stoljeću, što je razvidno iz svih analiziranih makedonskih crkvenoslavenskih rukopisa, te rezultira izražavanjem upotrebom prijedložno-padežnih izraza nauštrb padežnih oblika (*ibidem*: 75). U vezi s tim Koneski (2021b: 164) navodi da se *co*, kojim se izražavalo socijativno značenje, počinje rabiti i za značenje sredstva. Paunova nadalje govori i o nepravilnoj uporabi padeža i međusobnoj zamjeni padežnih oblika. U vezi s tim Koneski (2021b: 166–167) navodi da akuzativ najranije ugrožava lokativ, i to zbog zajedničkih prijedloga *y* i *na* te rano ukinute opreke direktivnost – nedirektivnost, odnosno dinamičnost – statičnost, potonje se odražava i na akuzativno istiskivanje instrumentalnoga. Genitivne funkcije uz akuzativ preuzima i dativ (posvojnost), za koji navodi da je najdulje odolijevao promjeni. Paunova (2011: 75–76) izdvaja još i izostanak sročnosti imenice i njezine odredbenice, konkretiziranje značenja neodgovarajućim prijedlozima, zamjenjivanje određenih površinskih padeža općim padežnim oblikom⁸² i učvršćivanje njegova položaja, povećanu uporabu prijedloga s općim padežnim oblikom te promjenu distribucije pojedinih prijedloga. U vezi s potonjim Koneski (2021b: 165–166) posebnom izdvaja pojavu *na*-konstrukcije, kojom se zamjenjuje stari dativ. Posebnost vidi u tome što je taj prijedlog ušao u područje porabe dativa, uz koji se ranije nije rabio, te je riječ o čistome gramatičkome znaku za izražavanje indirektnoga objekta, npr. *my pekov na човеком*, i posvojnosti, npr. *каната на човеком*.⁸³ Koneski (2021b: 161) ističe da je analitizacija deklinacije u makedonskome već napredovala do 15. stoljeća, ali da taj proces, koji je rezultat

82 Govoreći o općem padežnom obliku, Paunova (2011: 100) navodi: “U službi općeg padežnog oblika javlja se akuzativ ili nominativ. U više slučajeva u staroj su se deklinaciji akuzativne i nominativne forme glasovno podudarale još u praslavenskom jeziku, a tamo gdje su postojali različiti oblici za te padeže, primjećuje se da se akuzativ rasprostranjivao široko, pa je čak ulazio u područje porabe nominativa, i obratno, u nekim slučajevima, kada su se akuzativ i nominativ oblikom razlikovali, akuzativni se nastavak činio neobveznim te je bio zanemaren, pa je kao opći oblik korišten nominativni.” Prijevod I.N.Č.

83 O rečenome v. i Paunova (2011: 94–97). O uporabi prijedloga *na* u suvremenome makedonskom v. Korubin (1990: 177–249), u usporedbi s bugarskim v. Topolińska (1996: 11–38).

utjecaja balkanske jezične sredine i fonetskih čimbenika, traje i danas.

Kada je riječ o gramatikama suvremenoga makedonskoga jezika, padež se kao imenska kategorija, jasno, ne obrađuje, ali navodi se da u određenim slučajevima ima ostataka padežnih oblika imenica, npr. pri obraćanju – *боже, брате, куме, девојко, ѕвездо*, a rijetko naprimjer u službi direktnoga objekta, npr. *Го видов Ивана/Петрета* (Bojkovska i dr. 2008). Kada je riječ o imeničkim zamjenicama, navodi se da se može govoriti o ostacima padežnih oblika, koji se običavaju nazivati prema sintaktičkoj službi (usp. Minova-Gjurkova 2000: 47, 53; Bojkovska i dr. 2008: 178), npr. subjektni oblik (mak. *субјектна форма*), oblik direktnoga objekta (mak. *форма за директен објект*), oblik indirektnoga objekta (mak. *форма за индиректен објект*), što odgovara nazivima nominativni, akuzativni i dativni oblik. Minova-Gjurkova (2000: 53) ističe da se kod kratkih zamjeničkih oblika dobro čuva razlika između dativnih i akuzativnih, a da kod dugih oblika dolazi do poopcavanja jednim od njih – češće se rabi akuzativna, npr. *нас, него*, ali se rabi i dativna radi izražajnosti, npr. *нејзе*. Dakako, na sintaktičko-semantičke odnose spomenutih padežnih oblika i prijedložnih izraza govori se u okviru odjeljaka koji govore o sintaktičkim službama pojedinih imenskih riječi, odnosno u okviru gramatičkoga ustroja rečenice.

Razumijevanju i opisu sintaktičko-semantičkih odnosa među riječima i članovima rečeničnoga ustroja u makedonskome jeziku pridonose uvidi u pojedinačnosti padežne problematike (npr. Korubin 1990; Leontić 2018a), ali i iscrpniji uvidi poput kontrastivnih gramatika (npr. Leontić 2018b), gramatičkoga opisa imenske skupine (npr. Topolińska 1974), opisa gramatičkih kategorija (Topolińska 2008). Topolińska (2008) u okviru komparativne analize gramatičkih kategorija u makedonskome i poljskome padež definira kao sintaktički odnos između imenske sintagme i njoj nadređene sintaktičke konstrukcije, čime, kako navodi, postiže koherentan opis padežnih odnosa u sintetskim i analitičkim jezicima, pri čemu je razlika između dvaju jezika koja se odnosi na tip kategorijalnih pokazatelja kvantitativnoga, a ne kvalitativnoga karaktera (*ibidem*: 105). Padež tumači kao gramatikalizaciju semantičkih kategorija ČOVJEK i PROSTOR. Informacija gramatikalizirana padežom eksplikacija je obavijesti sadržane u predikatu, iz čega proizlazi da je na formalnome planu nositelj kategorije padeža imenska sintagma (*ibidem*: 106). Iznosi pretpostavku prema kojoj padeži odražavaju komunikacijsku hijerarhiju sudionika govornoga čina – padež prvoga čovjeka u hijerarhiji jest Nominativ, padež rezerviran za drugoga čovjeka jest Dativ, padež rezerviran za prvi nepersonalni/neživi predmet (ili tumačen kao neživ) jest Akuzativ, padež rezerviran za drugi neživi predmet jest Instrumental, a Lokativ je padež mjesta, tj. imenske sintagme kojom se određuje prostorna lokacija događaja i koja se pojavljuje u više varijanti, ovisno o perspektivi iz

koje autor teksta / govornik gleda na događaj. Uz to navodi i Predikativ, pod kojim podrazumijeva imenski dio predikata predstavljen imenskom sintagmom. Genitiv smatra hijerarhiziranim odnosom između dviju imenskih sintagma, s raznolikošću semantičkih varijanata koje pomažu kojem entitetu da se definira na temelju odnosa prema kojem poznatijem, komunikacijski relevantnijem entitetu (*ibidem*: 107). Na temelju rečenoga razvidno je da Topolińska u okviru općega određenja padeža govori o dubinskim padežima, o čemu ćemo govoriti u nastavku.

4.2. PADEŽ KAO SINTAKTIČKO-SEMANTIČKA KATEGORIJA

Govoreći o padežu kao imenskoj konfiguracijskoj kategoriji,⁸⁴ Marković (2018: 246) ističe da je ponajprije riječ o semantičko-sintaktičkoj kategoriji, koja se može i ne mora realizirati morfološki, iz čega proizlazi nužnost uvođenja distinkcije između semantičkih ili dubinskih padeža i površinskih padeža, koji su ostvareni ili realizirani padežnim obilježivačima ili markerima. Važno je i uvođenje druge distinkcije – između gramatičkih i semantičkih padeža (*ibidem*: 247).

U vezi s distinkcijom semantičkih ili dubinskih padeža i površinskih padeža Marković (*ibidem*: 248) upućuje na studiju o padežima Ch. J. Fillmorea (1968), u kojoj se polazi od semantičkih uloga, odnosno dubinskih padeža kao dubinskih sintaktičko-semantičkih odnosa uspostavljenih između glagola i imeničkih sintagma koje su mu dopune. Fillmore (1968: 46–47) navodi da ti padežni odnosi sadržavaju niz univerzalnih i inherentnih koncepata koji se odnose na ljudske prosudbe o stvarima, događajima, sudionicima tih događaja, posljedicama i sl. (usp. i Belaj i Tanacković Faletar 2014: 214), navodeći neke od njih – Agentiv, tj. Agens (engl. *Agentive*), padež koji označava (život) pokretača radnje izrečene glagolom, Instrumental (engl. *Instrumental*), padež nežive sile ili predmeta koji je uzročno uključen u radnju ili stanje izraženo glagolom, Dativ (engl. *Dative*), padež živog bića koje je pogođeno stanjem ili radnjom izraženom glagolom, Faktitiv (engl. *Factitive*), padež predmeta ili bića koje je rezultat radnje ili stanja izraženog glagolom, ili se shvaća kao sastavni dio značenja glagola, Lokativ (engl. *Locative*), padež koji označava mjesto ili prostornu orijentaciju radnje ili stanja izražena glagolom, Objektiv ili Objekt (engl. *Objective*), semantički najneutralniji padež, padež bilo čega što se može izraziti imenom (imenicom) čija je uloga u radnji izraženom glagolom određena značenjem toga glagola; pojam bi se trebao ograničiti na stvari koje su pogođene radnjom ili stanjem izraženim glagolom (usp. i Belaj i Tanacković Faletar 2014: 215; Marković

84 Konfiguracijske kategorije ili obilježja određena su službom oblika riječi u većoj sintaktičkoj konstrukciji (konfiguraciji). Nazivaju se još strukturnim, relacijskim, upravljanim, kontekstualnim obilježjima (Marković 2018: 112).

2018: 249). U nastavku Fillmore (1968: 57) govori i o Benefaktivu (engl. *Benefactive*), a napominje i da popis padeža uključuje Lokativ, ali ništa što bi odgovaralo onome što bi se moglo nazvati Direkcionalom (engl. *Directional*) – lokacijski i direkcionalni elementi međusobno se ne suprotstavljaju, nego su površinske razlike određene ili strukturom sastavnih dijelova rečenice ili prirodom upravnoga glagola. Tako se u temeljima površinskih sintaktičkih odnosa nalaze univerzalne semantičke kategorije – semantičke uloge ili dubinski padeži, npr. *Ivan*_{agens} je poklonio *Ani*_{dativ} *cvijeće*_{objekt}⁸⁵ Marković (2018: 249–252) nabraja i definira one semantičke uloge koje su se u posljednjih nekoliko desetljeća profilirale u jezikoslovlju – *pacijens/tema/trpilac* (engl. *patient* ili *theme*), *agens/vršilac* (engl. *agent*), *doživljivač* (engl. *experiencer*), *stimulator/potica(j)nik* (engl. *stimulus*), *benefaktiv/recipient/beneficiary*, *malefaktiv* (engl. *malefactive*), *sredstvo* (engl. *instrument*), *mjesto* (engl. *location*), *izvor(ište)/ishodište* (engl. *source*), *put* (engl. *path*), *odredište, cilj, smjer i pravac* (engl. *destination, goal, direction*), *svrha* i *namjera* (engl. *purpose*), *način* (engl. *manner*), *opseg/mjera/doseg/razmjer* (engl. *extent*), *posjednik* (engl. *possessor*), *posjedovano* (engl. *possession*).

Kada je riječ o određenju padeža kao semantičko-sintaktičke kategorije, koja se ne mora realizirati morfološki, ali uključuje obilježivače ili markere padežnih odnosa, od kojih Marković (2018: 253) navodi naprimjer afikse, adpozicije, klitike, članove, redosljed riječi, supletivnost, u vezi s trima predmetnim južnoslavenskim jezicima izdvajamo sljedeće:

- a) padežne afikse, i to sufikse, imaju hrvatski i slovenski;
- b) adpozicije su u hrvatskome, slovenskome i makedonskome prijedlozi;
- c) o klitikama i članovima kao padežnim markerima može se govoriti u kontekstu udvajanja direktnoga i indirektnoga objekta u makedonskome – odgovarajućim kratkim oblikom lične zamjenice i članom uređuju se, odnosno određuju sintaktičko-semantički odnosi, usp. *То сретнав директорот, Му реков на директорот за проблемот, Му врачив отказ на директорот;*

85 Dubinski se padeži mogu bilježiti i velikim početnim slovom da se ne bi izjednačili s istoimenim površinskim padežima, odnosno da se ne bi interpretirali kao površinske morfosintaktičke kategorije, usp. *Ivan je Ani*_{Dativ/dativ} *poklonio cvijeće* (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014: 215, bilješka 217). U nastavku će se vidjeti kako se mogu bilježiti i drugačije, npr. Marković (2018: 249, bilješka 306) semantičke uloge piše malim početnim slovom, kurzivirano. Fillmore (1968) dosljedno ih navodi velikim početnim slovom, u pokraćenu načinu također rabi veliko početno slovo, npr. *Locative*, *L*. Kod Topoliške (2007) mogli smo primijetiti – *Nominativ*, *Dativ*, *Akuzativ*, *Instrumental*, *Lokativ*, *Predikativ*, *Genitiv*.

- d) i redosljed riječi u makedonskome kao analitičkome jeziku ima važnu ulogu pri uređivanju, odnosno određivanju sintaktičko-semantičkih odnosa – Minova-Gjurkova (2000: 213) navodi da sigurno neće biti problema pri određivanju objekta u rečenici *Марија ја чита книзата*, ali ni u *Книзата ја чита Марија*, međutim u primjerima tipa *Никола го пофали Илија* ili *Илија го пофали Никола* dvojba se razrješava redosljedom sastavnica, pri čemu subjekt treba biti na početnome položaju;
- e) supletivnost kao obilježivač padeža prisutan je u svim analiziranim jezicima, usp. hrv. *ja – mene (me), meni (mi)...*; slov. *jaz – mene (me), meni (mi)...*; mak. *јас – мене (me), мене (mi)*.

U vezi s distinkcijom gramatičkih i sintaktičkih padeža Marković (2018: 264–265) navodi da je gramatički padež onaj koji služi za iskazivanje jezgrenih rečeničnih funkcija imeničke sintagme ovisno o njezinu odnosu prema glagolu u službi rečeničnoga predikata i njegovoj valenciji. Gramatičkim se padežima tako iskazuju subjekt i direktni objekt, eventualno i neizravni, a semantički je onaj kojim se izražava značenje. Piper i dr. (2005: 120) govore o centralnim padežima, nominativu, kao padežu subjekta, i akuzativu i genitivu, kao padežima direktnoga objekta, i periferinima, instrumentalu, dativu i lokativu, koji ne mogu zauzimati ni službu gramatičkog subjekta, ni službu direktnog besprijedložnog objekta.

Polazeći od toga da je površinskim padežima svojstvena sintaktičko-semantička višeznačnost koju valja usporedno opisati, u nastavku ćemo se usmjeriti na sintaktičko-semantičku analizu padeža na temelju prostornih odnosa prema Belaju i Tanackoviću Faletaru (2014), koji prostornim značenjima ishodišta, usmjerenosti, cilja, smještenosti i paralelizma objedinjuju različita konkretna značenja pojedinačnih kosih padeža u hrvatskome. Vidjeli smo prethodno kako i Silić i Pranjeković (2005), u okviru analize prijedložno-padežnih izraza, polaze od prostora kao primarnoga značenja, što uostalom čini i Toporišić (npr. 2004: 416–418). I Topolińska (2008) govori da je padež gramatikalizacija semantičkih kategorija ČOVJEK i PROSTOR, na što iscrpno upućuje i Piper (1997; 2014), na čije se postavke, između ostalih, referira i Žele (npr. 2001: 120; 2012: 61). Belaj i Tanacković Faletar (2014: 257) opravdanom vide pretpostavku da tijekom najranijega životnoga razdoblja ljudi kroz fizičku interakciju s predmetima u svojoj neposrednoj okolini uočavaju i usvajaju temeljne konceptualne obrasce koji su determinirani dinamikom prostornih odnosa, na čemu je utemeljeno i kasnije razumijevanje apstraktnih odnosa među entitetima u izvanjezičnoj stvarnosti. Navode da su takve naravi i spomenuti obrasci udaljavanja od kakvoga prostornog ishodišta, što je temeljno za genitiv, približavanja koje proizlazi iz usmjerenoga kretanja, što je

temeljno za dativ, kontakta koji proizlazi iz približavanja, što je temeljno za akuzativ, sadržanosti jednoga statičnog tijela u drugome, što je temeljno za lokativ, te paralelizma, koji proizlazi iz istosmjernoga kretanja dvaju dinamičnih tijela, što je temeljno za instrumental.

Elaborirajući temeljna značenja kosih padeža u hrvatskome, pod koja se mogu podvesti i druga specifičnija značenja, autori rabe termine trajektor (TR) i orijentir (OR), kojima objašnjavaju sadržaje jezičnih jedinica. Navode da su analogni pojmovima *figure* (lik) i *ground* (pozadina), koje u istom značenju upotrebljava Talmy (2001: 184), ističući da je primarni objekt (TR) onaj koji se kreće ili je konceptualno pokretljiv, dok je sekundarni objekt (OR) referencijska točka te je statičan – *Ivana* (TR) *izlazi iz zgrade* (OR), *Ivana* (TR) *ide prema gradu* (OR), *Ivana* (TR) *ide u grad* (OR), *Ivana* (TR) *je u gradu* (OR), *Ivana* (TR) *se šeta gradom* (OR). Trajektor ili primarni objekt ima nepoznata prostorna (ili vremenska) svojstva koja treba odrediti, pokretljiv(iji) je, manji, geometrijski jednostavniji od sekundarnoga objekta i kraće prisutan u svijesti. S druge strane sekundarni je objekt ili orijentir referencijski entitet poznatih svojstava, koja pomažu pri karakteriziranju primarnoga objekta, manja mu je pokretljivost, a veća prostorna stabilnost, veći je, geometrijski složeniji i otprije prisutan u svijesti (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 43). Govoreći o sintaksi prijedloga J. Silića i I. Pranjkovića (2005), spomenuli smo kako te odnose objašnjavaju terminima objekt lokalizacije (OL) i lokalizator (L), što je ekvivalentno navedenim terminima trajektor i orijentir, odnosno primarni objekt i sekundarni objekt.

4.3. SINTAKTIČKO-SEMANTIČKA ANALIZA PADEŽA U TRIMA JUŽNOSLAVENSKIM JEZICIMA

Uzimajući u obzir rečeno o relaciji nominativa prema glagolu u službi predikata, odnosno o jezgrenom ili centralnome padežu kojim se izriče gramatički subjekt, analizirat ćemo sintaktičko-semantički status tog padeža. Nećemo zaobići ni vokativ, odnosno vokativni izraz. Pri analizi kosih padeža polazimo od temeljnih, objedinjujućih značenja kako ih navode Belaj i Tanacković Faletar (2014). Pri analizi padeža s prijedlozima uz njihovu analizu oslanjamo se i na pristup J. Silića i I. Pranjkovića (2005), P. Pipera i dr. (2005) i D. Matovca (2017). Dakle analiziramo sintaktičko-semantički status dvaju samostalnih i pet kosih padeža u hrvatskome, jednoga samostalnoga i pet kosih padeža u slovenskome te analitički makedonski.

4.3.1. NOMINATIV – IDENTIFIKACIJA ILI ATRIBUCIJA

Kao temeljno značenje nominativa uzimamo značenje identifikacije, odnosno jednoznačnosti kojega referenta, i atribucije, koja se odnosi na izricanje svojstva ili obilježja kojega referenta (usp. Vasilj i dr. 2022: 39–40), v. tablicu 4.2. Radi zornosti razlike označavamo kurzivom.

i

Tablica 4.2: Nominativ – značenja i primjeri

(slov. *imenovalnik* – *pomeni in primeri*, mak. *номинатив* – *значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(1)			
imenovanje izvan rečenice	i. Ivan, škola, obrazovanje, učenik, učenica, osnovna škola, državna matura, Hrvatska	i. Ivan, šola, izobraževanje, učenec, učenka, osnovna šola, državna matura, Slovenija	i. Иван, училиште, образование, ученик, ученичка, основно училиште, државна матура, Македонија
atribuiranje izvan rečenice	ii. jednobojan, šaren, zelen, morski, planinski, hrvatski iii. moj, tvoj; taj, onaj iv. prvi, drugi, stoti	ii. enobarven, pisan, zelen, morski, planinski, slovenski iii. moj, tvoj; ta, oni iv. prvi, drugi, stoti	ii. еднобоен, шарен, зелен, морски, планински, македонски iii. мој, твој; тој, оној iv. прв, втор, стоти
(2)			
agens ili vršitelj	i. Niko je popravio bicikl. ii. Ana je ušla u stan.	i. Niko je popravil kolo. ii. Ana je vstopila v stanovanje.	i. Нико го поправи велосипедот. ii. Ана влезе во станот.
tema	iii. Ana je u stanu. iv. Perilica pere izvrsno.	iii. Ana je v stanovanju. iv. Pralni stroj pere odlično.	iii. Ана е во станот. iv. Машината пере одлично.
nositelj identifikacije ili atribucije	v. To je Niko. vi. Niko je učenik/dobar.	v. To je Niko. vi. Niko je učenec/dober.	v. Ова е Нико. vi. Нико е ученик/добар.
(3)			
identifikacija ili atribucija	i. To je Niko . ii. Bio je dekan fakulteta. iii. On je tih / kao ja . iv. Nazvali smo ga Niko . v. Ostaje dekan .	i. To je Niko . ii. Bil je dekan fakultete. iii. On je miren / kot jaz . iv. Poimenovali so ga Niko . v. Ostaja dekan .	i. Ова е Нико . ii. Беше декан на факултетот. iii. Тој е ТИВОК / <i>како мене</i> . iv. Го крстија Нико . v. Тој останува декан .
(4)			
modus ili način	Skače kao ja / kao zec . Jak je kao ja / kao bik .	Skače kot jaz / kot zajec . Močan je kot jaz / kot bik .	Скока <i>како мене</i> / како зајак . Силен е <i>како мене</i> / како бик .

(1) Imenovanje i atribuiranje izvan rečenice

Na temelju tablice 4.2. razvidno je da se izvan rečenice nominativ rabi za različite vrste imenovanja (usp. Silić i Pranjeković 2005: 200), odnosno atribuiranja, što je u skladu s izdvojenim temeljnim značenjem – biće, predmet, pojava i sl. imenuje se u skladu s onim što predstavlja (i), odnosno navodi se s obzirom na obilježje, odnosno svojstvo (ii–iv).

(2) Agens (vršitelj), tema, nositelj identifikacije ili atribucije

Kada se govori o nominativu kao gramatičkome ili centralnome padežu, u obzir se uzima nominativ u službi rečeničnoga subjekta, odnosno glagolske dopune u užem smislu (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2020: 110). U (i–ii) na značenjskoj se razini nominativom izriče agens – svjesni/voljni vršitelj radnje izrečene prijelaznim (i) ili neprijelaznim glagolom (ii). U (iii) nominativom se izriče biće postavljeno u statičan prostorni odnos, pa mu se ne može pridružiti uloga agensa, nego teme ili tzv. nulta uloga (usp. *ibidem*: 122). Ta mu se uloga može pridružiti i u primjeru (iv), gdje subjekt nema obilježje svjesnosti/voljnosti, nego je riječ o entitetu sa semantičkom ulogom sredstva (usp. *ibidem*: 114), kao uostalom i u (v–vi), gdje se nominativom izriče nositelj identifikacije ili atribucije. Kako nositelja identifikacije ili atribucije promatramo u izravnoj vezi s identifikacijom ili atribucijom (v. 3.4.2.1), za semantičku ulogu u primjerima tipa (v–vi) rabimo naziv *nositelj identifikacije ili atribucije*.

(3) Identifikacija ili atribucija

To značenje pridružujemo nominativu kao predikatnoj dopuni, odnosno imenskom (leksičkome) dijelu (semi)kopulativnoga predikata. Kada je riječ o identifikaciji kao u primjeru (i), ona je trajnoga tipa, pa se nominativom uspostavlja nulta kognitivna udaljenost između nositelja identifikacije (*to*) i identifikacije (*Niko*). U hrvatskim primjerima tipa (ii) nominativu može konkurirati instrumental jer identifikacija, odnosno obilježje izrečeno imenskom dopunom ima odliku privremenosti, usp. *Bio je dekan fakulteta* i *Bio je dekanom fakulteta*. U slovenskome se u takvim kopulativnim konstrukcijama dosljedno rabi nominativ, a u makedonskome opći padežni oblik. U okviru kopulativnoga predikata u hrvatskome i slovenskome nominativ može dolaziti i s poredbenom česticom – u hrvatskome se tada rabi čestica *kao*, a u slovenskome *kot*, usp. *Mi smo kao vi* i *Mi smo vrijedni*; *Mi smo kot vi* i *Mi smo pridni*. I u makedonskome se za izricanje obilježja rabi takva poredbena konstrukcija – čestica je *како*, imenica uz nju dolazi u općem padežnom obliku, npr. *Hue сме како Иван и Мaja*, a zamjenica u akuzativnome obliku, npr. *Hue сме како нив*. Poredbena konstrukcija s nominativom može činiti i imenski dio semikopulativnoga predikata, u čijem je glagolskom dijelu neprijelazni semikopulativni glagol, usp.

hrv. *Izgleda kao ti* i *Izgleda samouvjerena/samouvjerenom/samouvjereno*; slov. *Izgle-da kot ti* i *Izgleda samozavestna/samozavestno*.⁸⁶ U makedonskome i u tom slučaju zamjenička dopuna dolazi u akuzativu, uz koju se rabi i priložna, usp. *Изгледа како тебе* i *Изгледа самоуверено*, no nije isključena ni uporaba pridjeva u općem padežnom obliku, npr. *Изгледа самоуверен*. U hrvatskim primjerima tipa (iv), kojima se izriče identifikacija pravim imenom, a ne okazionalnim tipa *Nazvali su je snježnom kraljicom*, *Zvali su ga bratom*, nominativu ne može konkurirati instrumental zbog spomenute nulte kognitivne udaljenosti između nositelja identifikacije i atribucije (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014: 477). U (v) imenskim se predikatom izriče obilježje s odlikom privremenosti, pa nominativu može konkurirati instrumental, usp. *Ostaje dekan* i *Ostaje dekanom*. U slovenskome dosljedno se rabi nominativ, u makedonskome opći padežni oblik (v. i 3.4.2.1).

Dakako, predmetno značenje nominativa može se razmatrati i u okviru službe modifikatora, apozicije i predikatnoga proširka, npr. hrv. *Prvi natjecatelj stigao je na cilj*, *Natjecatelj Ivan Marić stigao je na cilj*, *Na cilj je stigao prvi*; slov. *Prvi tekmovalec je prispel na cilj*, *Tekmovalec Ivan Marić je prispel na cilj*, *Na cilj je prispel prvi*; mak. *Првиот натпреварувач пристигна на целта*, *Натпреварувачот Иван Мариќ пристигна на целта*, *На целта пристигна прв*. U ovome opisu odlučili smo se usmjeriti na nominativ identifikacije ili atribucije u okviru imenskoga predikata u užem smislu.

(4) Modus (način)

Nominativom se u hrvatskome i slovenskome uz poredbenu česticu može izreći i modus ili način – u hrvatskome se uz nominativ rabi *kao*, u slovenskome *kot*. I to se značenje nominativa može povezati s temeljnim značenjem uzme li se u obzir da se na temelju usporedbe svojstva, odnosno obilježja dvoje (*on* i *ja*) poistovjećuje ili identificira. U makedonskome se rabi *како*, uz koji dolazi opći padežni oblik, osim u slučaju kada je u sastavu adverbijala zamjenica – tada se rabi akuzativ.

4.3.2. VOKATIVNI IZRAZ – VOKATIVNOST

Taj naziv rabimo umjesto naziva površinskoga padeža – vokativ – jer se vokativnost osim njime u hrvatskome izražava i oblikom formalno jednakim nominativu (teorijski o tome v. Piper 2005: 650, 654; Badurina 2010; na temelju istraživanja v. npr. Rišner 2005). U slovenskome se vokativnost izražava nominativnim oblikom, a u makedonskome se uz vokativni oblik rabi i opći padežni oblik, usp. (1) i (2) u tablici 4.3.

86 O usporedbi oblika imenske dopune u kopulativnome i semikopulativnome predikatu u trima jezicima govorili smo u 3.4.2.1.1. i 3.4.2.1.2, v. i 4.3.7 *Instrumental* (slov. orodnik) – *paralelizam*, v. i Belaj i Tanacković Faletar (2014: 469–487), Brač (2018: 141–185).

Kao temeljno značenje vokativnoga izraza uzimamo vokativnost, koja objedinjuje imenovanje, tj. identificiranje sugovornika, i apelativnost. U makedonskome se vokativni izraz razmatra pod imenskom kategorijom obraćanja (mak. *обраќање*, npr. Minova-Gjurkova 2000: 114–116).

U tablici 4.3. donosimo vokativne izraze sintaktički samostalne u okviru (posebnoga) iskaza, što je označeno zarezom ili drugim pravopisnim znakom. Samostalne vokativne iskaze radi sažetosti u načelu navodimo bez minimalnoga komunikacijskoga konteksta, npr. *Predsjedniče!*, *Seko!* Na temelju početnih primjera trebalo bi biti jasno da se njima imenuje sugovornik i poziva na kakvu (ne)verbalnu reakciju.

Tablica 4.3: Izražavanje vokativnosti
(slov. *izražanje vokativnosti*, mak. *изразување обраќање*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(1) vokativni oblik			
apelativnost + imenovanje (identifikacija)	Ivane/Majo, kako si? Davore/Lado! Koliko je sati? Ivo!, Leno!, Ido! Dalmacijo! Profesore! Kada je ispit? Profesore, kada je ispit? Gospodine! Jeste li dobro? Majko!, Sestro!, Braco!		Иване/Мајо, како си? Лазаре! Колку е часот? Ано!, Билјано!, Елено! Охриде!, Вардаре! Професоре! Кога е испитот? Професоре, кога е испитот? Господине! Дали сте добро? Мајко!, Сестро!, Бато!
apelativnost + imenovanje (atribucija)	Štreberu!, Budalo!, Ana, ljepotice!, Idiote!		Бубалицо!, Будало!, Ана, убавице!, Идиоту!

(2) nominativni oblik			
apelativnost + imenovanje (identifikacija)	Ida! Pazi se!, Davor! Koliko je sati?	Maja/Ida/Miran/Janez, kako si? Maja/Miran! Koliko je ura?	Иван/Мaja! Колку е часот?
	Iva!, Lena!, Ida!	Mojca!, Neža! Slovenija, od kod lepote tvoje?	Ива!, Лена!
apelativnost + imenovanje (atribucija)	Gazda! Može pivo?	Natakar! Lahko eno pivo?	Газда! Може едно пиво?
		Piflar!, Norec!, Idiot!, Ana, lepotica!	

Vokativnim se izrazom, neovisno o obliku, uspostavlja vokativnost, odnosno imenovanje (konkretnoga) sugovornika, zbog čega mu pripisujemo i identifikacijsko značenje – ono je temelj iskazivanja namjere da sugovornik sudjeluje u komunikaciji, odnosno da reagira bilo verbalno, bilo neverbalno. Potonje se definira i kao apel, obraćanje, odnosno apelativna funkcija vokativnoga izraza, iz čega proizlazi da je vokativnost kombinacija apelativnosti i imenovanja onoga kojemu je apel upućen (usp. Piper 2005: 650). U primjerima iz tablice 4.3. apeli su u načelu upućeni sugovornicima s oznakom *živo*. Kada je pak u vokativnome izrazu ono što ima oznaku *neživo* (npr. *Dalmacijo!*; *Slovenija, od kod lepote tvoje?*; *Бардапе!*) apelativnost je prividna, odnosno vokativni je izraz u službi izražavanja emocionalnoga stava, usp. *Sretan ti rođendan, školo!*, *Zbogom, školo, do jeseni, Doviđenja, školo, dobro nam došlo, ljeto!*⁸⁷ Dakako, izražavanje emocionalnoga stava vokativnim izrazom nije rezervirano samo za nežive referente, nego i za žive, npr. *Bravo, majstore, najbolji si!*, *Biste li, lupeži novinarski, pisali da je u pitanju običan*

87 Vokativni izraz u službi apelativnosti ili izricanja emocionalnoga stava može biti razvidan i na temelju položaja u iskazu – apelativni je u načelu vezan uz početni položaj (pritom ne mora biti lišen emocionalnosti), npr. *Majko, kako se osjećaš?*, a emocionalni uz finalni položaj, npr. *Kako se osjećaš, majko?* (Piper i dr. 2005: 651), pri čemu i jedan i drugi mogu biti jednočlani, dvočlani i višečlani, usp. *Draga majko* / *Majko draga, kako se osjećaš?*, *Moja draga majko* / *Majko moja draga, kako se osjećaš?*, *Kako se osjećaš, draga majko* / *majko draga?*, *Kako se osjećaš, moja draga majko* / *majko moja draga?* (ibidem: 656). Iz toga je razvidno da se od osnovnoga reda riječi u okviru vokativnoga izraza može odstupiti radi emfaze, što Piper i dr. (2005: 657) ističu kao sekundarnu funkciju vokativnoga izraza.

gradanin?, bez obzira na to je li riječ o iskazu blagonaklonosti ili neblagonaklonosti (*ibidem*: 651). Iz primjera hrvatskih iskaza tipa *Štreberu!*, *Ana, ljepotice!*, slovenskih *Piflar!*, *Ana, lepotica!* i makedonskih *Бубануџо!*, *Ана, убавуџе!* jasno je da se vokativnome izrazu može pridružiti i značenje atribucije (usp. Vasilj i dr. 2022) – apel se upućuje sugovorniku koji se imenuje s obzirom na koje svoje svojstvo ili obilježje.

Na temelju tablice 4.3. razvidne su sljedeće razlike među jezicima:

- a) u hrvatskome vokativnost nije ograničena morfološkim oblikom – primjerice za imena koja navodimo u tablici rabi se⁸⁸ i vokativni oblik, npr. *Ido, Davore* u (1), ali i onaj formalno jednak nominativu, npr. *Ida, Davor* u (2). Vokativni oblik muških i ženskih imena i prezimena u hrvatskome ovisi naprimjer o broju slogova, naglasku ili završnom suglasniku imena, ali, dakako, i o upotrebi, što znači da se bez obzira na postojanje posebnoga vokativnoga oblika može rabiti onaj jednak nominativnome, što je naprimjer slučaj i s dvama spomenutim imenima.⁸⁹ Kod apelativa na *-a* u značenju profesije, obiteljskih i rodbinskih naziva, tipa *gazda, kolega, tetka, strina* u načelu se rabi vokativni izraz u obliku nominativa. Izbor vokativnoga izraza može doprinijeti izrazu emocionalnosti, što se može vidjeti i kod vokativnih oblika ženskih imena *Ivo* umjesto *Iva*, *Leno* umjesto *Lena* – riječ je o dvosložnim imenima s dugouzlaznim naglaskom – *Íva, Léna*, koja u vokativu imaju morfem *-a* ili *-o* (Silić i Pranjkić 2005: 109). Vokativnim oblikom tipa *Ivo (Leno, Luno, Ido, Majo)* uz imenovanje sugovornika i apel izražava se i emotivnost – naklonost, bliskost (Vasilj i dr. 2022: 53) ili pak negativan stav, ljutnja, kritika. S druge strane apelativi koji se odnose na viši društveni status i profesiju frekventniji su u vokativnome obliku (usp. Piper i dr. 2005: 658). U vokativnome obliku rabe se i apelativi vezani uz obiteljske uloge i odnose tipa *Majko!, Seko!, Brate!*, ali i oni koji se rabe pri oslovljavanju u okviru uljudne komunikacije, npr. *Gospodine!, Gospodo!* Apelativi koji sadrže i atribucijsku vrijednost u načelu se rabe u vokativnome obliku, npr. *Legendo!, Kralju!, Štereberice!, Kretenčino!, Manijače!, Propalico!*, poslije čega može doći i riječ *jedan*, kojom se pojačava admirativno ili pejorativno značenje riječi u vokativnome izrazu;
- b) u slovenskome se vokativnost izražava oblikom jednakim nominativu, v. (2). Ipak, podsjetit ćemo da je takav nominativni vokativni izraz onaj koji je u

88 Kada je riječ o hrvatskome, zahvaćamo u uporabu, odnosno u razgovorni stil hrvatskoga standardnoga jezika, a ne nužno u normu opisanu u gramatikama, tj. propisanu njima. O uporabi v. npr. Rišner 2005; Karlić i Cvitković 2017.

89 To, dakako, može ovisiti o tome je li riječ o razgovornome stilu štokavaca, kajkavaca ili čakavaca (usp. Rišner 2005: 150).

službi izricanja apelativnosti i da ga valja lučiti od nominativa kao centralnoga padeža. Zato slovenske primjere vokativnih izraza ne navodimo u okviru nominativnih značenja i služba, v. tablicu 4.2, nego upravo u okviru vokativnoga izraza;

- c) u makedonskome se vokativni oblici rabe pri izražavanju apelativa koji se odnose na viši društveni status i profesiju, na obiteljske uloge i odnose, one vezane uz uljudnu komunikaciju, imena, posebice pri izricanju emotivne komponente, odnosno pri izricanju atribucije, v (1).

Govoreći o vokativu u hrvatskome jeziku, Silić i Pranjeković (2005: 200) ističu da je riječ o padežu koji „ne može zauzimati nijednu sintaktičku poziciju unutar rečenice te da bi se moglo reći i da je komunikacijski suznačan jer se njime ne prenosi stvarna obavijest, nego se uspostavlja komunikacija, tj. poziv sugovorniku da sudjeluje u komunikacijskom činu“.⁹⁰ To, dakako, vrijedi za vokativni izraz općenito u svim trima jezicima, neovisno o obliku. Ipak, na temelju prethodno rečenoga ne bismo isključili njegovu obavijesnu, odnosno značenjsku narav, što je razvidno iz spomenutoga identificiranja i oslovljavanja sugovornika radi upućivanja apela. Ta vrijednost vokativnoga izraza do izražaja dolazi u jedinici na razini višoj od rečenice, tj. u iskazu, koji se aktualizira u okviru komunikacijske situacije, odnosno komunikacijskoga čina.

4.3.3. GENITIV – ISHODIŠTE

Belaj i Tanacković Faletar (2014: 257–258) navode da genitivnu shemu ishodišta u prototipnim scenarijima kretanja karakterizira asimetrična dinamičnost jer se jedno dinamično tijelo (TR) kretanjem udaljava od neke statične ishodišne točke (OR), npr. *Ivan izlazi iz zgrade*, usp. i *Ivan gre iz stavbe*, *Иван излегува од зградата*. Tijelo koje se kreće (*Ivan*) određuju kao trajektor (TR), a statično tijelo (*zgrada*) kao orijentir (OR), ističući da *Ivan* kao perceptivno istaknuto tijelo u pokretu (TR) u odnosu na statično tijelo (*zgrada*) (OR) ima funkciju rečeničnoga subjekta. Ishodište kao objedinjujuće značenje genitiva možemo

90 To je razlog izostavljanja vokativa iz pregleda sintakse padeža u pojedinim gramatičkim opisima. Primjerice Piper i dr. (2005: 126) ističu kako vokativ u suvremenom srpskom jeziku nije sintaktičko-semantička kategorija, pa ga ne razmatraju u okviru sintakse padeža, ali to čine u okviru poglavlja *Kategorijalni kompleks apelativnosti*, gdje vokativnosti posvećuju posebno potpoglavlje (*ibidem*: 650–659). Isto čini i Matovac (2022: 200–202) u gramatici namijenjenoj učenicima inojezičnoga hrvatskoga – vokativ ne obrađuje uz morfosintaktičke i morfonološke osobitosti padeža u hrvatskome kao inojezičnome, nego zasebno, navodeći da je riječ o jednome od sedam padeža u hrvatskome, s time da mnoge imenice nemaju vokativni oblik, a i tamo gdje postoji, u svakodnevnoj se komunikaciji sve manje rabi. Daje osnovne informacije o vokativnome obliku pojedinih imenica i njegovoj uporabi.

ilustrirati njihovim tumačenjem triju tipova genitiva – ablativnoga, partitivnoga ili dijelnoga i kvalitativnoga ili genitiva svojstva. Autori (*ibidem*: 272) smatraju da se ablativno značenje ponajviše uklapa u temeljno genitivno značenje ishodišta jer označuje stvarno ili metaforičko udaljavanje od genitivnih referenata. Stvarno udaljavanje razvidno je iz primjera tipa *Vozači se klone one glavne ceste – vozači* (TR) udaljuju se od referenta *cesta* (OR), a metaforičko u primjerima tipa *Čuvam se prehlade*, gdje se *ja* (TR) metaforički udaljuje od referenta *prehlada* (OR). Kada je riječ o genitivu sa značenjem partitivnosti ili dijelnosti, autori (*ibidem*: 282–283) navode da se u hrvatskome pojavljuje primjerice uz imenicu *dio* i druge koje označuju količinu ili mjeru kakve tvari, uz brojeve veće od četiri, uz neodređene apsolutne kvantifikatore kao što su *puno*, *mnogo*, *malo*, *nešto*, *dosta*, *nekoliko* i *nekolicina*, uz djelomični kvantifikator *većina*, pri čemu su genitivom kodirane matične, tj. ishodišne cjeline, dok imenice, prilozi i brojevi označavaju količinu, tj. dio koji se od tih cjelina odvaja. Ta vrsta genitiva dolazi i uz prijelazne glagole u užem smislu, npr. *Kupi kruha*, *Popij vode*, *Nadi vremena za mene*, pri čemu se genitivom izriče neodređen dio koji se odvaja od koje cjeline. Povezanost kvalitativnoga genitiva ili genitiva svojstva s objedinjujućim značenjem ishodišta Belaj i Tanacković Faletar (2014: 296) vide u pragmatičkim razlozima, odnosno u kretanju pozornosti od karakteristične pojedinosti prema njezinu nositelju kao cjelini, npr. *Ana je djevojka duge plave kose*. Podvrsta je te vrste genitiva genitiv dobi (usp. Silić i Pranjković 2005: 203), npr. *Ana je tinejdžerske dobi*, pa se prema nositelju kao cjelini kreće od dobi kao karakteristične pojedinosti.

4.3.3.1. *Besprijedložni genitiv*

U skladu s tipologijom padeža u gramatikama Silića i Pranjkovića (2005) i Belaja i Tanackovića Faletara (2014) polazimo od primjera genitiva bez prijedloga, a nastavljamo s primjerima prijedložnoga genitiva – hrvatske primjere supostavljamo onima u slovenskome i makedonskome. Sažeta rasprava, koja se u prvome redu tiče sličnosti i razlika među jezicima, dolazi ispod tablice 4.4. s besprijedložnim genitivom, i to u vezi sa svakim navedenim značenjem. Radi zornosti razlike označavamo i kurzivom. Ako je i kurzivirano i označeno masnim, znači da je riječ o predmetnome padežu, ali je njegovo značenje konkretizirano prijedlogom. Prijedložna je konkretizacija pojedinih odnosa, dakako, česta u analitičkome makedonskome.

Tablica 4.4: Беспредложни genitiv – značenja i primjeri

(slov. *brezpredložni rodilnik* – *pomeni in primeri*, mak. *беспредложки генитив* – *значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(1)			
ablativnost	kloniti se one glavne ceste / nevoljā , sramiti se neznanja , kloniti se lošeg društva , osloboditi se dugova	izogibati se tiste glavne ceste , sramovati se nevednosti , izogibati se slabe družbe , znebiti se dolgov	се држи подалеку од онаа главна улица / од неволји , се срами од незнаење , се чува од лошо друштво , се ослободи од долговите
(2)			
posesivnost (posvojnost)	i. auto moje sestre , kuća susjeda Marka , knjiga Miroslava Krleže ii. klub studenata , udruga umirovljenika , sindikat učitelja	i. avto moje sestre , hiša soseda Marka , knjiga Miroslava Krleže ii. klub šudentov , združenje upokojevcev , sindikat učiteljev	i. автомобилот на мојата сестра / на сестра ми , куќата на соседот Марко , книгата на Мирослав Крлежа ii. клуб на студенти , здружение на пензионери , синдикат на наставници
(3)			
partitivnost (dijelnost)	i. malo brašna , nešto solī , kilogram šećera , metar drva , par cipela , prstohvat solī , većina studenata Dodala sam prstohvat solī . Nisam stavila ni prstohvat solī . ii. Daj mi vode . Vremena za to imaš do petka. iii. Ne pij vode . Danas nije jeo voća . Nemam vremena za kavu.	i. malo moke , nekaj solī , kilogram sladkorja , meter drv , par čevljev , ščepec solī , većina šudentov Dodala sem ščepec solī . Nisem dodala niti ščepec solī . ii. Daj mi vode . Časa za to imaš do petka. iii. Ne pij vode . Danes ni jedel sadja . Nimam časa za kavo.	i. малку брашно , малку сол , килограм шеќер, метар дрва , пар чевли , прстофат сол , поголем дел од студентите Ставив прстофат сол . Не ставив ни прстофат сол . ii. Дај ми вода . Време за ова имаш до петок. iii. Не пиј вода . Денес не јадеше овошје . Немам време за кафе.
(4)			
slavenski G	Nisu čekali Ane . Danima nisam oprala kose . Ne vidim ljudi .	Niso čakali Ane . Že nekaj dni si nisem umila las . Ne vidim ljudi .	Не ја чекаа Ана . Со денови не сум си ја измила косата . Не ги гледам луѓето .

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(5)			
cijena (vrijednost)	vrijedan poštovanja , dostojan pozornosti , vrijediti novca	vreden spoštovanja , vreden pozornosti , vredno denarja	достоен за <i>почит</i> , достоен за <i>внимание</i> , вреди за <i>парите</i>
(6)			
obilje oskudica	najesti se slatkoga Sita sam svega! žedan slave , gladan kruha	najesti se sladkarij Sita sem vsega! žejen slave , lačen kruha	се најаде (<i>со</i>) <i>слатки</i> Сита сум од се! жеден за <i>слава</i> , гладен за <i>леб</i>
(7)			
temporalnost (vrijeme)	Andro trenira svakoga dana . Prošle subote imao je važnu utakmicu. Cijele godine naporno je trenirao. Bilo je to mjeseca svibnja .	Andro trenira <i>vsak dan</i> . <i>Prejšnjo soboto</i> je imel pomembno tekmo. <i>Vse leto</i> je naporno treniral. To je bilo (meseца) maja .	Андро тренира <i>секој ден</i> . <i>Минатата сабота</i> имаше важен натпревар. <i>Цела година</i> тренираше напорно. Тоа беше <i>во мај</i> .
(8)			
kvalitativnost (svojstvo) dob	i. muškarac svijetle puti , djevojka duge plave kose , čovjek širokih vidika ii. čovjek srednje dobi , žena zrelih godina	i. moški svetle polti , dekle dolgih las , človek širokih pogledov ii. človek srednjih let , ženska zrelih let	i. маж <i>со светол тен</i> , девојка <i>со долга руса коса</i> , čovjek <i>со широки погледи</i> ii. човек <i>на средна возраст</i> , жена <i>во зрели години</i>
(9)			
eksplikativnost (objasnidbenost)	i. raspored predstava , sadržaj romana ii. rub popluna , stranica trokuta iii. polaganje ispita , ocjenjivanje ispita iv. govor predsjednika , izjava ministra	i. spored predstav , vsebina romana ii. rob odeje , stranica trikotnika iii. opravljanje izpitov , ocenjevanje izpitov iv. govor predsednika , izjava ministra	i. распоред на претставите , содржина на романот ii. раб на јорганот , страна на триаголникот iii. полагање испити , оценување испити iv. говор на претседателот , изјава на министерот
(10)			
zaklinjanje	Života mi / Svega mi, bilo je kako sam rekao!	Majke mi, bilo je tako, kot sem povedal!	Жими <i>мајка</i> , <i>се колнам дека е вистина!</i> жими <i>татко</i> , жими <i>децата</i> , жими <i>здравје</i> , жими <i>очи</i>

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(11)			
(ne)postojanje	i. U školi ima struje . ii. U školi nije bilo struje .	i. V šoli je elektrika . ii. V šoli ni bilo elektrike .	i. Во училиштето има струја . ii. Во училиштето немаше/немало струја .

(1) Ablativni genitiv

Udaljavanje, odvajanje, lišavanje koga ili čega itd. izražava se glagolima tipa *kloniti se*, *sramiti se*, *odreći se*, *osloboditi se*, *riješiti se*, *čuvati se*. Njihovi su ekvivalenti u slovenskome *izogibati se*, *sramovati se*, *odreći se*, *znebiti se*, *paziti se*. U makedonskome glagolu *kloniti se* odgovara konstrukcija *се држи подалеку од*, odnosno glagol *избегнува*, uz koji dolazi direktni objekt, usp. *Избегнувај неволју!* Ostali su glagoli *се срами*, *се откажува*, *се ослободи*, *се чува*.

Navedeni glagoli u hrvatskome dolaze uz besprijedložni genitiv u službi indirektnoga objekta, npr. *Kloni se nevolja!*, *Zoran se srami svojih postupaka*, *Ana se odrekla peciva i čokolade*, *Ivana se oslobodila one velike obveze*, *Ivan se čuva prehlade*, *Konačno smo se riješili dugova*. U slovenskome glagol *izogibati se* može vezati genitivnu ili dativnu objektu dopunu, usp. *Fant se izogiba slabe družbe / slabi družbi*, *Fant se izogiba dolžnosti/dolžnostim* (Žele 2018), *sramovati se* ima genitivnu objektu dopunu, npr. *Sramoval se je sorodnikov in svoje skromne oprave* (*ibidem*), *odreći se* ima dativnu objektu dopunu, usp. *Zaradi bolezni se je odrekel funkciji* (*ibidem*), *paziti se* i *znebiti se* dolaze s genitivom u službi indirektnoga objekta, usp. *Fant se pazi slabe družbe* (*ibidem*), *znebiti se nezaželenega gosta* (SSKJ²). U makedonskome se ablativnost konkretizira prijedlogom *од*, usp. *Држи се подалеку од неволју!*, *Зоран се срами од своите постапки*, *Ана се откажа од печиво и од чоколадо*, *Ивана се ослободи од таа голема обврска*, *Иван се чува од настинка*, *Конечно се ослободивме од долговите*.

(2) Posesivni (posvojni) genitiv

Pod (i) posjednici su izrečeni genitivnim višечланним izrazom, npr. *auto moje sestre*, *kuća susjeda Marka*, *knjiga Miroslava Krleža*. Ako se posjednik izriče jednom riječju, onda se rabi posvojni pridjev, usp. **auto sestre* i *sestrin auto*, **kuća Marka* i *Markova kuća*, **knjiga Krleža* i *Krležina knjiga*.⁹¹ Od toga se pravila odstupa u slučaju da je

91 Uspoređujući konstrukcije tipa *sestrin auto* i *auto moje sestre* ili *Markova kuća* i *kuća susjeda Marka*, Belaj i Tanacković Faletar (2014: 275–282) razmatraju zašto su imenicama koje označuju posjednike u okviru dvočlanih izraza potrebna dodatna određenja u vidu premodifikacijske, odnosno

posjednik izrečen jednočlanim množinskim (genitivnim) posvojnim izrazom kao u (ii) „jer se pridjevom ne može dati obavijest o množini“ (Silić i Pranjčević 2005: 201). Isto vrijedi i za izricanje posjednika u slovenskome – jednočlani se izriču posvojnim pridjevom, a višečlani posesivnim genitivom, npr. *sestrin avto*, *avto moje sestre*; *Markova hiša*, *hiša soseda Marka*; *Krležina knjiga*, *knjiga Miroslava Krleže*. Jednočlani množinski posvojni izrazi rabe se u genitivu, npr. *klub študentov*, *združenje upokojencev*, *sindikata učiteljev*. Za razliku od hrvatskoga i slovenskoga u makedonskome se posvojne konstrukcije tipa *sestrin avto* (mak. *сестрината кола*), *Markova kuća* (mak. *Маркова куќа*) rjeđe rabe, odnosno rabi se analitički način – *na*-izraz, usp. *автомобилот на сестра ми* i *куќата на Марко*. Od toga se odstupa u slučaju izražavanja posjednika posvojom zamjenicom, npr. *nejzinata kola*, *negovata kuća*. Množinski posvojni izrazi dolaze u obliku *na*-izraza, npr. *klub na студенти*, *здружение на пензионери*, *синдикат на наставници*. Istaknuli bismo da se u zapadnim makedonskim govorima rabi i prijedlog *od*, npr. *нивата од човекот*, što Koneski (2021b: 170) objašnjava utjecajem balkanskih jezika. U svim trima jezicima posvojni genitiv ima modifikatorsku službu.

(3) Partitivni (dijelni) genitiv

U uvodnome dijelu potpoglavlja o genitivu istaknuli smo uz koje riječi dolazi genitiv partitivnoga značenja i kako se uklapa u objedinjujuće značenje ishodišta. Istaknutim kvantifikatorima u hrvatskome – numeričkima, brojevima većima od četiri,⁹² i leksičkim, npr. *dio*, *puno*, *mного*, *malo*, *nešto*, *dosta*, *nekoliko*, *nekolicina*, *većina*, *par*, *špil*, *mlaz*, *prstohvat*, u slovenskome odgovaraju numerički, brojevi veći od štirje;⁹³ i leksički, npr. *del*, *veliko* (u značenju ‘puno’, ‘mного’), *malo*, *nekaj* (u zna-

apozicijskosintagmatske konstrukcije. Zaključuju da je to zato što posjednici u određenim uporabnim kontekstima mogu biti nepoznati ili pak nedovoljno poznati interpretatoru iskaza zbog nepresutnosti u komunikacijskoj situaciji ili zbog toga što ni ranije nisu spominjani u razgovoru, pa uporaba genitiva u značenju posvojnosti proizlazi iz fizičke ili konceptualne udaljenosti posjednika.

92 Glavni broj *jedan* (*jedna*, *jedno*) ponaša se kao pridjev, odnosno u sintagmi je sročan s imenicom kojom se označava ono što se broji, npr. *U Milanu sam posjetila samo jednu izložbu*; *dva* (*oba*, *obadva*), *tri* i *četiri*, kada se ne sklanjaju, u okviru sintagme imaju oblik okamenjenoga akuzativa mjere (Marković 2018: 496), npr. *Posjetili smo dvije izložbe*, *Pisali smo o dvije izložbe*, *Ponosi se sa svoje dvije izložbe*, *Izlagao sam svoje slike na dvadeset i dvije izložbe*, te su također u odnosu sročnosti (*ibidem*: 496), a od broja *pet* nadalje dolazi genitiv množine (*ibidem*: 492), npr. *Posjetili smo pet izložaba*, *Pisali smo o sedam izložaba*, *Posljednjih deset godina otvorili smo dvadeset izložaba* (ali *Posljednjih deset godina otvorili smo dvadeset i jednu izložbu / dvadeset i tri izložbe*). Iscrpnije o brojevnim riječima u hrvatskome v. Marković (2018: 484–498).

93 U slovenskome brojevi *eden*, odnosno *en* (*ena*, *eno*), do *štirje* (*štiri*) dekliniraju se te se ponašaju kao pridjevi, što znači da su u odnosu sročnosti s imenicom uz koju stoje, npr. *V Milanu sem obiskala samo eno razstavo*, *V Milanu sem obiskala dve razstavi*, *Mesto smo si ogledovali s tremi turističnimi vodji*, *Pogovarjali smo se o štirih turističnih turah*. Kada je riječ o brojevima od *pet*, u spojevima u službi subjekta ili direktnoga objekta dolaze s genitivom množine, npr. *Pet muzejev se nabaja v krogu*

čenju ‘nešto’, ‘nekoliko’, ‘nekolicina’), *dovolj*, *većina*, *par*, *kup*, *curk*, *šćep(ec)*. U makedonskome to su *дел, многу* (u značenju ‘puno’, ‘mnogo’), *малку, нешто, доволно, неколку, неколкумина, поголем дел, пар, шпил, млаз, прстофат*. Uz numeričke kvantifikatore veće od *еден* u makedonskome dolazi opći padežni oblik u množini, usp. *Купив една маица* i *Купив две маици, Купив пет маици, Купив петнаесет маици*.

Iz primjera (ii) i (iii) jasno je da se količina koja se izdvaja iz koje cjeline ne mora eksplicirati, zbog čega se govori o odvajanju neodređene količine, koja se supostavlja cjelini, usp. hrv. *Jučer sam kupila* (malo/dovoljno/nešto/300 grama) *sira za pizzu* i *Jučer sam kupila sir za pizzu* (u količini potrebnoj za pizzu za četiri osobe / u količini koju si rekao da kupim), slov. *Natoči vina, nareži sir in ga zabeli z oljem* i *Naribaj sir in pripravi sveže drobtine iz brezglutenskoga kruha*. I genitiv i akuzativ označavaju entitete zahvaćene radnjom prijelaznoga glagola u užem smislu, odnosno direktne objekte. Primjere partitivnoga (dijelnoga) genitiva u tablici 4.4. razdvajamo na (ii) i (iii) kako bismo istaknuli da u vezi s jasnijim rečenicama:

- a) u hrvatskome, uz prijelazne glagole u užem smislu koji su u službi jesnih predikata, ovisno o tome želi li se istaknuti neodređenost ili određenost, dijelnost ili cijelost, mogu alternirati genitiv i akuzativ – prvine se izriče neodređena količina koje cjeline, dijelnost, npr. *Popij vode, Kupi sir, Pojeo je voća, Imaš li vremena za kavu?*, a drugime cjelina, npr. *Popij vodu, Kupi sir, Pojeo je voće*. I genitiv i akuzativ imaju službu direktnoga objekta, čime se potvrđuje da i genitiv ima status centralnoga padeža u hrvatskome;
- b) u slovenskome, uz prijelazne glagole u užem smislu koji su u službi predikata jesnih rečenica (ii) u prvome se redu rabi akuzativ, dok je genitivna poraba određena kao arhaična, odnosno manje neutralna (Dobrovoljc 2021).⁹⁴ I genitiv i akuzativ imaju službu direktnoga objekta;

100 metrov, Kupil je vseh pet steklenic vina. U drugim službama ponašaju se kao pridjevi te su u odnosu potpune sročnosti s imenicom na koju se odnose, usp. *Bili smo v teh petih muzejih, Ogledali smo si mesto s petimi turističnimi vodiči, V šoli ni osmih učencev, Hodi v razred z dvajsetimi učenci*. Tako se vladaju i brojevi *sto i tisoč* – u subjektivnim i direktnoobjektnim sintagmama dolaze s imenicom u genitivu množine. U ostalim službama u sročnome su odnosu s imenicom, usp. *Sto metrov je dolžina, ki jo danes tečemo, Pretekel je sto metrov v desetih sekundah i Ponosi se s svojimi stotimi uspešnimi študenti, Vložila je veliko časa v poučevanje stotih študentov, ki so pokazali voljo in vztrajnost* (usp. Bajec i dr. 1973: 191–195; Toporišič 2004: 330–331).

94 Kao primjer partitivnoga genitiva (slov. *delni roditelj*) Toporišič (2004: 268) navodi *narezati kruha in slanine*. Dobrovoljc (2021) ističe da u suvremenome jeziku akuzativ istiskuje genitiv, npr. *natoči mi viski, šampanjec, kavo*, ali da se, doduše rjeđe, može čuti i *Ošla sta v kantino in si nalila kave*. Zaključuje da akuzativ i genitiv mogu alternirati, ali da je potonji manje neutralan, pri čemu izdvaja primjere *Dal mu je vodo/vode, Nalil mu je mleko/mleka, Nalil je olje/olja v cisterno*. V. i Herrity (2016: 90).

- c) u makedonskome dijelnost se u načelu konkretizira bilo numeričkim, bilo leksičkim kvantifikatorom jer su rečenice tipa *Купив сирење, Јадев овошје* neutralne s obzirom na (ne)određenost, odnosno odnos dio – cjelina. Kada se želi istaknuti prvo, valja rabiti kvantifikatore, npr. *Купив парче сирење*, a kada se želi istaknuti koja konkretna cjelina, valja udvojiti objekt, npr. *Го купиш сирењето* (што ми рече да го купам), *Го купиш овошјето* (што ми го нарача). Dakle u neutralnim konstrukcijama opći padežni oblik ima status direktnoga objekta, bez spomenute značenjske opreke.

U vezi s niječnim rečenicama razvidno je da:

- a) u hrvatskome sve rečeno o alterniranju genitiva i akuzativa u jesnim rečenicama odnosi se i na niječne, gdje partitivni genitiv dolazi u službi direktnoga objekta – usp. *Ne pij vode, Ne pij vodu, Danas nije jeo voća, Danas nije jeo voće*;
- b) u slovenskome, uz zanijekan prijelazni glagol u užem smislu, u službi predikata dolazi genitiv u službi direktnoga objekta – *Ne pij vode, Danes ni jedel sadja, Nimam časa za kavo*;
- c) u makedonskome sve rečeno o neutralizaciji opreke dio – cjelina, odnosno potrebi uključivanja kvantifikatora radi izricanja dijelnosti odnosi se i na niječne rečenice – *He niј ni малку вода, Денес не јадеше ниту малку овошје*.

(4) Slavenski genitiv

Pri analizi tog tipa genitiva u kroatističkoj se literaturi u obzir uzima genitiv uz zanijekane prijelazne glagole u užem smislu, koji alternira s akuzativom bez razlike u značenju (usp. Barić i dr. 1997: 446), odnosno riječ je o sinonimnoj porabi dvaju padeža (Stolac 2017: 106, 111). U hrvatskome jeziku poraba je genitiva u odnosu na akuzativ označena kao rijetka, arhaična, obilježena, stilska (*ibidem*: 116), usp. *Danima nisam oprala kosu* i *Danima nisam oprala kose*.⁹⁵ S druge strane u slovenskome jeziku niječna prijelazna konstrukcija uvjetuje genitivnu dopunu.⁹⁶ U makedonskome se rabi

95 Primjeri su slavenskoga genitiva u hrvatskome uistinu rijetki te se i izvornim govornicima nerijetko čine „čudni“ i „neprihvatljivi“ (navodimo na temelju razgovora s govornicima). Među primjerima slavenskoga genitiva u tablici 4.4. navode se primjer iz literature (*Nisu čekali Ane*, v. Silić i Pranjković 2005: 300), iz govorne prakse (*Danima nisam oprala kose*) te iz korpusa (*Ne vidim ljudi*).

96 U slovenskome se govori o genitivu nijekanja (slov. *genitiv zanikanja*, npr. Pirnat 2015), odnosno, kada se rabi engleski izraz, on je *genitive of negation* (npr. Ilc 2019: 151–160). Pri tome se uzima u obzir genitiv uz zanijekane prijelazne glagole, uz opreku određenost – neodređenost ili bez nje, i egzistencijalne glagole u značenju 'postojati'. Prvi ima službu direktnoga objekta, drugi subjekta egzistencijalnih konstrukcija. Kada postoji mogućnost izražavanja neodređenosti, odnosno određenosti, tj. djeljivosti i nedjeljivosti, tada u slovenskome razgovornome jeziku mogu u niječnim konstrukcijama alternirati genitiv i akuzativ, pri čemu se djeljivost izražava prvim, a nedjeljivost drugime (usp. Ilc 2019: 157–158). Važno je napomenuti da genitiv vezan uz djeljivost tumačimo kao parcijalni ili dijelni genitiv, a ne kao slavenski.

tzv. oblik direktnoga objekta (mak. *форма за директен објект*) (v. Minova-Gjurkova 2000: 47, 53; Bojkovska i dr. 2008: 178), što je razvidno iz akuzativnoga oblika zamjenice (*ja*) i imenice (*косата*) određene postpozitivnim članom – *Со денови не сум си ја измила косата* – odnosno iz udvojenoga direktnoga objekta.

Belaj i Tanacković Faletar (2014: 289) ističu da je veza slavenskoga genitiva s općim genitivnim značenjem ishodišta vrlo slična dijelnome genitivu – dijelnim se izriče količina kakva konkretnog ili apstraktnog, brojivog ili nebrojivog entiteta, a slavenskim genitivom izriče se nepoželjnost i najmanjega dijela, koji se na konceptualnoj razini prema partitivnom obrascu izdvaja iz matične cjeline kao svojega ishodišnoga položaja. Ta se postavka može dovesti u vezu s onime što o podrijetlu niječnoga genitiva zaključuje Pirnat (2015: 51–52) – podrijetlo niječnoga genitiva najčešće se povezuje ili s ablativom ili s partitivnim genitivom, pri čemu je potonja mogućnost dobro utemeljena, no ne nudi zadovoljavajuće objašnjenje prijelaza iz izvorne morfološke partitivne kategorije (na semantičkoj razini), o čemu govori i Šekli (2013), u sintaktičku (genitivna rekacija). U dijakronijskome pregledu podrijetla i razvoja genitiva umjesto akuzativa uz negirane prijelazne glagole koji predlaže Pirnat (2015) polazi se od toga da je niječni genitiv nasljednik partitivnoga genitiva, koji je u određenom razdoblju dobio značenje emfatičnosti – takvo emocionalno pojačano nijekanje isprva je služilo kao pojačanje negacije, a s vremenom je postalo dodatni označitelj negativnoga značenja. Kasnije je to postao jedini prihvatljiv način negacije, i proširio se i na objekte koji izvorno nisu mogli stajati u partitivnom genitivu. S tom proširenom uporabom izgubljeno je značenje emfatičnosti i partitivnosti, a genitiv negacije postao je samostalna kategorija, koja više nije (značenjski) vezana uz glagol, nego (sintaktički) uz negaciju.

(5) Genitiv cijene (vrijednosti)

Riječ je o genitivu koji u prvome redu dolazi uz pridjeve tipa *vrijedan* (slov. *vreden*, mak. *вреден*), *dostojan* (slov. *dostojen*, *vreden*, mak. *достоен*), koji označuju cijenu ili vrijednost čega (Silić i Pranjaković 2005: 203), usp. hrv. *On je vrijedan ljubavi*, slov. *On je vreden ljubezni* i mak. *Toj e вреден за љубов*. Dok u hrvatskome i slovenskome uz predmetne pridjeve dolazi besprijedložni genitiv, u makedonskome dolazi *za*-izraz. U svim trima jezicima dopuna pridjevu može se odrediti kao modifikacijska (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2017: 247).

U hrvatskome i makedonskome značenje cijene ili vrijednosti može se izraziti i glagolima tipa *vrijediti*, npr. *vrijediti truda*. Za makedonski navodimo primjer iz korpusa *Toj не вредеше за толкав труд*. U obama slučajevima dopuna je glagolu objektna. U slovenskome se glagolske konstrukcije za izražavanje cijene ili vrijednosti ne rabe, nego se rabe pridjevske.

(6) Genitiv obilja ili oskudice

Riječ je o genitivu uz glagole i pridjeve koji označuju obilje ili njegovu suprotnost, npr. *Najeo se čokolade, Najedel se je čokolade, Ce npejade co чоколади; Napio se vode, Napil se je vode, Ce npenu co вода; Naudisali smo se svježega zraka, Nadihali smo se svežega zraka, Ce надихавме свеж въздух*, odnosno *Sita sam svega, Sita sem vsega!, Cuma cym od cè!; Gladan je pozornosti, Lačen je pozornosti, Гладен е за внимание*. U hrvatskome i slovenskome jeziku objektna je dopuna predmetnih glagola besprijedložni genitiv, a u makedonskome *co*-izraz ili *od*-izraz. Kada je riječ o dopunama pridjevima, u hrvatskome i slovenskome modifikacijske dopune imaju oblik besprijedložnoga genitiva, a u makedonskome *od*-izraza, kada je riječ o značenju obilja, i *za*-izraza, kada je riječ o značenju oskudice. Prvime se zorno iskazuje zasićenost čime i potreba da se odvoji od tog svojstva, a drugime žuđeni entitet kao cilj, što se potvrđuje i na primjerima tipa *Сит сум од животот, Гладни се за леб, Жеден е за слава*.

(7) Temporalni (vremenski) genitiv

Tim se genitivom u hrvatskome u načelu označava vrijeme predikacije, što znači da mu je funkcija adverbijalna.⁹⁷ Dolazi s determinatorom vremenske lokalizacije u vidu premodifikatora, usp. **Naći ćemo se na kavi tjedna* i *Naći ćemo se na kavi sljedećeg tjedna*, **Na Tajland smo putovali godine* i *Na Tajland smo putovali prošle godine*. Vremenski genitiv zamjenjiv je temporalnim ili vremenskim akuzativom, što nije slučaj u konstrukcijama apozicijskoga tipa (Silić i Pranjković 2005: 223), usp. *Bilo je to mjeseca svibnja* i **Bilo je to mjesec svibanj*. S druge strane u slovenskome vremenske sintagme dolaze u akuzativu, dakako, uz premodifikator kojim se konkretizira vrijeme, npr. *Dobimo se na kavi naslednji teden, Na Tajsko sva potovala prejšnje leto*. Za razliku od hrvatske konstrukcije *Bilo je to mjeseca svibnja*, koja je nužno dvočlana, slovenska može biti i jednočlana, i također genitivna – *To je bilo (meseca) maja*. U makedonskome vremenske sintagme dolaze u općem padežnom obliku, a genitivnim besprijedložnim konstrukcijama *Bilo je to mjeseca svibnja* i *Bilo je to (meseca) maja* odgovara *Toa беше во (месеу) мај*.⁹⁸ Valja istaknuti i to da se u makedonskome značenjski razlikuju sljedeći prijedložno-padežni izrazi – *во саботата* znači 'prošle subote', *в сабота* 'sljedeće subote', a *сабота* 'секоја сабота'.

97 Temporalni ili vremenski genitiv može imati i modifikatorsku službu, usp. *Utakmica prošle subote bila je jako neizvjesna* i *Prošle subote utakmica je bila jako neizvjesna*.

98 I u hrvatskome se vremensko značenje koje se odnosi na mjesec u godini može izraziti prijedlogom u i lokativom – *To je bilo u svibnju*, kao i u slovenskome – *To je bilo v maju*.

(8) Kvalitativni genitiv (genitiv svojstva)

Riječ je o genitivu kojim se označava svojstvo neotuđiva predmeta ili dijela predmeta, pri čemu, kao i vremenski genitiv, radi obavijesnosti sadrži premodifikator, usp. **Ivana je žena kose* i *Ivana je žena tamne kose*. Podvrsta je te vrste genitiva tzv. genitiv dobi, npr. *Ivana je srednjih godina*, *Oni su tinejdžerske dobi*. U pojedinim slučajevima kvalitativni genitiv može alternirati s instrumentalom s prijedlogom *s(a)*, npr. *Ivana je žena s tamnom kosom*, a genitiv dobi s lokativom s prijedlogom *u*, npr. *Ivana je žena u srednjim godinama*, *Oni su u tinejdžerskoj dobi*. Jednako se rabi i u slovenskome – *Ivana je ženska temnih las*, *Ivana je ženska s temnimi lasmi*; *Ivana je srednjih let*, *Ivana je v srednjih letih*. U makedonskome se kvalitativnost izražava isključivo prijedložno, pri čemu se rabi *co*-izraz, npr. *Ивана е жена со темна коса*, *Се заљуби во маж со сини очи*, a za izricanje dobi *vo*-izraz ili *na*-izraz, npr. *Ивана е жена во зрели години*, *Тие се на тинејџерска возраст*, *Тоа беа жени на возраст од 16 до 60 години*.

(9) Eksplikativni (objasnidbeni) genitiv

Tim se genitivom jasnije definira značenje imenice na koju se odnosi. U tablici 4.4. primjeri su podijeljeni u četiri skupine – u prvoj, (i), genitivom se objašnjava sadržaj koje imenice, npr. hrv. *sadržaj romana*, slov. *vsebina romana*;⁹⁹ u drugoj, (ii), njime se eksplicira kojoj cjelini pripada određena sastavnica, npr. hrv. *rub popluna*, *stranica trokuta*, *kut sobe*, *ugao ulice*,¹⁰⁰ slov. *rob odeje*, *stranica trikotnika*, *kot sobe*, *vogal ulice*; u trećoj, (iii), genitivom se objašnjava predmet koje radnje predočene odglagolnom imenicom, npr. hrv. *polaganje ispita*, *ocjenjivanje ispita*,¹⁰¹ slov. *opravljanje izpita*, *ocenjevanje izpitov*; u četvrtoj, (iv), njime se objašnjava vršitelj koje radnje predočene odglagolnom imenicom, npr. hrv. *govor predsjednika*,¹⁰² slov. *govor predsednika*. Predmetni genitiv ima postmodifikatorsku funkciju. U makedonskome su

99 Silić i Pranjković (2005: 202) jednako tumače taj tip genitiva, kao uostalom i Bajec i dr. (1956: 321), dok ga Belaj i Tanacković Faletar (2014: 302–304) analiziraju kao nadređenu kategoriju za navedene četiri skupine primjera, što je slučaj i u okviru našega pregleda. Bajec i dr. (1956: 320–321) tumače ga kao genitiv sadržaja, odnosno kao objasnidbeni genitiv.

100 Genitiv u primjerima tipa *ugao ulice*, *kut sobe*, *naslovnica knjige* tumači se kao genitiv cjeline (Katičić 1986: 423).

101 Silić i Pranjković (2005: 202) genitiv u tim primjerima tumače pod nazivom objektni genitiv, što objašnjavaju mogućnošću preoblike u glagolsku konstrukciju u kojoj umjesto genitiva dolazi akuzativ u službi direktnoga objekta, usp. *polaganje ispita* i *Studenti polažu ispit*. Tako ga tumače i Bajec i dr. (1956: 320).

102 Silić i Pranjković (2005: 201) genitiv u tim primjerima tumače pod nazivom subjektni genitiv, što objašnjavaju mogućnošću preoblike u glagolsku konstrukciju u kojoj umjesto genitiva dolazi nominativ u službi subjekta, usp. *govor predsjednika* i *Predsjednik govori o novom zakonu*. Tako ga tumače i Bajec i dr. (1956: 320).

objasnidbene konstrukcije u načelu prijedložne, pri čemu se rabi prijedlog *на*. To je razvidno iz triju skupina primjera – (i) *содржина на романот*; (ii) *раб на јорганот, страна на триаголникот*; (iv) *говор на претседателот, изјава на министерот*. Objasnidbeno se značenje konstrukcija pod (iii) izražava općim padežnim oblikom, npr. *полагање испити, оценување испити*.

(10) Genitiv zaklinjanja

U hrvatskome i slovenskome genitivom zaklinjanja izriče se ono u što se tko zaklinje, a dativom onaj tko se zaklinje, usp. hrv. *Svega mi, bilo je kako sam rekao!* i slov. *Majke mi, bilo je tako, kot sem povedal!* U makedonskome informacija o onome u što se zaklinje dolazi u obliku općeg padežnog oblika, a o onome tko se zaklinje u obliku uzvika¹⁰³ *жими, жити* u značenju ‘da mi/ti je (su) živ (živa, živo; živi)’, npr. *Жими мајка, се колнам дека е вистина!*¹⁰⁴

Na temelju primjera iz uporabe dalo bi se zaključiti da su genitiv i dativ zaklinjanja u slovenskome ograničeni samo na nekoliko riječi kojima se imenuje ono u što ili koga se zaklinje, u prvome redu na imenicu *мајка*. U hrvatskome i makedonskome veći je spektar mogućnosti izricanja onoga u što ili koga se zaklinje, što se u prvome redu odnosi na članove obitelji (npr. *мајка*, *отач*, *дјеча*), koju nematerijalnu vrijednost (npr. *живот*, *здравље*, *душа*, *част*), materijalnu i nematerijalnu vrijednost u cijelosti (v. u tablici 4.4. i 4.6. *svega mi*) i slično.

(11) Genitiv (ne)postojanja

Polazeći od hrvatskoga, genitivom (ne)postojanja smatramo genitiv u bezličnim nerazčlanjenim konstrukcijama u kojima u službi predikata u hrvatskome dolaze supletivni glagoli *biti* i *imati* u značenju ‘postojati’ i genitivna dopuna koja nosi značenje postojanja, odnosno nepostojanja kojega entiteta, zbog čega se uzima da je riječ o posebnome tipu imenskoga predikata – egzistencijalnome imenskome predikatu (usp. Nazalević i Čučević i Belaj 2018). Dakle taj tip genitiva u hrvatskome dolazi i u jesnim (i) i u niječnim (ii) konstrukcijama, pri čemu je tipičan red (Lok/Temp-)V-NP.

U slovenskome genitiv dolazi samo u niječnim rečenicama s glagolom *biti* u značenju ‘postojati’, dok su jesne rečenice lične, dopuna je glagolu nominativna, a uobičajen je red u Lok-V-NP. S obzirom na to da se u slovenskome genitiv pojavljuje samo u niječnim bezličnim konstrukcijama odgovara mu naziv *genitiv nepostojanja*.

103 Usp. *Толковен речник на македонскиот јазик (жими, жити), Дигитален речник на македонскиот јазик (жими, жити)*.

104 Kolokvijalno se u svim trima jezicima rabe čestice tipa hrv. *bogami (bome)*, *Bogami, nije mi bilo svejedno*, slov. *majkemi, Majkemi, nisem verjel, da se da v slovenskem morju videti jastoga*, mak. *богами, нпр. Младите богами многу можат да понудат*, kojima se pojačava tvrdnja.

Suznačni je egzistencijalni glagol u makedonskome *има/нема*, koji je i u jесnim i u niječnim rečenicama bezličan s dopunom u općem padežnom obliku te s redom sastavnica (Lok/Temp-)V-NP.

Genitiv (ne)postojanja ne navodi se zasebno u gramatičkim opisima hrvatskoga jezika od kojih u ovoj analizi polazimo (Silić i Pranjković 2005; Belaj i Tanacković Faletar 2014), ali ga u okviru gramatike za neizvorne govornike, u poglavlju o genitivu s glagolima *ima* i *nema*, opisuje Matovac (2022: 174–175). U slovenskome o njemu govori Toporišič (1976: 202–206; 2004: 267–270), ističući da se njime izriče subjekt, i to kod zanijekanoga pomoćnoga glagola *biti* te glagola *zmanjkovati*, npr. *Očeta ni doma, Vode zmanjkuje*, te logički zanijekani subjekt (slov. *logični zanikani osebek*), npr. *Ivanke ni sram raznašati teh čenč po svetu*. Kao što je i prethodno istaknuto, dopune predmetnim egzistencijalnim glagolima tumačimo kao predikatne, a ne kao subjektne. U hrvatskome i slovenskome subjektno tumačenje priječi genitivna dopuna, kada se uzme u obzir da je gramatički subjekt u nominativu. Da bismo govorili o objektu, morali bismo poći od radnje koja zahvaća predmet i mijenja ga, odnosno od predmeta u vezi s kojim se vrši radnja. Kako u navedenim primjerima ne možemo govoriti o radnji, ne možemo govoriti ni o objektu. Nazalević Čučević i Belaj (2018: 187, 192) smatraju da obavijest o tome čega ima ili nema proizlazi iz glagolsko-imeničke predikatne cjeline.

4.3.3.2. *Prijedložni genitiv*

U nastavku, u tablici 4.5. donosimo prikaz prijedložnoga genitiva u hrvatskome, uspoređujući ga sa slovenskim i makedonskim ekvivalentima. Pregled genitiva s prijedlozima ne uključuje sve prijedloge, nego glavninu onih koje su obradili uz pojedine padeže Silić i Pranjković (2005) i Belaj i Tanacković Faletar (2014) te je izbor načelno sukladan popisu najfrekventnijih genitivnih prijedloga u hrvatskom korpusu. Rasprava se o razlikama u vezi s prijedložnim genitivom svodi na isticanje najizraženijih. Radi zornosti razlike označavamo i kurzivom. Ako je i kurzivirano i označeno masnim, znači da je riječ o predmetnome padežu, ali je njegovo značenje konkretizirano primjerice drugim prijedlogom.

Tablica 4.5: Prijedložni genitiv – značenja i primjeri
(slov. *predložni roditeljnik – pomeni in primeri*, mak. *предлошки генитив – значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
OD			
ablokalnost ili prostorno ishodište	Odmaknuo se od zgrade . Otišao je od kuće .	Odmaknil se je od stavbe . Šel je iz hiše .	Се оддалечи од зградата . Замина од дома .
ablokalnost i adlokalnost	Hodao je od Zagreba do Ljubljane .	Hodil je od Zagreba do Ljubljane .	Пешачеше од Загреб до Љубљана .
metaforizacija ishodišta	Oslobodili su državu od okupatora .	Osvobodili so državo (od) okupatorja .	Ја ослободија земјата од окупаторот .
abtemporalnost ishodišna ili temporalnost	To je tako od pamtivijeka . Od prošlog ponedjeljka borave na moru.	Tako je že od pamtiveka . Od prejšnjega ponedeljka so na morju.	Вака е од памтивек . Од минатиот понеделник престојуваат на море.
kauzalnost ili uzročnost	Od straha nije mogla progovoriti. Od kiše nisu mogli krenuti na put.	Od strahu ni mogla govoriti. <i>Zaradi dežja niso mogli iti na pot.</i>	Од страв не можеше да зборува. <i>Не можеа да тргнат поради дождот.</i>
komparativ ili usporedba	On je jedan od najboljih . On je bolji od najboljih .	On je eden (od) najboljših . / On je eden izmed najboljih .	Тој е еден од најдобрите . Подобар е од најдобрите .
gradivnost	kuća od kamena , šal od svile	Boljši je od najboljih . hiša iz kamna , šal iz svile	куќа од камен , шал од свила
DO			
adlativnost ili primjesnost	Došao je do naših vrata i otišao.	Prišel je do naših vrat in šel.	Дојде до нашата врата и отиде.
direktivno-granična temporalnost	Ostat će na moru do srpnja . Zar do mirovine misliš raditi tim intenzitetom?	Na morju bo ostal do julija . Ali nameravaš tako intenzivno delati do upokojitve?	Ќе остане на море до јули . Зарем мислиш да работиш со тој интензитет до пензија?
konsekutivnost ili posljedičnost	Smijali smo se do suza .	Smejali smo se do solz .	Се смеевме до солзи .

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
IZ			
prostorno ishodište	Izišao je iz stana u 8:00. Dijete viri iz ormara .	Iz stanovanja je šel ob 8.00. Otrok kuka iz omare .	Изалезе од станот во 8:00 часот. Детето сирка од плакарот .
abtemporalnost ili ishodišna temporalnost	rasti iz kamena / iz vode	rasti iz kamna / iz vode	расте од камен / од вода
podrijetlo	Uspomene iz djetinjstva čuvam u drvenoj kutiji.	Spomine iz otroštva hranim v leseni škatli.	Спомените од детството ги чувам во дрвена кутија..
eksplikativnost	ljudi iz grada	ljudje iz mesta	луѓе од градот
kauzalnost ili uzročnost	bilješke iz biologije , satovi iz pjevanja	zapiski (iz) biologije , ure (iz) petja	белешки по биологија , часови по пеење
	Napravila je to iz ljubavi .	To je storila iz ljubezni .	Таа го направи тоа од љубов .
S(A)			
prostorno ishodište	Spustili su se s planine . Vratili su se s fakulteta . Jutros su krenuli sa sela .	Prišli so z gore . Vrnili so se s fakultete . Zjutraj so odšli z vasi .	Се спуштија од планината . Се вратија од факултет . Утрово тргнаа од селото .
ISPRED			
prelokalnost ili predmjesnost	Mi smo ispred Fakulteta . Vozi ispred mene . Grupa je krenula ispred fakulteta .	Mi smo <i>pred fakulteto</i> . <i>Vozi pred mano</i> . Skupina je krenila izpred fakultete .	Ние сме <i>пред факултетот</i> . Вози <i>пред мене</i> . Групата тргна <i>од пред факултетот</i> .
IZA			
postlokalnost ili izamjesnost	Maja sjedi iza mene . Sunce izlazi iza brda .	Maja sedi <i>za mano</i> . Sonce vzhaja izza hribov .	Маја седи зад мене . Сонцето излегува од зад планините .
posterioriornost ili poslijevremenost	Vratit ćemo se iza blagdana .	Vrnili se bomo <i>po praznikih</i> .	Ќе се вратиме <i>по празниците</i> .
modus ili način	Ne radi mi ništa iza leđa .	Ne delaj mi nič <i>za hrbtom</i> .	<i>Не работи ми зад грб</i> .
IZVAN			
ekstralokalnost ili izvanmjesnost	Vikende provodimo izvan grada .	Vikende preživljam izven/zunaj mesta .	Викендите ги поминуваме надвор од градот .

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
IZNAD			
supralokalnost ili nadmjesnost	Iznad stola je slika. Dim se diže iznad kuća .	<i>Nad mizo</i> je slika. Iznad hiš se dviguje dim.	Сликата е <i>над масата</i> . <i>Над куките</i> се крева дим.
ISPOD			
sublokalnost ili podmjesnost	Ispod stola je mala stolica. Uzmi knjigu ispod stola .	<i>Pod mizo</i> je majhen stol. Vzemi knjigo izpod mize .	<i>Под масата</i> има мал стол. Земи ја книгата <i>од под масата</i> .
PRIJE			
anteriornost ili prijevremenost	Prije odlaska posjetit ćemo prijatelje.	<i>Pred odhodom</i> bomo obiskali prijatelje.	<i>Пред заминување</i> ќе ги посетиме пријателите.
UOČI			
anteriornost ili prijevremenost	Ana ima rođendan uoči Božića .	Ana ima rojstni dan tik <i>pred božičem</i> .	На Ана роденденот ѝ е <i>пред Божиќ</i> .
POSILIJE/NAKON			
posteriornost ili poslijevremenost	Ana ima rođendan poslije/nakon Božića .	Ana ima rojstni dan <i>po božiću</i> .	На Ана роденденот ѝ е <i>по Божиќ</i> .
TIJEKOM			
simultanost ili istodobnost	Tijekom putovanja upoznali smo divne ljude.	<i>Med potovanjem</i> smo spoznali čudovite ljudi.	<i>За време на патувањето</i> запознавме прекрасни луѓе.
KRAJEM			
direktivno-granična temporalnost	Idi ćemo na odmor krajem srpnja .	<i>Konec julija</i> bomo šli na počitnice.	Ќе одиме на одмор <i>на крајот на јули</i> .
OKO			
cirkumlokalnost ili okomjesnost	Oko kuće imaju veliki vrt.	Okoli/okrog hiše imajo velik vrt.	Околу куќата имаат голема градина.
cirkumtemporalnost ili okovremenost	Vraćamo se s odmora oko 20. kolovoza . Ana ima rođendan oko Božića .	Z dopusta se vrnemo okoli/okrog 20. avgusta . Ana ima rojstni dan okoli/okrog božića .	Ќе се вратиме од одмор околу 20 август . Роденденот на Ана е околу Божиќ .
BLIZU			
adlokalnost ili primjesnost	Naš je stan blizu gradskog parka .	Naše stanovanje je blizu mestnega parka .	<i>Нашиот стан е блиску до градскиот парк</i> .
KOD			
adlokalnost ili primjesnost	Naš je stan kod gradskog parka .	Naše stanovanje je <i>pri mestnem parku</i> .	Нашиот стан е <i>кај градскиот парк</i> .

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(PO)KRAJ			
adlokalnost ili primjesnost	Naš je stan (po)kraj gradskog parka.	Naše stanovanje je poleg/zraven mestnega parka.	Нашиот стан е (по)крај градскиот парк.
PREKO			
translokalnost ili prekomjesnost	Prešla je autom preko velike rupe.	Z avtom se je peljala čez veliko luknjo.	Со колата помина преку голема дупка.
protemporalnost ili krovremenost	Radit ću i preko praznika.	Tudi čez praznike / med prazniki bom delal.	Ќе работам и за празниците.
instrumentalnost ili sredstvo / modus ili način	Poslala sam ti paket preko prijatelja.	Poslala sem ti paket prek(o) prijatelja.	Ти испратив пакет преку пријател.
BEZ			
kondicionalnost ili uvjetnost modus ili način	Ne mogu bez tebe. Napravio sam to bez ičije pomoći.	Ne morem brez tebe. To sem naredil brez pomoči kogarkoli.	Не можам без тебе. Го направив тоа без ничија помош.
OSIM			
ekskluzivnost ili izuzimanje	Osim tebe nemam nikog drugog. Niko ima treninge svakog dana osim ponedjeljka.	Razen tebe nimam nikogar drugega. Niko ima trening vsak dan razen ponedeljka.	Освен тебе никого немам. Нико има тренинг секој ден освен понеделник.
IZMEĐU			
interlokalnost ili međumjesnost	Između njegove i moje zgrade nalazi se vrtić.	Med njegovo in mojo stavbo je vrtec.	Меѓу неговата и мојата зграда има градинка.
intratemporalnost ili unutarvremenost	Vidjet ćemo se između Božića i Nove godine.	Videli se bomo med božičem in novim letom.	Ќе се видиме меѓу Божиќ и Нова Година.
komparativnost ili usporednost	Izabrali su najboljeg učenika između svih u razredu.	Izbrali so najboljšega učenca izmed vseh v razredu.	Го избраа најдобриот ученик меѓу/од сите ученици во одделението.
NASUPROT			
frontalna lokalnost ili prostorna sučeljenost	Pošta je nasuprot fakulteta.	Pošta je nasproti fakultete.	Поштата е (на)спроти факултетот.
ZBOG			
kauzalnost ili uzročnost	Zbog obveza ove godine neću ići na godišnji odmor.	Zaradi obveznosti letos ne grem na dopust.	Поради обврски годинава нема да одам на одмор.

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
USLIJED			
kauzalnost ili uzročnost (nepovoljni uzrok)	Raste šteta uslijed obilnih kiša.	Škoda se <i>zaradi moćnega deževja</i> povećuje.	Штетата се зголемува <i>поради обилните дождови.</i>
RADI			
finalnost	Naći ćemo se radi dogovora.	Dobili se bomo <i>zaradi dogovora.</i>	Ќе се најдеме <i>заради договорот.</i>
POVODOM / U POVODU			
uzročnost ili kauzalnost	Organiziraju skup povodom / u povodu 150. obljetnice Odsjeka.	Organizirajo konferenco <i>ob 150-letnici</i> Oddelka.	Организираат конференција <i>по повод 150-годишнината</i> на ОДДСЛОТ.

Na temelju pregleda prijedložnoga genitiva u hrvatskome u odnosu na slovenski i makedonski u tablici 4.5. istaknuli bismo da:

- a) pri izražavanju kauzalnoga značenja koje uključuje imenice tipa *kiša*, *snijeg* u hrvatskome se mogu rabiti i prijedlog *od* i prijedlog *zbog* s genitivom, dok se u slovenskome u prvome redu rabi prijedlog *zaradi*, ali može se rabiti i *od*, npr. *Od dežja smo premoćeni*. U makedonskome se rabu *napadu*-izraz, npr. *He можеа да тргнат поради дождот*. Uporaba prijedloga *od* pri konkretiziranju tog značenja u makedonskome, npr. *Od дождов не можам да трчам*, ekspresivnija je od uporabe *napadu*-izraza;
- b) pri isticanju u hrvatskome se može rabiti genitiv s prijedlogom *od*, u makedonskome *od*-izraz, a u slovenskome besprijedložni genitiv ili genitiv s prijedlogom *od* te genitiv s prijedlogom *izmed*, usp. hrv. *On je jedan od najboljih*, mak. *Toj e eden od најдобрите* i slov. *On je eden (od) najboljših*, *On je eden izmed najboljših*, *Boljši je od najboljših*. S tim su konstrukcijama usporedive konstrukcije tipa hrv. *Među pticama najljepše su papige*, slov. *Med pticami so najlepše papige*, mak. *Meѓу птиците, најубави се папагалите*;
- c) gradivno značenje koje se u hrvatskome izriče prijedlogom *od* i genitivom te u makedonskome *od*-izrazom u slovenskome se izriče prijedlogom *iz* i genitivom, usp. hrv. *kuća od kamena*, *šal od svile*, mak. *куќа од камен*, *шал од свила* i slov. *hiša iz kamna*, *šal iz svile*. Takve su konstrukcije ovjerene i u hrvatskome, npr. *kuća iz kamena*, *narukvica iz srebra*, ali norma daje prednost genitivu s prijedlogom *od* (Silić i Pranjković 2005: 207);

- d) kada se prostorno ishodište, ishodišna temporalnost, podrijetlo i kauzalnost u hrvatskome i slovenskome izriču prijedlogom *iz* i genitivom, u makedonskome se rabi *od*-izraz, usp. hrv. *Izišao je iz stana u 8:00, Uspomene iz djetinjstva čuvam u drvenoj kutiji, ljudi iz grada*; slov. *Iz stanovanja je šel ob 8.00, Spomine iz otroštva hranim v leseni škatli, ljudje iz mesta*; mak. *Излезе од станом во 8:00 часот, Ги чувам моите спомени од детството во дрвена кутија, луѓе од зградом, Таа го направи моа од љубов*. Općenito se može zaključiti da prijedlog *od* u makedonskome pokriva ishodišno značenje i s njime povezana značenja, koja se u hrvatskome izražavaju genitivom s prijedlozima *od, iz, s(a)*, a u slovenskome *od, iz, s/z*;
- e) kada se u hrvatskome i slovenskome koji pojam objašnjava genitivom s prijedlogom *iz*, u makedonskome se rabi *no*-izraz, usp. hrv. *bilješke iz biologije, satovi iz pjevanja*, slov. *zapiski iz biologije, ure iz petja* i mak. *белешки по биологија, часови по пеење*. Povezanost s besprijedložnim objasnidbenim genitivom razvidna je i iz činjenice da se u hrvatskome i slovenskome, u pojedinim slučajevima prijedložne porabe prijedlog može ispustiti, npr. hrv. *satovi pjevanja*, slov. *ure petja*;
- f) u hrvatskome genitivom s prijedlogom *ispred* može se izražavati prelokalnost koja uključuje da se što nalazi na čelnoj strani, npr. *Mi smo ispred fakulteta*, da se događa na prednjoj strani čega, npr. *Vози ispred mene*, ili da kreće s prednje strane, npr. *Grupa je krenula ispred fakulteta*. U slovenskome tim će se prijedlogom konkretizirati samo prelokalnost koja uključuje kretanje s prednje strane, npr. *Skupina je krenila izpred fakultete*, dok se druga dva značenja izražavaju instrumentalom s prijedlogom *pred*, npr. *Mi smo pred fakulteto, Vози pred mano*, usp. u hrvatskome *Mi smo pred fakultetom, Vози preda mnom*. U makedonskome se smještenost s prednje strane čega i radnja koja se na prednjoj strani čega događa izražava *npred*-izrazom, npr. *Hue сме пред факултетот, Вози пред мене*, a kretanje s prednje strane izražava se *od npred*-izrazom, npr. *Групата тргна од пред факултетот*. Treba spomenuti da se prijedlogom *izpred* u slovenskome može konkretizirati i vremensko značenje, usp. *Poskusili smo vino izpred 25 let*, kojemu bi u hrvatskome odgovarao prijedlog *od prije*, npr. *Probali smo vino od prije 25 godina*, a u makedonskome *od pred*, npr. *Пробавме вино од пред 25 години*;
- g) u hrvatskome genitivom s prijedlogom *iza* može se izražavati postlokalnost, koja znači da se što nalazi sa stražnje strane čega, npr. *Maja sjedi iza mene*, ili da se što kreće sa stražnje strane čega, npr. *Sunce izlazi iza brda*. U slovenskome, u prvome značenju rabi se lokativ s prijedlogom *za*, npr. *Maja sedi za mano*, a u makedonskome *zad*-izraz, npr. *Maja седи зад мене*. U slovenskome, u drugome

značenju rabi se genitiv s prijedlogom *iz*za, *Sonce izhaja iz*za hribov, a u makedonskome *od* *zad*-izraz. Posteriornost izražena u hrvatskome prijedlogom *iz*a, npr. *Vratit ćemo se iz*a blagdana, u slovenskome se izražava lokativom s prijedlogom *po*, npr. *Vrnili se bomo po praznikih*. Isti se prijedlog rabi i u makedonskome, npr. *Ќе се вратиме по празниците*;

- h) ekstralokalnost, koja se u hrvatskome izražava genitivom s prijedlogom *iz*van, u slovenskome se izražava genitivom s prijedlozima *iz*ven ili *zunaj*, a u makedonskome *надвор од*-izrazom, usp. hrv. *Vikende provodimo iz*van grada, slov. *Vikende preživljamo iz*ven/*zunaj* mesta, mak. *Викендите ги поминуваме надвор од градот*;
- i) u hrvatskome genitivom s prijedlogom *iz*nad može se izražavati supralokalnost, koja znači da se što nalazi u gornjem dijelu čega, npr. *Iznad stola je slika*, ili da se u tom dijelu čega kreće, npr. *Dim se diže iznad kuća*. U slovenskome, u prvome se značenju rabi instrumental s prijedlogom *nad*, npr. *Nad mizo je slika*, usp. hrvatski *Nad stolom je slika*, a u drugome se značenju rabi genitiv s prijedlogom *iznad*, npr. *Iznad hiš se dviguje dim*. U makedonskome se u obama značenjima rabi *над*-izraz, npr. *Сликата е над масата*, *Над куките се крева дим*;
- j) kada se značenje anteriornosti u hrvatskome izražava genitivom s prijedlogom *prije* i *poslije/nakon*, u slovenskome se rabi instrumental s prijedlogom *pred*, a isti se prijedlog rabi i u makedonskome – *пред*, usp. hrv. *Prije odlaska posjetit ćemo prijatelje*, slov. *Pred odhodom bomo obiskali prijatelje*, mak. *Пред заминување ќе ги посетиме пријателите*. Kada se u hrvatskome značenje posteriornosti izražava genitivom s prijedlozima *poslije* ili *nakon*, u slovenskome se rabi lokativ s prijedlogom *po*, a isti se prijedlog rabi i u makedonskome, usp. hrv. *Ana ima rođendan poslije/nakon Božića*, slov. *Ana ima rojstni dan po božiču*, mak. *На Ана роденден(от) ѝ е по Божиќ*;
- k) izricanje simultanosti genitivom u hrvatskome se konkretizira prijedlogom *tijekom*, čemu u slovenskome odgovara instrumental s prijedlogom *med*, a u makedonskome *за време на*-izraz, usp. hrv. *Tijekom putovanja upoznali smo divne ljude*, slov. *Med potovanjem smo spoznali čudovite ljudi*, mak. *За време на патувањето запознавме прекрасни луѓе*.

Na temelju tablice 4.5 mogli bismo izdvojiti i druge sličnosti i razlike u okviru usporedbe značenja izrečenih prijedložnim genitivom u hrvatskome i njegovih ekvivalenata u slovenskome i makedonskome, npr. kojemu prijedlogu u hrvatskome odgovara koji u drugim dvama jezicima (usp. hrv. *nasuprot*, slov. *nasproti* i mak.

(*на*)спроти, hrv. *oko*, slov. *okoli/okrog*, mak. *околу*, hrv. *zbog*, slov. *zaradi* i mak. *поради*, hrv. *radi*, slov. *zaradi*, mak. *западу*, hrv. *osim*, slov. *razen* i mak. *освен*), koja su ograničenja uporabe pojedinih prijedloga u trima jezicima (npr. uz opreku smještenost – kretanje), kojemu prijedložno-padežnom izrazu u hrvatskome odgovara besprijedložna poraba u drugome jeziku, odnos (brojnosti) prijedloga i pojedinih značenja i slično. Kako takav cjelovit i sustavan prikaz nadmašuje zadani opseg i sadržaj ovoga pregleda, ovdje će, kako što smo i najavili, izostati.

4.3.4. DATIV – USMJERENOST

Objedinjujuće je značenje dativa usmjerenost, koju, kao i genitivno značenje ishodišta, karakterizira asimetrična dinamičnost. Usmjerenost označena dativom povezana je sa značenjem približavanja, blizine, osobne sfere, dok je genitivno značenje povezano s udaljavanjem. Kretanje dinamičnoga tijela usmjereno je prema kakvoj statičnoj točki, npr. *Ivan* (TR) *ide prema zgradi* (OR) – tijelu koje se kreće (*Ivan*) na konceptualnoj razini pripada uloga trajektora, dok statično tijelo (zgrada) funkcionira kao orijentir. Usmjerenost kao objedinjujuće značenje dativa ilustriramo Belajevim i Tanacković Faletarovim (2014) tumačenjem triju tipova – dativa negranične direktivnosti, dativa namjene i dativa koristi ili štete. Dativom negranične direktivnosti, npr. *Mi* (TR) *se približavamo poplavljenu području* (OR), izražava se statična točka kao orijentir (*poplavljeno područje*) prema kojemu je usmjeren trajektor (*mi*), pri čemu se dativom, za razliku od akuzativa, npr. *Idemo na poplavljeno područje radi pomoći ugroženim stanovnicima*, ne izražava namjera dostizanja orijentira kao cilja, nego usmjerenost prema njemu.¹⁰⁵ Bitnom sastavnicom usmjerenosti ističe se blizina (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 375–379). Kada je riječ o uklapanju dativa namjene u objedinjeno značenje usmjerenosti, autori (*ibidem*: 379–381) ističu da se tim dativom izriče osoba kojoj se što namjenjuje te da dolazi uz glagole koji označavaju davanje, govorenje i sl., zauzimajući službu indirektnoga objekta, što se jasno uklapa u objedinjujuće dativno značenje usmjerenosti, npr. *Poklonila sam sestri narukvicu*. U tom se primjeru jasno očituje i dativni koncept osobe mete. Kada taj tip dativa dolazi kao dopuna pridjevu u službi predikatnoga imena, sklonost, odanost, posvećenost, sličnost komu ili čemu, odnosno dativnome referentu, očituje se kao usmjerenost prema kojem elementu, odnosno ostvarivanje blizine s njim, npr. *Pero je posvećen poslu* (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 380–381). Dativ koristi ili štete označuje pak onoga kojemu se što čini s ciljem da mu bude na korist

105 Zato se navodi da se akuzativom izriče granična direktivnost (usp. Silić i Pranjeković 2005: 219, 225). Belaj i Tanacković Faletar (2014: 376) ističu da se dativom namjera dostizanja orijentira zadržava u sferi potencijalnoga i nenamjernoga, odnosno da se proces kretanja označen glagolom aktualizira potpuno neovisno o dativnome referentu, dok njegova zahvaćenost tim procesom postoji samo kao mogućnost koja se može i ne mora ostvariti. Kod akuzativa je sadržana namjera dostizanja orijentira.

ili na štetu, pri čemu se prvo, benefaktivno značenje, često poklapa sa značenjem namjene, što znači da se primjeri rečenica u tablici 4.6, pod (i) namjenskoga značenja mogu tumačiti i kao dativ koristi (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 381), usp. i *Ana je djeci kupila mobitele* i *Ana je djeci oduzela mobitele*.

4.3.4.1. *Besprijedložni dativ*

I ovdje polazimo od dativa bez prijedloga – hrvatske primjere supostavljamo onima u slovenskome i makedonskome. Radi zornosti i jezgovitosti u tablici kurzivom označavamo razlike. Ako je i kurzivirano i označeno masnim, znači da je riječ o predmetnome padežu, ali je njegovo značenje primjerice konkretizirano prijedlogom. Razlike sažeto objašnjavamo ispod tablice 4.6.

Tablica 4.6: *Besprijedložni dativ – značenja i primjeri*

(slov. *brezpredložni dajalnik – pomeni in primeri*, mak. *беспредлошки датив – значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(1)			
usmjerenost ili negranična direktivnost	i. Približavaju se poplavljenju području / požaru. ii. Idem baki na ručak. Sutra moram otići profesoru na konzultacije. Moram ići ginekologu. iii. Okreni se publici! Okrenimo se zajedničkoj budućnosti.	i. Približuju se poplavljenemu območju / požaru. ii. <i>K babici grem na kosilo.</i> Jutri moram iti <i>k profesorju</i> na govorilne ure. Moram iti <i>h ginekologu</i>. iii. Obrni se <i>k občinstvu!</i> Obrnimo se <i>k skupni prihodnosti</i>.	i. Му се приближуваат на поплавениот предел / пожарот. / Се приближуваат кон поплавениот предел / пожарот. ii. Одам кај баба ми на ручек. Утре морам да одам кај професорот на консултации. Морам да одам кај гинеколог. iii. Сврти се кон публиката! Да се свртиме кон заедничката иднина.

(2)			
namjena	i. Poklonila sam joj narukvicu. Napisala sam sestri pismo. Zahvalila sam kolegama na podršci. ii. Sklona je ispadima. Odana je prijateljima. Pero je posvećen poslu. Nije sličan svojim roditeljima.	i. Podarila sem ji zapestnico. Sestri sem napisala pismo. Zahvalila sem se kolegom za podporo. ii. Nagnjena je k izbruhom jeze. Zvesta je svojim prijateljem. Pero je predan svojem delu. Ni podoben svojim staršem.	i. Њ подарив алка. Њ напишав писмо на мојата сестра. Им се заблагодарив на колегите за поддршката. ii. Таа е склона кон испади. Верна им е на своите пријатели. Перо ѝ е посветен на својата работа. Не е сличен со своите родители.
(3)			
korist ili šteta	Ana je djeci kupila mobitele. Ana je djeci oduzela mobitele.	Ana je otrokom kupila mobilne telefone. Ana je otrokom odzela mobilne telefone.	Ана им купи мобилни телефони на децата. Ана им ги одзеде мобилните телефони на децата.
(4)			
posesivnost (posvojnost)	Majka mi radi u banci. Djeca su nam dobra. Kako ti je supruga? Gdje mi je mobitel? Ivanu majka radi u banci.	<i>Moja</i> mama dela v banki. <i>Najini</i> otroci so pridni. Kako je (<i>tvoja</i>) žena? Kje je <i>moj</i> mobilni telefon? <i>Ivanova</i> mati dela v banki.	Мајка ми работи во банка. Децата ни се добри. Како ти е сопругата? Каде ми е мобилниот телефон? Мајка му на Иван работи во банка.
(5)			
interes (etički/ pragmaticki dativ)	i. Kako si mi? Jeste li mi dobro? Jesi li ti meni gladan? ii. Ja sam ti danas baš nešto umorna. Tako sam vam pala da me sve boli.	i. <i>Kako si?</i> <i>Ste v redu?</i> <i>Si lačen?</i> ii. <i>Danes sem malo utrujena.</i> <i>Tako sem padla, da me vse boli.</i>	i. Како си ми? Дали сте ми добро? Дали си ми гладен? ii. Денес сум ти малку уморна. Така сум ви паднала, сè ме боли.
(6)			
zaklinjanje	Tako mi svega! Života mi, bilo je kako sam rekao!	<i>Majkemi</i> /majke mi, bilo je tako, kot sem povedal. <i>Bogami!</i>	<i>Жими</i> мајка, се колнам дека е вистина! <i>жими</i> татко, <i>жими</i> децата, <i>жими</i> здравје, <i>жими</i> очи <i>Богами!</i>

(1) Dativ usmjerenosti ili negranične direktivnosti

U rečenicama pod (i) riječ je o dinamičnoj radnji u kojoj se trajektor kreće prema neživu orijentiru, usp. hrv. *Približavaju se poplavljenju području / požaru*, slov. *Približujejo se poplavljenemu območju / požaru*, mak. *My ce приближуваат на поплавениот предел / пожар*, odnosno *Ce приближуваат кон поплавениот предел / пожарот*. U rečenicama pod (ii) riječ je o dinamičnoj radnji u kojoj se trajektor kreće prema živu orijentiru, pri čemu je sadržana namjera njegova dostizanja, usp. hrv. *Idem baki na ručak*, slov. *K babici grem na kosilo*, mak. *Одам кај баба ми на ручек*. U rečenicama pod (iii) trajektor je perceptivno usmjeren prema orijentiru, bilo u prostornome, bilo u apstraktnome značenju.

Razvidno je da se predmetno značenje dativa u hrvatskome izražava besprijedložno, iako je moguća i prijedložna poraba, npr. *Idu prema poplavljenju području*, *Idem k baki na ručak*, *Okreni se k publici*. Kako dativ s prijedlogom *k(a)* ponavlja spomenuto značenje usmjerenosti, uporaba je prijedloga u hrvatskome zalihosna (Silić i Pranjković 2005: 221). U slovenskome besprijedložni dativ dolazi u rečenicama tipa (i), gdje se izriče prostorna usmjerenost prema neživu trajektoru. U primjerima tipa (ii) i (iii) rabi se dativ s prijedlogom *k*, odnosno *h*. U makedonskome se za izražavanje fizičke i perceptivne usmjerenosti pod (i) rabe *na*-izraz i *kon*-izraz, a pod (iii) *kon*-izraz. Za izražavanje fizičke usmjerenosti živu orijentiru, (ii), rabi se prijedlog *kaј*, koji odgovara prijedlogu *k(a)* s dativom, odnosno *kod* s genitivom u hrvatskome,¹⁰⁶ te *k/h* s dativom u slovenskome.

(2) Dativ namjene

U rečenicama pod (i) dativom su označeni živi orijentiri (npr. *ona*, *sestra*), koje nominativni referenti (*ja*) upotpunjuju novim elementom (*narukvica*, *pismo*), koji je izrečen akuzativom u službi direktnoga objekta, pri čemu se očituje i dativni koncept osobe mete, usp. hrv. *Poklonila sam joj narukvicu*; slov. *Podarila sem ji zapestnico*; mak. *Ѓ подарив алка*. U rečenicama pod (ii) dativ je dopuna pridjevu u službi predikatnoga imena, usp. hrv. *Pero je posvećen poslu*, slov. *Pero je predan svojemu delu*, mak. *Перо ѝ е посветен на својата работа*.

Slovenski se dativ namjene gotovo u cijelosti podudara s hrvatskim, osim što uz pridjev *nagnjen* (hrv. *sklon*, mak. *склон*) dolazi dativ s prijedlogom *k*, tj. *h*

106 U vezi s potonjim Belaj i Tanacković Faletar (2014: 377) objašnjavaju kako se u hrvatskome rečenice tipa (ii) mogu preoblikovati rečenicama *Idem kod bake na ručak*, *Idem kod ginekologa*, što nije u skladu s gramatičkom normom hrvatskoga standardnoga jezika, ali je često među govornicima hrvatskoga jezika – dativne i genitivne orijentire (OR) smatraju visokobliskoznačnima, pri čemu se dativom usmjerenost izriče sekvencijski, u svojem trajanju, a genitivom s prijedlogom *kod* izriče se posljednja faza u kojoj je kretanje već završeno.

– *Nagnjena je k izbruhom jeze*. U makedonskome se namjena izriče *na*-izrazom. Iz rečenica pod (i) jasna je napomena B. Koneskog (1986: 159) o predmetnome izrazu kao čistome gramatičkome znaku za izražavanje indirektnoga objekta. U rečenicama pod (ii) tim se izrazom izriče i namjena u okviru pridjevskih sintagma. Odstupanje je, kao i u slovenskome, prisutno kod pridjeva *склон*, kojemu je dopuna u obliku *кон*-izraza, te kod pridjeva *сличен*, kojemu je dopuna u obliku *со*-izraza. Rabi li se umjesto pridjeva glagol – *личи* – njegova je dopuna *на*-izraz – *Не личи на својите родители*.

(3) Dativ koristi ili štete

U primjerima dativa koristi ili štete procesi označeni glagolima *kupiti* i *oduzeti* izravno zahvaćaju akuzativne referente koji se nalaze u posjedu dativnih referenata, usp. hrv. *Ana je djeci kupila mobitele*, *Ana je djeci oduzela mobitele*; slov. *Ana je otrokom kupila mobilne telefone*, *Ana je otrokom odvezla mobilne telefone*; mak. *Ана им купи мобилни телефони на децата*, *Ана им ги одзеде мобилните телефони на децата*. Kada je riječ o benefaktivnome značenju, agens *Ana* (*Ана*) procesom označenim glagolom *kupiti* pozitivno djeluje na osobnu sferu dativnoga referenta *djeca* (*otroci*; *деца*); kada je pak riječ o malefaktivnom značenju, procesom označenim glagolom *oduzeti* (*odvzeti*; *odzeđe*) agens *Ana* (*Ана*) djeluje negativno, uzrokujući gubitak akuzativnoga referenta *mobiteli* (*mobilni telefoni*; *мобилни телефони*) iz osobne sfere dativnoga referenta (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014: 381–384).

U slovenskome i makedonskome izražavanje je dativa koristi ili štete dakle analognu izricanju namjere – u slovenskome se, kao i u hrvatskome, predmetno značenje izriče besprijedložnim dativom, a u makedonskome se konkretizira prijedlogom *на*.

(4) Posesivni (posvojni) dativ

Posvojnost se često u hrvatskome izražava upravo dativom enklitičkih oblika ličnih zamjenica, ali i dativom imenica, zamjenjujući izražavanje posvojnim zamjenicama, pri čemu posvojne zamjenice imaju službu premodifikatora, a posvojni dativ postmodifikatora. Usporedimo li primjere hrv. *Njegova majka radi u banci*, *Majka mu radi u banci*, *Ivanu majka radi u banci*; slov. *Njegova mama dela v banki*, *Ivanova mama dela v banki*; mak. *Неговата мајка работи во банка*, *Мајка му на Иван работи во банка*, razvidno je da se posvojno značenje u hrvatskome može izražavati i enklitičkim oblikom zamjenice u dativu i imenicom u dativu, obama u službi postmodifikatora. U slovenskome se posvojni dativ u načelu ne rabi, s time da je u korpusu potvrđena poraba tog tipa dativa u određenim kontekstima, npr. *Mama mu je umrla, ko je imel 10 let*. Umjesto dativnoga oblika imenice u posvojnome značenju rabi se posvojni pridjev. U makedonskome se rabi enklitički oblik lične zamjenice u dativu u posvojnome

značenju. Posvojnost se konkretizira prijedlogom *na*. Posvojni se pridjev rijetko rabi, npr. *braćovinu deca*, ali se rabi posvojna zamjenica, npr. *negovinite deca*.

(5) Dativ interesa (etički ili pragmatički dativ)

Riječ je o vrsti dativa koja je kao i vokativni izraz vezana uz iskaz. Sintaktički je suznačan,¹⁰⁷ a svoju vrijednost ostvaruje u komunikacijskoj situaciji koju karakterizira prisnost (usp. Badurina 2010), što se poklapa sa značenjem osobne sfere dativnoga referenta. Pretpostavljajući uporabni, pragmatički kontekst, razvidno je da su dativom označeni najčešće enklitički oblici prvoga (i), usp. hrv. *Kako si mi?*, slov. *Kako si?*, mak. *Kako cu mu?*, ili drugoga lica (ii), usp. hrv. *Ja sam ti danas baš nešto umorna*, slov. *Danes sem malo utrujena*, mak. *Денес сум ти малку уморна*. Dativom prvoga lica, izriče se da je govorniku u interesu da je tko iz njegove osobne sfere primjerice dobro, sito, zdravo, v. (i), odnosno da je isto ili slično u interesu sugovorniku, v. (ii), iz čega proizlaze nazivi tog dativa – pragmatički dativ govornika i sugovornika (Palić 2010: 277–288).

U hrvatskome su u uporabi i dativ govornika i dativ sugovornika, što je razvidno iz usporednih primjera. U slovenskome se dativ interesa u načelu ne rabi, ali može biti izražen u pojedinim kontekstima, npr. *Da si mi zdrav!* – uz isti primjer Toporišič (1976: 206; 2004: 270) navodi primjerice i *Oj, lahko noč, Marica, da si mi zdrava vsa*, a Bajec i dr. (1956: 324) rabe naziv *čustveni* ili *etični dajalnik*, koji ilustriraju primjerima *Ko strela hitro mi leti*, *To so vam korenjaki*, *To ti je bilo vrvenje*. U makedonskome se rabe i pragmatički dativ govornika i sugovornika, usp. i Najčeska-Sidorovska (1974), Koneski (2021a: 296).

(6) Dativ zaklinjanja (emfatični dativ)

Na to smo dativno značenje ukazali kod genitiva zaklinjanja – genitivom se izriče ono u što se tko zaklinje, a dativom onaj tko se zaklinje, usp. hrv. *Majke mi, bilo je kako sam rekao!*, slov. *Majke mi, bilo je tako, kot sem povedal!*, mak. *Жими мајка, беше како што реков!*

U makedonskome se rabe konstrukcije tipa *Жими мајка, се колнам дека е вистина!*, gdje uz ono u što se kune (*мајка*) dolazi izraz *жими, жити* u značenju ‘da mi/ti je (su) živ (živa, živo; živi)’.

4.3.4.2. Prijedložni dativ

U tablici 4.7. donosimo pregled prijedložnoga dativa u hrvatskome, uspoređujući ga sa slovenskim i makedonskim ekvivalentima, nakon čega slijedi pregled najvažnijih zaključaka o sličnostima i razlikama.

107 Palić (2010: 270) tumači taj tip dativa u okviru nekonstituentnoga dativa, odnosno onoga koji ne pripada gramatičkome ustroju rečenice, nego je modifikator njezina sadržaja.

Tablica 4.7: Prijedložni dativ – značenja i primjeri
(slov. *predložni dajalnik – pomeni in primeri*, mak. *предлошки датив – значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
K(A)			
prostorna usmjerenost	Idem k baki na ručak. Sutra moram otići k profesoru na konzultacije.	K babici grem na kosilo. Jutri moram iti k profesorju na govorilne ure.	Одам кај баба ми на ручек. Утре морам да одам кај професорот на консултации.
PREMA			
prostorna usmjerenost	Ideš li ti prema gradu ili prema Novom Zagrebu ?	Greš proti mestu ali proti Novemu Zagrebu ?	Одиш накај/кон градот или накај/кон Нов Загреб ?
adlativna temporalnost	Prema ljetu dani su sve topliji.	Proti poletju so dnevi vse toplejši.	Кон/Накај летото деновите се сè потопли.
usmjerenost prema čemu apstraktnomu	Zašto se tako ponašaš prema njemu ?	Zakaj se tako obnašaš <i>do njega</i> ?	Зошто се однесуваш така спрема/кон/со него ?
perceptivna usmjerenost	Molim te, okreni se prema prozoru . To smo naveli prema J. Siliću i I. Pranjkoviću .	Prosim te, obrni se proti/k oknu . To smo navedli <i>po J. Siliću in I. Pranjkoviću</i> .	Тe молам, сврти се кон прозорецот . Тоa го наведовме спрема/според J. Силиќ и И. Прањковиќ .
NASUPROT			
frontalna lokalnost ili prostorna sučeljenost	Nasuprot fakultetu je naš omiljeni restoran.	Nasproti fakulteti je naša priljubljena restavracija.	(На)спроти/Карши факултетот е нашиот омилен ресторан.
koncesivnost ili dopusnost	Nasuprot očekivanjima pobijedio je na velikom turniru.	Nasproti pričakovanjem je zmagal na velikem turnirju.	Спротивно на/од очекувањата , тој победи на голем турнир.
UNATOČ/USPRKOS			
koncesivnost ili dopusnost	Unatoč/Usprkos kiši idemo trčati.	Kljub dežju gremo teč.	И покрај дождот ќе одиме да трчае.

Na temelju pregleda prijedložnoga dativa u hrvatskome u odnosu na slovenski i makedonski u tablici 4.7. istaknuli bismo da:

- a) hrvatskome dativu s prijedlogom *prema* u značenju prostorne usmjerenosti u slovenskome odgovara dativ s prijedlogom *proti*, a u makedonskome *накај*-, odnosno *кон*-izraz, usp. hrv. *Ideš li ti prema gradu ili prema Novom Zagrebu?*, slov. *Greš proti mestu ali proti Novemu Zagrebu?*, mak. *Одиш накај/кон градом или накај/кон Нов Загреб?* Dativom s prijedlogom *prema* u hrvatskome, *proti* u slovenskome i *кон*, odnosno *накај* u makedonskome izražava se i značenje adlativne temporalnosti, usp. hrv. *Prema ljetu dani su sve topliji*, slov. *Proti poletju so dnevi vse toplejši*, mak. *Кон/Накај летото деновите се сè потопли*, te perceptivne usmjerenosti, usp. hrv. *Molim te, okreni se prema prozoru*, slov. *Prosim te, obrni se proti oknu*, mak. *Те молам сврти се кон прозорецот*. S druge strane dativ s prijedlogom *prema*, također u značenju perceptivne usmjerenosti, npr. *To smo naveli prema J. Siliću i I. Pranjkoviću*, u slovenskome ima ekvivalent u lokativu s prijedlogom *po*, npr. *To smo navedli po J. Siliću i I. Pranjkoviću*, a u makedonskome u *спред*-, odnosno *спрема*-izrazu, npr. *Toa go navedovme спред/спрема Ј. Силиќ и И. Прањковиќ*. U značenju usmjerenosti prema čemu apstraktnome dativu s prijedlogom *prema* u hrvatskome odgovara genitiv s prijedlogom *od* u slovenskome, a u makedonskome *кон*, odnosno *со*-izraz;
- b) pri izražavanju frontalne lokalnosti, odnosno prostorne sučeljenosti u hrvatskome se primarno rabi dativ s prijedlogom *nasuprot*, npr. *Nasuprot fakultetu je naš omiljeni restoran*. Isti prijedlog sekundarno može dolaziti i uz genitiv, npr. *Nasuprot fakulteta je naš omiljeni restoran*. U slovenskome *nasproti* također dolazi uz dativ i genitiv, posebice u prostornome značenju – usp. *Nasproti fakulteti je naša priljubljena restavracija* i *Nasproti fakultete je naša priljubljena restavracija*. U makedonskome se rabi *(на)спроти*- i *капиу*-izraz, npr. *(На)спроти/Капиу факултетот е нашиот омилен ресторан*. U hrvatskome prijedlogom *nasuprot* s dativom izražava se i koncesivno ili dopusno značenje – *Nasuprot očekivanjima pobijedio je na velikome turniru*, kao i slovenskome prijedlogom *nasproti* – *nasproti pričakovanjem (zmagati)*. U makedonskome se koncesivno značenje konkretizira prijedlogom *спротивно на*, odnosno *спротивно од*, npr. *Спротивно на / Спротивно од очекувањата, тој победи на големиот турнир*;
- c) u hrvatskome su *usprkos* i *unatoč* koncesivi, tj. prijedlozi specijalizirani za izražavanje koncesivnoga značenja dativom, npr. *Unatoč/Usprkos kiši idemo trčati*. U slovenskome im odgovara koncesiv *kljub*, koji također dolazi s dativom, npr. *Kljub dežju gremo teč*. U makedonskome nema specijaliziranih koncesivnih

prijedloga, nego se dopusno značenje izražava prijedlozima *спротивно на, спротивно од, покрај* (uz koji dolazi čestica *у*), npr. *И покрај дождот ќе одиме да трчаеме*. Dakako, i u hrvatskome i u slovenskome moguće je drugim, i to primarno prostornim prijedlozima iskazati dopusno značenje, npr. hrv. *Nasuprot očekivanjima nije uspio, I pokraj/pored učenja nije uspio položiti ispit* ((i) *pokraj/pored* + G), *Ni uz učenje nije uspio položiti ispit* ((ni) *uz* + A), slov. *V nasprotju s pričakovanji mu ni uspelo* (*v nasprotju s/z* + I), *Tudi z učenjem mu ni uspelo opraviti izpita* ((tudi) *z* + I).

Kako cjelovit i sustavan prikaz sličnosti i razlika prijedložnoga dativa u hrvatskome u usporedbi sa slovenskim i makedonskim nadmašuje zadani opseg i sadržaj ovoga pregleda, završavamo ga s gore izdvojenim pojedinostima.

4.3.5. AKUZATIV – CILJ

Kao objedinjujuće značenje akuzativa Belaj i Tanacković Faletar (2014: 258) navode cilj, što je razvidno primjerice iz konstrukcije *u* + akuzativ – *Ivan* (TR) *ulazi u zgradu* (OR) – gdje se izriče prostorni odnos kontaktne direktivnosti trajektora (*Ivan*) i trodimenzionalnoga orijentira (*zgrada*), pri čemu prvi (*Ivan*) ulazi u unutrašnjost drugoga (*zgrada*).¹⁰⁸ Dakle, za razliku od dativa, kojim se izražava usmjerenost prema cilju, akuzativom se izražava i namjera dostizanja orijentira kao cilja. Objedinjujuće akuzativno značenje cilja ilustriramo na akuzativu predmeta zahvaćena radnjom prijelaznoga glagola u užem smislu. Pođe li se od primjera *Ivan je razbio prozor*, razvidno je da se akuzativno ciljno značenje ostvaruje kao simetrična dinamičnost kroz susljedne vremenske odsječke, usp. *Ivan razbija prozor* – dinamičnost akuzativnoga orijentira (*prozor*), koja se ostvaruje u vidu promjene njegova fizičkoga stanja ili položaja, predstavlja rezultat prijenosa energije uslijed kontakta s trajektorom (*Ivan*), čija je dinamičnost primarna – on inicira cjelokupnu aktivnost. S obzirom na opisanu simetričnu dinamičnost akuzativne referente navedenih aktivnih rečenica moguće je pasivizacijom postaviti na mjesto rečeničnih subjekata – *Prozor je razbijen od Ivana*. Vršitelj izrečen genitivom (*od Ivana*) u navedenoj pasivnoj rečenici uklapa se u shemu ishodišta jer *Ivan* funkcionira kao energijsko ishodište u prijelaznom glagolskom procesu (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 258).¹⁰⁹

108 Usporedimo li rečeno o akuzativu i dativu, jasniji je odnos granične direktivnosti izrečene prvim i ne-granične direktivnosti izrečene drugim. Za razliku od dativnoga značenja usmjerenosti, akuzativom se daje obavijest o tome da se orijentir kao cilj uistinu dostiže, odnosno da je on granica kretanja trajektora, što akuzativ čini pogodnim da bude padež direktnoga objekta (usp. Silić i Pranjković 2005: 223).

109 Belaj i Tanacković Faletar (2017: 157) izdvajaju elemente prototipne prijelaznosti za hrvatski na temelju hijerarhije engleskih prijelaznih konstrukcija S. A. Rice (1987): (1) entiteti koji sudjeluju u prijelaznom događaju konkretni su, maksimalno odvojeni i asimetrični (opozicija *agens* – *pacijens*);

4.3.5.1. *Besprijedložni akuzativ*

U skladu s dosadašnjim pristupom polazimo od akuzativa bez prijedloga. Radi zornosti i jezgrovitosti u tablici kurzivom označavamo razlike među trima jezicima, a sažeto ih objašnjavamo ispod tablice 4.8. Ako je i kurzivirano i označeno masnim, znači da je riječ o predmetnome padežu, ali je njegovo značenje primjerice konkretizirano prijedlogom.

Tablica 4.8: *Besprijedložni akuzativ – značenja i primjeri*

(slov. *brezpredložni tožilnik – pomeni in primeri*, mak. *беспредложки акузатив – значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(1)			
entitet zahvaćen radnjom prijelaznoga glagola u užem smislu	i. jesti jabuku , crtati kuću , pisati pismo , razbiti prozor , voljeti Anu , imati sestru i brata ii. Ivan je namjerno razbio šarenu staklenu vazu . Jučer je vidio Anu . Popio je vodu . iii. Dugo nije vidio Anu . Nije popio vodu .	i. jesti jabolko , risati hišo , pisati pismo , razbiti okno , ljubiti Ano , imeti sestro in brata ii. Ivan je nalašč razbil pisano stekleno vazo . Včeraj je videl Ano . Spil je vodo . iii. Dolgo ni videl Ane . Ni spil vode .	i. јаде јаболко , црта куќа , пишува писмо , скрши прозорец , ја сака Ана , има сестра и брат ii. Иван намерно ја скрши шарената стаклена вазна . Вчера ја виде Ана . Ја испи водата . iii. Долго не ја видел Ана . Не ја испи водата .
(2)			
temporalnost ili vrijeme	Andro trenira svaki dan . Prošlu subotu imao je važnu utakmicu. Cijelu godinu naporno je trenirao.	Andro trenira vsak dan . Prejšnjo soboto je imel pomembno tekmo. Vse leto je trdo treniral.	Андро тренира секој ден . Во саботата имаше важен натпревар. Цела година тренираше напорно.

(2) radnja mora biti jasno i jednosmjerno orijentirana od izvornoga prema ciljnom entitetu (model biljarske kugle); (3) mora postojati dinamičan prijenos energije u akcijskom lancu radnje od subjekta prema objektu, što uzrokuje zahvaćenost objekta i promjenu kao ciljnoga entiteta; (4) prisutnost različitih priložnih i pridjevnih modifikatora potencira realnost događaja; (5) svršenost radnje doprinosi njezinoj razvedenosti. Tako je naprimjer u rečenici *Ivan je namjerno razbio kuhinjski prozor* jasan odnos agensa (*Ivan*) i pacijensa (*prozor*); radnja je orijentirana od izvornoga entiteta (*Ivan*) prema ciljnome (*prozor*); prijenos je energije dinamičan – pacijens (*prozor*) zahvaćen je radnjom i trpi promjenu (*razbiti prozor* > *prozor je razbijen*); realnost je događaja pojačana prisutnošću adverbijala (*namjerno*) i modifikatora (*kuhinjski*); svršenost radnje doprinosi jakoj argumentnoj strukturi.

(3)			
mjera	kasniti mjesec dana, udaljen jedan kilometer, staviti prstohvat soli Popila sam litru vode. Danas nisam popila ni kap vode.	zamujati mesec dni, oddaljen en kilometer, dodati ščepec soli Spila sem liter vode. Danes nisem spila niti <i>kapljice</i> vode.	доцни еден месец, одадалечен еден километар, стави прстофат сол Испив литар вода. Денес не испив ниту капка вода.
(4)			
modus ili način	ići ruku pod ruku , hodati nogu pred nogu , stajati rame uz rame	iti roko pod roko , hoditi korak za korakom , stati <i>z</i> <i>ramo ob rami</i>	одат рака под рака , оди нога пред нога , стојат рамо до рамо

(1) Akuzativ entiteta zahvaćena radnjom

U primjerima (i–iii) ilustrirana je uporaba akuzativa uz prijelazne glagole u užem smislu. U primjerima pod (i) primjeri su prijelaznih konstrukcija na razini dopunskih spojeva riječi, usp. hrv. *jesti jabuku*, *razbiti prozor*; slov. *jesti jabolko*, *razbiti okno*; mak. *jade jabolko*, *српиу прозорец*; u (ii) na razini jednostavne rečenice, i to jesne, gdje akuzativni referenti imaju službu direktnoga objekta, usp. hrv. *Jučer je vidio Anu*, *Popio je vodu*; slov. *Včeraj je videl Ano*, *Spil je vodo*; mak. *Вчера ја виде Ана*, *Ја учну водата*; u (iii) akuzativ je u službi direktnoga objekta niječnih rečenica, usp. hrv. *Dugo nije vidio Anu*, *Nije popio vodu*; mak. *Долго време не ја видел Ана*, *Не ја учну водата*. U slovenskim primjerima zanijekan prijelazni glagol u užem smislu ima dopunu u genitivu – *Dolgo ni videl Ane*, *Ni spil vode*.

U jесnim rečenicama tipa *Popio je vodu* hrvatskome, odnosno *Spil je vodo* u slovenskome akuzativu može konkurirati genitiv ako se izriče da se prijelaznim glagolom u užem smislu zahvaća koji neodređen dio. U makedonskome se dosljedno rabi tzv. oblik direktnoga objekta (usp. Minova-Gjurkova 2000: 47, 53; Bojkovska i dr. 2008: 178).

U hrvatskim niječnim rečenicama tipa (iii) sintaktički uvjet genitivnoga konkuriranja akuzativu može biti može biti zanijekana prijelazna konstrukcija, npr. *Dugo nije vidio Ane*, odnosno (zanijekana) prijelazna konstrukcija kojom se izražava neodređenost ili djeljivost, npr. *Nije popio vode*. U slovenskome genitiv je obvezan u zanijekanim prijelaznim konstrukcijama tipa *Dolgo ni videl Ane*. S druge strane u konstrukcijama u kojima se može pretpostaviti inzistiranje na djeljivosti, odnosno nedjeljivosti, umjesto genitiva može doći akuzativ, pri čemu se prvine konkretizira djeljivost ili neodređenost, a drugime cijelost ili određenost, usp. *Ni spil vode* i *Ni spil vodo* (Ilc 2019: 157–158). U makedonskome se izravna zahvaćenost predmeta

aktivnošću agensa i u niječnim rečenicama, bez obzira na opreku djeljivost – nedjeljivost, izražava tzv. oblikom direktnoga objekta.

(2) Temporalni (vremenski) akuzativ

Usporedimo li primjere hrv. *Andro trenira svaki dan* i *Andro trenira svakog dana* (v. *Temporalni (vremenski) genitiv*); slov. *Andro trenira vsak dan*; mak. *Андро тренира секој ден*, razvidno da je u hrvatskome vremenski akuzativ zamjenjiv vremenskim genitivom, u slovenskome se rabi akuzativna konstrukcija, a u makedonskome opći padežni oblik.

(3) Akuzativ mjere

Tim se tipom akuzativa izražava količina, odnosno mjera čega, kojega prostora ili vremena, usp. hrv. *Vodim grupu studenata na izlet; visok stotinu metara; kasniti mjesec dana*; slov. *Vodim skupino študentov na izlet; oddaljen en kilometer; zamujati mesec dni*; mak. *Водам група студенти на излет, оддалечен еден километар; доцни еден месец*. Kada se mjera izražava leksičkim kvantifikatorima tipa *decilitar, prstohvat, par*, u hrvatskim niječnim konstrukcijama akuzativu može konkurirati genitiv, *Danas sam popila samo kap vode* i *Danas nisam popila ni kap/kapi vode*. U slovenskome mjera izrečena genitivom tada je obvezna, usp. *Danes sem spila samo kapljico vode* i *Danes nisem spila niti kapljice vode*. U makedonskome se i u jesnim i u niječnim konstrukcijama rabi oblik direktnoga objekta, usp. *Денес испив само децилитар вода* i *Денес не испив ниту децилитар вода*.

(4) Načinski akuzativ

Taj je tip akuzativa u hrvatskome vezan uz frazeologizirane konstrukcije te se uz njega pojavljuje i prijedložni akuzativ. Silić i Pranjković (2005: 224) navode kako su takve konstrukcije nastale elipsom, usp. *Idu na čelo grada ruku pod ruku* < *Idu na čelo grada (tako da stavljaju) ruku pod ruku*. Belaj i Tanacković Faletar (2014: 418) ističu da je iz tog razrješenja razvidno da je uključen prijelazni glagol, zbog čega bi se predmetni akuzativ mogao smatrati specifičnom varijantom objektnoga akuzativa. S obzirom na to da je u konstrukcijama tipa *Koračali smo nogu pred nogu, Išli su na čelo grada ruku pod ruku, Stajali su jedan uz drugog rame uz rame* došlo do metaforičkoga pomaka od značenja predmeta zahvaćena radnjom do načinskoga značenja, smatramo da je u predmetnim konstrukcijama objedinjujući koncept cilja razvidan (usp. *ibidem*: 224), ali da je, gledajući konstrukciju u cijelosti, riječ o akuzativu u službi načinskoga adverbijala, usp. *Koračali smo sporo, Išli su na čelo grada zajedno, Stajali su jedan uz drugog zajedno*.

Hrvatskim konstrukcijama odgovaraju slovenske *hoditi/iti roko pod roko*,¹¹⁰ *hoditi korak za korakom*, *stati z ramo ob rami*. U konstrukciji *hoditi/iti roko pod roko* kombiniraju se besprijedložni akuzativ i prijedložni instrumental, što se može objasniti elipsom *hoditi/iti (tako, da imata) roko pod roko*, u konstrukciji *hoditi korak za korakom* kombiniraju se besprijedložni akuzativ i prijedložni instrumental, što je razvidno iz elipse *hoditi (tako, da delajo) korak za korakom*, u konstrukciji *stati z ramo ob rami* kombiniraju se prijedložni instrumental i lokativ, što je uvjetovano elipsom *stati (tako, da sta) z ramo ob rami*. U makedonskome se rabe konstrukcije *odam paка под пака*, *оди нога пред нога*, *стојам рамо до рамо*, u kojima se kombiniraju opći padežni oblik i *под*-, *пред*- ili *до*-izraz.

4.3.5.2. Prijedložni akuzativ

U tablici 4.9. donosimo usporedni pregled prijedložnoga akuzativa te najvažnije zaključke.

Tablica 4.9: Prijedložni akuzativ – značenja i primjeri

(slov. *predložni tožilnik – pomeni in primeri*, mak. *предлошки акузатив – значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
KROZ			
translokalnost ili prekomjesnost	Prosvjednici prolaze kroz Ilicu . Dugo je gledala kroz prozor .	Protestniki gredo skozi Ilico . Dolgo je gledala skozi okno .	Демонстрантите поминуваат низ Илица . Долго гледаше низ прозорецот .
protemporalnost ili krozvremenost	Kroz godinu dana skupilo mi se dosta obveza.	Skozi/Čez leto se mi je nabralo veliko obveznosti.	Низ/Преку годината ми се насобраа многу обврски.

¹¹⁰ Uz tu konstrukciju rabi se *iti z roko pod roko*, koja se pokazala više zastupljenom u slovenskom korpusu.

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
NA			
ciljna usmjerenost	Objesio je sliku na zid . ići na Velebit , ići na more , ići na posao , ići na vjenčanje Otišla je na fakultet . Upisala se na Kroatistiku .	Sliko je obesil na steno . iti na Velebit , iti na morje , iti <i>v službo</i> , iti na poroko Šla je na fakulteto . Vpisala se je na študij hrvaščine.	Ја закачи сликата на ѕидот . оди на Велебит , оди на море , оди на работа , оди на свадба Отиде на факултет . Се запиша на студии по хрватски јазик.
modus ili način	Podijelila je tortu na kriške .	Torto je razdelila na kose .	Ја исече тортата на парчиња .
kvalitativnost ili svojstvo	To je auto na plin .	To je avto na plin .	Тоа е автомобил на гас .
entitet u vezi s kojim se vrši radnja	ljutiti se na prijatelja , misлити na prijatelja , odgovарати na poziv	biti jezen na prijatelja , misлити na prijatelja , odgovорити na klic	<i>му</i> се лутѝ <i>на пријател</i> , мисли <i>на пријателот</i> , одговора <i>на повик</i>
prostorna temporalnost	Vratit ćemo se na Božić .	Vrnili se bomo na božić .	Ќе се вратиме на Божиќ .
intratemporalnost ili unutarvremenost	Otišla je iz grada na mjesec dana . Idemo u Ljubljano na dva dana .	<i>Za en mesec</i> je šla iz mesta. Grevа v Ljubljano <i>za dva dni</i> .	Отиде надвор од градот на еден месец . Одиме во Љубљана на два дена .
U			
ciljna usmjerenost	Idu li njih dvojica u grad ? ići u kino , ići u more , ići u selo	Ali gresta obа v mesto ? iti v kino , iti v morje , iti v vas	Одат ли тие двајца во град ? оди во кино , оди во морето , оди во село
modus ili način	Svi govore u jedan glas .	Vsi govorijo v en glas .	Сите зборуваат во еден глас .
intratemporalnost ili unutarvremenost	Naći ćemo se u tri sata . Nazovi me u dva sata .	Dobimo se <i>ob treh</i> . Pokliči me <i>ob dveh</i> .	Ќе се најдеме во три часот . Јави ми се во два часот .
prostorna temporalnost	Vidjet ćemo se u subotu .	Videli se bomo v soboto .	Ќе се видиме в сабота .
PO			
finalnost	Djeca su otišla po kruh i mlijeko .	Otroci so šli po kruh in mleko .	Децата отидоа по леб и маско .

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
MEĐU			
interlokalnost ili međumjesnost	Stavila je pismo među knjige.	Pismo je položila med knjige.	Го стави писмото меѓу книгите.
NAD			
supralokalnost ili nadmjesnost	Stavila je pismo nad knjige.	Pismo je položila nad knjige.	Го стави писмото над/врз книгите.
POD			
sublokalnost ili podmjesnost	Stavila je pismo pod knjigu.	Pismo je položila pod knjigo.	Го стави писмото под книгата.
PRED			
prelokativnost ili predmjesnost	Stavila je naslonjač pred televizor.	Fotelj je dala pred televizor.	Фотелјата ја стави пред телевизорот.
ZA			
postlokalnost ili izamjesnost	Sunce je zašlo za planinu.	Sonce je zašlo za hrib.	Сонцето зајде зад ридот.
simultanost ili istodobnost	Kamo ideš za Božić? Radim za vikend.	Kam greš za božić? Delam za vikend.	Каде одиш за Божиќ? Работам за викенд.
kontaktna direktivnost	Uhvati me za ruku.	Primi me za roko.	Фати ме за рака.
finalnost	Natječu se za medalju. Nabavila sam sve za Andrinu tortu.	Tekmujejo za medaljo. Nabavila sem vse za Andrino torto.	Се натпреваруваат за медал. Набавив сè за тортата на Андро.

Na temelju pregleda prijedložnoga akuzativa u hrvatskome u odnosu na slovenski i makedonski u tablici 4.9. istaknuli bismo da:

- a) izražavanju translokalnosti akuzativom s prijedlogom *kroz* u hrvatskome u slovenskome odgovara akuzativ s prijedlogom *skozi*, a u makedonskome *низ*-izraz, usp. hrv. *Prosvjednici prolaze kroz Ilicu*, slov. *Protestniki gredo skozi Ilico*, mak. *Демонстраторите поминуваат низ Илица*. Izražavanju protemporalnosti akuzativom s prijedlogom *kroz* u hrvatskome, npr. *Kroz godinu dana skupilo mi se dosta obveza*, u slovenskome odgovara akuzativ s prijedlogom *skozi* ili *čez*, npr. *Skozi/Čez leto se mi je nabralo veliko obveznosti*, a u makedonskome *низ*- ili *преку*-izraz, *Низ/Преку годината ми се насобраа многу обврски*;

- b) izražavanju ciljne usmjerenosti akuzativom s prijedlogom *na* u hrvatskome, pri čemu su orijentiri gornje strane čega, npr. *more*, izdignute površine, npr. *Velebit*, odnosno apstraktni pojmovi tipa *fakultet*, u slovenskome odgovara akuzativ s istim prijedlogom, a u makedonskome *na*-izraz, usp. hrv. *ići na more*, *ići na Velebit*, *ići na fakultet*, slov. *iti na morje*, *iti na Velebit*, *iti na fakulteto*, mak. *odu na more*, *odu na Велебит*, *odu на факултет*. Od izdvojenih primjera u tablici iznimka je u slovenskome imenica *služba*, koja u konstrukcijama sa značenjem ciljne usmjerenosti dolazi u akuzativu s prijedlogom *v*, usp. hrv. *ići na posao*, slov. *iti v službo*; mak. *odu на работа*. Akuzativom s prijedlogom *na* može se u hrvatskome izraziti i značenje intertemporalnosti, npr. *Otišla je iz grada na mjesec dana*, što se i u makedonskome izriče *na*-izrazom – *Одам надвор од градот на еден месец*, a u slovenskome akuzativom s prijedlogom *za* – *Za en mesec je šla iz mesta*, *Greva v Ljubljano za dva dni*;
- c) značenje intratemporalnosti u hrvatskome se izriče i akuzativom s prijedlogom *u*, npr. *Naći ćemo se u tri sata*, a u slovenskome se rabi lokativ s prijedlogom *ob*, npr. *Dobimo se ob treh*, *Poklič me ob dveh*. U makedonskome se rabi *vo*-izraz – *Ќе се најдеме во три часот*;
- d) s obzirom na prostorne odnose direktivne usmjerenosti i ishodišta koji su u vezi s akuzativnim prijedlozima *u* i *na* te genitivnima *iz* i *s(a)* za predmetne jezike izdvajamo dvoje:

– usmjerenost u unutrašnjost kojega orijentira *vs.* orijentir kao ishodište

hrv. *u* + A *vs.* *iz* + G: *Ušao je u stan/kuću/more*; *Izišao je iz stana/kuće/mora*;

slov. *v* + A *vs.* *iz* + G: *Šel je v stanovanje/hišo/morje*; *Šel je iz stanovanja/hiše/morja*;

mak. *vo*-izraz *vs.* *od*-izraz: *Влезе во станот/куќата/морето*; *Излезе од станот/куќата/морето*.

– usmjerenost na površinu, tj. gornju stranu orijentira ili koji apstraktni orijentir *vs.* orijentir kao ishodište

hrv. *na* + A *vs.* *s(a)* + G: *Idu na Velebit/plažu/more*; *Vraćaju se s Velebita/plaže/mora*;

slov. *na* + A *vs.* *z/s* + G: *Grejo na Velebit/plažo/morje*; *Vračajo se z Velebita / s plaže / z morja*;

mak. *na*-izraz *vs.* *od*-izraz: *Одат на Велебит/плажа/море*; *Се враќаат од Велебит/плажа/море*.

Kako cjelovit i sustavan prikaz sličnosti i razlika prijedložnoga akuzativa u hrvatskome u usporedbi sa slovenskim i makedonskim nadmašuje zadani opseg i sadržaj ovoga pregleda, završavamo ga s gore izdvojenim pojedinostima.

4.3.6. LOKATIV – SMJEŠTENOST

Za lokativnu shemu smještenosti karakteristična je u prototipnim scenarijima simetrična statičnost, npr. *Ivan* (TR) *je u zgradi* (OR), *Jagode* (TR) *su u posudi* (OR), *Olovka* (TR) *je na knjizi* (OR), jer su u takvim slučajevima manji statični trajektoriji (*Ivan, jagode, olovka*) smješteni unutar većih također statičnih prostornih orijentira (*zgrada, posuda*), odnosno nalaze se na njima (*knjiga*). No i u takvim scenarijima simetrične statičnosti nekim se trajektorijama (TR) može pripisati dinamičnost, npr. *Ivan* (TR) *putuje po Italiji* (OR), distribuirana unutar granica orijentira (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 441). Objedinjujuće značenje smještenosti ilustrirat ćemo na primjeru lokativa s prijedlogom *po* u distributivnome značenju, lokativa s prijedlogom *pri* u značenju simultanosti ili istodobnosti i lokativa s prijedlogom *o* u značenju teme govorenja ili mišljenja. Belaj i Tanacković Faletar (2014: 448–449) navode da se temeljno značenje prijedložno-padežnoga izraza *po* + lokativ može definirati kao distributivnost, tj. sustavna i pravilna ili pak proizvoljna i nepravilna, stihijska raspoređenost entiteta unutar granica dvodimenzionalnoga ili trodimenzionalnoga orijentira, što ilustriraju primjerima tipa *Igračke su razbacane po sobi*, uz spomenutu napomenu o pripisivanju dinamičnosti nekim trajektorijama (TR), npr. *Cijele godine putuje po svijetu*, *Učenici su trčali po školskom dvorištu*. Kada je riječ o primjerima tipa *Radnici* (su) *naišli na podzemne prostorije pri rušenju u Paromlinskoj*, glagolski se procesi vremenski lociraju kroz uspostavu odnosa s kakvim događajem ili razdobljem kao statičnim orijentirima, koji određuje i fiksira njihov položaj na vremenskoj osi i u skladu s tim izražen je lokativom (*ibidem*: 451), a metaforička su lociranja moguća u odnosu na kakvu statičnu točku na ljestvici vrijednosti, npr. *Voda ključa pri temperaturi od 50 stupnjeva*, na popratnu okolnost, npr. *Pri takvu razvoju medicine može se očekivati i skoro pronalaženje lijekova za najteže bolesti* (*ibidem*: 452), i sl. Kada je riječ o lokativu s prijedlogom *o* u primjerima tipa *Razgovarali su o politici*, *Uspavljivala ga je priča o Ratkovim pustolovinama*, *Voli knjige o uređenju interijera* teme omeđuju granice diskursa (*ibidem*: 448), što je itekako povezano s objedinjujućim značenjem smještenosti.

Lokativ se u hrvatskome od ostalih padeža izdvaja po tome što za izražavanje značenja, i dimenzionalnih i logički složenijih, uključuje konkretiziranje prijedlogom. U slovenskome, uz lokativ, konkretiziranje odnosa prijedlozima nužno je i s instrumentalom. U skladu s utvrđenom praksom usporedbe sintaktičko-semantičke vrijednosti padeža u trima jezicima, u tablici 4.10. polazimo od hrvatskih primjera

lokativa s prijedlozima te ih supostavljamo onima u slovenskome i makedonskome. Radi zornosti i jezgrovitosti kurzivom ističemo razlike, uz navođenje najvažnijih zaključaka.

Tablica 4.10: Lokativ – značenja i primjeri
(slov. *mestnik* – *pomeni in primeri*, mak. *локатив* – *значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
U			
intralokalnost ili unutar-mjesnost	Danas smo bili u muzeju .	Danes smo bili v muzeju .	Денес бевме во музејот .
intratemporalnost ili unutarvremenost	U veljači se održavaju ispitni rokovi, ljetni su u lipnju i srpnju .	Zimski izpitni roki so v februarju , poletni pa v juniju in juliju .	Зимската испитна сесија е во февруари , летната во јуни и во јули .
modus ili način	Ovaj ples pleše se u paru . Žive u nadi da će biti bolje. Možemo platiti u eurima .	Ta ples se pleše v paru . Živijo v upanju , da bo bolje. Lahko plačamo v evrih .	Овој танц се игра во пар . Живеат во надеж дека ќе биде подобро. Можеме да платиме во евра .
NA			
supralokalnost ili nadmjesnost	Slika je na zidu . Čaša je na stolu . Čekam te na trgu . Žive na selu .	Slika je na steni . Kozarec je na mizi . Čakam te na trgu . Živijo na podežlju .	Сликата е на ѕидот . Чашата е на масата . Те чекам на плоштадот . Живеат на село .
temporalnost vezana uz vremensku fazu ili događaj	Sreli smo se na početku semestra. Sreli smo se na prijateljičinu vjenčanju / na koncertu .	Srečali smo se na/v začetku semestra. Videli smo se na prijateljičini poroki / na koncertu .	Се сретнавме на почетокот на семестарот. Се видовме на свадбата на една пријателка / на концертот .
modus ili način	Oduvijek je živjela na visokoj nozi .	Vedno je živjela na visoki nogi .	Отсекогаш живеела на висока нога .

O			
tema govorenja, mišljenja	Razgovarali su o politici . Voli knjige o uređenju interijera. Uspavljivala ga je priča o Ratkovim pustolovinama .	Pogovarjala sta se o politici . Rada bere knjige o notranjem oblikovanju . Uspavala ga je z zgodbami o Ratkovih dogodivščinah .	Разговараа за политика . Сака да чита книги за внатрешен дизајн . Го успиваше со приказни за авантурите на Ратко.
PO			
distributivnost	Dugo se šetala po gradu .	Dolgo se je sprehajala po mestu .	Долго шеташе по градот .
modus ili način	Sve se odvija po planu .	Vse poteka po načrtu .	Сè се одвива <i>според планот</i> / по планот .
instrument ili sredstvo	Poslali su paket po dostavljaču .	Poslali so paket po kurirju .	Го пратија пакетот по курир .
prostorna temporalnost	Ne voli šetati po kiši . Građevinski radnici često rade po vrućini .	Ne mara hoditi po/v dežju . Gradbeni delavci pogosto delajo po/v vroćini .	Не сака да шета по дожд . Градежните работници често работат по/на жештина .
relativ	Zagreb je poznat po katedrali .	Zagreb je znan po stolnici .	Загреб е познат по катедралата .
kriterij	Dvojica učenika razvrstala su knjige po abecedi .	Dva učenca sta razvrščala knjige po abecedi .	Двајца ученици ги подредија книгите по азбучен ред .
PRI			
adlokálnost ili primjesnost	Kuća mu je pri vrhu planine. Naš klub je pri vrhu lestvice.	Njegova hiša je pri vrhu gore. Naš klub je pri vrhu lestvice.	Неговата кука е при врвот на планината. Нашиот клуб е при врвот на табелата.
simultanost ili istodobnost	Pri kraju ljeta osjećam zamor. Pri analizi koristimo se metodologijom kognitivne gramatike.	Ob koncu poletja se počutim utrujeno. Pri analizi uporabljamo metodologijo kognitivne slovnice.	Чувствувам умор при крајот на летото. При анализата ја користиме методологијата на когнитивната граматика.
kondicionalnost ili uvjetnost	Pri visokim temperaturama automobili imaju slabije performanse.	Avtomobili se pri visokih temperaturah obnesejo slabše.	Автомобилите имаат послаби перформанси при високи температури .

Na temelju pregleda lokativa u hrvatskome u odnosu na slovenski i makedonski u tablici 4.10. istaknuli bismo da:

- a) temporalnost vezana uz vremensku fazu ili događaj u hrvatskome se izražava lokativom imenice kojom se označava konkretna faza i prijedlogom *na*, npr. *Sreli smo se na početku/sredini/kraju semestra*, a tim se prijedlogom konkretizira i u makedonskome – *Се сретнавме на почетокот/средината/крајот на семестарот*. U slovenskome faza također dolazi u lokativu, pri čemu se vezanost događaja uz nju može konkretizirati i prijedlogom *na* i prijedlogom *v* – *Srečali smo se na/v začetku semestra*;
- b) u hrvatskome i slovenskome lokativom s prijedlogom *o* može se izraziti tema govorenja, mišljenja, koja, u skladu s lokativnim objedinjujućim značenjem smještenosti, predstavlja omeđenje granice diskursa, npr. hrv. *Razgovarali su o politici*, slov. *Pogovarjala sta se o politici*. U makedonskome se tema govorenja i mišljenja izražava *za*-izrazom – *Разговараа за политика, Сака книги за внатрешен дизајн, Го успивааше со приказни за авантурите на Ратко*. U navedenim slučajevima lokativ ima službu indirektnoga objekta. Dolazi li lokativ tog tipa uz imenice koje označuju govorenje i mišljenje, ima modifikatorsku službu, npr. hrv. *razgovor o politici*, *mišljenje o političkoj situaciji*, slov. *pogovor o politici*, *mnenje o politični situaciji*. Istu službu ima i *za*-izraz u makedonskome, npr. *разговор за политика, мислење за политичката ситуација*;
- c) u hrvatskome se pri izražavanju simultanosti ili istodobnosti koje radnje/stanja/zbivanja i blizine faze kojega razdoblja, npr. *Pri kraju ljeta osjećam zamor*, *Pri analizi koristimo se metodologijom kognitivne gramatike*, rabi lokativ s prijedlogom *pri*. U slovenskome se istodobnost s blizinom faze kojega razdoblja u načelu izriče lokativom s prijedlogom *ob*, npr. *Ob koncu poletja se počutim utrujeno*, s time da se rabi i prijedlog *pri*, i to u konstrukcijama tipa *pri koncu festivala*, *pri koncu kariere*. Istodobnost s događajem u prvome se redu izriče lokativom s prijedlogom *pri*, npr. *Pri analizi uporabljamo metodologijo kognitivne slovnice*, ali je moguće i konkretiziranje prijedlogom *ob*, što je potvrđeno korpusnom pretragom. U makedonskome se istodobnost događaja s blizinom faze vremenskoga razdoblja i događaja izražava *npu*-izrazom – *Чувствувам умор при крајот на летото, При анализата ја користиме методологијата на когнитивната граматика*.

Kako cjelovit i sustavan pregled sličnosti i razlika lokativa u hrvatskome u usporedbi sa slovenskim i makedonskim nadmašuje zadani opseg i sadržaj ovoga pregleda, završavamo ga s gore izdvojenim pojedinostima.

4.3.7. INSTRUMENTAL – PARALELIZAM

Belaj i Tanacković Faletar (2014: 258–259) navode da je za objedinjujuće instrumentalno značenje paralelizma u prototipnim prostornim značenjima kretanja karakteristična simetrična dinamičnost u istom vremenskom odsječku, npr. *Ivan šeće s Anom, Studenti putuju s profesorima*, jer se dva fizička entiteta, trajektor (*Ivan, studenti*) i orijentir (*Ana, profesor*), istovremeno kreću u istom smjeru. Povezanost s objedinjujućim značenjem paralelizma pokazat ćemo na primjeru instrumentala sa značenjem prosekutivnosti ili putanje, instrumenta ili sredstva i predmeta u vezi s kojim se vrši radnja. Kada je riječ o prosekutivnosti, instrumentalom se izražava putanja trajektorova kretanja, gdje je jasno predočivo objedinjujuće značenje paralelizma – nominativni trajektori kreću se duljinom prostornog orijentira npr. *Prosvjednici (TR) prolaze Ilicom (OR), Jata ptica (TR) lete nebom (OR)* (usp. Piper i dr. 2005: 248). Instrumentalom sredstva označuje se predmet pomoću kojega se obavlja kakva radnja, zbog čega predstavlja središnje ili prototipno značenje instrumentala, gdje je vezu sa objedinjujućim značenjem paralelizma najlakše uočiti. Tako u rečenicama *Ona sushi jede štapićima, a ja prstima, Ne volim putovati avionom* agentivni trajektor (*ona, ja; ja*) vrši radnju označenu glagolom služeći se kojim sredstvom (*štapići, prsti; avion*), a paralelizam se očituje kao preklapanje putanja trajektora i orijentira, što znači da se instrumentalni orijentiri kreću s nominativnim trajektorima, pa se njihovo kretanje čini paralelnim (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 457–458). Govorimo li o instrumentalu predmeta u vezi s kojim se vrši radnja, npr. *Dirigira simfonijskim orkestrom, Opskrbljuje nas namirnicama*, i on se uklapa u objedinjujuće značenje paralelizma – za izvršenje glagolskoga procesa nužna je prisutnost agensa i instrumentalnoga referenta u svim njegovim fazama (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014: 467).

Važno je istaknuti da se u hrvatskome značenja instrumentala poput značenja prosekutivnosti, instrumenta ili sredstva, temporalnosti i efektoru izražavaju besprijedložno, tj. bez potrebe za konkretiziranjem tih tipova odnosa prijedlozima. U slovenskome s druge strane instrumental uvijek dolazi s prijedlozima, neovisno o tome izražava li se njime značenje sredstva ili značenje društva. Dakako, i u makedonskome se značenja koja razmatramo u okviru instrumentala konkretiziraju prijedlozima.

4.3.7.1. *Besprijedložni instrumental*

U skladu s postojećim pristupom polazimo od instrumentala u hrvatskome, i to onoga bez prijedloga, pri čemu primjere supostavljamo onima u slovenskome i makedonskome. Radi zornosti i jezgrovitosti u tablici na razlike upućujemo kurziviranjem. Nešto iscrpnije objašnjavamo ih ispod tablice 4.11.

Tablica 4.11: Беспредложни instrumental – značenja i primjeri
(slov. *brezpredložni orodnik – pomeni in primeri*, mak. *беспредложки инструментал – значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
(1)			
instrument ili sredstvo	i. putovati vlakom Ne volim putovati avionom . ii. rezati nožem Ona <i>sushi</i> jede štapicima , a ja prstima .	i. potovati <i>z vlakom</i> Ne maram potovati <i>z letalom</i> . ii. rezati <i>z nožem</i> Ona je suši <i>s palčkami</i> , jaz pa <i>s prsti</i> .	i. патува <i>со воз</i> Не сакам да патувам <i>со авион</i> . ii. сече <i>со нож</i> Таа јаде суши <i>со стапчиња</i> , а јас <i>со прсти</i> .
(2)			
prosekutivnost ili putanja	Prolazimo uskim tunelom . ploviti Sueskim kanalom Englezi voze lijevom stranom ceste.	Gremo <i>skozi ozek predor</i> . pluti <i>skozi Sueški prekop</i> Angleži vozijo <i>po levi strani</i> ceste.	Поминуваме <i>низ тесен тунел</i> . плови <i>низ Суетскиот канал</i> Англичаните возат <i>по левата страна</i> на патот.
(3)			
temporalnost ili vrijeme	Srijedom imamo nastavu. Četvrtkom treniram s Anom, a petkom s Majom, ponedjeljkom nema treninga. čekati satima / danima / godinama / desetljećima	<i>Ob sredah</i> imamo pouk. <i>Ob četrtkih</i> treniram z Ano, <i>ob petkih</i> pa z Majo, <i>ob ponedeljkih</i> ni treninga. <i>čakati ure</i> / <i>dneve</i> / <i>leta</i> / <i>desetletja</i>	<i>Во среда</i> имаме настава. <i>Во четврток</i> тренирам со Ана, <i>во петок</i> со Маја, <i>во понеделник</i> нема тренинг. чека <i>со саати</i> / <i>со денови</i> / <i>со години</i> / <i>со децении</i>
(4)			
pridjevni instrumental	Taj je kraj bogat kulturnom baštinom . Ta je tekućina siromašna mineralima .	Ta regija je bogata <i>s kulturno dediščino</i> . Ta tekoćina je siromašna <i>z minerali</i> .	Тој регион е богат <i>со културно наследство</i> . Оваа течност е сиромашна <i>со минерали</i> .
(5)			
efektor ili uzročnik	Usjevi su uništeni tučom . opijen vinom , zadivljen ljepotom , oduševljen prizorom	Poljščine so uničene <i>s točo</i> . opit <i>z vinom</i> / <i>od vina</i> , navdušen <i>nad lepoto</i> , navdušena <i>nad razgledom</i>	Посевите се уништени <i>од град</i> . опиен <i>од вино</i> , восхитен <i>од убавина</i> , воодушевен <i>од злетка</i>

(6)			
entitet u vezi s kojim se vrši radnja	Braća trguju svakakvom robom . Opskrbljuje nas namirnicama .	Brata trgujeta <i>z najrazličnijim blagom</i> . Oskrbuje nas <i>s brano</i> .	Браќата тргуваат <i>со секаква стока</i> . Нè снабдува <i>со храна</i> .
(7)			
identifikacija ili atribucija	Bio je ministrom od 2015. do 2020. Postao je ministrom . Pokazao se stručnim . Pravio se ravnodušnim . Osjećam se poletnijim . Ostao je pribranim . Nazvali su ga Supermanom . Učinili su Trg modernim . Smatraju ga sposobnim . Imenovali su ga ministrom .	Bil je <i>minister</i> od leta 2015 do 2020. Postal je <i>minister</i> . Izkazal se je <i>za strokovnega / kot strokoven</i> . Delal se je <i>ravnodušnega</i> . Počutim se <i>poletnejši / poletneje</i> . Ostati mora <i>priseben</i> . Poimenovali so ga <i>Superman</i> . Trg so naredili <i>moderen</i> . Imajo ga <i>za sposobnega</i> . Imenovali so ga <i>za ministra</i> .	Тој беше <i>министер</i> од 2015 до 2020 година. Стана <i>министер</i> . Се покажа <i>стручен / како стручен</i> . Се правеше <i>рамнoduшен</i> . Се чувствувам <i>пополетно</i> . Мора да остане <i>присебен</i> . Го нарекоа <i>Супермен</i> . Го направија <i>Плоштадот модерен</i> . Го сметаат за <i>способен</i> . Го избраа за <i>министер</i> .
(8)			
ablativni instrumental ili instrumental podrijetla	On je rodом Makedonac. Grgur je podrijetlom s Korčule.	<i>Po poreklu</i> je Makedonec. Grgur je <i>po poreklu</i> s Korčule.	<i>По потекло</i> е Македонец. Гргур е <i>по потекло</i> од Корчула.

(1) Instrumental sredstva

Na temelju primjera ovoga tipa instrumentalna mogu se uočiti razlike u odnosu na veličinu instrumentalnih orijentira – oni tipa (i) veći su od onih tipa (ii) – i na način na koji se pokreću – za one tipa (i) uvjetno se može govoriti o samostalnome kretanju, a za one tipa (ii) o pokretanju zahvaljujući poticaju trajektora – te u odnosu na dinamičnost trajektora – u primjerima tipa (i) trajektor se kreće u cijelosti, a u primjerima tipa (ii) dinamičan je samo jedan njegov dio, npr. *ruka* (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 457–460).

U hrvatskome jeziku upotreba je prijedloga *s* kao konkretizatora značenja sredstva uz padežni oblik zalihosna ili redundantna, npr. *Ne volim putovati avionom, Ona sushi jede štapićima, a ja prstima*. S druge strane u slovenskome uz padežni oblik obvezatno dolazi i prijedlog *z*, odnosno *s*, npr. *Ne maram potovati z letalom, Ona je suši s palčkami, jaz pa s prsti*. U makedonskome se značenje sredstva

izražava *co*-konstrukcijom, npr. *Јаде суиш со станчиња, а јас со прсти, Не сакам да патувам со авион.*

(2) Prostorni instrumental ili prosekutiv

Hrvatskim primjerima prosekutiva, npr. *Prolazimo uskim tunelom, ploviti Sueskim kanalom, voziti lijevom stranom ceste*, u slovenskome odgovaraju konstrukcije s prijedlogom *skozi* uz akuzativ, npr. *Gremo skozi ozek predor, pluti skozi Sueški prekop*, odnosno *po* uz lokativ, npr. *Angleži vozijo po levi strani ceste*. Prijedlog *po* rabi se i u hrvatskome, i to s lokativom, ali uz razliku u značenju. Naime, značenje se lokativa s prijedlogom *po* tipa *Hodamo po Ilici, Trčimo po dvorištu* objašnjava kao „distributivnost, tj. sustavna i pravilna ili pak proizvoljna i nepravilna, stihijska raspoređenost entiteta unutar granica dvodimenzionalnoga ili trodimenzionalnoga orijentira“ (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 448; usp. i Silić i Pranjković 2005: 232), dok je kod besprijedložnog instrumentala riječ o generičkom prostoru koji je lišen atributa dimenzionalnosti (Matovac 2017: 104), odnosno profiliranju duljine kao dimenzije, pravocrtnosti (Belaj i Tanacković Faletar 2014: 460).¹¹¹ Prijedlozi *skozi*, uz akuzativ, i *po*, uz lokativ, u slovenskome se rabe i u značenju translokalnosti i prosekutivnosti, odnosno distributivnosti i prosekutivnosti, npr. *iti z glavo skozi zid, Gremo skozi ozek predor, Dolgo se je sprehajala po mestu, Angleži vozijo po levi strani ceste*. U makedonskome se značenje prosekutivnosti izražava prijedlogom *низ*, npr. *Поминуваме низ тесен тунел, плови низ Суеткиот канал*, ili prijedlogom *по*, npr. *Англичаните возат по левата страна на патот*. Tim se prijedlozima konkretizira i translokalnost, npr. *оди со глава низ суд*, odnosno distributivnost, npr. *Долго шеташе по градот*.

(3) Temporalni (vremenski) instrumental

Belaj i Tanacković Faletar (2014: 461–464) navode da je ta vrsta instrumentala vezana uz specifična vremenska značenja i ograničena na uzak krug referenata, navodeći da primjerice imenica koja znači dan u tjednu dobiva značenjsku nijansu ‘svaki’ te se rabi u jednini, npr. *Четвртком тренирам с Аном, а петком с Мајом, понејдјелком нема тренинга*. Vezu s objedinjujućim konceptom paralelizma autori vide u metaforički utemeljenome pravocrtnome poimanju vremenskoga tijeka, pri čemu je za vremenski orijentir važna značajka kontinuiteta. Zbog te značajke instrumentalom u hrvatskome uz dane mogu biti označeni i sati, mjeseci, godine, desetljeća, tisućljeća, pri čemu instrumentalni referent dolazi u množini, npr. *Čekala sam ga mjesecima, U taj mali primorski grad odlazili smo godinama, Desetljećima smo ljetovali tamo, Ljudi*

111 Na temelju primjera u srpskome *Šetaju po gradu, Trči po travi, Policija je patrolirala po zalivu* Piper i dr. (2005: 284) ističu da se lokativom uz glagole kretanja izriče kretanje u različitim smjerovima, pri čemu je zahvaćena cijela površina lokalizatora, odnosno orijentira.

se tisućljećima bave poljoprivredom. Belaj i Tanacković Faletar (2014: 461–464) ističu da preduvjet instrumentalnoga kodiranja koji uključuje kontinuitet ne može biti ispunjen ako između vremenskih razdoblja u kojima se odvijaju glagolski procesi postoje veći prekidi, tj. ako je kontinuitet vremenskih orijentira narušen, zbog čega su konstrukcije tipa *Vidale smo se siječnjima* i *Čekao sam ga srijedama* neovjerene. U vezi s potonjima treba reći da je korpusnom pretragom potvrđena poraba primjera tipa [recepte] *često dijeli utorcima na Makronovim radionicama kuhanja, Utorcima imam terapiju No1, Neko vrijeme smo igrali utorcima u domu sportova, Srijedama se dogovaraju i vikend-izleti, [dosadašnji termini] su bili uglavnom srijedama i nedjeljama, Druženja za prvi modul događat će se četvrtcima, Petcima više ne izlazi s nama, Aktivnost će se provoditi subotama, Eto, ja moram raditi i praznicima i nedjeljama, Radili smo naporno i petcima i subotama i ponedjeljcima.*

Vremenska značenja s oznakom kontinuiteta vezana uz dane u tjednu u slovenskome se izražavaju lokativom s prijedlogom *ob*, npr. *Ob četrtkih treniram z Ano, ob petkih pa z Majo, ob ponedeljkih ni treninga*, a ona vezana uz dane općenito, mjesece, godine i duža vremenska razdoblja dolaze u besprijedložnome akuzativu, npr. *čakati ure/dneve/leta/desetletja*. U makedonskome vremenska značenja vezana uz dane u tjednu s oznakom kontinuiteta izražavaju se *vo*-izrazom, a ona vezana uz sate, dane, mjesece te duža vremenska razdoblja izriču se *co*-konstrukcijom, usp. *Во четврткок тренирам со Ана, во петок со Маја, во понеделник нема тренинг* i *Ги чекавме со часови / со денови / со години / со децении / со милениуми.*

(4) Pridjevni instrumental

Riječ je o instrumentalu kao dopuni pridjevima tipa *bogat* i *siromašan*, npr. *Lika je kraj siromašan stanovnicima i nestvarno bogat prirodnim ljepotama*, pri čemu su u paralelnome odnosu nominativni referent, odnosno nositelj identifikacije ili atribucije (*Lika*), i kakvo materijalno ili duhovno dobro (*stanovnici, prirodne ljepote*).

U slovenskome pridjevni instrumental dolazi s prijedlogom *z*, odnosno *s*, npr. *dolenjska [je] regija bogata s kulinarčno zgodovino, Prebrana, revna s cinkom ali vitaminom C, zmanjšuje plodnost*. U makedonskome uz pridjev *богат* dolazi *co*-izraz, npr. *Toj e богат со магнезиум и со натриум*, a uz pridjev *сиромашен* dolazi *co*-izraz, npr. *сиромашен со суровини*, ili *no*-izraz, koji se rabi u kontekstima tipa *човек сиромашен по дух, чеда сиромашни по дела*.

(5) Instrumental efektor (uzročnika)

Takav se instrumental rabi kao vid sredstva u pasivnim konstrukcijama radi izricanja efektor, odnosno kojeg apstraktnog vršitelja (pokretača) radnje, npr. *Opijen tugom tonem u san (Tonem u san. Opila me tuga), Zadivljena sam gostoljubivošću*

*i velikodušnošću (Gostoljubivost i velikodušnost su me zadivile), Bila sam zadivljena snagom i odlučnošću ove žene (Zadivile su me snaga i odlučnost ove žene), Bio je ponesen emocijama (Ponijele su ga emocije).*¹¹²

Kada se hrvatske konstrukcije s instrumentalnom efektora usporede sa slovenskima, razvidno je da se u slovenskome rabi prijedložni instrumental, npr. *Poljščine so uničene s točo, opit z vinom / od vina, navdušen nad lepoto*. Dakle efektori se konkretiziraju instrumentalom s prijedlozima *z/s* i *nad* ili genitivom s prijedlogom *od*. U makedonskome se efektor izriče *od*-konstrukcijom, npr. *Посевите се уништени од град, опиен од вино, восхитен од убавина, воодушевен од глетка*.

(6) Instrumental entiteta u vezi s kojim se vrši radnja

Riječ je o instrumentalu kao dopuni glagolima koji zahtijevaju objekt u besprijedložnome instrumentalu, kojim je označen entitet zahvaćen djelovanjem agensa. Takav instrumental ima ulogu pacijensa ili teme. Glagole s temom u instrumentalu Brač¹¹³ (2018: 111) dijeli u tri skupine, ističući da je svima zajednička posvojnost i dominacija, odnosno da agens raspolaže temom koja je u podređenom položaju u odnosu na njega, a razlikuju se s obzirom na to koliko je predmet zahvaćen radnjom, odnosno mijenja li se te je li u središtu pozornosti. Izdvaja sljedeće skupine glagola s instrumentalom teme (*ibidem*: 111–112):

(1) glagoli vladanja, upravljanja i trgovanja – agens raspolaže predmetom ili je nadređen određenoj skupini ljudi, vrši radnju nad predmetom, što utječe na predmet:

- a. glagoli vladanja i upravljanja – agens raspolaže određenim predmetom ili je nadređen određenoj skupini ljudi, npr. *dirigirati, dominirati, gospodariti, manipulirati, ovladati, predsjedati, pilotirati, rukovati, rukovoditi, upravljati, vladati*;
- b. glagoli trgovanja – agens raspolaže određenim predmetom, ali se njime koristi za postizanje kakve (materijalne) koristi ili druge svrhe, npr. *trgovati, raspolagati, služiti se*;

112 Zbog mogućnosti preoblike aktivnom konstrukcijom u kojoj je pokretač označen nominativom u *Kognitivnoj gramatici* G. Tanackovića Faletara i B. Belaja (2014: 465–466) tumači se pod nazivom subjektni instrumental.

113 Brač (2018) donosi rječnik s otprilike 640 hrvatskih glagola s instrumentalnom imenskom skupinom i oko 320 glagola s prijedložnom skupinom *s* + instrumental, gdje se mogu vidjeti i glagoli kojima je besprijedložni instrumental objektna dopuna. Na primjeru glagola *rukovati* ilustriramo valencijsku obradu takvih glagola: **glagol** – rukovati – **semantička skupina glagola** – glagol vladanja i upravljanja – **valencijski obrazac** – NomD – InstD – **semantičke uloge** – Nom_{agens} – V – Inst_{tema}.

- (2) glagoli bavljenja, igranja i hvaljenja – agens raspolaže predmetom, vrši radnju nad njim:
- glagoli bavljenja čime – radnja u različitoj mjeri utječe na predmet, ovisno o samom predmetu, ali aktivnost utječe i na agensa. U središtu je pozornosti predmet, npr. *baviti se, pozabaviti se, zabavljati se, zaokupiti se*;
 - glagoli igranja – predmet se ne mijenja, nije u središtu pozornosti, nego je cilj radnje zabava agensa, npr. *kockati se, loptati se, igrati se, poigrati se*;
 - glagoli hvaljenja – predmet se ne mijenja, služi kao sredstvo da se u središte pozornosti stavi agens, npr. *hvaliti se, pohvaliti se, razmetati se*;
- (3) glagoli pomicanja dijela tijela (predmeta) – agens raspolaže predmetom koji je njegov integralni dio tijela ili odvojeni entitet, vrši radnju nad njim, pri čemu se ne mijenja mjesto predmeta, npr. *cmoknuti, gibati, kimati, kolutati, kretati, mlatiti, mljackati, mrdnuti, odmahivati, okrenuti*.

U tablici 4.12. usporedit ćemo neke od glagola navedenih triju skupina u hrvatskom, slovenskom i makedonskom.

Tablica 4.12: Glagoli s orodnikom teme (prema Brač 2018)
(slov. *glagoli s tematskim instrumentalom*, mak. *глаголи со тематски инструментал*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
Glagoli vladanja, upravljanja i trgovanja			
glagoli vladanja i upravljanja	dirigirati velikim zborom gospodariti otpadom manipulirati činjenicama ovladati stranim jezikom	dirigirati <i>velikemu zboru</i> gospodariti <i>z odpadki</i> manipulirati <i>z dejstvi</i> obvladati <i>tuji jezik</i>	диригира <i>со голем хор</i> управува <i>со отпадот</i> манипулира <i>со фактите</i> владее <i>странски јазик</i> , владее <i>со својот алат</i>
glagoli trgovanja	trgovati voćem raspolagati novcem služiti se izvorima	trgovati <i>s sadjem</i> razpolagati <i>z denarjem</i> pomagati si <i>z viri</i>	тргува <i>со овошје</i> располага <i>со пари</i> се служи <i>со извори</i>
Glagoli bavljenja, igranja i hvaljenja			
glagoli bavljenja čime	baviti se sintaksom zabavljati se enigmatikom zaokupiti se poslom	ukvarjati se <i>s skladnjo</i> zabavati se <i>z ugankami</i> zaposliti se <i>z delom</i>	се занимава <i>со синтакса</i> се забавува <i>со енигматика</i> се зафаќа <i>со работа</i>
glagoli igranja	igrati se loptom	igrati se <i>z žogo</i>	си игра <i>со топка</i>

glagoli hvaljenja	hvaliti se djecom razmetati se velikim riječima	hvaliti se z otroki razmetavati z velikimi besedami	се фали со децата се расфрла со големи зборови
Glagoli pomicanja dijela tijela (predmeta)			
	kolutati očima mlatiti nogama odmahivati rukom	zavijati z oči mlatiti z nogami mahati z roko	врти со очите млати со нозете мавта со раката

Razvidno je da se u hrvatskome tema izražava instrumentalnim oblikom, u slovenskome u načelu instrumentalom s prijedlogom *z/s*, a u makedonskome *co-* izrazom. U slovenskome prijedložno-padežni izraz *z/s* + I ne dolazi uz glagole *dirigirati* i *obvladati*. Prvi se rabi s dativnom dopunom, npr. *Redno dirigira Nacionalnemu simfoničnomu orkestru irskega radia in televizije*, gdje se može prepoznati objedinjujuće dativno značenje usmjerenosti, a drugi s akuzativnom, npr. *Vsekakor je v sklopu tovrstnih študijev najprej potrebno obvladati jezik in pisavo*, gdje se akuzativna dopuna u službi direktnoga objekta može opravdati višim stupnjem zahvaćenosti predmeta procesom vladanja. Hrvatska konstrukcija *zaokupiti se poslom* u slovenskome ima ekvivalent u konstrukciji *zaposliti se z delom*. U makedonskome se kao dopuna predmetnim glagolima u načelu rabi *co-*konstrukcija. Uz glagol *vladee* dolazi oblik za direktni objekt, npr. *Дипломатот има право да се пријави на конкурсот, доколку владее странски јазици*, ili indirektni, što se izražava *co-*izrazom, npr. *Секој добар мајстор владее сигурно со својот алат*.

(7) Instrumental identifikacije ili atribucije

Belaj i Tanacković Faletar (2014: 469) taj tip instrumentala razmatraju pod nazivom predikatni instrumental, navodeći da se u hrvatskome pojavljuje rijetko, i to uz ograničen broj glagola – uz kopulativni glagol *biti* i uz semikopulativne glagole, prijelazne i neprijelazne. Njime se, kao što smo već objasnili u poglavlju o imenskome predikatu u užem smislu, v. 3.4.2.1, upućuje na jednoznačnost kojega pojma, odnosno na njegovo svojstvo ili obilježje. U tom smo poglavlju ukazali i na mogućnosti alterniranja nominativa i instrumentala, objašnjavajući ih na temelju postavaka B. Belaja i G. Tanackovića Faletara (2014) i I. Brač (2018). Izdvojili smo kako Brač, na temelju ispitivanja govornika hrvatskoga jezika bez lingvističkoga znanja, zaključuje da se uz kopulativni glagol *biti* u instrumentalu rabe imenice koje znače zanimanje (*profesor, trener, asistent*), nosioca čelne funkcije ili organizacije (*predsjednik, dekan, ravnatelj*), osobu koja je dio čega (*član, sudionik, pripadnik*), uzrok ili uzor čemu (*razlog, uzrok, primjer*) i sl., iz čega se može zaključiti da se instrumentalom izražava privremeno svojstvo, odnosno veća kognitivna udaljenost

između nositelja identifikacije ili atribucije i identifikacije ili atribucije (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014: 485). Upotreba je instrumentalna neovjerena u okviru kopulativnih konstrukcija tipa **On je čovjekom/Ivanom/dobrim*, gdje je kognitivna udaljenost između trajektora i orijentira nulta, pa instrumental ne može konkurirati nominativu. Kada je riječ o semikopulativnim glagolima, istaknuli smo kako Brač (2018: 161–171) značenja neprijelaznih semikopulativnih glagola u hrvatskome dijeli na ona kojima se izražava zadržavanje ili promjena stanja; izražavanje dojma koji tko ostavlja na koga; izražavanje dojma koji tko želi ostaviti na koga; izražavanje osjećanja. Instrumental tada može alternirati s nominativom. Kada je riječ o prijelaznim semikopulativnim glagolima, Brač (*ibidem*) donosi i njihova značenja, a to su promjena koga/čega; izricanje mišljenja o komu/čemu; davanje imena, naziva, atributa i sl.; postavljanje koga na dužnost, pri čemu im je dopuna također u načelu instrumentalna, uz alterniranje s akuzativom s česticom *kao* ili akuzativom s prijedlogom *za*. Već smo istaknuli da to nije slučaj kada je riječ o prijelaznome semikopulativnome glagolu davanja imena – *(na)zvati*, npr. *Nazvali su ga Petar, ali ga zovu Pero* – tada nominativu ne može konkurirati nijedan oblik jer je riječ o direktnom upućivanju na nulti stupanj konceptualne odvojivosti imena i njegova nositelja (usp. Belaj i Tanacković Faletar 2014: 476). Posebno se pristupa primjerima tipa *Zovu ga bratom*, gdje se imenicom u instrumentalu izražava subjektivno pripisivanje nekih uže ili šire shvaćenih osobina objektu.

Govoreći i u okviru ovoga poglavlja o semikopulativnim glagolima, ponavljamo tablice sa značenjima i primjerima odabranih neprijelaznih i prijelaznih semikopulativnih glagola iz poglavlja o predikatu, v. 3.4.2.1.2, uz navođenje njihovih dopuna. U spomenutom smo poglavlju govorili o alterniranju hrvatskih instrumentalnih konstrukcija s nominativnima, akuzativnima i priložnima, pa ih ovdje nećemo navoditi. Dakle instrumentalnu dopunu uz odabrane glagole prema Brač (2018) supostavljamo ekvivalentnima u slovenskome i makedonskome.

Tablica 4.13: Značenja i primjeri neprijelaznih semikopulativnih glagola (slov. *neprehodni polpomožni glagoli*, mak. *непреодни семикопулативни глаголи*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
zadržavanje ili promjena stanja	ostati, ostajati postati, postajati + I	ostati, ostajati postati, postajati + <i>N</i>	остане, останува, стане, станува + <i>OPO</i> ¹¹⁴
subjektivni dojam koji tko/što ostavlja (na koga)	činiti se, izgledati, djelovati, pokazati se, ispasti + I	zdeti se + (<i>kot/kakor</i>) <i>N</i> , izgledati + (<i>kot/kakor</i>) <i>N</i> / <i>prilog</i> , delovati + (<i>kot/kakor</i>) <i>N</i> / <i>prilog</i> , pokazati se + (<i>kot/kakor</i>) <i>N</i> , izpasti + (<i>kot/kakor</i>) <i>N</i>	се чини + (<i>како</i>) <i>OPO</i> , изгледа + <i>prilog</i> / (<i>како</i>) <i>OPO</i> , делува + <i>prilog</i> / (<i>како</i>) <i>OPO</i> , се покаже + (<i>како</i>) <i>OPO</i> , испадне + (<i>како</i>) <i>OPO</i>
izražavanje dojma koji tko/što želi ostaviti na koga	praviti se, napraviti se + I	delati se, narediti se + <i>A</i>	се прави, се направи + (<i>како</i>) <i>OPO</i>
izražavanje osjećanja	osjećati se, osjetiti se + I	počutiti se, občutiti se + <i>A/prilog</i>	се чувствува, се почувствува + <i>prilog</i> / (<i>како</i>) <i>OPO</i>

Na temelju tablice 4.13. razvidno je da se u slovenskome uz navedene skupine glagola ne rabi instrumentalna dopuna kao u hrvatskome. Uz glagole zadržavanja ili promjene stanja rabi se nominativna dopuna, npr. *Dekle je ostala učiteljica, Postal je bogataš*; uz pojedine glagole subjektivnoga dojma koji tko/što ostavlja na koga rabi se nominativna dopuna, uz koju može dolaziti čestica *kot (kakor)*, npr. *Zdel se je močan in hiter, To se zdi kot konec sveta*; ili i nominativna, s česticom ili bez nje, i priložna dopuna, npr. *Pot izgleda dobra, Spalnica izgleda kot nova, Telefon izgleda dobro*; uz glagole izražavanja dojma koji tko/što želi ostaviti na koga rabi se akuzativna dopuna, dakako u jesnim konstrukcijama, npr. *Dela se bolnega*, dok u niječ-nima dolazi genitivna, npr. *Ne delaj se pametnega!*; uz glagole izražavanja osjećanja rabe se akuzativna i priložna dopuna, npr. *Počutim se izigranega/izigrano*. Kada je riječ o semikopulativnim glagolima kojima se izražava subjektivni dojam koji tko/što ostavlja na koga, valja spomenuti i vezani spoj *biti videti* u značenju 'izgledati', 'činiti se', npr. *Pot je videti dobra, Ceste so videti prehodne* (usp. Žele 2018, *videti*). U makedonskome uz sve skupine glagola dolazi opći padežni oblik. Važno je istaknuti

114 *OPO* – opći padežni oblik.

da uz glagole subjektivnoga dojma koji tko/što ostavlja na koga i glagole izražavanja osjećanja u prvome redu dolazi priložna dopuna, koja može alternirati s (obilježen(ij)om) imenskom u općem padežnom obliku, uz koji može dolaziti i čestica *како*, npr. *Остана министер за финансии; Сè ми се чини како нестварно, Делува како добар професор, Моделот се покажа како успешен, Се плаши да не испадне виновен, Нашиот клуб на крајот ќе испадне како голем победник; Тој сакаше малку да се прави како паметен и да соли памет; Се чувствувааше силен/силно, Се чувствувааше како пијана.*

U tablici 4.14. nalazi se pregled odabranih prijelaznih semikopulativnih glagola i njihovih dopuna. Kao što je istaknuto, instrumentalnoj dopuni u hrvatskome supostavljamo ekvivalentne dopune u slovenskome i makedonskome.

Tablica 4.14: Značenja i primjeri prijelaznih semikopulativnih glagola (slov. *neprehodni polpomožni glagoli*; mak. *непреодни семикопулативни глаголи*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
promjena koga/čega i zadržavanje postojećeg stanja	činiti, učiniti, praviti, napraviti, održati (koga/što) + I	delati, storiti, narediti, ohraniti (koga/kaj) + A	прави, стори, направи, зачува (кого/што) + OPO
mišljenje o komu/čemu	smatrati, doživljavati, ocijeniti, definirati, kvalificirati, označiti, označavati, prikazati (koga/što) + I	imeti, doživljati, oceniti, opredeliti, definirati, kvalificirati, označiti, označevati, prikazati (koga/kaj) kot (kakor) / za + A	смета, доживува, оцени, определи, дефинира, квалификува,значи, означува, прикаже (кого/што) како/за + OPO
davanje imena, naziva, atributa i sl.	nazivati, prozvati, proglasiti (koga/što) + I	imenovati, razglasiti, proglasiti, poimenovati (koga/kaj) kot (kakor) / za + A	именува, нарекува, нарече, прогласи (кого/што) како/за + OPO
postavljanje koga na dužnost	imenovati, proglasiti, proglašavati, izabrati, potvrditi, potvrđivati, nominirati, priznati (koga/što)+ I	imenovati, proglasiti, razglašati, izabrati, potrditi, potrjevati, nominirati, priznati (koga/kaj) kot (kakor) / za + A	именува, прогласи, прогласува, избере, потврди, потврдува, номинира, признае како/за + OPO

Na temelju tablice 4.14. razvidno je da u slovenskome uz glagole promjene koga/čega i zadržavanja postojećega stanja dolazi dopuna u akuzativnome obliku, npr. *Frizura jo dela mladenko in sploh mlajšo, Bogatstvo ga je storilo prevzetnega, Naredili so deželo neodvisno, Zato je glavni namen pripravkov za nego zrelejšje kože ohraniti kožo vlažno*; uz glagole izricanja mišljenja o komu/čemu dolazi akuzativ s česticom *kot (kakor)*, odnosno s prijedlogom *za*, npr. *Imajo jo za ljubico, Imam jo kot spomin na čudovit evrovizijski dogodek, Označuje ga za vztrajnega glasnika in gorečega pridigarja svobodne misli, To so trenutki, ko iščemo svoje mesto, ljudi pa doživljamo kot sopotnike*; kada je riječ o okazionalnome imenovanju ili davanju atributa uz glagol dolazi dopuna u akuzativu s česticom *kot (kakor)*, odnosno s prijedlogom *za*, npr. *Lastniki ameriških kinematografov so ga v Las Vegasu že proglasili kot moško zvezdo jutrišnjega dne, Pevca Micka Jaggerja bi lahko razglasili za očeta leta*. Uz glagole postavljanja koga na dužnost rabe se iste dopune, npr. *Delovna skupina naše zveze bo S. K. danes uradno imenovala kot edinega kandidata za novega selektorja, Ko so me z većino glasov potrdili za člana, sem se odločil za politiko*. U makedonskome, uz glagole promjene koga/čega ili zadržavanja postojećega stanja dolazi opći padežni oblik, npr. *И оваа награда, која ми е доделена за животно дело, ме прави среќен, задоволен и исполнет, Тиквата ја чува кожата здрава и свежа*. Uz glagole izricanja mišljenja o komu/čemu rabi se čestica *како* uz opći padežni oblik ili *за-израз*, npr. *Го сметаа како водач на опозицијата, Во 2017 година го определија за мандатар*. Uz pojedine glagole, npr. *смета*, može doći i dopuna u općem padežnom obliku – *Го сметаат одговорен за кризата*. Kada se izriče okazionalno imenovanje ili davanje atributa, uz navedene glagole u načelu dolazi konstrukcija s česticom *како*, odnosno *за-израз*, npr. *Тој фотографијата ја нарече како најтажната фотографија досега*, s time da kao i u prethodnome slučaju pojedini glagoli mogu imati dopunu u općem padežnom obliku, npr. glagol *нарекува* – *Рафаел Надал уште еднаш докажа зошто го нарекуваат крал на земјената подлога*. Uz glagole postavljanja koga na dužnost dolazi konstrukcija s česticom *како*, odnosno *за-израз*, npr. *Во 1971 година го именуваа за амбасадор во Обединетите нации, Не е јасно кого блокот би го номинирал за премиер, Го именува како заменик премиер*.

(8) Instrumental podrijetla

Tim se tipom instrumentala izriče „sastavnica“ nominativnoga trajektora na osnovi koje se govori o specifičnom vidu njegova podrijetla (rod, mjesto rođenja, državljanstvo, nacionalnost), pri čemu je objedinjujuće značenje paralelizma, odnosno njegov metaforički pomak, razvidan iz poklapanja postojanja i trajanja određene osobine s postojanjem i trajanjem nositelja te osobine (Belaj i Tanacković Faletar

2014: 486).¹¹⁵ Takvi instrumentali čine leksičke dijelove kopulativnih predikata te uz sebe imaju sastavnicu kojom se to podrijetlo konkretizira, npr. u nominativu – *Andrea je porijeklom Talijanka, Oni su rodnom Makedonci*, ili u genitivu s prijedlogom *iz* – *Andrea je porijeklom iz Italije, Oni su rodnom iz Makedonije*.

U slovenskome se podrijetlo izražava lokativom s prijedlogom *po*, koji se rabi i hrvatskome,¹¹⁶ npr. *Po poreklu je Makedonec*, kao i u makedonskome – *no*-konstrukcijom, npr. *По потекло е Македонец*.

4.3.7.2. Prijedložni instrumental

U nastavku polazimo od prijedložnoga instrumentala u hrvatskome, čije primjere supostavljamo onima u slovenskome i makedonskome. Radi zornosti i jezgrovitosti u tablici 4.15. na razlike upućujemo kurziviranjem.

115 Valja spomenuti da Belaj i Tanacković Faletar (2014: 485) prema Siliću i Pranjkiću (2005: 235) taj tip instrumentala nazivaju i ablativnim instrumentalom, pa do izražaja dolazi svojevrtni (terminološki) paradoks – značenje podrijetla razmatrano kod ablativnosti, odnosno ishodišnoga značenja konkretiziranoga genitivom, što je određeno kao asimetričan odnos, i uz instrumental se tumači u okviru ablativnosti, utemeljene u paralelnome odnosu. Radi jednoznačnosti nazivlja predmetnu bismo vrstu nazivali instrumentalom podrijetla, a naziv ablativni u prvome bismo redu vezali uz genitivna značenja odvajanja.

116 Predmetno značenje lokativa ne navodi se ni kod Silića i Pranjkića (2005), ni kod Belaja i Tanackovića Faletara (2014), pa kao primjere uporabe navodimo one iz korpusa – *Martine je po porijeklu Haćanka odrasla u SAD-u, On je bio po porijeklu iz današnje Crne Gore, Sveti Siksto je po rodu bio Rimljanin, Sveti je Leopold po rođenju Dalmatinac*. Štoviše, takve konstrukcije, npr. *Ivan je po nacionalnosti Hrvat*, i srodne, npr. *Marija je po zanimanju profesorica*, u poučavanju inojezičnoga hrvatskoga uvode se već na razini A1 (v. npr. Čilaš-Mikulić i dr. 2006: 34–37).

Tablica 4.15: Prijedložni instrumental – značenja i primjeri
(slov. *predložni orodnik* – *pomeni in primeri*, mak. *предлошки инструментал* – *значења и примери*)

	Hrvatski	Slovenski	Makedonski
S(A)			
socijativ ili društvo	Idemo na more s prijateljima . družiti se s prijateljima , razgovarati sa suradnikom , večerati s kolegama	S prijatelji gremo na morje. družiti se s prijatelji , pogovarjati se s sodelavcem , večerjati s kolegi	Одиде на море со пријателите . се дружи со пријателите , зборува со соработникот , вечера со колегите
socijativ i temporalnost	Mudrost dolazi s godinama .	Modrost pride z leti .	Мудроста доаѓа со годините .
modus ili način	Djed hoda sa štapom . S veseljem su primili nas dvoje.	Dedek hodi s palico . Z veseljem sta naju sprejela.	Дедото оди со бастум . Нè пречекаа со задоволство .
kvalitativnost ili svojstvo	majica s rukavima , soba s pogledom , djevojka s dugom plavom kosom	majica z rokavi , soba z razgledom , dekle z dolgimi svetlimi lasmi	маица со ракави , соба со поглед , девојка со долга руса коса
PRED			
prelokativnost ili predmjesnost	Stajali su pred kućom . Bježali smo pred šefom u skladište.	Stali so pred hišo . Zbežali smo pred šefom v skladišče.	<i>Стоеја пред куќата.</i> <i>Побегнавме од шефот во магацинот.</i>
temporalnost ili vrijeme	Pred njima je svijetla budućnost.	Pred njimi je svetla prihodnost.	Пред нив е светла иднина.
ZA			
postlokalnost ili izamjesnost	Sunce je za oblakom .	Sonce je za oblakom .	Сонцето е <i>зад облакот</i> .
паралелно кретање	Kontrolor iz tramvaja trčao je za mnom .	Tramvajski kontrolor je tekel za mano .	Контролорот на трамвајот трчаше <i>по мене</i> .
finalnost	Čezne za domovinom .	Hrepeni <i>po svoji domovini</i> .	Копнее <i>по / за својата татковина</i> .
simultanost ili istodobnost	Razgovarat ćemo o tome za ručkom .	O tem se bomo pogovorili med kosilom .	Ќе разговараме за тоа <i>на ручекот / за време на ручекот</i> .

NAD			
supralokalnost ili nadmjesnost	Sitni čovjek satima je izvodio akrobacije nad rijekom.	Mali možic je ure in ure izvajal akrobacije nad reko.	Ситниот човек со часови правеше акробации над реката.
metaforizacija supralokalnosti ili metaforizacija nadmjesnosti	Slika je nad televizorom. Vladao je nad Austrijom i nad današnjom Slovenijom.	Slika je nad televizorjem. Vladao je nad Avstrijo in današnje Slovenijo / Vladao je <i>Avstriji in današnji Sloveniji.</i>	Сликата е над телевизорот. <i>Владел со Австрија и со денешна Словенија.</i>
komparativ ili usporedba	To je film nad filmovima.	To je film <i>vseh filmov.</i>	Тоа е филм над филмовите.
POD			
sublokalnost ili podmjesnost	Ljudi stoje pod mostom.	Ljudje stojijo pod mostom.	Луѓето стојат под мостот.
modus ili način	Živim pod stresom cijeli život. Književnica je pisala pod pseudonimom.	Vse življenje živim pod stresom. Pisateljica je pisala pod psevdonimom.	Цел живот живеам под стрес. Писателката пишуваше под псевдоним.
MEĐU			
interlokalnost ili međumjesnost komparativ ili usporedba	Pismo je među knjigama. Međupticama najljepše su papige.	Pismo je med knjigami. Medpticami so najlepše papige.	Писмото е меѓу книгите. Меѓуптиците , најубави се папагалите.

Na temelju pregleda prijedložnoga instrumentala u hrvatskome u odnosu na slovenski i makedonski u tablici 4.15. istaknuli bismo da je najviše razlika, uz pojedine sličnosti, kod značenja koja se ostvaruju hrvatskim prijedlogom *za* – značenje postlokalnosti instrumentalom s prijedlogom *za* izriče se i u hrvatskome i u slovenskome, usp. hrv. *Sunce je za oblakom* i slov. *Sonce je za oblakom*. U makedonskome se za to značenje rabi *zad*-izraz – *Сонцето е зад облакот*. U hrvatskome i slovenskome instrumentalom s prijedlogom *za* izražava se i značenje paralelnoga kretanja, usp. hrv. *Kontrolor iz tramvaja trčao je za mnom* i slov. *Tramvajski kontrolor je tekel za mano*. U makedonskome u tom značenju dolazi *no*-izraz – *Контролорот на трамвајот трчаа ме*. Prijedlogom *za* konkretizira se u hrvatskome i značenje finalnosti, npr. *Čezne za domovinom*, čemu u slovenskome odgovara instrumental s prijedlogom *po* – *Hrepeni po svoji domovini*, a u makedonskome *no*-, odnosno *za*-izraz – *Konhee no/za svojata matkovina*. Značenje simultanosti ili istodobnosti tipa *Razgovarat ćemo o tome za ručkom* u slovenskome se izražava instrumentalom s

prijedlogom *med* – *O tem se bomo pogovorili med kosilom*, a u makedonskome *na-* ili *za vreme na-*izrazom – *Ќе разговараме за тоа на ручеком*.

Kako cjelovit i sustavan prikaz sličnosti i razlika prijedložnoga instrumentala u hrvatskome u usporedbi sa slovenskim i makedonskim nadmašuje zadani opseg i sadržaj ovoga pregleda, završavamo ga s gore izdvojenim pojedinostima.

V

Rečenična negacija u hrvatskome, slovenskome i makedonskome

Poglavlje o rečeničnoj negaciji u trima južnoslavenskim jezicima otvaramo navodeći određenje negacije u jeziku A. Kovačević (2016: 20):

Za negaciju valja istaknuti da je univerzalna i jeziku inherentna pojava. (...) U jeziku je univerzalna i obilježenost negacije, tj. univerzalna je niječnost kao dodatni izraz koji izostaje u jesnim ustrojstvima. Opći izrazi negacije mogu biti popraćeni i dodatnima kao što su red riječi, padežni oblici i naglasak. Ako je niječnost obilježena dodatnim izrazom, za jesnost se može reći da je obilježena izostankom dodatnoga izraza ili da je obilježena svojom "neobilježenosti". Jezične su jedinice nužno ili jesne ili niječne, tj. nijedan jezični izraz nije neutralan u odnosu na ono što se može nazvati gramatičkom kategorijom jesnost / niječnost niti postoji neka treća mogućnost. To ne znači da se svaka jezična jedinica može ostvariti kao jesna i niječna, nego da svaka jest nužno ili jesna ili niječna. One pak koje se mogu ostvariti i jesno i niječno ne mogu istovremeno biti i jesne i niječne. (...) U rečenici su ponajprije određene sintaksom, a ne morfologijom, pa zbog činjenice da je jedna jesna, a druga niječna označuju posve različite pojmove. Stoga se, u analogiji s nekim fonološkim pojavama, za jesnost i niječnost može reći da su u komplementarnoj distribuciji.

Do 2000-ih godina negacija se u trima predmetnim jezicima nije sustavnije opisivala, a u gramatikama joj se pristupa sporadično. A. Kovačević (2016: 21) izostanak sustavnih tumačenja i pregleda negacije u gramatikama shvaća kao potvrdu njezine duboke ukorijenjenosti u jeziku, odnosno činjenice da predstavlja pojave u velikoj mjeri općenite, uobičajene i samorazumljive, koje se stoga ne nameću

kao posebno razlikovna gramatička kategorija. Međutim analiza je nužna jer pretpostavlja jasno definiranje jezične pojave, (p)opis sredstava nijekanja i njihova položaja, opis pojava u vezi s negacijom i njihovih semantičkih implikacija. Opis negacije nužan je i onda kada se uzme u obzir pristup inojezičnome hrvatskome, slovenskome ili makedonskome jer neizvornim govornicima izražavanje negacije i problemi u vezi s njom nisu samorazumljivi. Od početka 2000-ih primjetan je porast bavljenja negacijom u južnoslavenskim jezicima u okviru zasebnih istraživanja i analiza koje uključuju gore navedeno. U nastavku poglavlja dajemo pregled bavljenja negacijom u trima predmetnim jezicima, pri čemu ukazujemo i na opise negacije u drugim južnoslavenskim jezicima. Kako je u fokusu ovoga rada rečenična negacija (nijekanje rečenice u cijelosti), koja uz parcijalnu (nijekanje kojega nepredikatnoga člana) čini sintaktičku negaciju, u središnjem dijelu rada usredotočujemo se na usporedbu sredstava izražavanja rečenične negacije i njihova položaja u hrvatskome, slovenskome i makedonskome te se sažeto bavimo pojavama u vezi s rečeničnom negacijom.

5.1. O NEGACIJI U TRIMA JUŽNOSLAVENSKIM JEZICIMA

Pregled bavljenja negacijom u trima južnoslavenskim jezicima započinjemo hrvatskim, koji je dan na više mjesta (npr. Zovko Dinković 2013; Nazalević Čučević 2016, 2022), pa ga u nastavku predstavljamo sažeto. Pregled bavljenja negacijom u makedonskome također postoji (npr. Nazalević Čučević 2016), pa ga ovdje nadopunjujemo onim jedinicama literature koje nisu prethodno predočene. Pregled bavljenja sintaktičkom negacijom u slovenskome dajemo nešto iscrpnije, upućujući na gramatičke opise i zasebna istraživanja.

5.1.1. O NEGACIJI U HRVATSKOME

Kada je riječ o gramatičkim i sintaktičkim opisima negacije u hrvatskome jeziku, kao najiscrpniji ističe se onaj R. Katičića (1986: 127–134). Autor negaciji posvećuje zaseban ulomak unutar odjeljka o preoblici rečeničnoga ustroja. Ustvrdivši da se negacijom otklanja i poriče rečenični izričaj koji je sadržan u rečeničnome ustroju (*ibidem*: 127), ukazuje na načine izricanja preoblake nijekanja te na njegove formalno-značenjske osobitosti, npr. kod glagolskih oblika *nisam*, *neću* i *nemam* srasli su niječna čestica i glagol, analitički niječni imperativ izriče se oblicima *nemoj*, *nemojmo* i *nemojte*, opisuje uporabu veznika *ni* i *niti*, negaciju u okviru slavenskoga genitiva, o čemu govore i Maretić (1963), Pavešić (1971), Silić i Pranjeković (2005).

Nadalje Katičić ukazuje na zamjenjivanje prijedloga *već* prijedlogom *još*¹¹⁷ u niječnim konstrukcijama, na nijekanje nepredikatnih članova rečeničnoga ustroja te na obvezatnost niječne preoblike u rečenicama s priložima *malo*, *umalo*, *malo što* i slično. Katičić (1986: 130) navodi i da se uz rečeničnu negaciju neodređene zamjenice ili prilozi zamjenjuju svojim niječnim oblicima, npr. *Družba ništa ne govori*. O negaciji u graničnim ili terminativnim rečenicama tipa *Pljeskali su dok nisu otišli s pozornice* govore Silić i Pranjković (2005: 338). Katičić (1986: 317–318) razmatra negaciju uz skupinu glagola mišljenja i strahovanja, kojoj pripada primjerice glagol *bojati se*, npr. *Bojim se da mu se što ne dogodi*, *Strahuje da mu ne odvedu sina*, na što se osvrće i Raguž (1997: 370). Belaj i Tanacković Faletar (2020) govore o uvjetovanosti uporabe veznika suprotnih rečenica *nego* i *već* negacijom lijevoga predikatnoga ustrojstva, npr. *Nije došla Ivana, nego Ana*, v. i Silić i Pranjković (2005: 326).

Govorimo li o zasebnim istraživanjima negacije u hrvatskome jeziku, u okviru znanstvenih članaka i monografskih opisa, Nazalević Čučević (2022: 73) uočava pojačano zanimanje za tu temu posljednjih desetak godina koje je urodilo razjašnjenjem brojnih problema i pojava – popisana su i opisana sredstva negacije i njihov položaj u suvremenom hrvatskom jeziku, dan je temeljit pregled sintaktičke negacije s obzirom na podjelu na rečeničnu i parcijalnu (npr. Zovko Dinković 2013; Nazalević Čučević 2016), opisane su sintaktičko-semantičke osobitosti pojava u okviru višestruke negacije – dvostruka negacija, niječno slaganje i ekspletivna ili pleonastična negacija (npr. Zovko Dinković 2016; 2021; Zovko Dinković i Ilc 2017; Nazalević Čučević 2022), analizirane su semantičke implikacije negacije u rečenicama različite priopćajne svrhe (npr. Nazalević Čučević 2016), uputilo se u odnos negacije i kvantifikatora (npr. Zovko Dinković 2013), razmatraju se negacija u poučavanju hrvatskoga kao inojezičnoga (npr. Zovko Dinković 2022) i kognitivna obrada negacije (npr. Čoso i Bogunović 2016; 2019; 2021), pristupa se opisu rečenične negacije u okviru dijalektoloških opisa (npr. Nazalević Čučević i Malnar Jurišić 2024). Dio prinosa istraživanju negacije zahvaća u povijesnu perspektivu, konkretno u korpus hrvatskoglagoljskih tekstova crkvenoslavenskoga razdoblja te se tumači negacija na morfološkoj, sintaktičkoj i nadrečeničnoj razini (Kovačević 2016). Treba istaknuti da je najveći dio spomenutih prinosa upravo kontrastivne, odnosno komparativne naravi – Zovko Dinković (2013) kontrastira negaciju u hrvatskome i engleskome, u suradnji s Ilcem (2017, 2019) analizu proširuje i na slovenski i druge jezike; Nazalević Čučević (2016) usporedno analizira negaciju u hrvatskome i makedonskome jeziku.

117 Valja reći da *već* i *još* u primjerima tipa *Već je stigao*, *Već smo platili sve račune* i *Još nije stigao*, *Još nismo platili sve račune* nisu prijedlozi, kako Katičić (1986: 133) navodi, nego čestica kojom se pojačava obavijest o neizvršenosti radnje u trenutku govorenja.

5.1.2. O NEGACIJI U SLOVENSKOME

U *Slovenskoj slovnici* Toporišić (1976; v. i 2004) opisuje negaciju u okviru morfolškoga i sintaktičkoga odjeljka, postižući sažet, ali relativno sustavan opis sredstava negacije, njihova položaja, semantičkih implikacija negacije te pojava u vezi s njom. U morfolškome odjeljku opisuje sklonidbu, naglasak i porabu niječnih zamjenica *nihče* i *nič*, kojima se označuje nepostojanje kakve osobe ili stvari, npr. *Nihče mi roke ni podal*, *Ničemur se več ne čudim*, navodeći da je umjesto njih moguće rabiti pridjevsku niječnu zamjenicu *nobeden*, *nobena*, *nobeno*. Zamjenica *nič* može se rabiti i u prenesenome značenju, npr. *Nič koliko* ('veliko') *ljudi je bilo v Tivoliju*, *Nič* ('nobenih') *nimam znancev*, *Roba je pod nič* ('slaba'). U nastavku se opisuju pridjevske niječne zamjenice – kvalitativna *nikakršen*, neodređena *noben*, posvojna *nikogar* te količinske *nič* i *noben*. Govori o istovrsnim veznicima zavisnosloženih rečenica (slov. *istovrstni stopnjevalni vezniki*) koji sadrže negaciju – gradacijskima, *ne samo le ... ampak/temveč/marveč tudi ...*; *ne ... ne, niti ... niti*,¹¹⁸ i suprotnima, *ne ... ampak/temveč/marveč*. O negaciji govori i u okviru poglavlja o padežima, i to o genitivu, ukazujući na dvoje. Prvo, kada je predikat zanijekan, umjesto akuzativnoga objekta rabi se genitivni, npr. *Ko zaspal bom v smrti, ne kopljite jame, kjer vrste se križi*, *Ne boš jedel našega kruha*, navodeći odstupanja od tog pravila. Drugo, kada je zanijekan pomoćni glagol *biti* ili glagol *zmanjkovati*, subjekt je u genitivu, npr. *Očeta ni doma*, *Vode zmanjkuje*.¹¹⁹ U okviru morfolškoga odjeljka opisuje i odnos imperativa, glagolskoga vida i negacije – pri izricanju niječnih zapovijedi (slov. *zanikane zapovedi*) rabi se nesvršeni oblik glagola (iako se inzistira na dovršenosti radnje), usp. *Odpri vrata* – *Ne odpiraj vrat*, *Vrni se spet o pravem času* – *Ne vračaj se spet prepozno*, *Ubij ga* – *Ne ubijajte ga*, uz što stoji napomena da se u suvremenome jeziku rabe i svršeni oblici, npr. *Ne odpri vrat*, *Ne vrni se spet prepozno*, *Ne ubij ga*. U sintaktičkome odjeljku Toporišić (1976: 425–427; v. i 2004: 497–502), u okviru određenja sadržaja iskaza (slov. *določitev propozicije*), izdvaja desetak posebnosti negacije – (1) polazeći od toga da obavijest (slov. *pomenska podstava*) može biti jasna (slov. *nenikalna*) ili niječna (slov. *nikalna*), usp. *Tone je doma* i *Toneta ni doma*, *Tone je gospodar* i *Tone ni gospodar*, *To ve vsak* i *To ne ve vsak*, navodi da se niječnost uspostavlja niječnicom (slov. *nikalnica*), koja stoji neposredno ispred riječi ili izraza na

118 Ističe da korelativni veznici *ne* i *niti* imaju u prvome redu pojačajno značenje. U okviru hrvatskih gramatika i sintaktičkih opisa podvode se pod sastavne veznike (npr. Silić i Pranjeković 2005: 324), a u okviru makedonskih pod rastavne veznike (npr. Minova-Gjurkova 2000: 252). U prvim se objašnjava u okviru značenja zajedništva, naporednosti i istosmjernosti među surečenicima (Silić i Pranjeković 2005: 322), a u drugima u okviru izdvajanja elemenata koje povezuju i pojedinačnoga isticanja svakoga elementa (Minova-Gjurkova 2000: 252).

119 Vidjet će se i u nastavku, a o tome smo govorili i prethodno u knjizi, da se o genitivu uz zanijekani glagol *biti* u značenju 'postojati' te uz glagol *zmanjkovati* u slovenskim gramatikama govori kao o subjektu, v. npr. i Lečić (2016: 95).

koji se odnosi, npr. *Janez še ne dela, Janez mu ga še ni dal, Tebe se pa še ne mudi ženiti*, dok zanijekani oblik prezenta glagola *sem, imam, (ho)čem* glasi *nisem, nimam, nočem, nečem*. U iskazu se niječnica može upotrijebiti i nevezano uz glagol, usp. *Pa ti to res hoćeš? – Hočem ne, moram, Jaz sem bil tam, ti pa ne* (pored *nisi*); (2) govoreći o negaciji u jesno-niječnim pitanjima¹²⁰ (slov. *odločevalna vprašanja*), Toporišič ističe da nema razlike između jesnih i niječnih pitanja tipa *Si kaj lačen?* i *Nisi nič lačen?*, *Greš domov?* i *Ne greš domov?*; (3) kada je riječ o tzv. pitanjima govornika (slov. *govorniška vprašanja*),¹²¹ vrijednost je niječnih rečenica jasna, a jesnih niječna, usp. *Kdo bi si bil mislil, da je s Klanca* 'Nihče si ni mislil...' i *Ali bi si bil to kdo mogel misliti!* 'Nihče si tega ni mogel misliti'; (4) istu značenjsku vrijednost niječne i jesne rečenice primjećuje u rečenicama s glagolima koji pripadaju skupini *verba defendendi* (slov. *glagoli zavraćanja*), usp. *Bal se je, da bi mu vlak ušel* i *Bal se je, da mu vlak ne bi ušel*; (5) vrlo je zanimljiva Toporišičeva tvrdnja o tome da niječne zamjenice automatski niječu predikat, npr. *Nikogar se ni bal, Ničesar se ti ni treba sramovati, Tu ni nikogar, Nikjer nisem bil*,¹²² (6) navodi da su potvrdni (slov. *zatrjevalni*) i niječni (slov. *nikalni*) oblici neodređenih zamjenica i priloga u binarnome odnosu, usp. *Nekaj smo res večerjali* i *Nič nismo večerjali*, *Videl sem tega in onega* i *Nikogar nisem videl*, *Nekaj sem ti kupil* i *Nisem ti kupil ničesar*, *Včasih nas obišče* i *Nikoli nas ne obišče*. To se odnosi i na čestice, npr. *Pravkar so prispeli* i *Niso še prispeli*, *Tudi ona prihaja* i *Niti ona ne prihaja*; (7) Toporišič ulazi i u područje dvostruke negacije, govoreći o tome da rečenica s više negacija može imati isto značenje kao rečenica bez negacija, npr. *Ne morem vas ne poslušati*, *Nisem nepameten*, *Nisem nesrečen*; (8) izdvaja da su neke riječi negativne značenjem, ali ne i oblikom, npr. *redko, komaj, malo*, te da se u niječnome značenju upotrebljavaju jesne rečenice tipa *Hudiča smo se zabavali*; (9) opisuje utjecaj zanijekanoga predikata na subjekt ili objekt rečenice, o čemu je bilo riječi i u okviru morfološkoga opisa – na subjekt utječe zanijekani

120 Taj se naziv u hrvatskome jezikoslovlju (usp. Mihaljević 1995, 2011) rabi za vrstu pitanja kojim se od sugovornika očekuje potvrda ili odricanje istinitosti propozicije sadržane u pitanju, odnosno odgovori *da* ili *ne*, što ističe i Toporišič (1976: 431), navodeći da bi se mogla zvati i *da-/ne-pitanja* (slov. *da-/ne-vprašanja*), v. i potpoglavlje 5.3.

121 Pitanjima govornika Toporišič (*ibidem*: 432) naziva pitanja koja govornik postavlja sam sebi, npr. *A sem jaz kriv, da že tri dni dežuje?*

122 Smatramo je zanimljivom jer je u teoriji negacije prihvaćena postavka o tome da se niječni neodređeni izrazi uvijek pojavljuju uz rečeničnu negaciju (Zovko Dinković 2013: 237–238), odnosno da se među zanijekanim elementima ostvaruje odnos jednostrane implikacije – prisutnost niječnih zamjenica i priloga uvjetovana je prisutnošću rečenične negacije, dok rečenična negacija nije uvjetovana prisutnošću niječnih zamjenica i priloga (v. Kovačević 2002: 16, 18). Uzmemo li u obzir rečeno u okviru poglavlja o predikatu, da Toporišič (1952: 157) tumači da subjekt utječe na oblik predikata – u padežu, rodu i broju – onda možemo razumjeti zašto smatra i da niječna neodređena zamjenica u službi subjekta, *Tu ni nikogar*, ali i kojega drugog člana, objekta, *Nikogar se ni bal*, adverbijalne dopune, *Nikjer nisem bil*, utječe na predikat. S obzirom na to da predikat držimo temeljnim članom rečeničnoga ustroja, suglasni smo s iznijetim stavovima o uvjetovanošću *ni*-riječi prisutnošću rečenične negacije, odnosno zanijekanoga predikata. O tome više u potpoglavlju 5.6.

glagol *biti* u službi predikata,¹²³ usp. *Oče je doma* i *Očeta ni doma* ('se (ne) nahaja'), *Za tako sklepanje ni nobenih znamenj* ('ne obstajajo'); kada je riječ o utjecaju zanijekanoga predikata na objekt, akuzativ, koji se pojavljuje u jesnim rečenicama, u niječnima zamjenjuje genitiv, npr. *Matjaž nima sestre*, *Bele moke nimamo več* (samo še črno), *Niti besedice ti ne verjamem*. Ističe da se ponekad umjesto zanijekanoga genitiva rabi akuzativ, i to kada u rečenici dolazi *nič*, usp. *Ni mi nič naročil* i *Ni mi ničesar naročil*. Na kraju poglavlja o nijekanju, u okviru određenja sadržaja iskaza, navodi da negacija dolazi u gradacijskim rečenicama s veznikom *ne samo (le)* ... *ampak (temveč, marveč) tudi*, gdje zanijekani genitiv nije obavezan, npr. *Ni mu vzel le denar in ženo (ili denarja in žene)*, *ampak tudi vero v življenje*. Razlikuje rečeničnu negaciju (slov. *stavčno zanikanje*), npr. *Janezek še ne zna brati*, i parcijalnu negaciju (slov. *nestavno zanikanje*), npr. *To je bilo povedano ne preveč prijazno*, pri čemu navodi da je prva uobičajenija u slovenskome. Uz poglavlje o određenju propozicije s obzirom na osjećaje i aktualizaciju (slov. *določitev propozicije: čuvstvo, aktualnost*) opisuje i postizanja emocionalne obojenosti iskaza i nijekanjem, npr. *In ti tega seveda nisi vedel!*, *Da tega jaz ne vem!*

U *Skladnji* Toporišič (1982) negaciju opisuje u poglavlju o iznošenju obavijesti (slov. *upovedovanje*), pri čemu opisuje i kvantitetu, identifikaciju, volju, mogućnost, hijerarhizaciju, temporalnost, modalnost, aktualizaciju i tako dalje. Ističe da se nijekanjem ukida jesnost – *delati* – *ne delati*, *delam* – *ne delam* – te da se osim predikata može nijekati bilo koji rečenični član. Opisuje se mogućnosti višestrukoga nijekanja, pri čemu zahvaća u pojavu dvostruke negacije, npr. *Ne morem vas ne poslušati*, *Ne bi bil nevesel, če bi me bili povabili*, *Ne bi bil razočaran, če bi se kaj takega zgodilo*, niječnoga slaganja, koje opisuje pod nazivom *odvečno/obilnostno zanikanje povedka*, u okviru kojega se pojavljuju niječne zamjenice, npr. *Nikogar te ni treba biti sram*, *Nikakršnih zvijač se mi ne poslužujte*, *Nikjer ni doma*, *To ni nič*, i pleonastične negacije, npr. *Tresel se je, da se ne bi kaj zgodilo*, pri čemu se referira na Škerlja (1963). Kao i u *Slovnici* (1976) govori o neizravnome nijekanju, kada se na pitanje tipa *Je bilo lepo?* odgovara *Figo/Drek je bilo lepo*. Opisuje porabu korelativnih niječnih gradacijskih veznika (slov. *nikalni stopnjevalni vezniki*) *ne ... ne*, npr. *Ne hčere ne sina po meni ne bo*, *Ne ti, ne jaz, ne ona, ne nihče*, i *niti ... niti*, npr. *Niti mati, niti sestra, niti vila iz goščav...* Opisuje *ne* u samostalnoj porabi, npr. *Ne, to je drugače*, i nesamostalnoj, npr. *Ne bom ti povedala, ne (bom)*. Kao i u *Slovnici* opisuje genitiv u zanijekanim prijelaznim, npr. *Sosede ne moreš videti od tu*, i u egzistencijalnim

123 Govoreći o ovisnosti subjekta o predikatu i obratno (v. 3.2), izdvojili smo i stav J. Toporišiča (1982: 157) o tome da subjekt utječe na oblik predikata – u padežu, rodu i broju. Odstupanja u primjerima tipa *Tomaž je dobrega srca*, gdje je predikatna dopuna u genitivu, a ne u nominativu kao padežu subjekta, objašnjava elipsom *Tomaž je (otrok) dobrega srca*. Zato je zanimljivo što u okviru egzistencijalnih konstrukcija tipa *Očeta ni doma* tvrdi da zanijekani glagol *biti* u službi predikata utječe na genitivni oblik subjekta.

konstrukcijama, usp. *Pravica je, Pravica obstaja i Pravice ni, Pravica ne obstaja*. Dajući pregled gramatike slovenskoga jezika C. Vincenota (1975), koja je pisana na francuskome po uzoru na pristup L. Tesnière, Toporišič (1982: 397–399) komentira da kategorija niječnosti u *Essai de grammaire slovène* nije razložena, nego da se daje pregled rečeničnoga (slov. *popolno nikalna trditev*) i parcijalnoga nijekanja (slov. *delno nikalna trditev*) te niječnih zamjenica, pri čemu se Vincenot oslanja na njega – Toporišiča. Primjećuje da se autor ne bavi višestrukom negacijom iako je ona osobitost slavenskih jezika, a riječ je o tome da je u slučaju zanijezanosti kojega člana rečeničnoga ustroja (slov. *udeleženec*) zanijezan i predikat. Toporišiča (1982: 398) iznenađuje što Vincenot primjere tipa *Nihče ni prišel* tumači kao parcijalnu negaciju. Primjećuje da se ne govori o genitivnome subjektu uz zaniježani predikat s glagolom *biti*. Kada je riječ o potonjemu, istaknuli bismo da se u gramatikama A. Bajeca i dr. (1956: 319; 1973: 338) govori o genitivu u službi logičkoga subjekta (slov. *smiselni osebek*), pri čemu se navode primjeri *Očeta in matere ni bilo doma, Ni jela brez dela, Od kosila ni ostalo trohice* i dr. U konstrukcijama tipa *Prišlo je (zbralo se je) ljudi, da se je vse trlo, Ko bo vojakov zmanjkalo, pa pojedemo mi, Po zraku je frčalo trave in listja*, navode autori, riječ je o bezličnim konstrukcijama u kojima genitiv također ima službu logičkoga subjekta, pri čemu se genitivom kodira samo dio cjeline, pa je riječ o dijelnome genitivu.

Reference o zasebnim opisima negacije nalazimo kod Toporišiča (1982), koji se oslanja na Breznikove i Škerljeve radove. Breznik (1943) govori o rečeničnoj negaciji u slovenskome u okviru imperativa, objekta, infinitivnoga dodatka,¹²⁴ subjekta, predikata i adverbijalnoga količinskog dodatka. Govoreći o niječnim imperativnim konstrukcijama, Breznik (1943: 160–161) ističe da se nesvršenim glagolima izriče zabrana radnje same po sebi, neovisno o tome traje li, ponavlja li se ili se nastavlja, npr. *ne kradi*, dok se imperativnim oblicima svršenoga glagola može izreći zapovijed koja se tiče dovršetka radnje, npr. *ne ukradi*.¹²⁵ Analizira negaciju u imperativnim konstrukcijama s iterativnim, durativnim i perfektivnim glagolima. Dajući opis negacije u okviru objekta, izdvaja da u jesnim rečenicama objekt dolazi u akuzativu, a u niječnima u genitivu, što je, navodi, jednostavno pravilo, koje u pojedinim

124 Iako Breznik govori o dodatku, valja istaknuti da je, neovisno o tome dolazi li infinitiv uz glagol ili imensku riječ, riječ o dopuni, tj. elementu koji konstrukciju čini obavijesnom.

125 Nesvršeni su imperativni oblici u kvantitativnoj prednosti u odnosu na svršene – analizirajući potrebu svršenih i nesvršenih glagola u slovenskome imperativu, Krvina (2017) navodi da je u jesnim konstrukcijama omjer glagolskoga vida 70% : 25% u korist svršenog oblika, a u niječnima 65% : 32% u korist nesvršenoga. Na temelju primjera iz 16. stoljeća, obuhvaćenih monografijom o glagolskome vidu u slovenskom književnom jeziku 16. st., i onih iz suvremenoga jezika, ekscerpiranih iz triju računalnih korpusa, analizira semantičku vrijednost imperativa glagola različita glagolskoga vida i eventualna odstupanja u porabi u jesnim i niječnim rečenicama u povijesnim i suvremenim tekstovima.

slučajevima može izazvati probleme (*ibidem*: 175).¹²⁶ Na temelju sažetih analiza primjera iz književnoga korpusa upućuje na odstupanja u upotrebi. U nastavku govori o zanijekanim glagolima i imenicama koje imaju infinitivni dodatak – uz njih u načelu dolazi objekt u genitivu, npr. *ne boj se vzeti k sebi Marije* (*ibidem*: 181). O infinitivnim dodacima imenskim riječima (pridjevima i imenicama) koje se odnose na kakvu radnju, a ne na predmet, tj. stvar, govori u primjerima tipa *nisem zmožen delati*, gdje, objašnjavaju, *delati* nije objekt, nego dodatak pridjevu *zmožen*. Infinitivne dodatke imaju i imenske konstrukcije *dolžen sam*, *vreden sem*, *imam oblast*, npr. *nimam oblasti grehov odpušćati*, *treba je*, *potreba je*. S druge strane u primjeru *nisem zmožen dela* ('nisam zmožen delati') navodi da je imenica u službi objekta jer se odnosi na predmet, a ne na radnju (*ibidem*: 1982). Niječne konstrukcije s infinitivom proširuje i na primjere s, kako navodi, objektom infinitivnoga subjekta (slov. *objekt pri infinitivu kot subjektu*), npr. *Ni pošteno trebuh svoj gostiti*, *Ni dobro z menoj slepe miši loviti*, *Ni lahko zmeraj resnico govoriti*, pri čemu je, napominje, objekt u akuzativu (*ibidem*: 187–189). Govoreći o negaciji subjekta (slov. *negacija pri subjektu*), izdvaja primjere tipa *Matere ni doma* (u odnosu na *Mati je doma*), gdje je riječ, kako navodi, o egzistencijalnim rečenicama sa značenjem 'ne ostati, nedostati, zmanjkati', u kojima se niječe postojanje subjekta, što izdvaja kao staru jezičnu osobitost koja se očuvala u svim slavenskim jezicima, napominjući kako je riječ o bezličnim rečenicama (*ibidem*: 190–195). Analizirajući negaciju u okviru količinskih konstrukcija, konstatira da su pogrešni primjeri tipa *Niti jednega trenutka ni premissljeval*, a točni *Niti en trenutek ni premissljeval*, jer zanijekani glagol u službi predikata utječe na objekt, ali ne i na količinski adverbijal u akuzativu (*ibidem*: 198).

Uz spomenuti članak A. Breznika valja izdvojiti i onaj S. Škerlja (1963) o pleonastičnoj negaciji, u kojemu autor analizira semantičke implikacije negacije u primjerima tipa *Bojim se, da [on] ne bi umrl* i *Ne bom odšel, preden se ne vrneš*. Kada je riječ o prvome primjeru, za postojanje negacije ključnima smatra psihološke razloge (*ibidem*: 102–104), pri čemu nabraja već spomenute *verba defendendi* i konstrukcije kojima se priječi izvršavanje koje druge radnje tipa *prepovedati*, *braniti* (*zabraniti*),

126 Rečeno Breznik (1943: 182) izdvaja kao osobitost svih slavenskih jezika, navodeći i primjere iz Karadžićeva (Beč, 1847) prijevoda *Novoga zavjeta* – *ja nijesam dostojan њему обуће понијети, пред ким ја nijesam dostojan сакнути се и одријешити ремена на обући његовој* – te iz *Lekcionara Bernardina Splićanina* (1495, 1885) – *kojemu nisam dostojan ja uvlake od postolof odvezati*. Valja napomenuti kako se Karadžićevi primjeri mogu tumačiti kao primjeri slavenskoga genitiva, tj. onoga tipa genitiva uvjetovanog zanijekanim predikatom, koji dolazi na mjestu akuzativa. Akuzativ i genitiv u takvoj porabi i danas alterniraju u hrvatskom i srpskom jeziku, pri čemu je genitiv obilježen u odnosu na akuzativ, v. o slavenskome genitivu u 4.3.3.1. U primjeru iz *Lekcionara*, uzme li se da je *uvlake* genitiv jednine, također se može govoriti o slavenskome genitivu, ali valja reći da to može biti i akuzativ množine, čime Breznikova postavka o obveznosti genitiva uz zanijekan predikatni glagol u svim slavenskim jezicima može biti neuvjerojatna.

odsvetovati, preprečiti, upirati se, boriti se proti (temu da), supostavljajući jednakoznačne primjere s negacijom i bez nje, npr. *Poskusil je preprečiti, da ne bi fant prihajal k hčeri v vas* i *Poskusil je preprečiti, da bi fant prihajal k hčeri v vas*, ističući da su češće inačice s negacijom, pri čemu ukazuje i na neke značenjske nijanse. Kada je riječ o negaciji u vremenskim rečenicama, navodi da dolazi u rečenicama u kojima je jedna radnja odlučujuća za drugu radnju, pa je tako u rečenici *Ne bom odšiel, preden se ne vrneš* za odlazak odlučujući čiji povratak, usp. i *Ne bom odšiel, preden se vrneš*, što je u skladu sa spomenutom postavkom J. Silića i I. Pranjkića (2005: 338) o graničnom ili terminativnom vremenskom značenju takvih rečenica.

Govoreći o recentnijim istraživanjima negacije u okviru zasebnih radova, treba spomenuti G. Ilca, koji se bavi negacijom u slovenskome (npr. 2008; 2012; s Milojević Sheppard 2005; 2007) te kontrastivno, u slovenskome, engleskome i hrvatskome (npr. sa Zovko Dinković 2019) te u drugim jezicima (npr. sa Zovko Dinković 2017).

G. Ilc (2019) zaslužan je i za monografski opis negacije u slovenskome jeziku kontrastivnoga tipa, i to englesko-slovenskoga, na engleskom jeziku. Autor polazi od teorijskoga i terminološkoga pregleda kojim općenito i sažeto obuhvaća negaciju u prirodnim jezicima, niječne kvantifikatore, niječnu polarnost, *n*-riječi, doseg negacije, afiksalsnu negaciju, podizanje negacije, višestruku negaciju, pleonastičnu negaciju, nakon čega zorno zahvaća u analizu izražavanja negacije u engleskome i slovenskome. Kada je riječ o slovenskome, analizira sredstva nijekanja u okviru rečenične i parcijalne negacije, afiksalsnu negaciju te niječne neodređene izraze, odnosno *n*-riječi. Ukazuje na osobitosti niječne idiomatske izraza, negacijskoga genitiva, podizanja negacije i višestruke negacije u predmetnom jeziku. Na pojedine se autorove zaključke referiramo u okviru usporedne analize negacije, koju donosimo nakon ovoga preglednog dijela.

5.1.3. O NEGACIJI U MAKEDONSKOME

U gramatikama i priručnicima makedonskog jezika negacija se, kao i u onima za hrvatski, ne obrađuje sustavno, nego uz pojedine gramatičke činjenice koje ju uključuju, npr. uz naglasne cjeline, uz zapovjedni način, uz složene glagolske niječne konstrukcije sa *сум* i *нема* i sintaktičko-semantičku vrijednost tih konstrukcija, uz *da*-konstrukcije, uz niječne upitne rečenice u kojima dolazi prezent svršenoga glagola (npr. Lunt 1952; Friedman 2001; Bojkovska i dr. 2008; Koneski 2021a). Iscrpniji opis negacije donosi Minova-Gjurkova (2000: 165–170), koja nijekanje i potvrđivanje tumači kao međusobno povezane pojave jer svako nijekanje, zapravo, predstavlja tvrđenje suprotnoga. Sažeto analizira sredstva izražavanja negacije na

razini rečenice i leksema. Pod kvantitativnim aspektom negacije analizira jednostruku (mak. *еднократна* ili *мононегација*) i višestruku (mak. *повеќекратна* ili *полинегација*) negaciju, koja može biti dvostruka (mak. *двојна*), trostruka (mak. *тројна*), četverostruka (mak. *четворна*) itd. Pod dvostrukom negacijom tumači i niječno slaganje i dvostruku negaciju. Ovisno o tome koji se član rečeničnoga ustroja niječe, razlikuje rečeničnu negaciju (mak. *реченична*), npr. *Не се занимаваме со претпоставки*, i negaciju na razini rečeničnoga člana (mak. *членска*), npr. *Не малку бев загрижен*. S obzirom na opseg negacije razlikuje opću ili totalnu (mak. *општа* ili *тотална*), npr. *Никаде нема да ти се бендиса*, i djelomičnu ili parcijalnu negaciju (mak. *делумна* ili *парцијална*), npr. *Некаде нема да ти се бендиса*. Prema načinu izražavanja izdvaja eksplicitnu i implicitnu (ugrađenu) negaciju, pa kao primjere navodi glagole *заборави* ('не помни, не се сети'), *одрекува* ('тврди дека не'), priloge *ретко* ('не често'), *одвај* ('скоро не'), prijedloge *без, освен, против* itd.¹²⁷

Friedman (2001: 50–56, 61–62) o negaciji sažeto govori u okviru reda riječi te upitnih i zapovjednih rečenica, dok unutar zasebnoga potpoglavlja analizira položaj niječne riječi u rečenicama s rečeničnom i parcijalnom negacijom. Dotiče se i niječnoga slaganja.

Kada je riječ o zasebnim istraživanjima, treba spomenuti rad Ž. Cvetkovskog (1990), koji se bavi kategorijalnim značenjem negacije. Polazi od toga da je nijekanje, zapravo, član trojne opozicije u kojoj su još tvđenje i sumnja. Daje pregled stajališta prema kojima se potvrđivanje i nijekanje svrstavaju u kategoriju modalnosti te u osnovna modalna značenja jer iskazuju realnost i nerealnost, što su modalne kategorije. Z. Nikodinovski (2012) bavi se antonimijom u jeziku i govoru. Iscrpno razlaže o antonimnim osima, tj. suprotstavljenim entitetima koji sadrže zajedničke karakteristike i pripadaju određenoj zajedničkoj značenjskoj domeni. Kao način izražavanja antonimnih parova navodi i sintaktički način koji se ostvaruje nijekanjem pozitivnoga parnjaka, usp. *Тој не го почитува законот* i *Тој го прекршува законот*. Negaciju u makedonskim kompletivnim rečenicama (mak. *комплементарни реченици*) analizira Petrevski (2013: 63–65), pri čemu uzima u obzir i primjere s rečeničnom negacijom, tj. one u kojima je zaniječan predikat glavne surečenice, npr. *Не им реков дека ќе си одам, туку набљудував како ќе се развива ситуацијата*, *Нема да му кажам да го направи тоа*, i one s parcijalnom negacijom (mak. *членска негација*), koja se u načelu odnosi na zavisnu surečenicu, ali se može ostvariti niječnom česticom ispred glagola u službi predikata glavne rečenice, npr. *Не реков дека ќе си одам, туку дека ќе го сменам однесувањето*, ili nijekanjem predikata zavisne

127 V. i kod Toporišića (1976), npr. *редко, komaj, malo*.

surečenice, odnosno postavljanjem niječnice ispred veznika kojim se klauza uvršta, npr. *Реков не дека ќе си одам, туку дека ќе го сменам однесувањето*, što ističe češćim u odnosu na jesne inačice tipa *Реков дека ќе го направи Марија, а не јас, Реков дека ќе го сменам однесувањето, а не дека ќе си одам*. Petrevski (*ibidem*: 67) navodi da se predikati glavnih surečenica u čijoj su službi glagoli apstraktna značenja rjeđe niječu – tako su glagoli govorenja tipa *тврди, рече, вели, каже* pogodniji za nijekanje od glagola mišljenja tipa *мисли, оценува, смета*, a glagoli osjećanja u službi predikata niječu se rjeđe od prvih i drugih. Navodi da je uzrok tomu to što su radnje govorenja od mentalnih i osjetilnih radnja podložnije percepciji, a time procjeni istinitosti, tj. korekciji nijekanjem. Autor analizom zahvaća i u podizanje negacije (mak. *претметнување на негацијата*), tj. pojavu kojom niječnica u okviru glavne surečenice ima doseg na zavisnu, što smatra motiviranim potrebom izbjegavanja kategoričnosti – zanijekana je glavna surečenica eufemistička inačica konstrukcije s niječnicom uz predikat zavisne surečenice, usp. *Не мислам дека за некои наши рецензенти се сосема непознати овие изводи* ('мислам дека за некои наши рецензенти не се сосема непознати овие изводи'), *Не чувствувам дека се залага премногу* ('чувствувам дека не се залага премногу'). B. Petrevski (2016) autor je i monografije o negaciji u uzročnim rečenicama. Negacijom u okviru *da*-konstrukcija deontičkoga, npr. *Да не си мрднал!*, admirativnoga, npr. *Ти да не знаеш?! Не е можно*, i upitnoga tipa, npr. *Да не ти е лошо?*, bave se Bužarovska i Mitkovska (2014). U suautorstvu s M. Kusevskom (2015) analiziraju polifunkcionalnost *da* не-pitanja.

Za monografski opis negacije u makedonskome, i to usporednoga tipa, makedonsko-poljskoga, zaslužna je Topolińska (2009), koja negaciji pristupa u okviru podjele rečenica na one s predikatima prvoga, drugoga i trećega reda. Negacija u rečenicama s predikatima prvoga reda obuhvaća nijekanje činjenica, bilo da je riječ o glagolskim ili imenskim predikatima; negacija u rečenicama s predikatima drugoga reda obuhvaća nijekanje dviju skupina predikata – onih u kojima su u službi predikata glagoli govorenja, mentalnih aktivnosti i stanja, osjetilne percepcije, emotivnih stanja i opće ocjene te onih koji uključuju koju konkretnu fazu ili modalitet. Analizi obiju navedenih vrsta predikata pristupa u okviru jednostavne rečenice. Analiza negacije predikata trećega reda odvija se na razini složene rečenice, uključuje i činjenična i nečinjenična značenja, a temelji se na govornikovu doživljaju veza među događajima – asocijativnima, vremenskima i uzročnima.¹²⁸ Sredstva negacije u makedonskome i engleskome u okviru magistarskoga rada opisuje Vaneva (2005: 125), koja kao sredstva kojima se u makedonskome izražava negacija navodi *не* +

128 Po uzoru na tu podjelu analizi niječnih sredstava, njihova položaja te pojava u vezi s negacijom u hrvatskome i makedonskome pristupa Nazalević Čučević (2016).

glagolski prilog, *не* + modalni glagol, *да не* + glagol, *нели/зарем/ами/али не* + glagol, *не* u sastavu pojedinih veznika, npr. *не (само) ... туку, не-odgovore, немој/не-заповијед, нема, не* + (imenska) frazu, *ни(ту) ... ни(ту); никој/ништо/никаде/никогаш/никојпат/никако/никакви ... не*.¹²⁹ Sredstva izražavanja negacije autorica analizira na temelju engleskih djela prevedenih na makedonski i obratno s ciljem uočavanja stupnja u kojem se dva jezika razilaze pri nijekanju (*ibidem*: 16).

5.1.4. O NEGACIJI U DRUGIM JUŽNOSLAVENSKIM JEZICIMA

Uz navedene opise negacije od velike su vrijednosti i opisi negacije u drugim slavenskim jezicima, među kojima posebno izdvajamo priloge opisu negacije u srpskome M. Kovačevića. U svojoj prvoj knjizi o sintaktičkoj negaciji M. Kovačević (2002) obuhvatio je sljedeće probleme: dvostruku negaciju i kolebanja u vezi s njom, distribuciju i pravila uporabe čestica *i* i *ni*, parcijalnu negaciju, odnos antonimije, negacije i gradacije, ulogu pseudonegacije u gradacijskim konstrukcijama te dopusnost kao posljedicu negacije uzročne veze. Druga Kovačevićeva (2004) knjiga predstavlja nastavak istraživanja sintaktičke negacije u srpskome jeziku. U prvome dijelu autor se posvećuje formalnim i značenjskim tipovima negacije obrađujući sljedeće teme – interferenciju lingvističkih, matematičkih, logičkih i retoričkih kriterija u analizi negacije, partikularnu negaciju, podizanje negacije, dvostruku negaciju (srp. *множење негација* ili *негација негације*), negaciju u eksceptivnim rečenicama te ekspletivnu negaciju u konstrukcijama s prilogom *zamaló*, pri čemu analizira i niječne složene rečenice sa značenjem preuranjenosti. U drugome dijelu knjige daje sustavan pregled konstrukcija s dvostrukom negacijom, onih s pleonastičnom ili ekspletivnom negacijom te vrste konstrukcija s podizanjem negacije (srp. *премиштање негације*). Posljednje poglavlje posvećuje analizi grešaka prilikom uporabe negacije.¹³⁰

129 U našem pregledu izražavanja negacije sredstva su podijeljena na sintaktička i morfološka. Zato govorimo o morfološkom niječnome sredstvu *не-*, odnosno o prefiksu kojim se negacija izražava na glagolu *има* ili npr. na obliku *немој*, koji se rabi u analitičkome imperativu. U vezi s potonjim Nazalević Čučević (2016: 51) navodi tumačenje B. Koneskog (1967: 417) da su riječi *немој* i *немојте* stari imperativni oblici glagola *може*, što je u skladu s postavkom M. Mihaljevića da su *немој*, *немојте*, *немојто* nastali od starijih oblika *не моzi*, *не моzите* (usp. Zovko Dinković 2013: 187). Drugo, u radu jasno razlučujemo sredstva rečenične i parcijalne negacije, pri čemu se rečeničnoj posvećujemo u okviru izjavne rečenice, pitanja i zapovijedi. Govoreći o pojavama u vezi s negacijom, usporedno analiziramo njihove sintaktičko-semantičke osobitosti.

130 Izrađujući ovaj pregled negacije u trima južnoslavenskim jezicima, utvrdili smo da se u srpskome dvostrukom negacijom u okviru monografije bavi Petković (2023). Palić (2025) daje sustavan pregled negacije u okviru gramatičkoga opisa bosanskoga jezika. O sredstvima rečenične negacije u bugarskom i ruskom pisale su npr. Chakarova i Koleva (2021). Te opise zasada navodimo samo informativno.

5.1.5. ZAKLJUČNO O PREGLEDU NEGACIJE U GRAMATIKAMA I ZASEBNIM ISTRAŽIVANJIMA

Na temelju danoga pregleda može se primijetiti da se negacija definira kao otklanjanje i poricanje rečeničnoga izričaja koji je sadržan u rečeničnome ustrojstvu, odnosno da se nijekanjem ukida jesnost, tj. da svako nijekanje predstavlja tvrđenje suprotnoga. U pojedinim opisima sažeto, ali zorno ukazuje se na mogućnosti nijekanja rečenice u cijelosti i samo jednoga (nepredikatnoga) dijela, za što se rabe primjereni termini. Uz niječno sredstvo pozornost se posvećuje niječnim zamjenicama i priložima uz zanijekan rečenični predikat, a opisuju se i sintaktičko-semantički odnosi u rečenicama s (vezničko-) pojačajnim riječima, koje se mogu pojavljivati i korelativno. Poticaj za daljnju analizu i raspravu otvaraju pitanja utjecaja negacije na oblik kojim se izriče rečenični subjekt i objekt u slovenskome. Evidentiraju se problemi u vezi s pojavom višestruke negacije, koja se u pojedinim opisima naziva u skladu s aktualnim nazivljem (npr. slov. *večkratno zanikanje* u Toporišić 1982: 236; mak. *новеќекратна негација* u Minova-Gjurkova 2000: 167), a pojedinačne se pojave evidentiraju i opisuju često bez uporabe konkretnoga nazivlja, npr. “Nikalni zaimki avtomatično zanikujejo še povedek: *Nikogar se ni bal, Nikjer nisem bil (...)*” (Toporišić 1976: 425), “Če se v povedi pojavljata dve nikalnici, ena v vezi in druga v njegovem povedkovem določilu, se med seboj izničujeta, tj. pomenita nasprotno od zanikanega (...) *Ne bi bil nevesel, če bi me bili povabili (...)*” (Toporišić 1982: 236) ili “V odvisnikih glagolov zavračanja zanikanje nima prave moči (...) *Bal se je, da mu vlak ne bi ušel (...)*” (Toporišić 1982: 237). U nastavku analize bit će jasno da prva, koja se u literaturi razmatra i pod nazivom *Duplex negatio negat* (npr. Zovko Dinković 2022), znači supojavljivanje jednoga niječnoga izraza ili više njih uz zanijekan predikat, npr. *Nitko ništa nije čuo*, a druga, koja se razmatra i pod nazivom *Duplex negatio affirmat* (npr. Zovko Dinković 2022), znači porabu niječnih riječi ili riječi negativna značenja koje daju potvrdno značenje, npr. *Nije da nitko ništa nije čuo*. Govorimo li o prvoj, na temelju pregleda može se zapitati – uvjetuju li niječne zamjenice negaciju predikata ili je obratno. Kada je riječ o pojavi negacije uz glagole tipa *bojati se*, u pojedinim tipovima graničnih vremenskih surečenica s veznikom *dok*, u rečenicama s priložima *malo, umalo, malo što* ulazi se u područje tzv. pleonastične negacije, koja se također razmatra pod nazivom *Duplex negatio negat*, jer sadrži negaciju koja se podvodi pod ekspletivnu ili fakultativnu, npr. *Bojim se da mu se ne dogodi što loše, Čekat će me dok ne dođem, Umalo me nije ubio*. Sustavne opise negacije u razmatranim južnoslavenskim jezicima pratimo od 2000-ih – uzimajući u obzir i vrijedne prinose opisu negacije u srpskome – govorimo o sljedećem kontinuitetu monografskih opisa – M. Kovačević (2002, 2004), Z. Topolińska (2009), I. Zovko Dinković (2013; 2021), A. Kovačević (2016), I. Nazalević Čučević (2016), B. Petrevski (2016), G. Ilc (2019). Osim u njima o problemima u vezi s negacijom bavi se i u okviru zasebnih radova na koje smo barem djelomično uputili ovim pregledom.

5.2. SINTAKTIČKA NEGACIJA – REČENIČNA I PARCIJALNA

Sintaktička se negacija ostvaruje kao rečenična i parcijalna. Nijekanje rečeničnoga sadržaja u cijelosti, tj. rečenična negacija, u načelu se izražava niječnicom ispred ličnoga glagolskoga oblika ili na njemu, v. (5.1).

(5.1)

i. Ne idem na ručak.	i. Ne grem na kosilo.	i. Не одам на ручек.
ii. Neću ići na ručak.	ii. Ne bom šel na kosilo.	ii. Не ќе одам на ручек. / Нема да одам на ручек.
iii. Nemam vremena za to.	iii. Nimam časa za to.	iii. Немам време за тоа.
iv. Niti nas zove niti dolazi .	iv. Niti nas ne pokliče niti ne pride .	iv. Ниту ни се јавува, ниту доаѓа.
v. Tamo nema političkih razlika .	v. Tam ni političnih razlik .	v. Таму нема политички разлики.
vi. Nikad nije bilo političkih razlika .	vi. Nikoli ni bilo političnih razlik .	vi. Никогаш немало политички разлики .
vii. Ne bacati hranu!	vii. Ne metati hrane proč!	vii. Да не се фрла храната! / <i>Храната не се фрла!</i>

Razvidno je iz (5.1) da se rečenična negacija uspostavlja niječnicama ispred glagola, odnosno niječnim prefiksima na njemu, koje ćemo u nastavku poglavlja sustavno popisati i ilustrirati primjerima. Osim popisa niječnih sredstava važno je uputiti i u njihov položaj. U svim trima jezicima položaj je niječnoga sredstva fiksiran – niječnice dolaze ispred glagola, a niječni su prefiksi njegov dio, pa negacija u svojem dosegu ima sve nadesno od sebe (usp. Zovko Dinković 2013: 111–112). Na temelju primjera (5.1i–iv) razvidno je da niječnica dolazi ispred ličnoga ili finitnoga glagola u službi predikata. Iz (5.1v–vi) jasno je da niječnica može doći i na glagolu u neličnoj porabi, kakvi su primjerice supletivni glagoli *nemati* i *biti* u hrvatskome, zanijekani oblik glagola *biti* u slovenskome te glagol *нема* u makedonskome kada dolaze u egzistencijalnome značenju ‘ne postojati’. U (5.1vii) niječnica u hrvatskome i slovenskome dolazi ispred infinitiva, koji s negacijom može imati zapovjedno značenje. Tim neličnim konstrukcijama u makedonskome odgovaraju navedene medijalne konstrukcije.¹³¹

U (5.1) rečenični je sadržaj zanijekan u cijelosti, i to na temelju zanijekanoga predikata, što je razvidno i iz načina kako su primjeri označeni, dok je u (5.2) rečenični sadržaj zanijekan parcijalno, odnosno preko nepredikatnoga rečeničnoga člana.¹³²

131 O medijalnim konstrukcijama u hrvatskome v. npr. Belaj (2025).

132 Šest modela parcijalne negacije ilustriranih primjerima tipa (5.2ii–vii) opisao je u srpskome jeziku Kovačević (2002). Te je modele usporedno u hrvatskome i makedonskome sintaktičko-semantički

(5.2)

i. Pokušavam ne razmišljati o tome.	i. Poskušam ne razmišljati o tem.	i. Се обидувам да не размислувам за тоа.
ii. On skriva ne četiri, nego šest stanova .	ii. Skriva ne štiri, ampak šest stanovanj .	ii. Тој крие не четири, туку шест стана .
iii. Došla je Ivana, a ne Nataša .	iii. Prišla je Ivana, ne pa Nataša .	iii. Дојде Ивана, а не Наташа .
iv. Okreni se, ali ne odmah .	iv. Obrni se, vendar ne takoj .	iv. Сврти се, но не веднаш .
v. Sve veze imaju svoje dobre i one ne baš tako dobre trenutke .	v. Vsa razmerja imajo svoje dobre in ne ravno tako dobre trenutke .	v. Сите врски имаат свои добри и не баш така добри моменти .
vi. KFOR održava sigurnost ne samo na Kosovu već i u cijelom susjedstvu .	vi. KFOR vzdržuje varnost ne samo na Kosovu, ampak tudi v celotni regiji .	vi. КФОР ја одржува безбедноста не само во Косово туку и во целото соседство .
vii. Igrali smo ni dobro ni loše .	vii. Igrali smo ne dobro ne slabo .	vii. Игравме ни добро ни лошо .

Iz primjera (5.2) razvidno je da se parcijalnom negacijom niječe dio sadržaja rečenice, a ne sadržaj (su)rečenice u cijelosti, tj. predikat. Neki od navedenih tipova parcijalne negacije funkcioniraju na razini jednostavne rečenice (5.2i, 5.2vii), neki na razini složene, i to koordinirane (5.2ii–iv), pojedini na objema razinama, usp. (5.2v) i hrv. *Mala smo zemlja s ne baš puno znanstvenika svjetskoga glasa*, slov. *Med nami živi ne ravno tako malo število moških in žensk*, mak. *И токму тука лежи онаа не баш така тенка нишка помеѓу цивилизацијата и варварството*. Parcijalnom negacijom niječu se primjerice dopuna modalnoga glagola kao u (5.2i), objekt kao u (5.2ii, v), subjekt kao u (5.2iii), adverbijal kao u (5.2iv, vii). U makedonskome su primjeri poput (5.2vii) obilježeni, pa će uobičajene konstrukcije biti one tipa *He игравме ниту добро ниту лоше*.

Na temelju primjera rečenične (5.1) i parcijalne negacije (5.2) vidi se da doseg negacije ovisno o položaju niječnoga sredstva može biti različit – u rečenicama pod (5.1) niječno sredstvo smješteno ispred (finitnoga) glagola u službi predikata ima najširi doseg – na cijelu rečenicu; u rečenicama pod (5.2) doseg je negacije sužen, tj. niječno se sredstvo odnosi na riječ u kojoj nepredikatnoj službi, čime se onemogućuje nijekanje rečenice u cijelosti (Ilc 2019: 20).

analizirala Nazalević Čučević (2016), pridodavši im još jedan, odnosno onaj kojim se niječe dopuna modalnoga ili faznoga glagola u okviru složenoga glagolskoga predikata (5.2i).

5.2.1. SREDSTVA IZRAŽAVANJA REČENIČNE NEGACIJE I NJIHOV POLOŽAJ

Kao što je razvidno iz primjera u (5.1), rečenična se negacija može izraziti sintaktički – posebnim riječima, u prvome redu niječnim česticama, i morfološki – niječnim prefiksima. Radi pojednostavljivanja numeracije broj primjera u analizi poslije tablica odnosi se na niječno sredstvo koje se na temelju tablica 5.1, 5.2. i (li) 5.3. razmatra, npr. hrv. *ne* – iii – *Ne bacati hranu!*; *niti* – ii – *Niti nas je zvao niti je dolazio*; slov. *ne* – ii – *Ne bom šla na kosilo*; mak. *ниту* – ii – *Ваква веселба во Скопје ниту имало, ниту ќе има!*

5.2.1.1. Sredstva rečenične negacije u hrvatskome

Tablica 5.1: Sredstva rečenične negacije u hrvatskome

(slov. *sredstva stavčne negacije v hrvaščini*, mak. *sredstva na rečeničnata negacija vo hrvatskiot jazuk*)

<i>Sintaktička sredstva negacije</i>	
<i>ne</i>	<i>niti</i>
i. Ne idem na ručak. / Ne vidjeh ga dugo.	i. Niti nas zove niti dolazi . / Ne zove nas niti dolazi .
ii. Ne bih išla na ručak. / Ako ne bude padala kiša, ići ćemo van.	ii. Niti nas je zvao niti je dolazio . / Nije nas zvao niti je dolazio .
iii. Ne bacati hranu!	
<i>Morfološka sredstva negacije</i>	
<i>ne-</i>	<i>ni-</i>
i. Neću tu haljinu!	i. Danas nismo u školi.
ii. Nemam sestru/sestre.	ii. Ti nisi ja.
iii. Nemam vremena za to.	iii. Nisam u mogućnosti doći na ručak.
iv. Nemam šećer/šećera .	iv. Nisam mu ga vratio .
v. Neću ići na ručak.	v. Nikad nije bilo političkih razlika .
vi. Tamo nema političkih razlika .	

Na temelju danih primjera može se zaključiti da su sintaktička sredstva nijekanja u hrvatskome niječnice *ne* i *niti*. S *ne* niječu se jednostavni glagolski oblici (i), aorist i prezent pomoćnoga glagola *biti* u tvorbi kondicionala i futura II (ii), te infinitiv u zapovjednim konstrukcijama (iii). S vezničko-negacijskim¹³³ *niti* niječu se bilo jednostavni (i), bilo složeni¹³⁴ (ii), glagolski oblici u ličnoj ili neličnoj porabi, npr.

133 O vezničko-negacijskom sredstvu (u odnosu na vezničko-pojačajno sredstvo) govore Nazalević Čučević i Malnar Jurišić (2024: 221).

134 Iznimka bi bio futur II, usp. **Niti me bude nazvao, neću doći na njegov rođendan*, **Neću doći na njegov rođendan niti me bude nazvao*, što se može dovesti u vezu s činjenicom da je futur II glagolski oblik kojim se izriče buduća radnja koja prethodi drugoj budućoj radnji, a da je *niti* vezan uz sastavne rečenice sa značenjem istodobnosti, što ih čini nekompatibilnima.

Niti ga/ih ima, niti ga/ih je bilo, pri čemu *niti* može biti upotrijebljen i korelativno i nekorelativno.

Morfološka su sredstva nijekanja u hrvatskome *ne-* i *ni-*. S *ne-* niječu se prezent glagola *htjeti* u značenju ‘željeti’ (i), sintetski oblici glagola *imati* u značenju ‘posjedovati’ (ii–iv), nenaglašeni oblik pomoćnoga glagola *htjeti* u tvorbi futura I (v). U primjerima tipa (v) prezent *nema* ima značenje ‘ne postojati’ (vi). S *ni-* niječu se prezent glagola *biti* u značenju ‘nalaziti se, boraviti’ (i), prezent kopulativnoga glagola (ii) te prezentski oblik perifraznoga glagola *imati* (iii), kao i prezentski oblik pomoćnoga glagola *biti* u okviru glagolske (iv) i egzistencijalne konstrukcije (v).

5.2.1.2. Sredstva rečenične negacije u slovenskome

Tablica 5.2: Sredstva rečenične negacije u slovenskome

(slov. *sredstva stavčne negacije v slovenščini*, mak. *средства на реченичната негација во словенечкиот јазик*)

<i>Sintaktička sredstva negacije</i>	
<i>ne</i>	
i. Ne grem na kosilo. / Ne vidim te. ii. Ne bom šla na kosilo. iii. Ne bi šla na kosilo. iv. Ne metati hrane proč!	
<i>Morfološka sredstva negacije</i>	
<i>no-</i>	<i>ni-</i>
i. Nočem te obleke!	i. Nimam sestre. ii. Nimam časa za to. iii. Nimam sladkorja. iv. Danes nismo v šoli. v. Ti nisi jaz. vi. Tam ni političnih razlik . vii. Nikoli nisem bila tam. viii. Nisem zmožen priti na kosilo.

Sintaktičko je sredstvo nijekanja u slovenskome niječnica *ne*, kojom se niječu sintetski glagolski oblici (i). Njome se niječe i prezent pomoćnoga glagola *biti* u tvorbi futura (ii), a dolazi i ispred čestice *bi* i glagolskoga oblika kojima se tvori kondicional (iii) te ispred infinitiva u zapovjednim konstrukcijama (iv).

Morfološka su sredstva nijekanja u slovenskome prefiksi *no-* i *ni-*. Prvim se niječe prezent glagola *hoteti* u značenju ‘želeći’ (i), a drugim prezent glagola *imeti* u značenju ‘posedovati’ (i–iii), prezent glagola *biti* u značenju ‘nahajati se’ (iv), prezent kopulativnoga glagola *biti* (v) i egzistencijalnoga tipa ‘obstajati’ (vi) te prezent pomoćnoga (vii) i perifrznoga glagola *biti* (viii).

5.2.1.3. Sredstva rečenične negacije u makedonskome

Tablica 5.3: Sredstva rečenične negacije u makedonskome

(slov. *sredstva stavčne negacije v makedonščini*, mak. *средства на реченичната негација во македонскиот јазик*)

<i>Sintaktička sredstva negacije</i>		
<i>не</i>	<i>ниту</i>	<i>ни</i>
i. Не одам на ручек. / Не те гледам. / Не му го вратив. ii. Денес не сме на училиште. iii. Јас не сум ти. iv. Велат дека не си се качил на планина. v. Не ќе одам на ручек. vi. Не би одел на ручек.	i. Тој ниту ни се јавува, ниту доаѓа. / Ниту ќе се јави, ниту ќе дојде. ii. Ваква веселба во Скопје ниту имало, ниту ќе има! iii. Тој не ни се јавува, ниту доаѓа.	i. Ни играат ни пеат, ни се смеат ни плачат. ii. Ни е буден ни спие, само седнал во едно коше и си молчи.
<i>Morfološka sredstva negacije</i>		
<i>не-</i>		
i. Немам сестра. ii. Немав време за тоа. iii. Немале среќа во животот. iv. Таму нема политички разлики. / Никогаш нема ло политички разлики. v. Нема да одам на ручек.		

Sintaktička su sredstva nijekanja u makedonskome tri – čestica *не* i vezničko-negacijski *ниту* i *ни*. Česticom *не* niječu se sintetski glagolski oblici (i), prezent egzistencijalnog (ii), kopulativnog (iii), i pomoćnoga (iv), glagola *сум*, *ќе*-futur, odnosno futur tvoren česticom *ќе* ispred glagola u prezentu (v). Dolazi i ispred čestice *би* u okviru kondicionala (vi). Vezničko-negacijskim *ниту* niječu se, kao i u hrvatskome, sintetski i analitički glagolski oblici, u ličnoj (i, iii), i neličnoj porabi (ii). Kao i u hrvatskome može se rabiti korelativno (i–ii), ili tako da se prva surečenica niječe kojim drugim sintaktičkim ili morfološkim sredstvom, a druga s *ниту* (iii).

Vezničko-negacijska je i niječnica *ни*, koja se za razliku od *ниту* uvijek rabi korelativno (i–ii). U korpusu je potvrđena i uporaba *ни* pri nijekanju egzistencijalnih konstrukcija u značenju ‘постои’, uspr. *Во 30 години независна Македонија, толку неспособен министер како X ни имало ни ќе има*.

Morfološko sredstvo *не-* dolazi na sintetskim oblicima glagola *има* u značenju ‘поседува’ (i–iii), glagola *има* u bezličnoj porabi, u egzistencijalnome značenju ‘постои’ (iv) te glagola *има* u prezentu, u neličnoj porabi, pri tvorbi niječnoga futura (v).

5.2.1.4. *Zaključno o sredstvima rečenične negacije u trima jezicima i njihovu položaju*

Uz distribuciju niječnih sredstava ovisno o glagolskim oblicima i pojedinim vrstama glagola mogu se istaknuti sljedeće pojedinosti vezane uz izricanje negacije u tri- ma jezicima:

- a) zanijekani se infinitiv u okviru zapovjedne konstrukcije rabi u hrvatskome. U slovenskome su također potvrđeni primjeri negacije uz infinitiv, što se može potkrijepiti i Toporišičevom (1974) napomenom o tome da se iz konstrukcija tipa *Nikar mi ne hodi tja!* niječnica može ispustiti, a lični oblik zamijeniti infinitivom – *Nikar hoditi tja!* Na temelju razgovora s izvornim govornicima dalo bi se zaključiti da su frekventnije i manje obilježene konstrukcije s imperativom, npr. *Ne pij(te) te vode!* Makedonski ne posjeduje infinitiv, pa tako ni niječnu infinitivnu zapovjednu konstrukciju. Uz hrvatske i slovenske infinitivne zapovjedne konstrukcije u (5.1vii) navedene su makedonske medijalne konstrukcije – *Да не се фрла храната!, Храната не се фрла;*
- b) genitiv uz zanijekani egzistencijalni glagol u značenju ‘postojati’ u primjerima *Tamo nema političkih razlika*, odnosno *Tam ni političnih razlik*, u skladu s rečenim u poglavlju o egzistencijalnome imenskom predikatu i genitivu (ne)postojanja, uzimamo kao imenski dio egzistencijalnoga predikata (usp. Nazalević Čučević i Belaj 2018), što je u suprotnosti s Toporišičevim (1976: 204, 476; 1982: 241) objašnjenjem da je riječ o subjektu u genitivu, na što utječe negacija. Podsjetimo da Bajec i dr. (1973: 338) govore o genitivu u službi logičkoga subjekta (slov. *smisleni*) i bezličnim konstrukcijama u kojima se pojavljuje, što smo u izdvojili kao argument koji podržava predikatno, a ne subjektno određenje genitiva. I u makedonskim rečenicama tipa *Таму нема политички разлики*, *Никогаш немало политички разлики* govorimo o imenskome egzistencijalnome predikatu – riječ je o nerasčlanjenim konstrukcijama, u kojima se imenskom dopunom glagolu izražava nepostojanje kojega entiteta.

Zanimljivo je da su genitivne egzistencijalne konstrukcije u slovenskome u načelu vezane uz jedinice niječne polarnosti, dok su u hrvatskome vezane i uz jedinice niječne i ne-niječne polarnosti, usp. slov. *V šoli je elektrika, V šoli ni elektrike, V stanovanju je plin, V stanovanju ni plina* i hrv. *U stanu ima struje, U stanu nema struje, U stanu ima plina, U stanu nema plina*. Jesne su slovenske konstrukcije lične, a entitet čije se postojanje utvrđuje izrečen je nominativom. Hrvatske su konstrukcije, i jesne i niječne, bezlične, a entitet čije se postojanje utvrđuje izrečen je genitivom. Kao što smo već prethodno istaknuli, neovisno o tome je li riječ o neličnim ili ličnim konstrukcijama, pristupamo im kao egzistencijalnim predikatnim konstrukcijama;

- c) zaniijekani prijelazni glagol u užem smislu u slovenskome ima genitivnu dopunu. U skladu je s normom slovenskoga standardnoga jezika da ona dolazi i u prijelaznim konstrukcijama s objektima u službi kojih dolaze imenice konkretnoga značenja, npr. *Nimam sestre, Zjutraj nisem našel ključa od avta, Dolgo nisem videl svojih prijateljev iz srednje šole, Na albumu nimajo slabe pesmi, Že nekaj dni si nisem umila las*, i s onima u službi kojih dolaze apstraktne, nebrojive ili stvarne imenice, npr. *Zjutraj nismo kupili sira in zelenjave, Ivan nima smisla za humor*.¹³⁵ U hrvatskome, u prvome slučaju genitivna dopuna može konkurirati akuzativu, ali kao stilski obilježena i svojstvena formalnijem stilu (Stolac 2017:115), npr. *Jutros nisam našao ključ/ključa od auta, Dugo nisam vidio svoje prijatelje / svojih prijatelja iz srednje škole, Na albumu nemaju lošu pjesmu / loše pjesme, Danima nisam oprala kosu/kose*. Genitivno je konkuriranje akuzativu tada uvjetovano zaniijekanom prijelaznom konstrukcijom, pa je riječ o slavenskome genitivu.¹³⁶ U drugome slučaju genitivna dopuna konkurira akuzativu kako bi se naglasila razlika između zahvaćenosti cjeline entiteta radnjom prijelaznoga glagola, što se kodira akuzativom,

135 Govoreći o genitivu negacije (slov. *rodilnik zanikanja*; eng. *genitive of negation* – *GoN*) u slovenskome, Ilc (2008: 71; 2019: 156) ukazuje na raskorak između norme i uporabe – za direktni objekt u dosegu negacije i egzistencijalne imenske konstrukcije u slovenskome rezerviran je genitiv, ali ga u razgovornome jeziku često zamjenjuje akuzativ. O genitivu negacije u slovenskome v. i u Krvina i Dagarin (2019).

136 Kada je riječ o genitivu negacije u slavenskim jezicima, Ilc (2019: 151–152) navodi da su moguća tri slučaja: u prvome genitiv gotovo potpuno izostaje, npr. u srpskom i hrvatskom, uz iznimku egzistencijalnih konstrukcija i dopuna niječnoga oblika glagola *imati*, ili se smatra arhaičnim, npr. u češkom; u drugome slučaju takav je genitiv opcionalan i alternira s akuzativom, npr. u ruskom; c) u trećemu slučaju genitiv je gramatikaliziran i obvezan, npr. u poljskome. Stolac (2017: 101) naziv *genitive of negation* rabi uže – njime naziva slavenski genitiv, tj. genitiv uz zaniijekane prijelazne glagole, zamjenjiv akuzativom bez razlike u značenju osim istaknute stilske. Ističe da analiza suvremenih tekstova pokazuje da je slavenski genitiv gotovo u potpunosti nestao iz govora, posebice kada je riječ o govoru mladih i razgovoru o svakodnevnim temama te da je povezan s pisanim tekstom koji pripada višem funkcionalnom stilu (*ibidem*: 115).

odnosno zahvaćenosti neodređena dijela entiteta radnjom, što se kodira genitivom, usp. *Jutros na tržnici nismo kupili sir/sira i povrće/povrća, Ivan nema smisao/smisla za humor*. Dakle genitivno konkuriranje tada nije uvjetovano negacijom, nego specificiranjem jednoga od polova cjelina – dio. U makedonskome, neovisno o negaciji i (ne)dijelnosti, rabi se isti oblik, s time da se određenost entiteta iskazuje udvajanjem objekta, npr. *Утрово не го најдов клучот од автомобилот, Долго не сум ги видел моите пријатели од средно училиште, Со денови не сум си ја измил косата*, a neodređenost neudvajanjem, npr. *Немам сестра, Немам време, Иван нема смисла за хумор, Денеска на пазар не купивме сирење и зеленчук*;

- d) u nastavku rasprave o pojedinostima u vezi sa sredstvima rečenične negacije i njihovim položajem može se potvrditi da se niječno sredstvo, bilo sintaktičkoga, bilo morfološkoga tipa, nalazi s lijeve strane (ličnoga) glagola i da u svojem dosegu ima sve desno od sebe.

(5.3)

i. Ne vraćam ti to.	i. Tega ti ne vrnem.	i. Не ти го враќам тоа.
ii. Ne poklanjam mu ih više.	ii. Ne podarjam mu jih već.	ii. Не му ги подарувам повеќе.
iii. Ne spominjem vam ih namjerno.	iii. Ne omenjam vam jih nalašč.	iii. Не ви ги споменувам намерно.
iv. Nemam alternativu niti je želim.	iv. Nimam alternative, niti je ne želim.	iv. Немам алтернатива, ниту ја сакам.
v. Niti te se tiče, niti imaš išta s tim.	vi. To se te niti ne tiče, niti nimaš nič s tem.	v. Ниту те засега, ниту имаш нешто со тоа.
vi. Ne veselim ti se.	vi. Ne veselim se te.	vi. Не ти се радувам.

Niječna čestica *ne* u hrvatskome i slovenskome neposredno prethodi glagolu koji niječe, dok u makedonskome od glagola može biti odvojena nizom zamjeničkih klitika, usp. (5.3i–iii) i česticom *ce*, usp. (5.3vi). Kada je riječ o niječnici *niti* u hrvatskome, odnosno *nuty* u makedonskome, razvidno je da može biti odvojena zamjeničkim klitikama i *se* (mak. *ce*) od glagola (5.3iv–v). U slovenskome *niti* je pojačivač, a ne sredstvo negacije. Kada je riječ o čestici *se* (slov. *se*; mak. *ce*), u niječnoj izjavnoj rečenici u hrvatskome i slovenskome dolazi iza glagola, s time da u hrvatskome između nje i glagola može doći zamjenička klitika, a u slovenskome zamjenička klitika dolazi poslije *se*; u makedonskome čestica *ce* dolazi ispred glagola, tj. između negacije i njega, a može joj prethoditi zamjenička klitika, usp. (5.3vi).

Uz (p)opisana sintaktička i morfološka sredstva rečenične negacije u tablicama 5.1, 5.2. i 5.3. valja spomenuti i tzv. umanjivače ili minimizatore, odnosno leksičke izraze

koji opisuju najmanju količinu na kakvoj pragmatičkoj skali (usp. Zovko Dinković 2021: 226, 230–231). Negaciju izraženu tim sredstvima Toporišič (1982: 239) naziva neizravnim nijekanjem, navodeći primjere tipa *Ste se kaj zabavali? – Hudiča smo se zabavali!, Je bilo lepo?, – Figo/Drek je bilo lepo*, odnosno *Vraga sem videl v tisti megli, Figo zna, Pa drekca znaš* (Toporišič 1976: 426), uz napomenu da izriče negaciju i pojačava je te da može izazvati porugu, sarkazam i ljutnju.¹³⁷

Sredstva smo negacije u načelu ilustrirali izjavnim rečenicama, a u nastavku poglavlja osvrnut ćemo se na negaciju u upitnim i zapovjednim rečenicama, tj. iskazima.

5.3. NEGACIJA U PITANJIMA

Razmatramo posebna, jesno-niječna, dopunska i alternativna pitanja.

5.3.1. NEGACIJA U POSEBNIM PITANJIMA

Posebnim se pitanjima pita samo za jedan dio sadržaja vezanoga uz vršitelja radnje (*tko* što čini), predmet radnje (*što* čini), okolnosti činjenja (*zašto*, *gdje* i sl.), zbog čega se podvode pod činjenična pitanja.¹³⁸

(5.4)

i. Tko ne želi ići u mirovinu?	i. Kdo ne želi iti v pokoj?	i. Koј не сака да оди во пензија?
ii. Zašto ga nisi pozvao na rođendan?	ii. Zakaj ga nisi povabil na rojstni dan?	ii. Зошто не го повика на роденден?
iii. Zašto mu ovo ne vratiš?	iii. Zakaj mu tega ne vrneš?	iii. Зошто не му го вратиш ова?
iv. Zašto se ne vidi kopno?	iv. Zakaj se ne vidi kopno?	iv. Зошто не се гледа копното?
iv. Kamo ne treba ići?	iv. Kam ni treba iti?	iv. Каде не треба да се оди?

Mogući odgovor na posebna pitanja čini riječ ili skup riječi kojima se izriče koji nedostajući sadržaj, odnosno informacija o vršitelju, predmetu, okolnosti radnje (Mihaljević 2011: 37; usp. i Nazalević Čučević 2016: 92), npr. hrv. A: *Zašto ga nisi pozvao na rođendan?*, B: *Zaboravio sam / Zbog naše svađe*; slov. A: *Zakaj ga nisi povabil na rojstni dan?*, B: *Pozabil sem / Zaradi najinega prepira*; mak. A: *Зошто не го*

137 O umanjivačima i njihovoj funkciji pri nijekanju i pojavama u vezi s njime v. npr. Ilc i Lipovšek (2019), Zovko Dinković (2021), Nazalević Čučević (2022), Petrović, Šekrst i Karlić (2023).

138 Zato ih Nazalević Čučević (2016: 92) razmatra u okviru predikata prvoga reda, tj. onih koji su vezani uz činjenice.

*покани на роденденот?, В: Заборавив / Поради нашата караница. Slijedi pregled negacije u jesno-niječnim, dopunskim i alternativnim pitanjima.*¹³⁹

5.3.2. NEGACIJA U JESNO-NIJEČNIM PITANJIMA

Jesno-niječnim pitanjima od sugovornika se očekuje potvrda ili nijekanje istinitosti obavijesti sadržane u pitanju, pri čemu mogu biti neutralna ili takva da se njima implicira pretpostavka govornika o pozitivnome ili negativnome odgovoru (Topolińska 2009: 52). Zanimljiva jesno-niječna pitanja u trima predmetnim jezicima mogu biti nulta i čestična.

5.3.2.1. Zanimljiva nulta jesno-niječna pitanja

Zanimljiva nulta jesno-niječna pitanja ne uvode se posebnom upitnom riječi, nego je jedini znak upitne modalnosti intonacija koja se izdiže prema kraju zanimljive rečenice, odnosno iskaza. Nazivaju se i intonacijskim pitanjima (Minova-Gjurkova 2000: 161). U (5.5) nalaze se primjeri zanimljivih nultih jesno-niječnih pitanja u trima jezicima i odgovora na njih.

(5.5)

i. – Nećeš mi zaboraviti donijeti knjigu?
– Ne. / Ne, neću. / Da, vjerojatno ću zaboraviti.	i. – Mi ne boš pozabil prinesiti knjige?
– Ne. / Ne, ne bom. / Ja, verjetno bom pozabil.	i. – Нема да заборавиш да ми ја донесеш книгата?
– Не. / Не, нема да заборавам. / Да, веројатно ќе заборавам.
ii. – Profesor Matić nije došao?
– Ne. / Ne, nije došao. / Ne. Došao je. / Da, došao je.	ii. Profesor Matić ni prišel?
– Ne. / Ne, ni prišel. / Ne. Prišel je. / Ja, prišel je.	ii. – Професорот Матиќ не дојде?
– Не. / Не, не дојде. / Не. Дојде. / Да, дојде.
iii. – Jučer nisi bio u školi?
– Da. / Da, jučer. / Jest. Jučer. / Ne, prekjucher. / Ne, jučer sam bio.	iii. – Včeraј nisi bil v šoli?
– Ja. / Ja, včeraј. / Ja. Včeraј. / Ne, predvčeraјšnjim. / Ne, včeraј sem bil.	iii. – Вчера не беше на школо?
– Да. / Да, вчера. / Да. Вчера. / Не, завчера. / Не, вчера бев.

¹³⁹ Nazalević Čučević (2016: 127–137) analizira ih u okviru predikata drugoga reda, tj. onih koji su vezani uz mišljenje, osjetilnu percepciju, emotivna stanja, opću ocjenu i sl. (usp. Topolińska 2009), pri čemu se u prvome redu oslanja na klasifikaciju pitanja M. Mihaljevića (1992; 1997).

Dva su osnovna sintaktička modela niječnoga odgovora na nulta jesno-niječna pitanja – eliptični odgovor, koji podrazumijeva samostalno upotrijebljenu niječnicu, i eksplicitni odgovor, koji se sastoji ili od niječnice i ponavljanja cijele obavijesti, tj. dijela obavijesti sadržane u pitanju (Topolińska 2009: 53) ili od jesne čestice i ponavljajućega dijela. U trima su predmetnim jezicima nulta pitanja tipična za razgovorni jezik.

5.3.2.2. Zanijekana čestična jesno-niječna pitanja

Zanijekana čestična jesno-niječna pitanja tvore se inverzijom subjekta i glagolskog dijela predikata koji sadrži negaciju. U hrvatskome se u takvim pitanjima rabe upitne čestice *li*, *zar* i *da*, u slovenskome čestica *a(li)*, *mar*, *naj*, a u makedonskome *ли*, *zar(ем)*, *нели* i *да* (v. Toporišič 2004: 445, 449; Bužarovska i Mitkovska 2014; Kusevska i dr. 2015; Nazalević Čučević 2016: 129–134). U (5.6) nalaže se primjeri zanijekanih čestičnih jesno-niječnih pitanja u trima predmetnim jezicima.

(5.6)

i. Nije li ono njegov otac?	i. A(li) ne bo prišlo do konflikta?	i. Нема ли да дојде до конфликт?
ii. Nije li to opasno za čovjeka?	ii. A(li) ni to nevarno za človeka?	ii. Нели е тоа опасно за човекот?
iii. Zar nećemo ići na koncert?	iii. Mar ne bomo šli na koncert?	iii. Зар(ем) нема да одиме на концертот?
iv. Da ne idem više k njemu?	iv. Naj ne hodim već k njemu?	iv. Да не одам повеќе кај него?

Niječna pitanja u (5.6.i–ii) pretpostavljaju potvrđan odgovor. Pitanjima tipa (5.6.iii) izriču se čuđenje, nevjerica, sumnja, odnosno govornikova, tj. pitateljeva potreba ili očekivanje da se radnja o kojoj je u pitanju riječ ostvari, npr. očekuje se da bi odgovor na pitanje pod (5.6.iii) na hrvatskome bio *Naravno da ćemo ići na koncert*, na slovenskome *Seveda bomo šli na koncert*, na makedonskome *Се разбира дека ќе одиме на концертот*. Kada je riječ o pitanju u (5.6.iv), njime se izražava traženje instrukcije što da se učini, ali i čuđenje s primjesom odbijanja i negodovanja (Mihaljević 2011: 36), usp. i hrv. *Da tu ne kažem za njih?!*, slov. *Naj tu ne povem za njih?!*, mak. *Да не му кажам за нив?!* Vaneva (2005: 136) navodi da je u primjerima tipa *Да не грешиш сега по вторпат?*, *Да не си се мрднал од умот, а?* negacija samo formalno prisutna, ali da ne niječe, što se dakle dovodi u vezu s pleonastičnom negacijom.

5.3.3. DOPUNSKA PITANJA S NEGACIJOM

Dopunska pitanja s negacijom, kao i ona bez negacije, dolaze na kraju iskaza te se na njih očekuje potvrđan odgovor, odnosno potvrda sadržaja iz prvoga dijela pitanja (Mihaljević 2011: 37). Kao dopunska pitanja s negacijom¹⁴⁰ u hrvatskome izdvajamo ona s česticama *zar ne*, *ne* i *li*. Potonja dolazi uz zanijezan finitni glagol (*ibidem*). U slovenskome se u takvim pitanjima rabe čestice *a ne*, *kajne*, *mar ne*, *ne*, a u makedonskome *zar(εm) ne* i *нели* (v. Minova-Gjurkova 2000: 164; Toporišić 2004: 449; Krajnc Ivić 2009: 63; Nazalević Čučević 2016: 135–136).

(5.7)

i. Teško je povjerovati, zar ne?	i. Teško je verjeti, a ne / kajne / mar ne / ne?	i. Тешко е за верување, зар(εм) не / нели?
ii. Oni se nisu naljutili, ne?	ii. Niso se razjezili, a ne / kajne / mar ne / ne?	ii. Не се налутитја, нели?
iii. O identitetu je riječ, nije li?	iii. Govora je o identiteti, a ne / kajne / mar ne / ne?	iii. Се работи за идентитетот, зар(εм) не / нели?

Dopunsko pitanje s česticom *li* uz zanijezan finitni glagol u hrvatskome moguće je samo uz potvrdne iskaze, dok i potvrdni i niječni iskazi mogu imati dopunsko pitanje pozitivne polarnosti, npr. *Krivotvorenje dokaza je kažnjivo, nije li?*, **Krivotvorenje dokaza nije kažnjivo, nije li?*, *Krivotvorenje dokaza je kažnjivo, je li?*, *Krivotvorenje dokaza nije kažnjivo, je li?* (Zovko Dinković 2013: 185). To se ograničenje ne odnosi na druge čestice u dopunskome pitanju, usp. *Nazvao si ga, (zar) ne?*, *Nisi ga nazvao, (zar) ne?*, *Spremni ste za polazak, (zar) ne?*, *Još niste spremni za polazak, (zar) ne?* Kada je riječ o slovenskome i makedonskome, neovisno o potvrdnosti ili niječnosti prvoga dijela iskaza, može doći bilo koje navedeno dopunsko pitanje, što potkrepljujemo primjerima iz korpusa, npr. slov. *Saj ne gre za operacijo možganov, kajne?*, *Smo že vsi slišali za njo, kajne?*, *Tole pismo je iskrena pohvala, mar ne?*, *To ni dobra popotnica za življenje, mar ne?*, *Sliši se mamljivo, a ne?*, *Nisi prebral celega posta, a ne?*, *Želimo pa biti zadovoljni in uspešni, mar ne?*, *Saj ga ni bilo treba sploh spremeniti, mar ne?*; mak. *Ова е добро, нели?*, *Судијата не беше строг, нели?*,¹⁴¹ *Тоа сигурно не е знанствена фантастика, зарем не?*, *Вие сигурно пред малку ја препознавте таа ваша вештерка, зарем не?*

140 Donoseći opis pitanja u hrvatskome, Mihaljević (2011: 37) pod dopunskim pitanjima podrazumijeva i ona koja sadrže *jel da*, *a*, *li*, uz odgovarajući oblik glagola *bitjeti*, *kažeš*.

141 O dopunskim pitanjima s *нели* v. i Vaneva (2005: 142–143).

5.3.4. ALTERNATIVNA PITANJA

Alternativna pitanja sadrže moguće odgovore te se od sugovornika očekuje da odabere jedan od njih (Mihaljević 2011: 39). Minova-Gjurkova (2000: 162) navodi kako naziv duguju rastavnome vezniku koji sadrže – u hrvatskome to je *ili*, u slovenskome *ali*, u makedonskome *или*.

(5.8)

i. Hoćete li doći ili ne?	i. Boste prišli ali ne? / Pridete ali ne?	i. Ќе дојдете ли или не?
ii. Hoćeš li piti ovaj čaj ili ga nećeš piti?	ii. Boš pil ta čaj ali ga ne boš pil?	ii. Ќе го пиеш чајов или нема да го пиеш?
iii. Treba li se ili ne treba zaštititi Katlanovo?	iii. Je treba ali ni treba zaštititi Katlanovega?	iii. Треба ли или не треба да се заштити Катланово?

Na temelju primjera u (5.8) razvidno je da se u rastavni (disjunktivni) odnos dovede potvrdni i zanijekani sadržaj kao alternativa jedan drugomu. Pravu alternativu Minova-Gjurkova (*ibidem*: 162) vidi u primjerima tipa *Ќе го пиеш чајов или сакааш кафе?*, odnosno *Hoćeš li piti ovaj čaj ili želiš kavu?*, *Boš pil ta čaj ali želiš kavo?*

5.4. NEGACIJA U ZAPOVJEDNIM REČENICAMA, TJ. ISKAZIMA

U temelju je zapovjednih iskaza zainteresiranost govornika za radnju o kojoj se priopćuje i poticanje sugovornika na vršenje te radnje (*ibidem*: 160).¹⁴²

142 Zapovijedi, zabrane i molbe te ostali načini izražavanja imperativnosti pripadaju oblicima kojima se izražava hipotetičnost, a ne faktivnost, tj. činjeničnost (Pranjeković i Badurina 2012: 621). Zato ih Nazalević Čučević (2016) analizira u okviru predikata drugoga reda, koji su, kao što smo već istaknuli, vezani uz mišljenje, osjetilnu percepciju, emotivna stanja, opću ocjenu i sl. (usp. Topolińska 2009).

(5.9)

i. Ne brinite se!	i. Ne skrbite!	i. Не грижете се!
ii. Ne spominji mi ih!	ii. Ne omenjaj mi ju!	ii. Не спомнувај ми ги!
iii. Ne budimo djecu!	iii. Ne zbujaјmo otrok!	iii. Да не ги будиме децата!
iv. Neka se zvjezdano nebo nikada ne ugasi.	iv. Naj zvezdnato nebo nikoli ne ugase.	iv. Нека не згасне никогаш свезденото небо.
v. Nemojte voziti brzo!	v. Ne vozita hitro!	v. Немојте да возите брзо!
vi. Ne bacati hranu!	vi. Ne metati hrane proč!	vi. Да не се фрла храната! / Храната не се фрла!
vii. U restoranu se ne puši!	vii. V restavraciji se ne kadi!	vii. Во ресторанот не се пуши!
viii. Da se zna i da se ne zaboravi!	viii. Da se ve in da se ne pozabi!	viii. Да се знае и да не се заборави!
ix. Da se nisi pomaknuo!	ix. Da se nisi premaknil!	ix. Да не си се мрднал!
x. Nećeš ići na zabavu!	x. Ne boš šel na zabavo!	x. Нема да одиш на забава! / Не ќе одиш на забава!
xi. Zabranjuјem vam da govorite.	xi. Prepoveduјem vam govoriti.	xi. Ви забранувам да зборувае.

U primjerima (5.9i–v) zapovijed je izrečena imperativom – u (5.9i–ii) riječ je o imperativu drugoga lica, pri čemu nema razlika u tvorbi i porabi oblika u kojem od triju jezika. Niječnica u svim trima predmetnim jezicima prethodi ličnom glagolskom obliku. Kada je riječ o čestici *ce* u makedonskome, valja istaknuti da dolazi poslije zaniјekanoga glagola u imperativu, dok u zaniјekanoј izjavnoj rečenici dolazi ispred glagola, a prethodi joj negacija, usp. *He грижи се за мене!* i *Тој не се грижи за мене*. U istom jeziku zamјeničke enklitike u rečenici s imperativom dolaze iza glagola (5.9ii). U hrvatskom i slovenskom primjeru (5.9iii) riječ je o imperativu prvoga lica množine, koji se u makedonskome izriče česticom *da* i prezentom glagola.¹⁴³ U (5.9iv) riječ je o imperativu trećega lica, koji se u hrvatskome i makedonskome izriče česticom *neka* (mak. *нека*) i prezentom glagola, a u slovenskome česticom *naj* i istim glagolskim oblikom. Upozorenje (Lunt 1952: 103) u hrvatskome i makedonskome izriče se analitičkim, odnosno perifrastičnim imperativom (usp. Anić 1998; Ivić 1958: 39), koji u hrvatskome

143 Iz (5.9i–iii, vi) potvrđuje se što ističu naprimjer Breznik (1943: 160–161) i Toporišić (1976: 433) govoreći o imperativu u slovenskome – pri izricanju niječnih zapovijedi imperativom rabi se nesvršeni oblik glagola iako se inzistira na dovršenosti radnje. Upotrijebi li se pri niјekanju svršeni glagol, njime se ukazuje na neželjene posljedice izvršene radnje, npr. *Ne zini mi niti besedice več!* Niјekanje imperativnih oblika svršenih glagola niječnicom *ne* Zovko Dinković (2013: 187) označava kao starinsko i tipično za biblijski jezik. Kada je riječ o potonjemu, zanimljivo je što se u priјevodu novozavjetnih iskaza na makedonski u e-izdanju *Makedonske Biblije* i u tom slučaju rabe nesvršeni oblici, npr. *He убивај!*, *He врши прљуба!*, *He кради!*, *Почитувај ги својот татко и својата мајка*.

predstavljaju oblici *nemoj*, *nemojmo*, *nemojte* s infinitivom, dok se u makedonskome rabe oblici *немој* i *немојте* s *да*-konstrukcijom, v. (5.9v). U hrvatskim i slovenskim primjerima (5.9vi) zapovijed se izriče niječnicom *ne* ispred infinitiva glagola, čemu su u makedonskome supostavljene medijalne konstrukcije. Te se konstrukcije rabe u svim trima jezicima kada je riječ o primjerima tipa (5.9vii–ix).¹⁴⁴ Na temelju (5.9x) jasno je da se za izricanje zapovijedi u svim trima jezicima može rabiti i futur. U (5.9xi) zapovijed u vidu zabrane izriče se leksički, odnosno glagolima tipa *zabranjivati*, *zahtijevati*, *moliti*, *naređivati*, *dopuštati* (Pranjковић i Badurina 2013: 624), odnosno slov. *prepovedovati*, *zahtevati*, *prositi*, *ukazovati*, *dopuščati*; mak. *забранува*, *бара*, *моли*, *наредува*, *дозволува*, pri čemu neki od navedenih glagola, izričući zabranu, zapovijed ili molbu, dolaze samo u potvrdnim rečenicama, odnosno iskazima tipa (5.9xi), neki samo u niječnima, npr. *Ne dopuštam vam da govorite*, *Ne dovoljujem vam govoriti*, *He ви дозволувам да зборуваате*, a neki zabranu mogu izricati i u potvrdnim i u niječnim rečenicama, npr. *Molim vas da napustite sudnicu*, *Prosim vas, da zapustite sodno dvorano*, *Be молам да ја напуштате судницата*; *Molim vas da se ne služite mobitelima*, *Prosim vas, da ne uporabljate mobilnih telefonov*, *Be молам да не користите мобилни телефони* (usp. i Nazalević Čučević 2016: 140–141).

5.5. POJAČIVAČI REČENIČNE NEGACIJE

Niječno značenje rečenice ili kojega njezina dijela može se naglasiti niječnim česticama, odnosno pojačajno-vezničkim riječima. U hrvatskome to su niječna pojačajna čestica *ni* i pojačajno-vezničko *ni ... ni*, u slovenskome *niti*, odnosno *niti ... niti* i *ne ... ne*, a u makedonskome *ни* i *ниту*, odnosno *ни ... ни* i *ниту ... ниту*.

144 Izvorni govornici slovenskoga način izražavanja zapovijedi u (5.9viii) u odnosu na druge načine određuju kao obilježen.

Tablica 5.4: Pojačivači rečenične negacije(slov. *ojačevalci zanikanja v povedi*, mak. *засилувачи на реченичната негација*)

Hrvatski	<i>ni / ni ... ni</i>
	i. Ni pogledao me nije. ii. Oca nemaju jer ih nije nikada ni priznao. iii. Danas nemam ni eura. iv. Već dugo se nismo ni čuli ni vidjeli. v. Na rođendan neće doći ni Ivana ni Sanja.
Slovenski	<i>niti / niti ... niti</i>
	i. Ni me niti pogledal. ii. Očeta nimajo, ker jih nikoli niti ni priznal. iii. Danes nimam niti evra. iv. Že dolgo se nisva niti slišala niti videla. v. Na rojstni dan ne bo prišla niti Ivana niti Sanja.
	<i>ne ... ne</i>
	i. V resnici nisem ne Čeh ne Francoz. ii. Nisem ne pil ne kadil.
Makedonski	<i>ни(ту) / ни(ту) ... ни(ту)</i>
	i. Не ме ни погледна. ii. Татко немаат бидејќи тој никогаш не ги ни признал. iii. Денес немам ни(ту) денар. iv. Веќе долго време се немаме ни(ту) чуено ни(ту) видно. v. На роденденот нема да дојде ни(ту) Ивана ни(ту) Сања.

U hrvatskome se *ni* može rabiti kao pojačivač niječnoga značenja rečenice, odnosno iskaza u cijelosti (i–ii), ili tako da se njime, u okviru niječne konstrukcije, naglasi odricanje kojega rečeničnoga člana, npr. subjekta (iv), objekta (iii).¹⁴⁵ U (iv–v) *ni* je korelativne naravi te ga uzimamo kao vezničko-pojačajnu riječ (usp. Nazalević Čučević 2016; Nazalević Čučević i Malnar Jurišić 2024) – u (iv) prvim se *ni* pojačava niječno značenje surečenice, a drugime se dvije niječne surečenice povezuju, s time da smatramo da se ne može odreći ni pojačajni karakter

145 U vezi s primjerima poput *Danas nemam ni eura* Kordić (2004: 139) govori o vezi između slavenškoga i dijelnoga genitiva, usp. i *Nisi joj napisao ni slova*, *Nije nam rekla ni riječi o tome*, *On nema ni obitelji ni prijatelja*. Dovođenje toga dvoga u vezu opravdano je i s obzirom na dijelno značenje genitiva, usp. *Danas nemam ni* (par/nešto/nekoliko) *aura*, i s obzirom na činjenicu da genitivno kodiranje direktnoga objekta nije moguće u jasnoj konstrukciji, usp. *Danas sam ponijela (i) euro/ *aura*, što znači da je negacija sintaktički preduvjet konkurenciji slavenskoga genitiva akuzativu.

toga drugog *ni*.¹⁴⁶ U (v) korelativno upotrijebljeno *ni* stoji uz rečenične subjekte. U slovenskome pojačajnu (i–iii) i vezničko-pojačajnu (iv–v) ulogu ima *niti*. *Ne* ima vezničko-pojačajnu ulogu, što znači da se rabi korelativno (i–ii).¹⁴⁷ U makedonskome se kao pojačivači rečenične negacije rabe niječne pojačajne čestice *nu* i *numy* (i–iii), koje se mogu rabiti i korelativno, tj. kao vezničko-pojačajne riječi (iv–vi).

5.6. OPĆE NAPOMENE O VIŠESTRUKOJ NEGACIJI

Radi sažeta uvida u pojavu višestruke negacije, koja obuhvaća pojave koje odražavaju načelo *Duplex negatio affirmat*, odnosno ‘dvostruka negacija potvrđuje’, što je slučaj kod dvostruke negacije, i one koje odražavaju načelo *Duplex negatio negat*, odnosno ‘dvostruka negacija niječe’, a to su pleonastična (parataktička ili ekspletivna) negacija i niječno slaganje (usp. Zovko Dinković 2021: 17),¹⁴⁸ nužno je dati pregled inherentno niječnih riječi te niječnih zamjenica i priloga, odnosno *n*-riječi.

5.6.1. INHERENTNO NIJEČNE RIJEČI

Inherentno niječne riječi mogu se podijeliti u dvije skupine – prvu čine niječne riječi koje se tvore dodavanjem prefiksa na potvrdni parnjak, v. tablicu 5.5, dok drugu skupinu čine riječi koje ne sadrže u sebi niječni morfem, ali imaju negativno značenje, tj. semantički silaznu intonaciju tipa *zabraniti*, *spriječiti*, *sumnjati* (usp. Zovko Dinković 2013: 159, 198, 206). U nastavku dajemo usporedni pregled primjera inherentno niječnih imenica, pridjeva i priloga u trima jezicima.

146 U svakodnevnoj jezičnoj uporabi u hrvatskim primjerima tipa *Ni pogledao me nije*, *Oca nemaju jer ih nije nikada ni priznao*, *Već dugo se nismo ni čuli ni vidjeli*, rabi se pojačivač *niti*, npr. *Nije me niti pogledao*, *Oca nemaju jer ih nije nikada niti priznao*, *Već dugo se nismo niti čuli niti vidjeli*. Takva je poraba *niti* protivna normi jer je riječ o niječnici sintaktičkoga tipa. Silić i Pranjković (2005: 324) ističu da *niti* služi nijekanju cijelih surečenica, pri čemu pretpostavlja jesne predikate, za razliku od *ni*, koji pretpostavlja niječne predikate. Zovko Dinković (2013: 152) učestalost zamjenjivanja *ni* s *niti* vidi ili u potrebi za dodatnim isticanjem ili u činjenici da se normom utvrđena razlika između tih dviju niječnica u svakodnevnoj jezičnoj uporabi hrvatskoga gubi.

147 O tome govori i Toporišić (1976: 377; 1982: 240), koji napominje da se pri isticanju umjesto niječne zamjenice rabe *ne* i *niti*, brojevná zamjenica *en*, npr. *Nobeden ti tega ne bo verjel* = *Ne/Niti eden ti tega ne bo verjel*, pri čemu *ne* ima intenzivnije značenje od *niti*, usp. i *Ničesar mu nisem povedala* = *(Ne) ene besede mu nisem povedala*, čega su varijanta i *tudi* i *še* uz zanižan predikat, npr. *Tudi besedice mu ne povej*, *Še bratu tega ne bi prodal* (Toporišić 1982: 237).

148 Pri tumačenju višestruke negacije autorica se priklanja razdiobi L. R. Horna (2010).

Tablica 5.5: Inherentno niječne riječi nastale dodavanjem prefiksa
(slov. *inherentno nikalne besede, nastale z dodajanjem predpone*, mak. *инхерентно негациски зборови создадени со додавање на префикс*)

	Imenice	Pridjevi	Prilozi
Hrvatski	<i>ne-/bez-/in-</i>	<i>ne-/bez-/in-</i>	<i>ne-/bez-/in-</i>
	neugoda nepredvidljivost neobzirnost/ bezobzirnost netolerancija/ intolerancija nezainteresiranost nepažljivost nepraktičnost bezbolnost indisponiranost	neugodan nepredvidljiv neobziran/ bezobziran netolerantan/ intolerantan nezainteresiran nepažljiv nepraktičan bezbolan indisponiran	neugodno nepredvidljivo neobzirno/bezobzirno netolerantno nezainteresirano nepažljivo nepraktično bezbolno indisponirano
Slovenski	<i>ne-/brez-/in-</i>	<i>ne-/brez-/in-</i>	<i>ne-/brez-/in-</i>
	neugodje nepredvidljivost neobzirnost/ brezobzirnost netolerantnost/ intolerantnost/ intoleranca nezainteresiranost nepazljivost nepraktičnost indisponiranost	neugoden nepredvidljiv neobziren/brezobziren netoleranten/ intoleranten nezainteresiran nepazljiv nepraktičen brezbolečinski indisponiran	neugodno nepredvidljivo neobzirno/brezobzirno netolerantno nezainteresirano nepazljivo nepraktično indisponirano
Makedonski	<i>не-/без-/ин-</i>	<i>не-/без-/ин-</i>	<i>не-/без-/ин-</i>
	непријатност непредвидливост необсираност безобсираност нетолерантност незаинтересираност невнимателност непрактичност индиспонираност	непријатен непредвидлив необсиран безобсиран нетолерантен незаинтересиран невнимателен непрактичен индиспониран	непријатно непредвидливо необсирано безобсирано нетолерантно незаинтересирано невнимателно непрактично индиспонирано

U svim trima jezicima inheretno niječne imenice, pridjevi i prilozi imaju prefiks *ne-*, uz koji se rabe *bez-* i *in-* (slov. *ne-*, *bez-*, *in-*; mak. *ne-*, *без-*, *ин-*). U rečenicama mogu imati različite rečenične službe (usp. Zovko Dinković 2013: 198): predikatne dopune – hrv. *Ambalaže su nepraktične*; slov. *Tip je totalno nepraktičen*; mak. *Предлогот на втората група е непрактичен*; subjekta – hrv. *Njihova zajednička nezainteresiranost za slogan onog drugog samo je iluzija*; slov. *Nezainteresiranost je dokaj normalna*; mak. *Што е полошо: незнаењето или незаинтересуваноста?*, modifikatora – hrv. *Nepažljivom vožnjom gubi još 2 mjesta*; slov. *Nepažljiv humor brez skrbnosti ali primernege ravnanja pogosto prizadane tiste, ki k nam pridejo z resnimi problemi*; mak. „Камениите риби“ претставуваат сериозна закана за невнимателните пливачи и нуркачи; adverbijala – hrv. *Znaju se nepredvidljivo ponášati*; slov. *Ni bilo sicer nevarno, ampak je bilo pa zelo nepredvidljivo*; mak. *Проблемите започнаа во јуни, кога сателитот почна да се однесува непредвидливо*.

5.6.2. DVOSTRUKA NEGACIJA

U rečenicama sa zanijekanim predikatom dvije negacije, npr. rečenična negacija i ona izražena inherentno niječnom riječju, čine pojavu dvostruke negacije ili *Duplex negatio affirmat* (v. Zovko Dinković 2021). Potvrđivanje dvostrukom negacijom¹⁴⁹ ilustriramo na primjerima te pojave u okviru imenskoga predikata i između predikata i kojega rečeničnoga člana (usp. Nazalević Čučević 2022: 80–87), npr. *Nisam nezahvalna, Nije nezamjenjiv, U tom mjestu nema netolerancije, Ona nema nelijepe pjesme; Ne volim neradnike*, čemu bi u slovenskome bilo ekvivalentno *Nisem nehvaležen, Ni nenadomestljiv, Tam ni nestrpnosti, Ona nima nelepih pesmi; Ne maram brezdelnežev*, a u makedonskome *He сум неблагодарен, Тој не е незаменлив, Нема нетолеранција на тоа место, Таа нема неубави песни; Не сакам неработници*. Govorimo li o riječima koje ne sadrže niječni morfem, ali imaju negativno značenje, Zovko Dinković (2013: 206; 2021: 20) navodi da uz rečeničnu negaciju i one mogu izazvati pojavljivanje dvostruke negacije, što ilustrira primjerima *Ne mogu poreći da je film zanimljiv* (= slažem se da je zanimljiv), *Sumnjam da neće doći* (= uvjerena sam da će doći), uz što za slovenski navodimo primjere *Dvomim, da ne bo nič za kritizirati, Ne morem zanikati, da imaš tudi ti prav*. U makedonskome se glagol *ce сомнева* ne rabi u značenju povezanome s dvostrukom negacijom.¹⁵⁰

149 Pri tome valja imati na umu da dvostruka negacija ne odgovara posve običnom potvrdnom iskazu, nego da ima stupnjevito značenje, zbog čega se dovodi u vezu s litotom (usp. Zovko Dinković 2021: 36).

150 O dvostrukoj negaciji v. Zovko Dinković (2021). Sintaktičko-semantičku analizu dvostruke negacije u jednostavnoj i složenoj rečenici u hrvatskome dala je Nazalević Čučević (2022), oslanjajući se na analizu dvostruke negacije u okviru jednostavne i složene rečenice u srpskome jeziku M. Kovačevića (2004: 167–196). O dvostrukoj negaciji u slovenskome v. Ilc (2019: 180–182).

5.6.3. PLEONASTIČNA NEGACIJA

Inherentno niječni glagoli tipa *bojati se*, *spriječiti* razmatraju se kao glagoli semantički silazne intonacije u okviru pleonastične (parataktičke ili ekspletivne) negacije, tj. pojavljivanja negacije u zavisnim surečenicama, dok je u glavnoj koji od navedenih glagola, npr. *Bojim se / strah me da ne dođe do poplave*, *Pas spriječio dijete da ne ode u more* (usp. Zovko Dinković 2021: 39–40), uz što za slovenski i makedonski navodimo primjere – slov. *Bojim se, da ne bi prišlo do prevelikega mešanja podatkov, Klub mu ne more preprečiti, da se ne bi udeležil reprezentativne akcije*; mak. *Само еден човек можеше да ме спречи да не го удрам Матераци*. M. Kovačević (2004: 197) govori o istome smislu rečenica s negacijom i bez nje, što konkurentne afirmativne konstrukcije i konstrukcije s pleonastičnom negacijom čini međusobno zamjenjivima.¹⁵¹ Pleonastičnom se negacijom u slovenskome, kao što je već istaknuto, bavio Škerlj (1963), koji psihološke razloge smatra ključnima za pojavu negacije uz glagole kojima se priječi vršenje druge radnje, tipa *prepovedati*, *braniti* (*zabraniti*), *odsvetovati*, *preprečiti*, *upirati se*, *boriti se*. Rečenice s negacijom i bez nje smatra jednakoznačnima, uz određene značenjske nijanse (*ibidem*: 102–103, 104). Na Škerlja se referira Toporišič (1982: 237), govoreći o značenjskoj jednakosti niječne i jesne strukture s glagolima odbijanja (slov. *glagoli zavraćanja, verba defendendi*), npr. *Bal se je, da bi mu vlak ušel* i *Bal se je, da mu vlak ne bi ušel*, ali i u primjerima tipa *Nisi nič lačen?*, *Ne greš domov?* (Toporišič 1976: 425). Spomenimo da se o pleonastičnoj negaciji govori i u okviru vremenskih konstrukcija tipa *Ne bom odšel, preden se ne vrneš*, odnosno *Neću otići prije nego što se ne vratiš*, *Нема да си одам додека не се вратиш*, pri čemu bi se i Škerljevo (1963) opravdavanje negacije u takvim rečenicama moglo objasniti postavkom J. Silića i I. Pranjkića (2005) o vremenskoj graničnosti trajanja radnje glavne i zavisne surečenice (usp. i Topolińska 2009: 101–102), odnosno limitativnosti (Minova-Gjurkova 2000: 272–273). Nazalević Čučević (2016: 148–151) smatra da bi se o pleonastičnoj negaciji u vremenskim rečenicama moglo govoriti onda kada granične vremenske rečenice nose i nijansu kojega drugoga značenja poput namjernoga, npr. *Čekali smo dok napiše pismo*, *Čekali smo dok ne napiše pismo*, a da je kod rečenica sa značenjem čiste terminativnosti negacija formalni pokazatelj vremenskoga razgraničenja dviju radnja te da se ne može ispustiti, npr. **Bježali smo dok su nas uhvatili*, *Bježali smo dok nas nisu uhvatili*. Granično se značenje i u slovenskome i makedonskome također naznačuje negacijom, npr. slov. *Bežali smo, dokler nas niso ujeli*; mak. *Бегавме додека не нè фатија*. Što više, Minova-Gjurkova (2000: 272–273) navodi da u takvim, limitativnim (mak.

151 O pleonastičnoj negaciji v. Zovko Dinković (2021: 39–60). O nekim aspektima pleonastične negacije u hrvatskom i slovenskom v. Ilc i Zovko Dinković (2019), u hrvatskom i makedonskom v. Nazalević Čučević (2016: 118–121, 147–151).

лимитирачки), rečenicama uz veznike *додека* i *дури* moraju doći *не* ili *да*, npr. *Италијанците ќе останат тука додека не заврши војната, Додека да порасне твоето, Ѓорѓија мој ќе го вози.*

5.6.4. NIJEČNE ZAMJENICE I PRILOZI

Niječne zamjenice i prilozi, koje navodimo u nastavku, služe izražavanju egzistencijalne kvantifikacije u dosegu negacije. Zovko Dinković (2013: 220) govori o niječnim neodređenim izrazima u koje se ubrajaju primjerice neodređene zamjenice *nitko*, *ništa*, *nikakav*, *nikoji*; niječni prilozi *nikad(a)*, *nigdje*, *nikamo*; te *nijedan*, zamjenjani oblik broja *jedan*. Pojam *niječna neodređena zamjenica* Zovko Dinković (2021: 62) zamjenjuje pojmom *niječne zamjenice*, preuzevši ga od A. Kovačević (2016: 119), koja ističe da se prava neodređenost može odnositi samo na zamjenice s prefiksom *ne-* i *i-*, dok su referencija i identifikacija kod navedenih niječnih zamjenica određene – referent je nepostojeći, što određuje i njegov identitet. Pojmom *niječna zamjenica* Zovko Dinković, radi jednostavnosti i kratkoće, obuhvaća i niječne priloge i pridjeve. Slažući se s rečenim o određenosti niječnih zamjenica, u tablici 5.6. govorimo o niječnim zamjenicama¹⁵² i niječnim prilozima.

Tablica 5.6: Niječne zamjenice i prilozi

(slov. *nikalni zaimki in prislovi*, mak. *одречни заменки и прилози*)

	Zamjenice	Prilozi
Hrvatski	<i>ni-</i>	<i>ni-</i>
	nitko	nikad(a)
	ništa	nikamo
	ničiji	nigdje
	nikoji	nikud(a)
	nikakav	niotkud(a)
	nijedan	nimalo
		nikako

152 Silić i Pranjeković (2005: 127–128) pod neodređene zamjenice podvode i one riječi koje bi se mogle tumačiti kao zamjениčki pridjevi. Ilc (2019: 124) naprimjer *noben*, uz *nikogaršen* i *nikakšen*, uzima kao niječni zamjениčki pridjev (eng. *negative pronominal adjective*), dok Toporišić (1976) govori o pridjevskoj niječnoj zamjenici.

Slovenski	<i>ni-</i>	<i>ni-</i>
	nihče nič nikogaršnji nikakršen nikakšen	nikdar/nikoli nikamor nikjer nikoder nikakor
	<i>nob-</i> ¹⁵³	<i>ne-</i>
	nobeden noben	nemalo
Makedonski	<i>ни-</i>	<i>ни-</i>
	никој ништо ничиј никаков нисден	никогаш никаде одникаде никако

U trima jezicima niječne zamjenice i niječni prilozi imaju prefiks *ni-*, tj. *ни*. Niječna zamjenica *nijedan* u slovenskome je *nobeden* ili *noben*, a u makedonskome *ниеден*.¹⁵⁴ Na temelju pregleda u tablici 5.6. razvidno je da u hrvatskome, barem kada je riječ o normi, prilozi tipa *nikamo*, *nigdje* i *nikuda* alterniraju s obzirom na to izriče li se cilj kretanja, npr. *Nikamo ne idem ovaj vikend*, pravac kretanja, npr. *Ne prolazim nikuda kuda ima gužve*, ili smještenost, npr. *Nigdje nisam bila prošli vikend*. U slovenskome za značenje cilja i pravca kretanja rabi se *nikamor*, usp. *Nikamor ne grem jutri zvečer* i *Ne hodim nikamor, kjer je gneča*, dok se za značenje smještenosti u niječnim konstrukcijama rabi *nikjer*, npr. *Prejšnji vikend nisem bila nikjer*. U makedonskome se za sva tri prostorna značenja rabi *никаде*, usp. *Никаде не одам овој викенд*, *Никаде не бев минатиот викенд*, *Не одам никаде каде што има гужва*. *Niotkud* u hrvatskome i *одникаде* u makedonskome sadržavaju ablativno *od-*, tj. *од-*, pa se ablativnost ne eksplicira i prijedlogom, usp. hrv. *Novca niotkud nema*, mak. *Папу нема одникаде*, dok se u slovenskome *nikoder* rabi združeno s prijedlogom – *Čakali so avtobusni prevoz, a ga ni bilo od nikoder*. Ta mogućnost postoji i u makedonskome, kada je način pisanja *од никаде*. U trima jezicima niječni prilozi dolaze i u okružju ne-niječne polarnosti, odnosno onome koji ne uključuje niječno značenje rečenice,

153 Snoj (2016, *nobeden*) navodi da se u ranijoj fazi jezika rabilo *obēn* (15. st.), *obēden* (16. st.), pri čemu se prvotno **obedъnъ* sastojalo od prijedloga **ob* ('bez') i broja **(j)edъnъ*, nakon čega je riječ dobila inicijalni *n-* jer *ob-* nije bio dostatan izraz niječnosti.

154 Egzistencijalna se kvantifikacija u dosegu negacije može izraziti i česticom, npr. *Ni jedan student nije položio ispit*, *Ниту еден студент не го положи испитот*, *Tega ni pričakoval niti eden od navzočih*.

odnosno iskaza u cijelosti, što potvrđujemo primjerima – hrv. *U Mongoliji sve dolazi niotkud, Odjednom je iskočio niotkud, krenuli [su] obrnutim putem i stigli nikamo*; slov. *Ta je prišel od nikoder, Prišlo je od nikoder in nenadoma in tako tudi odšlo*; mak. *Дојде од никаде, Можеме и боси ама така се стасува до никаде*. U ne-niječnome okružju mogu se pojaviti i niječne zamjenice, npr. hrv. *Što znači biti nitko, Sav je nikakav, Plaća je nikakva*; slov. *Kako biti nihče, Moja izobrazba je nikakršna*; mak. *Аубе е никој у ништо, Шансите за успех на таков политичар му се никакви*. Niječni prilozi i zamjenice u takvim slučajevima nemaju značenje egzistencijalne kvantifikacije, nego kvalitativno značenje, usp. *Odjednom je iskočio niotkud* ('iz nepoznata/neočekivana mjesta'), *Plaća je nikakva* ('nedostatna, neprimjerena') (usp. i Zovko Dinković 2013: 222). Niječne zamjenice¹⁵⁵ i priloge u okviru potpoglavlja o niječnome slaganju jedinstveno ćemo nazivati – *n-riječi*.

5.6. NIJEČNO SLAGANJE

Riječ je o pojavi koju razmatramo u okviru rečenica, odnosno iskaza u kojima se uz rečeničnu negaciju pojavljuju niječne zamjenice i prilozi, odražavajući načelo *Duplex negatio negat*. Južnoslavenski jezici, pa tako i oni koji su predmet naše analize, pripadaju jezicima koji egzistencijalnu kvantifikaciju u dosegu negacije izražavaju niječnim riječima, odnosno *n-riječima*,¹⁵⁶ iz čega proizlazi da niječnost rečenici ne daju *n-riječi*, nego rečenična negacija (v. Zovko Dinković 2013: 237).¹⁵⁷ Drugim riječima, među zanižanim elementima ostvaruje se odnos jednostrane implikacije – prisutnost *n-riječi* uvjetovana je prisutnošću rečenične negacije, dok rečenična negacija nije

155 O porijeklu niječnih i neodređenih zamjenica u slavenskim jezicima v. Zovko Dinković (2021: 172–173).

156 Pri analizi negacije u hrvatskome i makedonskome Nazalević Čučević (2016) rabi naziv *ni-riječi*, jer je *ni-* zajednički prefiks niječnim zamjenicama i prilozima u dvama jezicima. U slovenskome uz *ni-* postoji i *nob-*, pa se u ovome pregledu odlučujemo za naziv *n-riječi*. Zovko Dinković (2013: 142) napominje da je naziv *n-riječi* (eng. *n-words*) prva upotrijebila Laka (1990), i to na temelju morfološkoga sastava predmetnih riječi (usp. Ilc 2019: 18). Kako se u hrvatskome taj naziv može rabiti i za neodređene zamjenice tipa *netko, nešto*, Zovko Dinković odlučuje se rabiti naziv *ni-riječi*, a *n-riječi* rabi za engleski i druge jezike. Ilc (2019: 103, 124) za slovenske niječne zamjenice i priloge rabi naziv *n-words* jer su označene markerom *n-*, npr. *nihče, nikoli, noben*. Popisujući ih s obzirom na morfološki sastav, u nekim ga riječima označuje, npr. *nikjer, nikamor, nikoder, nikakor, nikakršen*, a u nekim ga ne označuje, npr. *nihče, nič, noben*. U okviru popisa niječnih zamjenica i priloga u trima jezicima u tablici 5.6. slovenske niječne riječi, kao i hrvatske i makedonske, navodimo s obzirom na prefiks kojim se tvori njihov niječni oblik, a zajedno ih nazivamo *n-riječima*.

157 Zovko Dinković (2013: 236–238), na temelju iscrpna uvida u teorijska razmatranja niječnoga slaganja, zaključuje da pri niječnome slaganju svi univerzalni kvantifikatori postaju egzistencijalni kvantifikatori, usp. *Svi su došli i Nitko nije došao*.

uvjetovana prisutnošću *n*-riječi (v. Kovačević 2002: 16, 18).¹⁵⁸ Zato smo u okviru preglednoga dijela zanimljivom istaknuli Toporišičevu (1976: 425) postavku o tome da niječne zamjenice automatski niječu predikat, što u *Skladnji* (1982: 237) naziva *odvečno/obilnostno zanikanje povedka*. Uzmemo li u obzir Toporišičevo (1976: 483) tumačenje da subjekt utječe na oblik predikata u padežu, rodu i broju,¹⁵⁹ onda možemo razumjeti zašto smatra i da niječna zamjenica u službi subjekta, *Tu ni nikogar*, niječe predikat. Zanimljivo je, ipak, da prema Toporišiću to vrijedi i za koji drugi član u službi kojega je niječna zamjenica ili prilog, npr. za objekt, *Nikogar se ni bal*, adverbijalnu dopunu, *Nikjer nisem bil*. S obzirom na to da polazimo od postavke da je predikat temeljni član rečeničnoga ustroja, suglasni smo sa stavovima o uvjetovanošću *n*-riječi prisutnošću rečenične negacije, što potkrepljujemo i postavkom G. Ilca (2019: 18–19, 137–141), koji navodi da *n*-riječi u slovenskome traže prisutnost rečenične negacije, što je razvidno i iz ne-eliptičnih rečenica tipa *Peter ni videl skoraj ničesar* i eliptičnih tipa *Koga si videl? Nikogar (nisem videl)*.¹⁶⁰ Usporedni pregled niječnoga slaganja u trima jezicima donosimo u tablici 5.7.

Tablica 5.7: Niječno slaganje

(slov. *odvečno/obilnostno zanikanje povedka*, *nikalno ujemanje*, mak. *кумулятивна негација*)

Hrvatski	i. Nitko nije ozlijeđen u eksploziji. ii. Čekat ću te kao što nitko nikada nikoga nije čekao. iii. Ni s kim se ne druži. iv. Nijedan nogometaš ne vrijedi 100 milijuna eura. v. Zašto nigdje ne mogu biti sam? vi. Čišćenje je vrlo jednostavno i ne predstavlja nikakav problem.
Slovenski	i. V eksploziji ni nihče poškodovan. ii. Čakal te bom, kakor še nihče nikoli ni nikogar čakal. iii. Z nikomer se ne druži. iv. Noben nogometaš ni vreden 100 milijonov evrov. v. Zakaj ne morem biti nikjer sam? vi. Čišćenje je zelo enostavno in ne predstavlja nikakršnega problema.

158 M. Kovačević (2002) za niječno slaganje rabi naziv *kongruencija negacija*.

159 V. o tome i u poglavlju 3.

160 Za iscrpniji uvid u niječno slaganje u hrvatskome v. Zovko Dinković (2013; 2021), u slovenskome Ilc (2019), Ilc i Milojević Sheppard (2005, 2007), u makedonskome (u usporedbi s hrvatskim) Nazalević Čučević (2016).

Makedonski	i. Никој не беше повреден во експлозијата. ii. Ќе те чекам како што никој никогаш никого не чекал. iii. Со никого не се дружи. iv. Ниеден фудбалер не вреди 100 милиони евра. v. Зошто не можам да бидам сам никаде? vi. Чистењето е многу лесно и не претставува никаков проблем.
------------	--

N-riječi u trima predmetnim jezicima, jasno je iz tablice 5.7, mogu dolaziti poslije zanižekanoga glagola ili ispred njega (usp. Zovko Dinković 2013: 238; Nazalević Čučević 2016: 94; Ilc 2019: 126). Kao razlike vezane uz niječno slaganje u trima jezicima može se istaknuti dvoje:

a) uporaba niječnih zamjenica u trima jezicima razlikuje se u okviru prijedložno-pažežnoga, odnosno prijedložnoga izraza – u skladu je s gramatičkom normom da se u hrvatskome prijedlog nalazi između *ni* i zamjenice, primjeru (iii) u tablici 5.7. dodajemo i – *Nisam morao ovisiti ni o komu, Nije ni u čemu oskudijevao, Prekid ljubavne veze ni za koga nije lagan*. U slovenskome i makedonskome prijedlog dolazi ispred niječne zamjenice, što je uobičajen poredak i za razgovorni stil hrvatskoga jezika (v. Zovko Dinković 2013: 220–229), usp. *Ne ovisim o nikome i to mi daje osjećaj slobode, Nije izbirljiv u ničemu pa ni u poslu, Neću glasati za nikoga iz principa*;

b) prisutnost *n*-riječi u makedonskome može biti uvjetovana i tzv. prijedložnom negacijom (usp. Nazalević Čučević 2016: 97–98), što ilustriramo primjerima tipa *Бабунски без ниеден меч изненадувачки се раздели со Беса!, Ромите останат без ниедна телевизија, Можам да го препишам целиот текст без никој да ме види*. To nije slučaj u hrvatskome i slovenskome – u hrvatskome jasniji predikat i prijedložna negacija omogućuju porabu *i*-zamjenica, npr. *Odluče nastaviti sami bez ikog, Ovogodišnja inspekcija završena je bez ijedne primjedbe, Vanjska strana je suvjetlija, bez ičeg napisanog*; u slovenskome pak omogućuju porabu zamjenica tipa *kakršeni koli / kakršenkoli, kateri koli / katerikoli*, što potkrepljujemo primjerima *Popolno anonimizirane podatke, potrebne za izdelavo statističnih poročil in povzetkov, brez kakršnihkoli dejanskih podatkov o uporabniku, posredujemo zunanjemu ponudniku spletne analitike, Leseni peleti so stisnjenci iz suhega mletega lesa in so brez kakršnihkoli drugih primesi, Brez kakršnega koli pretiravanja sva bila nad Vanjino masažo navdušena*; [dobave] *obsegajo pripravo in dostavo hrane in / ali pijače brez katerekoli druge pomožne storitve*.

5.7. ZAKLJUČNO O REČENIČNOJ NEGACIJI U TRIMA JEZICIMA

Hrvatski, slovenski i makedonski rečeničnu negaciju izražavaju sintaktičkim ili morfološkim sredstvom ispred glagola u službi predikata, odnosno na njemu, imajući u svojem dosegu sve nadesno od sebe. Sintaktička su sredstva nijekanja u hrvatskome dva – *ne* i *niti*. I morfološka su dva – *ne-* i *ni-*. Sintaktičko je sredstvo nijekanja u slovenskome niječnica *ne*, a morfološka su prefiksi *no-* i *ni-*. Sintaktička su sredstva nijekanja u makedonskome tri – čestica *ne* i vezničko-negacijski *ниту* i *ни*, a morfološko jedno – *не-*. Niječnica *ne* u hrvatskome i slovenskome neposredno prethodi glagolu koji niječe, a u makedonskome od njega može biti odvojena nizom zamjeničkih klitika, usp. hrv. *Ne spominjem vam ih namjerno*; slov. *Ne omenjam vam jih nalašč*; mak. *He vu zu споменувам намерно*. Kada je riječ o niječnici *niti* (mak. *ниту*), i u hrvatskome i u makedonskome može biti odvojena zamjeničkim i glagolskim klitikama *te se* (mak. *ce*) od glagola. U niječnoj izjavnoj rečenici u hrvatskome i slovenskome *se* dolazi iza glagola, s time da u prvome između njega i glagola može doći zamjenička klitika, a u drugome zamjenička klitika dolazi poslije *se*, usp. hrv. *Ne bojim te se*; slov. *Ne bojim se te*. U makedonskome *ce* dolazi ispred glagola, tj. između negacije i njega – *He ce плашам од тебе*, a može mu prethoditi zamjenička klitika – *He tu ce плашам*. Uz posebnosti položaja niječnoga sredstva u izjavnoj rečenici opisane su posebnosti u okviru pitanja i zapovjednih konstrukcija, pri čemu je ukazano i na semantičke implikacije pojedinih. Dan je i usporedni prikaz pojačajnih, odnosno vezničko-pojačajnih riječi u okviru zanijekane rečenice, odnosno iskaza. U hrvatskome *se ni* rabi kao pojačajna čestica, odnosno, korelativno, kao vezničko-pojačajna riječ. U slovenskome i pojačajnu i vezničko-pojačajnu ulogu ima *niti*, dok *se ne* rabi isključivo korelativno, tj. vezničko-pojačajno. U makedonskome *se* kao pojačivači rečenične negacije rabe niječne pojačajne čestice *ни* i *ниту*, koje se mogu rabiti i korelativno. Pregledu pojava u okviru višestruke negacije, i to dvostruke i pleonastičke negacije, prethodio je pregled inherentno niječnih riječi u trima jezicima. Pregled *n-*riječi, odnosno niječnih zamjenica i priloga koje služe izražavanju egzistencijalne kvantifikacije u dosegu negacije, bio je uvod u sažeto razmatranje pojave niječnoga slaganja u trima jezicima, gdje smo zaključili da postoje razlike kada je *n-*riječ u sastavu prijedložno-padežnoga izraza – za razliku od slovenskoga i makedonskoga, u kojima prijedlog „ne razdvaja“ *n-*riječ, u hrvatskome je u skladu s normom da prijedlog dolazi između *ni-* i zamjenice, npr. *Ni s kim se ne druži*. Uz spomenute sličnosti i razlike u vezi sa sredstvima negacije, njihovim položajem i temeljnim uvidima u pojave višestruke negacije, zanimljivo je usporedno razgledati primjerice utjecaj negacije na oblik direktnoga objekta u slovenskome i tumačiti ga posebice u odnosu na hrvatski, potom analizirati negaciju u okviru bezličnih

egzistencijalnih konstrukcija s genitivom u hrvatskome i slovenskome jeziku. Zanimljivost i važnost teme podržava činjenica da smo se tim problemima bavili i u okviru drugih poglavlja ove knjige.

Sažetak

Usporedba hrvatskoga, slovenskoga i makedonskoga u ovoj knjizi temelji se na sažetu pregledu morfosintaktičkih osobitosti triju jezika te na trima sintaktičkim temama – na pregledu predikata, sintakse padeža i rečenične negacije u trima jezicima.

O jezicima na kojima se temelji analiza, temama, ciljevima u okviru odabrane teme, primijenjenome pristupu i temeljnim pojmovima govori se u prvome poglavlju – *Jezici, pristup i pojmovi*. Kada je riječ o pojmovima, daje se iscrpan popis u okviru predikatne, padežne i negacijske problematike. Pojmovi se predočuju na dva načina – u okviru općega abecednoga popisa, polazeći od hrvatskoga, te u okviru nadređenoga pojma, također abecedno i polazeći od hrvatskoga.

U drugome poglavlju, kako je i iz naslova *Morfosintaktičke osobitosti triju jezika* razvidno, donosi se usporedba morfosintaktičkih osobitosti predmetnih jezika, uz poseban osvrt na makedonski i njegove neslavenske specifičnosti, npr. analitička deklinacija, postojanje postpozitivnoga člana, udvajanje objekta, posebnosti u okviru reda riječi. U vezi s deklinacijom upućuje se na to da su ostaci padežne paradigme u makedonskome očuvani u vokativnome obliku imena i imenica i kod zamjenica, što je razvidno i iz tabličnoga pregleda sustava ličnih zamjenica u trima jezicima, iz kojega su vidljive sličnosti, ali i razlike, na koje se upućuje i dodatnim tablicama. Kada je riječ o glagolskim oblicima, u hrvatskome i slovenskome infinitiv je osnovni oblik glagola, dok u makedonskom taj nelični oblik nije očuvan – temeljni je oblik glagola onaj za treće lice jednine, a uz modalne ili fazne glagole dolazi dopuna u obliku *da*-konstrukcije; na temelju predloženih finitnih glagolskih oblika razvidno je da makedonski raspolaže najrazvedenijim sustavom za izražavanje glagolskih vremena, dok je u slovenskome oblika za glagolska vremena manje u odnosu na druga dva jezika – aorist i imperfekt nisu očuvani, za buduće vrijeme postoji samo jedan oblik, iako se relativno može izraziti i prezentom, no s druge strane u tom se jeziku čuva supin. U pogledu nefinitnih oblika ima značajnih razlika – u hrvatskome infinitiv, s nastavcima *-ti* i *-ći*, dolazi uz modalne (u užem i širem smislu), fazne glagole

i glagole kretanja; uz njega su u uporabi oba glagolska priloga i oba glagolska pridjeva; u slovenskome je, uz infinitiv, s nastavcima *-ti* ili *-či*, koji dolazi uz modalne (u užem i širem smislu) i fazne glagole, u uporabi i supin, s nastavcima *-t* ili *-č*, koji dolazi uz glagole kretanja. Pod naziv *deležnik* podvode se glagolski pridjevi, koji se nazivaju po karakterističnim nastavcima – *deležnik na -l* i *deležnik na -n/-t* – i prilozi, koji se također nazivaju po nastavcima – *deležje na -č/-aje/-é* i *deležje na -ši*. U makedonskome nema objedinjena naziva za glagolske pridjeve – s jedne je strane *л-форма*, koja ima jedan oblik za množinu – *гледал, гледала, гледало; гледале*, a s druge glagolski pridjev tipa *гледан, гледана, гледано; гледани*, iz čega je razvidno da je u množini također jedan oblik. Glagolski se prilog tvori samo od nesvršenih oblika glagola, dakle riječ je o ekvivalentu glagolskome prilogu sadašnjem u hrvatskom, odnosno deležju na *-č/-aje/-é* u slovenskom.

U trećemu poglavlju, *Predikat u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*, donosi se usporedna tipologija predikatnoga ustroja. Krećući od predikativnosti i predikatnih riječi, s posebnim osvrtom na glagolske samoznačne i suznačne riječi, analiziraju se glagolski i imenski predikat. Kao suznačni glagoli izdvajaju se modalni, fazni, kopulativni, semikopulativni, perifrazni i egzistencijalni u značenju 'postojati'. Predikatu se pristupa u okviru podjele na imenski predikat u užem smislu, pod koji se podvode kopulativni i semikopulativni predikat, kojima se izriče identifikacija ili atribucija, i na imenski predikat u širem smislu, pod koji se podvode dekomponirani, fazni i egzistencijalni imenski predikat. Kada je riječ o predikatima rečenica tipa hrv. *Ima/nema struje*, slov. *Ni elektrike*, mak. *Има/нема струја*, polazeći od bezlične konstrukcije, zastupa se teza da je riječ o egzistencijalnome imenskome predikatu, čiji ustroj čine suznačni glagol u značenju 'postojati' i imenska dopuna u značenju entiteta čije se (ne)postojanje konstatira. Tipičan je red riječi za njih (Lok/Temp-)V-NP. Kao egzistencijalni, odnosno egzistencijalno-lokacijski imenski predikat uzima se i onaj u slovenskim finitnim rečenicama tipa *V šoli je elektrika*, *V našem naselju je park*, kojima su u hrvatskome ekvivalentne rečenice tipa *U našem naselju imal/je park*, a u makedonskome *Во нашата населба има парк*. U njima je tipičan red riječi Lok-V-NP. Kada je pak riječ o predikatima rečenica tipa hrv. *Zdravstvene ustanove počinju cijepljenje / s cijepljenjem*, slov. *Zdravstvene ustanove začinjaajo cepljenje / s cepljenjem*, mak. *Здравствениите установи ја започнуваат вакцинацијата / Здравствениите установи започнуваат со вакцинацијата*, zastupa se teza da je riječ o faznim imenskim predikatima, čiji ustroj čine suznačni glagol kojim se označava faza koje radnje i imenska dopuna kojom se imenuje o kojoj je radnji riječ.

Na analizu se predikata nastavlja četvrto poglavlje – *Sintaksa padeža u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*. Kao što je već spomenuto, u jednome od triju

predmetnih jezika, makedonskome, padež se ne realizira morfološki. Općenito, sintaktičko-semantička vrijednost padeža iskazuje se obilježivačima ili markerima padežnih odnosa – afiksima, adpozicijama, klitikama, članovima, redoslijedom riječi, supletivnosti, pa se u vezi s trima predmetnim južnoslavenskim jezicima izdvaja da padežne afikse, i to sufikse, imaju hrvatski i slovenski; adpozicije su u hrvatskome, slovenskome i makedonskome prijedlozi; o klitikama i članovima kao padežnim markerima govori se u kontekstu udvajanja direktnoga i indirektnoga objekta u makedonskome, pri čemu se odgovarajućim kratkim oblikom lične zamjenice i članom uređuju, odnosno određuju sintaktičko-semantički odnosi; za uređivanje, odnosno određivanje sintaktičko-semantičkih odnosa u makedonskome kao analitičkome jeziku važnu ulogu ima i redoslijed riječi; supletivnost kao obilježivač padeža prisutan je u svim analiziranim jezicima. Polazeći od objedinjujućih značenja kosih padeža u hrvatskome prema Belaju i Tanackoviću Faletaru (2014) pristupa se sustavnu pregledu sintaktičko-semantičke vrijednosti padeža u trima jezicima, pri čemu se pozornost posvećuje i prijedlozima kao konkretizatorima padežnih značenja. Objedinjujuća značenja donose se i za nominativ i vokativni izraz. Pri analizi padeža vezanih uz dinamična, direktivna značenja polazi se od sljedećih objedinjujućih prostornih značenja, pod koja se mogu podvesti i druga specifičnija značenja – genitivno je ishodište, dativno usmjerenost, akuzativno cilj. Pri analizi padeža vezanih uz nedinamična, nedirektivna značenja polazi se od sljedećih objedinjujućih značenja, pod koja se mogu podvesti i druga specifičnija značenja – lokativno je smještenost, a instrumentalno paralelizam. Polazeći od hrvatskih primjera i njihovih slovenskih i makedonskih ekvivalenata ukazuje se na sličnosti i razlike pri izražavanju značenja pojedinih padeža.

U petom poglavlju, *Rečenična negacija u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*, govori se o načinima na koje se niječnost uspostavlja. Donosi se usporedni pregled niječnih sredstava i njihova položaja u okviru izjavne, upitne i zapovjedne rečenice, odnosno iskaza. Sažeto se upućuje na pojave u vezi s negacijom, i to na one u okviru višestruke negacije. Kada je riječ o sličnostima i razlikama u okviru rečenične negacije, na temelju analize usporednih primjera razvidno je da hrvatski, slovenski i makedonski rečeničnu negaciju izražavaju sintaktičkim sredstvom ispred glagola u službi predikata, odnosno morfološkim, tj. prefiksom na glagolu, imajući u svojem dosegu sve nadesno od sebe. Sintaktička su sredstva nijekanja u hrvatskome dva – *ne* i *niti*. I morfološka su dva – *ne-* i *ni-*. Sintaktičko je sredstvo nijekanja u slovenskome niječnica *ne*, a morfološka su prefiksi *no-* i *ni-*. Sintaktička su sredstva nijekanja u makedonskome tri – čestica *ne* i vezničko-negacijski *ниту* i *ни*, a morfološko jedno – *не-*. Niječnica *ne* u hrvatskome i slovenskome neposredno prethodi glagolu koji niječe (hrv. *Ne vraćam ti to*, slov. *Tega ti ne vrnem*), a u makedonskome od njega

može biti odvojena nizom zamjeničkih klitika (mak. *He mu zo vraќam moa*). Kada je riječ o niječnici *niti* (mak. *humy*), i u hrvatskome i u makedonskome može biti odvojena zamjeničkim i glagolskim klitikama i *se* (mak. *ce*) od glagola (hrv. *Niti mi se javlja niti me posjećuje*, mak. *Humy mu ce jabyva humy me nocemyva*). U niječnoj izjavnoj rečenici u hrvatskome i slovenskome *se* dolazi iza glagola, s time da u hrvatskome između njega i glagola može doći zamjenička klitika (*Ne veselim ti se*), a u slovenskome zamjenička klitika dolazi poslije *se* (*Ne veselim se te*). U makedonskome *ce* dolazi ispred glagola, tj. između negacije i njega, a može mu prethoditi zamjenička klitika (*He mu ce padyvam*). Uz posebnosti položaja niječnoga sredstva u izjavnoj rečenici opisane su posebnosti u okviru pitanja i zapovjednih konstrukcija, pri čemu je ukazano i na semantičke implikacije pojedinih. Dan je i usporedni prikaz pojačajnih, odnosno vezničko-pojačajnih riječi u okviru zanijekane rečenice, odnosno iskaza. U hrvatskome *ni* rabi kao pojačajna čestica, odnosno, korelativno, kao vezničko-pojačajna riječ. U slovenskome i pojačajnu i vezničko-pojačajnu ulogu ima *niti*, dok se *ne* rabi isključivo korelativno, tj. vezničko-pojačajno. U makedonskome se kao pojačivači rečenične negacije rabe niječne pojačajne čestice *hu* i *humy*, koje se mogu rabiti i korelativno. Pregledu pojava u okviru višestruke negacije prethodi pregled inherentno niječnih riječi u trima jezicima. Pregled *n*-riječi, odnosno niječnih zamjenica i priloga koje služe izražavanju egzistencijalne kvantifikacije u doseg negacije, uvod je u sažeto razmatranje pojave niječnoga slaganja u trima jezicima, gdje je zaključeno da postoje razlike kada je *n*-riječ u sastavu prijedložno-padežnoga, odnosno prijedložnoga izraza – za razliku od slovenskoga i makedonskoga, u kojima prijedlog „ne razdvaja“ *n*-riječ, u hrvatskome je u skladu s normom da prijedlog dolazi između *ni*- i zamjenice (*ni od koga, ni za koga, ni za što*). Uz spomenute sličnosti i razlike u vezi sa sredstvima negacije, njihovim položajem i temeljnim uvidima u pojave višestruke negacije, zanimljivo je usporedno razgledati negaciju u okviru spomenutih egzistencijalnih konstrukcija te utjecaj negacije na oblik direktnoga objekta u slovenskome i tumačiti ga posebice u odnosu na hrvatski.

Prije usporedne analize triju sintaktičkih problema daje se pregled bavljenja njima u okviru relevantne kroatističke, slovenističke i makedonističke literature – gramatičke i znanstvene – kako bi se uputilo u određene pojave i kako bi se korisniku pružio temeljni uvid u bavljenje predmetnom problematikom u pojedinoj filologiji.

Pri analizi se polazi od hrvatskih primjera rečenica (u tekstu) konstruiranih na temelju izvornogovorničke prakse i usklađenih s gramatičko-pravopisnom normom hrvatskoga standardnoga jezika. Primjere s hrvatskoga na slovenski i makedonski preveli su autori uz provjeru izvornih govornika s akademskim znanjem jezika, ali i uz provjeru zastupljenosti konstrukcija u reprezentativnim hrvatskim, slovenskim i makedonskim korpusima te u digitalnim rječnicima.

U nastavku usporedne analize valjalo bi iscrpnije raspraviti o spomenutim egzistencijalnim konstrukcijama u trima jezicima, genitivu negacije u hrvatskome i slovenskome i njegovim ekvivalentima u makedonskome, problemima u okviru složene rečenice, pri čemu se kao posebno zanimljiva tema nameće analiza nefinitnih surečenica u trima jezicima.

POVZETEK

Primerjava hrvaščine, slovenščine in makedonščine v tej knjigi temelji na strnjenem pregledu oblikosladenjskih posebnosti treh jezikov ter na treh skladdenjskih temah – pregledu povedka, skladnji sklonov in stavčni negaciji v treh jezikih.

V prvem poglavju *Jezici, pristup i pojmovi* je govora o jezikih, temah, ciljih znotraj posameznih tem in uporabljenem pristopu ter temeljnih pojmi. Kar zadeva pojme, je podan izčrpen seznam s področja povedka, sklonov in zanikanja. Pojmi so predstavljeni na dva načina – v okviru splošnega abecednega seznama, izhajajoč iz hrvaščine, ter v okviru nadrejenega pojma, prav tako abecedno in izhajajoč iz hrvaščine.

V drugem poglavju, kot je razvidno iz naslova *Morfosintaktičke osobitosti triju jezika*, je podana primerjava oblikoskladdenjskih posebnosti obravnavanih jezikov s poudarkom na makedonščini in njenih neslovanskih posebnostih, npr. analitični sklanjatvi, obstoju postpozitivnega člena, podvajanju predmeta, posebnosti v besednem redu. V zvezi s sklanjativjo je opozorjeno, da so ostanki sklonskih oblik ohranjeni v zvalniških oblikah imen in samostalnikov ter pri zaimkih, kar je razvidno tudi iz preglednice osebnih zaimkov v treh jezikih, iz katere so očitne podobnosti in razlike, ki se obravnavajo v dodatnih preglednicah. Kar zadeva glagolske oblike, je v hrvaščini in slovenščini nedoločnik osnovna glagolska oblika, medtem ko v makedonščini ta neosebna oblika ni ohranjena – temeljna oblika je tretja oseba ednine, ob modalnih ali faznih glagolih pa nastopa dopolnilo v obliki *da*-konstrukcije; iz predstavljenih glagolskih oblik je razvidno, da ima makedonščina bolj razvejan sistem glagolskih časov, medtem ko je v slovenščini v primerjavi s hrvaščino in z makedonščino manj glagolskih časov – aorist in imperfekt nista ohranjena, za prihodnjik obstaja le ena oblika, čeprav se lahko izraža tudi s sedanjikom, po drugi strani pa je ohranjen namenilnik. Pri neosebnih glagolskih oblikah obstajajo pomembne razlike – v hrvaščini se nedoločnik na *-ti* in *-ći* uporablja ob modalnih, faznih in glagolih premikanja; v rabi sta oba deležnika in obe deležji; v slovenščini je poleg nedoločnika na *-ti* ali *-či* v rabi tudi namenilnik na *-t* ali *-č*, ki se pojavlja ob glagolih premikanja. Pod pojem *deležnik* sodijo glagolske oblike v pridevniški funkciji,

poimenovane glede na končnice – deležnik na *-l* in deležnik na *-n/-t*, pod pojem *deležje* pa glagolske oblike v prislovni funkciji, poimenovane po končnicah, in sicer deležje na *-č/-aje/-é* in deležje na *-ši*. V makedonščini ni enotnega poimenovanja za deležnike – obstajata t. i. *л*-forma (hrv. *glagolski pridjev radni*, slov. *deležnik na -l*), ki ima le eno množinsko obliko (*гледал, гледала, гледало; гледале*) in *глаголска придавка* (hrv. *glagolski pridjev trpni*, slov. *deležnik na -n/-t*), npr. *гледан, гледана, гледано; гледани*, tudi z eno množinsko obliko. Makedonska deležja se tvorijo le iz nedovršnih glagolov in ustrezajo hrvaškemu deležju (*glagolski prilog sadašnji*) oziroma slovenskemu deležju na *-č/-aje/-é*.

V tretjem poglavju *Predikat u hrvatskome, slovenskome i makedonskome* je podana primerjalna tipologija povedkove zgradbe. Izhajajoč iz predikativnosti in povedkovih besed ter s posebnim poudarkom na polnopomenskih in nepolnopomenskih glagolih se analizirata glagolski in imenski povedek. Kot nepolnopomenski glagoli so izpostavljeni modalni, fazni, vezni, polpomožni, perifrazni in eksistencialni v pomenu 'obstajati'. Imenski povedek se deli na imenski povedek v ožjem smislu, kamor sodita vezno-imenski in polpomožniški-imenski povedek, s katerima se izraža identifikacija ali atribucija, ter imenski povedek v širšem smislu, kamor sodijo perifrastični, fazni in eksistencialni imenski povedek. Pri povedkih v primerih hrv. *Ima/nema struje*, slov. *Ni elektrike*, mak. *Има/нема струја* se, izhajajoč iz neosebne konstrukcije, zagovarja stališče, da gre za eksistencialni imenski povedek, katerega zgradbo sestavljata nepolnopomenski glagol v pomenu 'obstajati' in povedkovo določilo v pomenu entitete, katere (ne)obstoj se ugotavlja. Zanje je značilen besedni red (Lok/Temp-)V-NP. Kot eksistencialni oziroma eksistencialno-lokacijski imenski povedek se obravnavajo tudi povedki v slovenskih primerih *V šoli je elektrika*, *V našem naselju je park*, ki jim v hrvaščini ustrezajo *V našem naselju ima/je park*, v makedonščini pa *Во нашата населба има парк*, za katere je značilen besedni red Lok-V-NP. Pri povedkih v primerih hrv. *Zdravstvene ustanove počinju cijepljenje / s cijepljenjem*, slov. *Zdravstvene ustanove začenjajo cepljenje / s cepljenjem*, mak. *Здравствениите установи ја започнуваат вакцинацијата / Здравствениите установи започнуваат со вакцинацијата* se zagovarja stališče, da gre za fazne imenske povedke, katerih zgradbo sestavljata nepolnopomenski glagol, s katerim se označuje faza določenega dejanja, in povedkovo določilo, s katerim se poimenuje, za katero dejavnost gre.

Analizi povedka sledi četrto poglavje *Sintaksa padeža u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*. Kot je bilo že omenjeno, se v enem izmed treh obravnavanih jezikov, makedonščini, sklon ne uresničuje oblikoslovno. Na splošno se skladenjsko-pomenska vrednost sklona izraža z označevalci sklonskih razmerij – sklonskimi končnicami, predlogi, naslonkami, členi, besednim redom in nadomeščanjem. V zvezi s

tremi obravnavanimi južnoslovanskimi jeziki se izpostavlja, da imata sklonske končnice hrvaščina in slovenščina; v hrvaščini, slovenščini in makedonščini predlogi delujejo kot označevalci sklonskih razmerij; o naslonkah in členih kot sklonskih označevalcih govorimo v kontekstu podvajanja neposrednega in posrednega predmeta v makedonščini, pri čemer se z ustrezno naslonsko obliko osebnega zaimka in členom urejajo oziroma določajo skladijsko-pomenska razmerja; pri urejanju oziroma določanju skladijsko-pomenskih razmerij v makedonščini kot analitičnem jeziku ima pomembno vlogo tudi besedni red; nadomeščanje kot označevalec sklona je prisotno v vseh analiziranih jezikih. Izhajajoč iz temeljnih pomenov odvisnih sklonov v hrvaščini po Belaju in Tanackoviću Faletarju (2014) se pristopa k sistematičnemu pregledu skladijsko-pomenske vrednosti sklonov v treh jezikih, pri čemer je pozornost namenjena tudi predlogom kot konkretizatorjem sklonskih pomenov. Temeljni pomeni so podani tudi za imenovalnik in vokativni izraz. Pri analizi sklonov, povezanih z dinamičnimi, usmerjevalnimi pomeni, se izhaja iz naslednjih temeljnih prostorskih pomenov, pod katere je mogoče razvrstiti tudi druge specifične pomene – roditeljski pomen je izhodišče, dajaljski usmerjenost, tožiljski cilj. Pri analizi sklonov, povezanih z nedinamičnimi, neusmerjevalnimi pomeni, pa se izhaja iz naslednjih temeljnih pomenov, pod katere je mogoče razvrstiti tudi druge, specifične pomene – mestnjski pomen je umeščenost, orodnjski pa vzporednost. Izhajajoč iz hrvaških primerov in njihovih slovenskih ter makedonskih ustreznice se opozarja na podobnosti in razlike pri izražanju pomenov posameznih sklonov.

V poglavju *Rečenična negacija u hrvatskome, slovenskome i makedonskome* je obravnavano, na katere načine se vzpostavlja zanikanje. Podan je primerjalni pregled nikalnih sredstev in njihovega položaja v pripovednih, vprašalnih in velelnih stavkih. Strnjeno so predstavljeni tudi pojavi, povezani z zanikanjem, zlasti v okviru večkratnega zanikanja. Kar zadeva podobnosti in razlike v stavčnem zanikanju, je na podlagi analize primerjalnih zgledov razvidno, da hrvaščina, slovenščina in makedonščina stavčno zanikanje izražajo s skladijskimi sredstvi pred glagolom v vlogi povedka ali z oblikoslovnimi sredstvi v obliki predpon, ki zanikajo vse, kar stoji na desni strani povedka. V hrvaščini sta skladijski nikalni sredstvi dve – *ne* in *niti*, oblikoslovni pa prav tako dve – *ne-* in *ni-*. V slovenščini je skladijsko nikalno sredstvo nikalnica *ne*, oblikoslovni pa sta predponi *no-* in *ni-*. V makedonščini so tri skladijska nikalna sredstva – členek *ne* ter vezniško-nikalni *numy* in *nu*, oblikoslovno pa eno – *ne-*. Nikalnica *ne* v hrvaščini in slovenščini stoji neposredno pred glagolom, ki ga zanika (hrv. *Ne vraćam ti to*, slov. *Tega ti ne vrnem*), medtem ko je lahko v makedonščini od glagola ločena z nizom naslonk (*He my go vpaćam moa*). Kar zadeva nikalnico *niti* (mak. *numy*), je lahko tako v hrvaščini kot tudi v makedonščini od glagola ločena z naslonkami in *se* (mak. *ce*) (hrv. *Niti mi se javlja niti me posjećuje*, mak. *Humy mu*

ce jавyвa нитy ме посетува). V zanikanem pripovednem stavku v hrvaščini in slovenščini *se* stoji za glagolom, pri čemer lahko v hrvaščini med nikalnico in glagolom nastopi naslonka (*Ne veselim ti se*), v slovenščini pa naslonka stoji za *se* (*Ne veselim se te*). V makedonščini *ce* stoji pred glagolom, torej med nikalnico in glagolom, pred glagolom pa se lahko pojavi tudi naslonka (*He тy ce paдyвaм*). Ob posebnostih položaja nikalnega sredstva v pripovednem stavku so opisane tudi posebnosti v vprašalnih in velelnih konstrukcijah, pri čemer so izpostavljene tudi pomenske implikacije posameznih oblik. Podan je tudi primerjalni prikaz ojačevalnih oziroma vezniško-ojačevalnih besed v okviru zanikanega stavka. V hrvaščini se *ni* uporablja kot ojačevalni členek oziroma korelativno kot vezniško-ojačevalna beseda. V slovenščini ima *niti* tako ojačevalno kot vezniško-ojačevalno vlogo, medtem ko se *ne* uporablja izključno korelativno oziroma vezniško-ojačevalno. V makedonščini se kot ojačevalca stavčnega zanikanja uporabljata nikalna ojačevalna členka *ну* in *нитy*, ki se lahko uporabljata tudi korelativno. Pred pregledom pojavov v okviru večkratnega zanikanja je podan pregled inherentno nikalnih besed v treh jezikih. Pregled *n*-besed oziroma nikalnih zaimkov in prislovov, ki služijo izražanju eksistencialne kvantifikacije v dosegu negacije, predstavlja uvod v strnjeno obravnavo nikalnega ujemanja v treh jezikih. Ugotovljeno je, da obstajajo razlike, kadar je *n*-beseda del predložnosklonske oziroma predložne zveze – za razliko od slovenščine in makedonščine, kjer predlog »ne ločuje« *n*-besede, je v hrvaščini v skladu z normo, da predlog stoji med *ni*- in zaimkom (*ni od koga, ni za koga, ni za što*). Ob navedenih podobnostih in razlikah glede nikalnih sredstev, njihovega položaja in temeljnih spoznanj o pojavih večkratnega zanikanja je zanimivo primerjalno obravnavati tudi zanikanje v okviru omenjenih eksistencialnih konstrukcij ter vpliv zanikanja na obliko neposrednega predmeta v slovenščini in ga razlagati zlasti v primerjavi s hrvaščino.

Pred primerjalno analizo obravnavanih skladenjskih tem je podan njihov pregled v okviru relevantne kroatistične, slovenistične in makedonistične slovnične ter znanstvene literature, s čimer so osvetljeni posamezni pojavi in je podan temeljni vpogled v obravnavo analiziranih skladenjskih tem v vseh treh filologijah.

Analiza izhaja iz hrvaških zgledov (v besedilu), oblikovanih na podlagi rabe rojenih govorcev in usklajenih s slovnično-pravopisno normo hrvaškega standardnega jezika. Hrvaške zgleda sta v slovenščino in makedonščino prevedla avtorja ob preverjanju pri rojenih govoricah z akademskim znanjem jezika ter ob dodatnem preverjanju zastopanosti konstrukcij v reprezentativnih hrvaških, slovenskih in makedonskih korpusih ter digitalnih slovarjih.

V nadaljevanju primerjalne analize bi bilo treba podrobneje razpravljati o omenjenih eksistencialnih konstrukcijah v treh jezikih, o rodilniku zanikanja v hrvaščini in

slovenščini ter njegovih ustreznica v makedonščini, o problemih v okviru zložene povedi, pri čemer se kot posebej zanimiva tema ponuja analiza neosebniških odvisnikov v treh jezikih.

SUMMARY

The comparison of Croatian, Slovenian, and Macedonian in this book is based on a concise overview of the morphosyntactic features of the three languages and on three syntactic topics in particular – an overview of predicates, syntax of cases, and sentence negation in the three languages.

The first chapter, *Jezici, pristup i pojmovi*, contains a discussion of the languages on which the analysis is based in terms of topics, objectives within the selected topics, approach used, and basic concepts. As far as terms are concerned, a comprehensive list pertaining to predicate, case and negation is provided. The terms are presented in two ways – in a general alphabetical list, based on Croatian, and in the context of a superordinate term, also alphabetical and based on Croatian.

In the second chapter, as is already evident from the title *Morfosintaktičke osobitosti triju jezika*, a comparison is presented of the morphosyntactic features of the languages under discussion, with particular emphasis on Macedonian and its non-Slavic characteristics, such as analytic declension, the existence of a postpositive definite article, object doubling, and specific features of word order. With regard to declension, it is noted that remnants of case forms have been preserved in the vocative forms of names and nouns and in pronouns. This is also evident from the table of pronouns in the three languages, highlighting both similarities and differences, which is also referred to in the additional tables. As regards verb forms, the infinitive is the basic verb form in Croatian and Slovenian, whereas in Macedonian this non-finite form has not been preserved – the basic form is the third person singular, and with modal or phase verbs the complement appears in the form of a *da*-construction. From the presented verb forms, it is evident that Macedonian has a more complex system of verb tenses, whereas Slovenian, in comparison with Croatian and Macedonian, has fewer verb tenses – the aorist and the imperfect have not been preserved, and there is only one form for the future tense, although it can also be expressed with the present tense; on the other hand, the supine has been preserved. In non-finite verb forms there are also important differences. In Croatian, the infinitive with the endings *-ti* and *-ći* is used with modal, phase, and motion verbs; both participles and both adverbial participles are in use. In Slovenian, in addition to the infinitive with the endings *-ti* or *-či*, the supine with the endings *-t* or *-č* is

also used, occurring with verbs of motion. The term *deležnik* refers to verb forms with an adjectival function, named according to their endings – *deležnik na* -l and *deležnik na* -n/-t – while the term *deležje* refers to verb forms with an adverbial function, also named according to their endings, namely *deležje na* -č/-aje/-é and *deležje na* -ši. In Macedonian there is no unified designation for participles – there is the *л*-form (Cro *glagolski pridjev radni*, Slv *deležnik na* -l), which has a single plural form (зледал, зледала, зледало; зледале), and *глаголска придавка* (Cro *glagolski pridjev trpni*, Slv *deležnik na* -n/-t), e.g. зледан, зледана, зледано; зледани, also with a single plural form. Macedonian adverbial participles are formed only from imperfective verbs and correspond to the Croatian adverbial participle (*glagolski prilog sadašnji*) or the Slovenian adverbial participle with the endings -č/-aje/-é (*deležje na* -č/-aje/-é).

In the third chapter, *Predikat u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*, a comparative typology of predicate structure is presented. Proceeding from the notion of predicativity and predicate elements, and with particular emphasis on verbs with lexical meaning and verbs without lexical meaning, the verbal and nominal predicates are analyzed. Verbs without lexical meaning highlighted in the discussion include modal, phase, copular, semi-copular, periphrastic, and existential verbs with the meaning “to exist.” The nominal predicate is divided into the nominal predicate in the narrower sense – comprising the copular-nominal and semi-copular-nominal predicate, which express identification or attribution – and the nominal predicate in the broader sense, which includes decomposed, phase, and existential nominal predicates.

In predicate constructions such as Cro *Ima/nema struje*, Slv *Ni elektrike*, Mkd *Има/нема струја*, it is argued that – proceeding from an impersonal construction – these constitute an existential nominal predicate whose structure consists of a verb with the meaning “to exist” and a predicate complement denoting the entity whose (non-)existence is being asserted. These constructions are characterized by their word order (Loc/Temp-)V-NP. An existential or existential-locative nominal predicate is also identified in Slovenian examples such as *V šoli je elektrika*, *V našem naselju je park*, which correspond in Croatian to *V našem naselju ima/je park*, and in Macedonian to *Во нашата населба има парк*. In these cases, the typical word order is Loc-V-NP. In predicate constructions such as Cro *Zdravstvene ustanove počinju cijepljenje / s cijepljenjem*, Slv *Zdravstvene ustanove začenjajo cepljenje / s cepljenjem*, Mkd *Здравствениите установи ја започнуваат вакцинацијата / Здравствениите установи започнуваат со вакцинацијата*, it is argued that these are phase nominal predicates. Their structure consists of a verb indicating the phase of a particular action and a predicate complement specifying the activity, forming a tied and inseparable bond between the verb and its complement.

The analysis of the predicate is followed by the fourth chapter – *Sintaksa padeža u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*. As already mentioned, in one of the three languages under discussion, Macedonian, case is not morphologically realized. In general, the syntactic-semantic value of case is expressed by markers of case relations – case endings, prepositions, clitics, articles, word order, and suppletion. With regard to the three South Slavic languages analyzed, it is pointed out that case endings are present in Croatian and Slovenian; in Croatian, Slovenian, and Macedonian, prepositions function as markers of case relations. Clitics and articles as case markers are discussed in the context of direct and indirect object doubling in Macedonian, where the appropriate clitic form of the personal pronoun and the definite article regulate or determine syntactic-semantic relations. In establishing and specifying syntactic-semantic relations in Macedonian as an analytic language, word order also plays an important role. Suppletion as a marker of case is present in all the analyzed languages. Proceeding from the combinatory meanings of the oblique cases in Croatian as described by Belaj and Tanacković Faletar (2014), the chapter offers a systematic overview of the syntactic-semantic values of cases in the three languages, with particular attention also devoted to prepositions as concretizers of case meanings. Similarly, combinatory meanings are provided for the nominative and the vocative expression.

In the analysis of cases associated with dynamic, directive meanings, the discussion proceeds from the following combinatory spatial meanings, under which other specific meanings can also be subsumed: the genitive expresses the point of origin, the dative directionality, and the accusative the goal. In the analysis of cases associated with non-dynamic, non-directive meanings, the following combinatory meanings serve as the point of departure, also encompassing other, more specific meanings: the locative expresses location and the instrumental parallelism. Proceeding from Croatian examples and their Slovenian and Macedonian equivalents, attention is drawn to the similarities and differences in the expression of the meanings of individual cases.

In the chapter *Rečenična negacija u hrvatskome, slovenskome i makedonskome*, the ways in which negation is established are examined. A comparative overview is provided of negative markers and their position in declarative, interrogative, and imperative sentences. Phenomena associated with negation are also presented in a concise manner, particularly within the framework of multiple negation. With regard to similarities and differences in clausal negation, an analysis of comparative examples shows that Croatian, Slovenian, and Macedonian express sentence negation by means of a syntactic or morphological marker placed before the verb functioning as the predicate or attached to it, thereby encompassing everything to

the right of the predicate. In Croatian, there are two syntactic negative markers – *ne* and *niti* – and two morphological ones – *ne-* and *ni-*. In Slovenian, the syntactic negative marker is the particle *ne*, while the morphological markers are the prefixes *no-* and *ni-*. In Macedonian, there are three syntactic negative markers – the particle *ne* and the conjunctive-negative markers *ниту* and *ни* – and one morphological marker, *не-*. In Croatian and Slovenian, the negative particle *ne* stands directly before the verb it negates (Cro *Ne vraćam ti to*, Slv *Tega ti ne vrnem*), whereas in Macedonian it may be separated from the verb by a string of clitics (*He mu go vraćam toa*). As for the negative marker *niti* (Maced. *ниту*), in both Croatian and Macedonian it may be separated from the verb by clitics and by *se* (Mkd *ce*) (Cro *Niti mi se javlja niti me posjećuje*, Mkd *Ниту ми се јавува ниту ме посетува*). In negative declarative sentences in Croatian and Slovenian, *se* follows the verb; in Croatian, a clitic may intervene between the negative particle and the verb (*Ne veselim ti se*) while in Slovenian the clitic follows *se* (*Ne veselim se te*). In Macedonian, *ce* stands before the verb, that is, between the negative particle and the verb, and a clitic may also appear before the verb (*He mu ce padувам*). In addition to the specific features concerning the position of negative markers in declarative sentences, particularities in interrogative and imperative constructions are also described, with special attention paid to the semantic implications of individual forms. A comparative overview is likewise provided of emphatic and conjunctive-emphatic words within negative sentences. In Croatian, *ni* is used as an emphatic particle or correlatively as a conjunctive-emphatic word. In Slovenian, *niti* has both emphatic and conjunctive-emphatic functions, whereas *ne* is used exclusively correlatively, i.e., as a conjunctive-emphatic word. In Macedonian, the negative emphatic particles *ни* and *ниту* are used as amplifiers of sentence negation and may also function correlatively. Before presenting the phenomena associated with multiple negation, an overview of inherently negative words in the three languages is provided. The survey of so-called *n-words*, that is, negative pronouns and adverbs used to express existential quantification within the scope of negation, serves as an introduction to a concise treatment of negative concord in the three languages. Differences are observed when an *n-word* forms part of a prepositional phrase: unlike Slovenian and Macedonian, where the preposition does not “separate” the *n-word*, in Croatian the standard norm requires the preposition to stand between *ni-* and the pronoun (*ni od koga, ni za koga, ni za što*). Alongside the similarities and differences concerning negative markers, their position, and the basic findings regarding multiple negation, it is also of comparative interest to examine negation within the aforementioned existential constructions and the influence of negation on the form of the direct object in Slovenian, particularly in comparison with Croatian.

Before the comparative analysis of the three syntactic topics, an overview is provided of how they have been treated in relevant Croatian, Slovenian, and Macedonian grammatical and scholarly literature in order to introduce the phenomena in question and to offer the reader a basic insight into the treatment of these syntactic topics within each philological tradition.

The analysis is based on Croatian example sentences (presented in the text), constructed according to native-speaker usage and conforming to the grammatical and orthographic norms of the Croatian standard language. The examples were translated from Croatian into Slovenian and Macedonian by the authors, and verified both by native speakers with academic expertise in the respective languages and by consulting representative Croatian, Slovenian, and Macedonian corpora, as well the digital dictionaries of the three languages.

In the continuation of the comparative analysis, it would be worthwhile to examine in greater detail the aforementioned existential constructions in the three languages, the genitive of negation in Croatian and Slovenian and its equivalents in Macedonian, and issues related to complex sentences. Of particular interest is the analysis of non-finite subordinate clauses across the three languages.

Literatura i izvori

- Vladimir ANIĆ, 1998: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi liber.
- Ивана АНТОНИЋ = Ivana ANTONIĆ, 2004: Синтакса и семантика датива. *Јужнословенски филолог* LX, 67–99.
- Петя АСЕНОВА = Petja ASENOVA, 2002. *Балканско езикознание*. Велико Търново: Фабер.
- Lada BADURINA, 2010: Padeži i komunikacija. *Sintaksa padeža: Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem. Drugi hrvatski sintaktički dani*. Ur. Matea Birtić, Dunja Brozović Rončević. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Filozofski fakultet u Osijeku. 1–14.
- Lada BADURINA, 2011: Od sintakse prema suprasintaksi i dalje. *Sintaksa hrvatskoga jezika – Književnost i kultura osamdesetih. Zbornik radova 39. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola. 43–65.
- Anton BAJEC, Rudolf KOLARIČ, Mirko RUPEL, Jakob ŠOLAR, 1956: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: DZS.
- Anton BAJEC, Rudolf KOLARIČ, Mirko RUPEL, 1973: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Vjekoslav BABUKIĆ, 1854: *Ilirska slovnica*. Zagreb: Bérzotiskom nar. tiskarnice dra. L. Gaja.
- Marta BAÑÓN, Miquel ESPLÀ-GOMIS, Mikel L. FORCADA, Cristian GARCÍA-ROMERO, Taja KUZMAN, Nikola LJUBEŠIĆ, Rik VAN NOORD, Leopoldo PLA SEMPERE, Gema RAMÍREZ-SÁNCHEZ, Peter RUPNIK, Vít SUCHOMEL, Antonio TORAL, Tobias VAN DER WERFF, Jaume ZARAGOZA, 2022: MaCoCu: Massive collection and curation of monolingual and bilingual data: focus on under-resourced languages. *Proceedings of the 23rd Annual Conference of the European Association for Machine Translation*. Ghent: European Association for Machine Translation. 303–304.

- Eugenija BARIĆ, Mijo LONČARIĆ, Dragica MALIĆ, Slavko PAVEŠIĆ, Mirko PETI, Vesna ZEČEVIĆ, Marija ZNIKA, 1997: *Hrvatska gramatika*. Četvrto izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Branimir BELAJ, 2015: Što kognitivna gramatika može reći o tzv. dativnim subjektima?. *Croatia* 39/59, 3–17. <https://hrcak.srce.hr/164431>.
- Branimir BELAJ, 2025: Jesu li povratni glagoli doista povratni?. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik* 51/2. <https://hrcak.srce.hr/file/496233>
- Branimir BELAJ, Goran TANACKOVIĆ FALETAR, 2014: *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva. Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.
- Branimir BELAJ, Goran TANACKOVIĆ FALETAR, 2017: *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga druga. Sintaksa jednostavne rečenice*. Zagreb: Disput.
- Branimir BELAJ, Goran TANACKOVIĆ FALETAR, 2020: *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga treća. Sintaksa složene rečenice*. Zagreb: Disput.
- Goranka BLAGUS BARTOLEC, 2006: Usporedba hrvatskoga i slovenskoga padežnoga nazivlja. *Filologija* 46–47, 19–34. <https://hrcak.srce.hr/22069>.
- Стојка БОЈКОВСКА, Лијана МИНОВА-ЃУРКОВА, Димитар ПАНДЕВ, Живко ЦВЕТКОВСКИ = Stojka BOJKOVSKA, Liljana MINOVA-GJURKOVA, Dimitar PANDEV, Živko CVETKOVSKI, 2008: *Општа граматика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно дело.
- Ivan BRABEC, Mate HRASTE, Sreten ŽIVKOVIĆ, 1963: *Gramatika hrvatsko-srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ivana BRAČ, 2018: *Instrumental u hrvatskom jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Ivana BRAČ, Matea Andrea BIRTIĆ, 2024: Verbal Multiword Expressions in the Croatian Verb Lexicon. *Proceedings of the Sixth International Conference Computational Linguistics in Bulgaria (CLIB 2024)*. Ur. Institute for Bulgarian Language. Sofija: Bulgarian Academy of Sciences. 130–139.
- Anton BREZNIK, 1943: Stavčna negacija v slovenščini. *Razprave AZU* 1, 157–200.
- Dunja BROZOVIĆ-RONČEVIĆ, Damir ČAVAR, 2012. Riznica: The Croatian language corpus. *Prace filologiczne* LXIII, 51–65.
- Елени БУЖАРОВСКА, Лијана МИТКОВСКА = Elena BUŽAROVSKA, Liljana MITKOVSKA, 2014: Негираните независни да-конструкции. Субјунктив – со посебен осврт на македонските да-конструкции. *Морфосинтаксички студии III*. Скопје: МАНУ. 22–49.
- Живко ЦВЕТКОВСКИ = Živko CVETKOVSKI, 1988: *Именскиот прирок во македонскиот јазик. Докторска дисертација*. Скопје: Универзитет Кирил и Методиј, Филолошки факултет.

- ЖИВКО ЦВЕТКОВСКИ = Živko CVETKOVSKI, 1990: За негацијата од категоријален аспект. *XVII научна дискусија. Семинар за македонски јазик, литература и култура*. Скопје: Универзитет Св. Кирил и Методиј. 45–52.
- Lidija CVIKIĆ, Zrinka JELASKA, 2003: Poučavanje imeničke sklonidbe u nastavi hrvatskoga kao stranoga jezika. *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici: zbornik radova sa savjetovanja održanog 18. i 19. svibnja 2001. u Opatiji*. Ur. Diana Stolac, Nada Ivanetić i Boris Pritchard. Zagreb, Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 167–177.
- Jelena CVITANUŠIĆ TVICO, Iva NAZALEVIĆ, 2010: Stavovi makedonskih kroatista i problemi ovladavanja pojedinim hrvatskim jezičnim kategorijama. *Labor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 2/10. 167–186. <https://hrcak.srce.hr/68594>.
- Красимира ЧАКЪРОВА, Радостина КОЛЕВА = Krasimira CHAKAROVA, Radostina KOLEVA, 2021: Изразяването на общо отрицание в българския и немски език през призмата на съпоставката. *Orbis linguarum* 19/1, 45–55. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v19i1.5>.
- Marica ČILAŠ-MIKULIĆ, Milvia GULEŠIĆ MACHATA, Dinka PASINI, Sandra Lucija UDIER, 2006: *Hrvatski za početnike 1: Udžbenik hrvatskog kao drugog i stranog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Bojana ĆOSO, Irena BOGUNOVIĆ, 2016: Cognitive processing of verbal quantifiers in the context of affirmative and negative sentences. A Croatian study. *Research in language* 14/3, 203–220. doi:10.1515/rela-2016-0013.
- Bojana ĆOSO, Irena BOGUNOVIĆ, 2019: The role of linguistic cues in bilingual negation processing. *International journal of bilingualism* 23/1, 21–36. doi:10.1177/1367006917698840.
- Bojana ĆOSO, Irena BOGUNOVIĆ, 2021: Eksperimentalni pristup negaciji: istraživanja u hrvatskome jeziku i njihov doprinos modelima obrade negacije. *Fluminensia* 33/2, 359–385. <https://doi.org/10.31820/f.33.2.11>.
- Shaban DEMIRAJ, 2004. *Gjuhësi ballkanike*. Tirana: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë.
- Aleksandra DERGANČ, 2006: Nekateri značilnosti dvojine v slovenščini. *Slavistična revija* 54/1, 57–71.
- Дигитален речник на македонскиот јазик*. <http://drmj.eu/>.
- Mirko DIVKOVIĆ, 1895: *Rečenica (nauka o izreci) za školu*. Zagreb: Tisak Dioničke tiskare.
- Helena DOBROVOLJC, 2021: Delni rodilnik: »dal mu je vodo« ali »vode«. *Jezikovna svetovalnica*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>

- Ranka ĐURĐEVIĆ, 2020: *Može se* – o modalnim glagolima u hrvatskome s naglaskom na glagolu *moći*. *HINIZ – Hrvatski inojezični*. Ur. Zrinka Jelaska, Igor Marko Gligorić. Zagreb–Klagenfurt: Hrvatsko filološko društvo, Filozofski fakultet u Zagrebu; Institut za slavistiku Sveučilišta u Klagenfurtu. 23–39.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (eSSKJ), 2016–. <https://fran.si/201/esskj-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika>
- Rudolf FILIPOVIĆ, 1971: *Kontakti jezika u teoriji i praksi. Prinosi metodici nastave živih stranih jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Charles J. FILLMORE, 1968: The Case for Case. *Universals in Linguistic Theory*. Ur. E. Bach, R. T. Harms. New York, NY: Holt, Rinehart, and Winston. 1–88.
- Fran, slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. <https://www.fran.si/>
- Victor A. FRIEDMAN, 1983: Grammatical categories and a comparative Balkan grammar. *Ziele und Wege der Balkanlinguistik: Beiträge zur Tagung vom 2.–6. März 1981 im Berlin*. Ur. Norbert Reiter, Otto Harrassowitz. Berlin – Wiesbaden: In Kommission bei Otto Harrassowitz. 81–98.
- Victor A. FRIEDMAN, 2001: *Macedonian*. <http://www.seelrc.org:8080/grammar/mainframe.jsp?nLanguageID=3>
- Dejan GABROVŠEK, 2023: Povedkov prilastek v slovenščini. *Slavistična revija* 71/2, 113–128.
- Peter HERRITY, 2016: *Slovene. A comprehensive Grammar*. London, New York: Routledge.
- Carleton HODGE, 1968: A Contrastive Note. *Anthropological Linguistics* 10/2, 32–34.
- Georg HOLZER, 2011: *Glasovni razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Laurence R. HORN, 2010: Multiple negation in English and other languages. *The Expression of Negation*. Ur. Laurence R. Horn. Berlin – New York: De Gruyter Mouton. 111–149.
- Gašper ILC, 2008: O zanikanju in nikalnici v slovenščini. *Jezik in slovstvo* 53/2, 65–79. <https://doi.org/10.4312/jis.53.2.65-79>
- Gašper ILC, 2019: *Aspects of Negation in English and Slovenian*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Gašper ILC, Milena MILOJEVIĆ SHEPPARD, 2005: Negative pronouns in Slovene: a minimalist account. *Linguistica* 45/1, 107–120. <https://doi.org/10.4312/linguistica.45.1>.
- Gašper ILC, Milena MILOJEVIĆ SHEPPARD, 2007: Slovene negative pronouns as N-words. *Linguistic investigations into formal description of Slavic languages*. Ur. Peter Kosta, Lilia Schürcks. Frankfurt: Peter Lang. 205–215.

- Gašper ILC, Frančiška LIPOVŠEK, 2019: Images of scales: An English-Slovenian contrastive analysis of idiomatic minimizers and maximizers. *Jezikoslovje* 20/1, 63–84. <https://doi.org/10.29162/jez.2019.3>
- Gašper ILC, Irena ZOVKO DINKOVIĆ, 2019: Zavisne surečenice s veznikom *osim ako*: hrvatski i slovenski u usporedbi s engleskim. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik* 45/2, 473–504. <https://doi.org/10.31724/rihjj.45.2.12>.
- Milka IVIĆ, 1958: Slovenski imperativ uz negaciju. *Radovi Naučnog društva Bosne i Hercegovine X, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka* 4, 23–44.
- Tjaša JAKOP, 2008: *Dvojina v slovenskih narečjih*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Violeta JANUSHEVA, 2018: Аналитичкиот прирок во новинарскиот потстил на македонскиот стандарден јазик. *Mundo Eslavo* 17, 90–106.
- Zrinka JELASKA, 2016: Ini hrvatski jezik i identitet – od stranoga do nasljednoga govornika. *Alteritet, identitet, kontakt u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 44. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Tatjana Pišković, Tvrtko Vuković. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagrebačka slavistička škola – Hrvatski seminar za strane slaviste. 87–106.
- Vatroslav KALENIĆ, 1970: Raba sklonov v slovenščini in srbohrvaščini. *Slavistična revija* 18/1/2, 107–128.
- Boban KARAPEJOVSKI, 2012: Distributive and Semantic Interpretation of Macedonian Pronominal Clitics: Three Cases. *Analele Universitatii Crestine Dimitrie Cantemir, Seria Stiintele Limbii, Literaturii si Didactica predarii* 2, 7–33.
- Virna KARLIĆ, Ivana CVITKOVIĆ, 2017: Vokativnost u hrvatskoj i srpskoj jezičnoj normi i upotrebi: morfološki pristup. *Filološke studije*, 15/1, 228–242. <https://hrcak.srce.hr/203751>.
- Radoslav KATIČIĆ, 1986: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*. Zagreb: JAZU, Globus.
- Jernej KLJUČEVŠEK, 2025: Deduktivni in induktivni pristop pri poučevanju slovnice slovenščine kot drugega in tujega jezika. *Jezik in slovstvo* 70/3, 141–157. <https://doi.org/10.4312/jis.70.3.141-157>
- Petra KNEŽEVIĆ, 2024: *Glagoli identifikacije i atribucije u hrvatskom jeziku. Diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Zrinka KOLAKOVIĆ, Edyta JURKIEWICZ-ROHRBACHER, Jasmin Denise GRADISCHNIG, 2023. Akuzativne zamjeničke zanaglasnice *ju* i *je* u bosanskome, hrvatskome i srpskome: kontrastivno korpusno istraživanje standardnih i razgovornih idioma. *Jezikoslovje* 24/1, 27–78. <https://doi.org/10.29162/jez.2023.2>.
- Snježana KORDIĆ, 2002: *Riječi na granici punoznačnosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

- Snježana KORDIĆ, 2004: *Kroatisch-Serbisch: ein Lehrbuch für Fortgeschrittene mit Grammatik*. Hamburg: Helmut Buske Verlag GmbH.
- Iztok KOSEM, Špela ARHAR HOLDT, Simon KREK, Jaka ČIBEJ, Kaja DOBROVOLJC, Polona GANTAR, Nejc ROBIDA (ur.), 2025: *Konkordančni korpusa Gigafida 2.2*, viri.cjvt.si/gigafida
- Блаже КОНЕСКИ = Blaže KONESKI, 2021a: *Граматика на македонскиот литературен јазик. Критичко издание во редакција на Катица Кулакова*. Приредиле Елена Петроска и Станислава Сташа Тофоска. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Блаже КОНЕСКИ = Blaže KONESKI, 2021b: *Историја на македонскиот јазик. Историска фонологија на македонскиот јазик. Критичко издание во редакција на Катица Кулакова*. Приредиле Веселинка Лаброска и Људмил Спасов. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Кирил КОНЕСКИ = Kiril KONESKI, 1990: *Глаголските конструкции со ќе во македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик Крсте Мисирков.
- Jernej KOPITAR, 1829: Albanische, walachische und bulgarische Sprache. *Jahrbücher der Literatur* 46, 59–106.
- Благоја КОРУБИН = Blagoja Korubin, 1990: *На македонскограматички теми*. Скопје: Институт за македонски јазик Крсте Мисирков.
- Ана KOVAČEVIĆ, 2016: *Negacija od čestice do teksta. Usporedna i povijesna raščlamba negacije u hrvatskoglagoljskoj pismenosti*. Zagreb: Staroslavenski institut.
- Милош КОВАЧЕВИЋ = Miloš KOVAČEVIĆ, 2002: *Синтаксичка негација у српском језику*. Ниш: Издавачка јединица Универзитета.
- Милош КОВАЧЕВИЋ = Miloš KOVAČEVIĆ, 2004: *Огледи о синтаксичкој негацији*. Ниш: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Christina E. KRAMER, 1997: Negation and the Grammaticalization of Have and Want Futures in Bulgarian and Macedonian. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne des Slavistes. Canadian Contributions to the XII International Congress of Slavists*, 39/3/4, 407–416.
- Mira KRAJNC IVIĆ, 2009: *Razgovor kot vrsta komunikacijskega stika*. Maribor: Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Simon KREK, Špela ARHAR HOLDT, Tomaž ERJAVEC, Jaka ČIBEJ, Andraž REPAR, Polona GANTAR, Nikola LJUBEŠIĆ, Izток KOSEM, Kaja DOBROVOLJC, 2020: Gigafida 2.0: the reference corpus of written standard Slovene. *LREC 2020: Twelfth International Conference on Language Resources and Evaluation*. Ur. Nicoletta Calzolari. Paris: ELRA – European Language Resources Association. 3340–3345. <http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2020/LREC-2020.pdf>

- Domen KRVINA, 2017: Raba dovršnika in nedovršnika v velelniku v sodobni slovenščini. *Filološke studije* 15/1, 210–227. <https://hrcak.srce.hr/203750>.
- Domen KRVINA, Miha DAGARIN, 2019: Rodilnik zanikanja: kratek pregled problematike. *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest. Obdobja* 38. Ur. Hotimir Tivadar. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 221–227.
- <https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-38/>
- Branko KUNA, Branimir BELAJ, 2013: O kategoriji egzistencijalnosti u hrvatskom jeziku. *A tko to ide?, Hrvatski prilozi XV. međunarodnom slavističkom kongresu*. Ur. Marija Turk, Maja Opašić. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatsko filološko društvo. 85–98.
- Марија КУСЕВСКА, Елени БУЖАРОВСКА, Лилјана МИТКОВСКА = Marija KUSEVSKA, Elena BUŽAROVSKA i Liljana MITKOVSKA, 2015: Полифункционалността на *да не*-прашањата. *Filološke studije* 13/2, 277–290. <https://hrcak.srce.hr/171520>.
- Taja KUZMAN PUNGERŠEK, Peter RUPNIK, Nikola LJUBEŠIĆ, 2026: *South Slavic web corpus collection CLASSLA-web 2.0*, Slovenian language resource repository CLARIN.SI. <http://hdl.handle.net/11356/2079>.
- Ronald W. LANGACKER, 1987. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1*. Stanford: Stanford University Press.
- Ronald W. LANGACKER, 1991. *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2*. Stanford: Stanford University Press.
- Ronald W. LANGACKER, 1999. *Grammar and Conceptualization*. Berlin: Mouton.
- Ronald W. LANGACKER, 2008. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Ronald W. LANGACKER, 2009. *Investigations in Cognitive Grammar*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Rada LEČIĆ, 2016: *Osnove slovenskega jezika: slovnični priročnik*. Cerklje: Založba Gaya.
- Марија ЛЕОНТИЌ = Marija LEONTIĆ, 2018a: Граматичката категорија *надеж* во турскиот јазик и негово предавање во македонскиот јазик. *Годишен зборник*. Ур. Светлана Јакимовска. Штип: Универзитет Гоце Делчев, Филолошки факултет. 9–15.
- Марија ЛЕОНТИЌ = Marija LEONTIĆ, 2018b: *Контрастивна граматика на турскиот и на македонскиот јазик*. Штип: Универзитет Гоце Делчев, Филолошки факултет.

- Horace G. LUNT, 1952: *A grammar of the Macedonian literary language*. Skopje: Državno knigoizdatelstvo na NR Makedonija. <https://drmj.manu.edu.mk/wp-content/uploads/2025/04/Grammar-of-the-Macedonian-Language-Horace-Lunt.pdf>
- Nikola LJUBEŠIĆ, Filip KLUBIČKA, 2014: Using crowdsourcing in building a morphosyntactically annotated and lemmatized silver standard corpus of Croatian. *Zbornik 17. međunarodne multikonference Informacijska družba – IS 2014 Zvezek G*. Ur. Tomaž Erjavec, Jerneja Žganec Gros. Ljubljana: Institut „Jožef Stefan”. 62–68.
- Nikola LJUBEŠIĆ, Tomaž ERJAVEC, 2011: *hrWaC* and *slWac*: Compiling Web Corpora for Croatian and Slovene. *Text, Speech and Dialogue, Lecture Notes in Computer Science*. Ur. Ivan Habernal, Vaclav Matousek. Berlin – Heidelberg: Springer. 395–402.
- Македонска Библија. Свето Писмо: Стандардна Библија, 2006. <https://makedonski.global.bible/bible/9a85bd926557e5d3-01/MAT.1>
- Nailje R. MALJA-IMAMI, 2012: *Konvergencija i divergencija padežnih sistema u balkanskom jezičkom arealu. Doktorska disertacija*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Tomo MARETIĆ, ²1901: *Gramatika hrvatskoga jezika za niže razrede srednjih škola*, Zagreb: Tisak i naklada Knjižare L. Hartmana.
- Tomo MARETIĆ, ³1963: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Ivan MARKOVIĆ, 2009: Rezultativni sekundarni predikat u hrvatskome. *Suvremena lingvistika* 35/68, 221–246. <https://hrcak.srce.hr/47109>.
- Ivan MARKOVIĆ, 2010: *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
- Ivan MARKOVIĆ, 2018: *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
- Ranko MATASOVIĆ, 2001: *Uvod u poredbenu lingvistiku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Ranko MATASOVIĆ, 2008: *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Darko MATOVAC, 2017: *Prijedlozi u hrvatskome jeziku. Značenje, prostorni odnosi i konceptualizacija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Darko MATOVAC, 2022: *Basic Croatian Grammar: For Croatian Language Learners*. Zagreb: Croatian University Press.
- Antun MAŽURANIĆ, 1859: *Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole. Dio I: Rěčoslovje*. Zagreb: Knjižara Fr. Župana (Albrehta i Fiedlera).
- Antica MENAC, 1973. Još o predmetu i nazivu kontrastivne lingvistike. *Strani jezici* 2/4, 244–250.

- Milan MIHALJEVIĆ, 1992: Kako kada biše Adam plod driva jil ne biše bolan ni se staraše: Rečenice uvedene takozvanim upitnim riječima u hrvatskome crkvenoslavenskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 34, 215–228.
- Milan MIHALJEVIĆ, 1995: Upitne rečenice u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 39, 17–38.
- Milan MIHALJEVIĆ, 1997: Jestno-niječna pitanja u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 43/44/1–2, 191–209.
- Milan MIHALJEVIĆ, 2011: Pitanja u hrvatskome jeziku. *Sintaksa hrvatskoga jezika / Književnost i kultura osamdesetih. Zbornik radova 39. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Krešimir Mićanović. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.
- Franz MIKLOSICH, 1883: *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen: IV. Syntax*. Wien.
- Лилјана МИНОВА-ЃУРКОВА = Liljana MINOVA-GJURKOVA, 2000: *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.
- Лилјана МИНОВА-ЃУРКОВА = Liljana MINOVA-GJURKOVA, 2006: *Граматика на македонскиот стандарден јазик за странци*. Штип: 2-ри Август С.
- Олга МИШЕСКА-ТОМИЌ = Olga MIŠESKA TOMIĆ, 2008: *Македонските клитики во балканското окружение*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Марија НАЈЧЕСКА-СИДОРОВСКА = Marija NAJČESKA-SIDOROVSKA, 1974: Синтагми со етички датив во македонскиот и српскохрватскиот во споредба со рускиот јазик. *Годишен зборник на Филозофскиот факултет* 26, 265–276.
- Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, 2016: *Sintaktička negacija. Usporedna analiza sintaktičke negacije u hrvatskome i makedonskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, Branimir BELAJ, 2018: Sintaktičko-semantički status egzistencijalnih glagola *biti*, *imati* i *trebati*. *Croatica* 42/62, 179–204. <https://doi.org/10.17234/Croatica.42.12>.
- Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, 2020: Predikat u hrvatskome jeziku. *HINIZ – Hrvatski inojezični*. Ur. Zrinka Jelaska, Igor Marko Gligorić. Zagreb – Klagenfurt: Hrvatsko filološko društvo, Filozofski fakultet u Zagrebu; Institut za slavistiku Sveučilišta u Klagenfurtu. 195–221.
- Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, 2022: Minus i minus daju plus – o dvostrukoј negaciji u hrvatskome. *Binarnosti i suprotnosti u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 49. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur. Igor Marko Gligorić, Iva Nazalević Čučević. Zagreb: FF Press, Zagrebačka slavistička škola. 71–94.

- Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, Marija MALNAR JURIŠIĆ, 2024: Rečenična negacija u govorima čabarskoga područja. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 28, 207–236. <https://doi.org/10.21857/94kl4c1d4m>.
- Звонко НИКОДИНОВСКИ = Zvonko NIKODINOVSKI, 2012: Антонимијата во јазикот и во говорот. *XXXVIII Научна конференција на Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*. Ур. Катица Трајкова и др. Скопје: Универзитет Св. Кирил и Методиј. 177–194.
- Gjoko NIKOLOVSKI, Natalija ULČNIK, 2021: Pristopi k poučevanju sklonov pri slovenščini kot drugem in tujem jeziku. *Slavia Centralis* 14/2, 216–231.
- Gjoko NIKOLOVSKI, 2022: Makedonske *muke* pri učenju slovenščine kot drugega in tujega jezika. *Jezik in slovstvo* 67/4, 41–56. <https://doi.org/10.4312/jis.67.4.41-56>.
- Ismail PALIĆ, 2010: *Dativ u bosanskome jeziku*. Sarajevo: Bookline.
- Ismail PALIĆ, 2011: O glagolima koji vežu obvezatne adverbijalne dopune u bosanskome jeziku. *Suvremena lingvistika* 37/72, 201–217. <https://hrcak.srce.hr/74647>.
- Ismail PALIĆ, 2024: *Gramatika bosanskoga jezika. Sintaksa. Knjiga I*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Institut za jezik.
- Ismail PALIĆ, 2025: *Gramatika bosanskoga jezika. Sintaksa. Knjiga II*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Institut za jezik.
- Slavko PAVEŠIĆ (ur.), 1971: *Jezični savjetnik s gramatikom*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Марија ПАУНОВА = Marija PAUNOVA, 2011: *Деклинација на именките во црковнословенските ракописи од македонска редакција*. Скопје: Филолошки факултет Блаже Конески.
- Nika PAVLETIĆ, Klara ŠUMENJAK, 2025: Oblikoslovne napake makedonskih govorcev in govork pri učenju slovenščine: analiza samostalnika in pridevnika. *Slavistična prepletanja* 6. Ур. Gjoko Nikolovski, Natalija Ulčnik.. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 173–192 <https://doi.org/10.18690/um.ff.5.2025.8>
- Anita PETI-STANTIĆ, Keith LANGSTON, 2006: Gdje su granice Balkana? (sociolingvistički pogled). *Riječki filološki dani. Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenoga skupa Riječki filološki dani, 18–20. studenog 2004*. Ур. Ines Srdoč-Konestra, Silvana Vranić. Rijeka: Filozofski fakultet. 367–375.
- Mirko PETI, 1979: *Predikatni proširak*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Mirko PETI, 1999: Što subjekt i predikat znače. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 25. 263–288.
- Јелена ПЕТКОВИЋ = Jelena PETKOVIĆ, 2023: *Двострука негација у српском језику*. Андрићград: Андрићев институт.

- Бојан ПЕТРЕВСКИ = Bojan PETREVSKI, 2013: Негацијата во комплементарните реченици во македонскиот јазик. *Македонски јазик* LXIV. 63–73.
- Бојан ПЕТРЕВСКИ = Bojan PETREVSKI, 2016: Негацијата во каузалните реченици. Скопје: Универзитет *Св. Кирил и Методиј*, Филолошки факултет *Блаже Конески*.
- Бојан ПЕТРЕВСКИ = Bojan PETREVSKI, 2019: Аспекти на придавската секундарна предикација во македонскиот јазик. *Journal of Contemporary Philology* 2/2, 65–79.
- Бојан ПЕТРЕВСКИ = Bojan PETREVSKI, 2021: *Неинтегрираните конструкции во македонскиот јазик. Синтаксички, семантички и информацискоструктурни аспекти. Докторска дисертација*. Скопје: Универзитет *Св. Кирил и Методиј*, Филолошки факултет *Блаже Конески*.
- Ante PETROVIĆ, Kristina ŠEKREST, Virna KARLIĆ, 2023: Can a negation be rude? It can't, my ass!: On the syntactic structure and pragmatic properties of rude negations in Croatian. *Standardni i nestandardni idiomi: Zbornik s međunarodnog skupa Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku*. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 197–217.
- Predrag PIPER, 1997: *Jezik i prostor*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Predrag PIPER, 2009: *Skladnja. Јужнословенски језици: граматичке структуре и функции*. Ур. Вјара Малцијева, Зузана Тополињска, Маја Ђукановић, Предраг Пипер. Београд: Београдска књига.
- Predrag PIPER, 2014: О простору у српској језичкој слици света. *Slavistična revija* 62/3, 275–294.
- Predrag PIPER, Ivana ANTONIĆ, Vladislava, RUŽIĆ, Sreto TANASIĆ, Ljudmila POPOVIĆ, Branko TOŠOVIĆ = Предраг ПИПЕР, Ивана АНТОНИЋ, Владислава РУЖИЋ, Срето ТАНАСИЋ, Људмила ПОПОВИЋ, Бранко ТОШОВИЋ, 2005: *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Žiga PIRNAT, 2015: Genesis of the Genitive of Negation in Balto-Slavic and Its Evidence in Contemporary Slovenian. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 10, 3–52. DOI 10.17161/SLS.1808.18309.
- Vesna POŽGAJ HADŽI, 2002: *Hrvaščina in slovenščina v stiku*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Vesna POŽGAJ HADŽI, 2012: Kako učiti srodne jezike. *Izazovi kontrastivne lingvistike = Izzivi kontrastivnega jezikoslovja*. Ур. Vesna Požgaj Hadži i dr. 199–207. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Ivo PRANJKOVIĆ, 2001: *Druga hrvatska skladnja. Sintaktičke rasprave*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Ivo PRANJKOVIĆ, 2009: Prostorna značenja u hrvatskome jeziku. *Prostor u jeziku / Književnost i kultura šezdesetih. Zbornik radova 37. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Zagrebačka slavistička škola. 11–19.
- Ivo PRANJKOVIĆ, Lada BADURINA, 2012: Načini izražavanja imperativnosti“. *Bosanskohercegovački slavistički kongres I. Zbornik radova. Lingvistika*. Ur. Senahid Halilović, Mirela Omerović. Sarajevo: Slavistički komitet. 619–628.
- Ivo PRANJKOVIĆ, 2013: *Gramatička značenja*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Dragutin RAGUŽ, 1997: *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Sally A. RICE, 1987: *Towards a cognitive model of transitivity. PhD Dissertation*. San Diego: University of California.
- Vlasta RIŠNER, 2005: O značenju i upotrebi vokativa u suvremenom hrvatskom jeziku. *Od fonetike do etike*. Ur. Ivo Pranjković. 143–172.
- Josip SILIĆ, Ivo PRANJKOVIĆ, 2005: *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja* (SSKJ2), 2014. <https://fran.si/133/sskj2-slovar-slovenskega-knjiznega-jezika-2>
- Mojca SMOLEJ, 2011: *Skladanje: izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- Mojca SMOLEJ, 2022: *Skladanje: izbrana poglavja iz skladnje slovenskega jezika*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. www.fran.si.
- Ljudmil SPASOV = Лјудмил СПАСОВ, 2005: *Избрани поглавја од историјата на македонскиот писмен јазик: бојата на јазикот*. Скопје: Култура.
- Ljudmil SPASOV, 2012: Pomaže li nam moliškohrvatski jezik da подробно razmotrimo pojam balkanistike u znanosti? *Zbornik radova Petoga hrvatskog slavističkog kongresa*. Ur. Marija Turk, Ines Srdoč-Konestra. Rijeka: Filozofski fakultet. 157–164.
- Селена СТАНКОВИЋ = Selen STANKOVIĆ, 2009: О појму и развоју контрастивне анализе језика. *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини XXXIX*, 65–77.
- Diana STOLAC, 2017: Genitive of negation in the Croatian language. *Jezikoslovlje* 18/1, 101–123. <https://hrcak.srce.hr/187153>.
- Mojca STRITAR KUČUK, Nataša PIRIH SVETINA, 2024: Študenti priseljenci in njihove slovenščine: pisna zmožnost udeležencev Leta plus. *Slovenščina*

- 2.0: *empirične, aplikativne in interdisciplinarne raziskave* 12/2, 200–232. doi: 10.4312/slo2.0.2024.2.200-232.
- Ljiljana ŠARIĆ, 2014: *Prostor u jeziku i metafora: kognitivnolingvističke studije o prefiksima i prijedlozima*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Matej ŠEKLI, 2013: K Miklošičevi primerjalni skladnji sklonov slovanskih jezikov. *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*. Obdobja 32. Ur. Andreja Žele. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 427–433
- Matej ŠEKLI, 2015: Glagolska vezljivost v jeziku Brižinskih spomenikov. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 10, 53–80.
- Matej ŠEKLI, 2018: *Tipologija lingvogenez slovanskih jezikov*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- Matej ŠEKLI, 2022: Južnoslovanski jeziki v kontekstu balkanske in srednjeevropske jezikovne zveze: teoretično-metodološki premisleki. *Slavistična prepletanja* 3. Ur. Gjoko Nikolovski, Natalija Ulčnik. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 35–56. doi: <https://doi.org/10.18690/um.ff.6.2022.2>.
- Stanko ŠKERLJ, 1963: O »pleonastičnih nikalnicah« v slovenščini. *Jezik in slovnost* 8/4, 102–107.
- Зузана ТОПОЛИЊСКА = Zuzana TOPOLIŃSKA, 1974: *Граматика на именската фраза во македонскиот културен јазик*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА = Zuzana Topolińska, 1996: *Студии од македонско-бугарската јазична конфронтација*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Зузана ТОПОЛИЊСКА = Zuzanna TOPOLIŃSKA, 2003: *Полски~македонски. Граматичка конфронтација. 6. Синтаксичка деривација*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Зузана ТОПОЛИЊСКА = Zuzanna TOPOLIŃSKA, 2006: Обид за дефиниција на поимите *балканизам* и *балканизација* како лингвистички термини. *Класика – Балканистика – Палеославистика. Материјали од научниот собир по повод одбележувањето на 85-годишнината од раѓањето и 60 години научна работа на акад. П. Хр. Илиевски*. Ur. Зузана Тополињска. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите. 251–258.
- Зузана ТОПОЛИЊСКА = Zuzanna TOPOLIŃSKA, 2008: *Полски~македонски. Граматичка конфронтација. 8. Развитокоот на граматичките категории*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Зузана ТОПОЛИЊСКА = Zuzanna TOPOLIŃSKA, 2009: *Полски – Македонски, Граматичка конфронтација. 9. Негација*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

- Зузана ТОПОЛИЊСКА, Марјан МАРКОВИЋ, Милица МИРКУЛОВСКА (ур.) = Zuzanna TOPOLIŃSKA, Marjan MARKOVIĆ, Milica MIRKU-LOVSKA (ur.), 2012: *Морфосинтаксички студии II. Перифрастични конструкции со „esse“ i „habere“ во словенските и во балканските јазици*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите, Истражувачки центар за ареална лингвистика.
- Jože TOPORIŠIČ, 1976: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Jože TOPORIŠIČ, 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jože TOPORIŠIČ, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Francis M. TYERS, Murat ALPEREN, 2010: South-East European Times: A parallel corpus of the Balkan languages. *Proceedings of the LREC Workshop on Exploitation of Multilingual Resources and Tools for Central and (South-) Eastern European Languages*. Valetta: European Language Resources Association (ELRA). 49–53.
- Sanda Lucija UDIER, Milvia GULEŠIĆ MACHATA, Marica ČILAŠ-MIKULIĆ, 2006: Gramatičko-semantički pristup obradi padeža. *Labor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* 1/1, 36–48. <https://hrcak.srce.hr/10578>.
- Sanda Lucija UDIER i Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, 2016: Poučavanje sintakse padeža u hrvatskom kao inom i u hrvatskom kao prvom jeziku na akademskoj razini. *Výuka jihoslovanských jazyků v dnešní Evropě III*. Ur. Pavel Krejčí i Elena Krejčova. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. 223–230.
- Mladen UHLIK, Andreja Žele, 2022: *Rusko-slovenska skladnja: propozicijska in medpropozicijska razmerja*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. <https://doi.org/10.4312/9789617128321>
- Nada VAJS, 2000: Metonimija i sinegdoha. *Filologija* 35, 129–139.
- Марјана ВАНЕВА = Marjana VANEVA, 2005: *Средства за изразување негациии. Магистерски труд*. Филолошки факултет Блаже Конески, Универзитет Св. Кирил и Методиј.
- Darko VASILJ, Ana ŽAGMEŠTER, Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, 2022: Identifikacija i atribucija na (supra)sintaktičkoj razini u hrvatskome jeziku. *Slavistična prepletanja 1*. Ur. Gjoko Nikolovski, Natalija Ulčnik. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. 37–57. <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2022>
- Божидар ВИДОЕСКИ, Зузана ТОПОЛИЊСКА = Božidar VIDOESKI, Zuzanna TOPOLIŃSKA, 2006: *Од историјата на словенскиот вокализам*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

- Снежана БЕЛКОВСКА = Snežana VELKOVSKA, 1998: *Изразување на резултативноста во македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик Крсте Мисирков.
- Claude VINCENOT, 1975: *Essai de grammaire slovène*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Adolfo WEBER, 1859: *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*. Beč: U c. k. nakladi školskih knjigah.
- Irena ZOVKO DINKOVIĆ, 2011: Egzistencijalni glagoli u hrvatskome. *Suvremena lingvistika* 37/72, 279–294.
- Irena ZOVKO DINKOVIĆ, 2013: *Negacija u jeziku. Kontrastivna analiza negacije u engleskome i hrvatskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Irena ZOVKO DINKOVIĆ, 2021: *O dvostrukoj negaciji i niječnome slaganju*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Irena ZOVKO DINKOVIĆ, Gašper ILC, 2017: Pleonastic Negation from a Cross-linguistic Perspective. *Jezikoslovlje* 18/1, 159–180. <https://hrcak.srce.hr/187156>.
- Irena ZOVKO DINKOVIĆ, Iva NAZALEVIĆ ČUČEVIĆ, 2025: Sintaktički i značenjski status konstrukcija s infinitivom u hrvatskome i engleskome jeziku. *Jezikoslovlje* 26/1, 1–26. <https://doi.org/10.29162/jez.2025.1>.
- France ŽAGAR, 2001: *Slovenska slovnica in jezikovna vadnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- Andreja ŽELE, 2000: Tipologija poved(kov)ne rabe v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. *Jezikoslovni zapiski* 6, 57–65.
- Andreja ŽELE, 2001: *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Andreja ŽELE, 2003a: *Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Andreja ŽELE, 2003b: Slovanska obravnava povedkovnika. *Jezik in slovstvo* 48/2, 3–15.
- Andreja ŽELE, 2009: O povedkovniku oziroma povedkovniškosti. *Jezikoslovni zapiski* 15/1/2, 63–72.
- Andreja ŽELE, 2012: *Pomensko-skladenjske lastnosti slovenskega glagola*. Ljubljana: Institut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Andreja ŽELE, 2018: *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov*. Mrežno izdanje. <https://fran.si/209/vezljivostni-slovar>
- Andreja ŽELE, 2021: Zloženi povedek vs. zloženi glagol v slovenščini. *Slavistična revija* 69/3, 339–353.
- Andreja ŽELE, 2024: *Slovar neglagolske vezljivosti v slovenščini 2023*. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC.

Andreja ŽELE, Mira KRAJNC IVIČ, 2020: *Sodobna slovenska skladnja: diskurzni in slovnični vidik*. Maribor: Univerzitetna založba.

Kazalo imena

A

Alperen, Murat 14
 Anić, Vladimir 211
 Antonić, Ivana 38–39
 Asenova, Petja 45

B

Babukić, Vjekoslav 65, 108
 Badurina, Lada 63, 103, 125, 154, 210, 212
 Bajec, Anton 14, 61, 63, 65, 67, 111, 135, 139, 154, 191, 203
 Bañón, Marta 13
 Barić, Eugenija 61, 65, 135
 Belaj, Branimir 7, 11, 13–14, 38–39, 41, 52, 61, 64–67, 69, 71–72, 74, 78, 80–81, 86–87, 90, 93, 96, 105, 107–108, 110, 119–122, 124–125, 129–130, 133, 137, 139–141, 149–150, 152–153, 157, 160, 165, 169, 171–174, 176–177, 180–181, 187, 198, 203, 227, 231, 235
 Birtić, Matea Andrea 52
 Blagus Bartolec, Goranka 108
 Bogunović, Irena 187
 Bojkovska, Stojka 57–59, 62–63, 66, 76, 118, 137, 159, 193
 Brabec, Ivan 65

Brač, Ivana 13, 52, 61, 67, 84, 86, 88–91, 97, 111, 125, 174–177
 Breznik, Anton 15, 191–192, 211
 Brozović-Rončević, Dunja 14
 Bužarovska, Elena 195, 208

C

Chakarova, Krasimira 196
 Cvetkovski, Živko 62, 69, 85, 89, 194
 Cvikić, Lidija 104
 Cvitanušić Tvico, Jelena 104
 Cvitković, Ivana 128

Č

Čilaš-Mikulić, Marica 181

Ć

Ćavar, Damir 14
 Ćoso, Bojana 187

D

Dagarin, Miha 204
 Demiraj, Shaban 45
 Derganc, Aleksandra 44
 Divković, Mirko 65
 Dobrovoljc, Helena 135

Đ

Đurđević, Ranka 81

E

Erjavec, Tomaž 13

F

Filipović, Rudolf 9

Fillmore, Charles J. 119–120

Friedman, Victor A. 35, 58, 193–194

G

Gabrovšek, Dejan 61, 96

Gulešić Machata, Milvia 9

H

Herrity, Peter 135

Hodge, Carleton 9

Horn, Laurence R. 214

Hraste, Mate 65

IIlc, Gašper 14, 136, 187, 193, 197,
204, 206, 216–218, 220–222

Ivić, Milka 211

J

Jakop, Tjaša 44

Janusheva, Violeta 70, 96

Jelaska, Zrinka 9, 11, 104

K

Kalenić, Vatroslav 115

Karapejovski, Boban 38

Karlić, Virna 128, 206

Katičić, Radoslav 14, 61, 63, 65–66,
139, 186–187

Ključevšek, Jernej 104

Klubička, Filip 13

Knežević, Petra 89

Kolaković, Zrinka 42

Koleva, Radostina 196

Koneski, Blaže 36–38, 42–44, 54–58,
62–64, 106, 117, 134, 153–154,
193, 196

Koneski, Kiril 56, 58

Kopitar, Jernej 35

Kordić, Snježana 93, 213

Korubin, Blagoja 45, 58, 117–118

Kosem, Iztok 13

Kovačević, Ana 12, 14, 185, 187, 197,
218Kovačević, Miloš 189, 196–198,
216–217, 221

Krajnc Ivič, Mira 61, 209

Kramer, Christina 58

Krek, Simon 13

Krvina, Domen 191, 204

Kuna, Branko 93

Kusevska, Marija 195, 208

Kuzman Pungeršek, Taja 13

L

Langacker, Ronald W. 111

Langston, Keith 35

Lečić, Rada 188

Leontić, Marija 118

Ljubešić, Nikola 13

Lunt, Horace G. 58, 193, 211

M

Malja-Imami, Nailje R. 44–47

Malnar Jurišić, Marija 187, 200,
213

Maretić, Tomo 65, 186

Marković, Ivan 41, 64, 78, 80, 93, 96,
105, 119–121, 134

Matasović, Ranko 35

Matovac, Darko 14, 111, 122, 129,
140, 172

Mažuranić, Antun 108

Menac, Antica 9
 Mihaljević, Milan 189, 196, 206–210
 Miklošič, Fran 116
 Milojević Sheppard, Milena 193, 221
 Minova-Gjurkova, Liljana 13, 15, 41–42, 46, 53–59, 62–63, 65–66, 69–71, 76, 84–86, 89, 94, 96, 118, 121, 126, 137, 159, 188, 193, 197, 207, 209–210, 217

Mišeska Tomić, Olga 38–39, 47
 Mitkovska, Liljana 195, 208

N

Najčeska-Sidorovska, Marija 154
 Nazalević Čučević, Iva 11, 13–14, 35–36, 61, 66–67, 72, 74, 78, 80–82, 86–87, 90, 93, 98, 104, 141, 186–187, 195–198, 200, 203, 206–209, 212–213, 216–217, 220–222

Nikodinovski, Zvonko 194

Nikolovski, Gjoko 104

P

Palić, Ismail 39, 37, 103, 107, 111, 154, 196
 Paunova, Marija 37, 106, 117
 Pavešić, Slavko 186
 Pavletić, Nika 104
 Peti Stantić, Anita 35
 Peti, Mirko 66, 96
 Petrevski, Bojan 70, 96, 194–195, 197
 Petrović, Ante 206
 Piper, Predrag 13, 39, 68, 76, 79, 105, 111, 113, 121–122, 125, 127–129, 169, 172
 Pirih Svetina, Nataša 104

Pirnat, Žiga 136–137

Požgaj Hadži, Vesna 9, 104

Pranjковиć, Ivo 13–15, 38, 41, 53–57, 61, 63–67, 69–70, 72–73, 76, 78, 80, 82–83, 86, 94–96, 105, 107–108, 110–111, 113–114, 121–122, 124, 128–130, 134, 136–139, 141, 146, 149, 152, 155–157, 160, 172, 181, 186–188, 193, 210, 212, 214, 217–218

AR

Raguž, Dragutin 187

Rice, Sally A. 157–158

Rišner, Vlasta 125, 128

S

Silić, Josip 13–15, 38, 41, 53–57, 61, 63–67, 69–70, 72–73, 76, 78, 80, 82–83, 86, 94–96, 105, 107–108, 111, 113–114, 121–122, 124, 128–130, 134, 136–139, 141, 146, 149, 152, 155–157, 160, 172, 181, 186–188, 193, 214, 217–218

Smolej, Mojca 13, 61, 63, 70

Snoj, Marko 219

Spasov, Ljudmil 35

Stanković, Selenia 9

Stolac, Diana 136, 204

Stritar Kučuk, Mojca 104

Š

Šarić, Ljiljana 14, 111

Šekli, Matej 35–37, 44, 46–47, 54–56, 58, 69, 78, 116, 137

Šekrst, Kristina 206

Škerlj, Stanko 14, 190–192, 217

Šumenjak, Klara 104

- T**
 Tanacković Faletar, Goran 7, 11, 196–198, 205–206, 209, 211, 214,
 13–14, 39–39, 52, 61, 64–67, 69, 216–218, 220–222
 71–72, 78, 80–81, 86–87, 90, 96,
 105, 107–108, 110, 119–122,
 124–125, 129–130, 133, 137,
 139, 141, 149–150, 152–153,
 157, 160, 165, 169, 171–174,
 176–177, 180–181, 187, 227,
 231, 235
 Tesnière, Lucien 191
 Topolińska, Zuzanna 14–15, 35, 59,
 70, 117–121, 195, 197, 207–208,
 210, 217
 Toporišič, Jože 13–15, 54, 61, 63–67,
 70, 76, 79, 80, 96, 106, 111, 113–
 115, 121, 135, 141, 154, 188–191,
 194, 197, 203, 206, 208–209, 211,
 214, 217–218, 221
 Tyers, Francis M. 14
- U**
 Udier, Sanda Lucija 9, 104
 Uhlik, Mladen 116
 Ulčnik, Natalija 104
- V**
 Vajs, Nada 98
 Vaneva, Marjana 195, 208–209
 Vasilj, Darko 61, 84, 123, 128
 Velkovska, Snežana 58–59
 Vincenot, Claude 191
- W**
 Weber, Adolfo 108
- Z**
 Zovko Dinković, Irena 12, 14–15,
 72, 80, 93, 186–187, 189, 193,